RIKSDAGENS LANDSKAP

PATRIK ÖHBERG
JAKOB AHLBOM
(RED)

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Riksdagens landskap
Redaktörer: Patrik Öhberg och Jakob Ahlbom
Valforskningsprogammet
Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen
Första upplagan

Omslagsbild: Minnet av ett landskap
© Elisabet Hasselberg Olsson / Bildupphovsrätt 2025
Omslag: Felix Bäckstedt

Boken ingår som nummer 192 i serien Göteborg Studies in Politics, redaktör Johannes Lindvall, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

© Författarna
Tryck: Scandinavian Print Group Sweden AB, Skarpnäck, 2025
ISBN: 978-91-984403-3-1

Ett appendix med komplettande information till boken finns tillgänglig på:
www.gu.se/valforskningsprogrammet/riksdagens-landskap

Innehåll

Riksdagens landskap 5
Patrik Öhberg & Jakob Ahlbom

Innebörden av vänster och höger enligt riksdagens ledamöter 14
Jakob Ahlbom & Oskar Hultin Bäckersten

Riksdagens affektiva landskap 32
Henrik Oscarsson

Hur polariserad är den svenska klimat- och energipolitiken? En jämförelse mellan väljare och valda 49
Sofia Axelsson, Simon Källman & Simon Matti

Finns det en stad–landpolarisering i Sveriges riksdag 67
David Karlsson

Betydelsen av feminism och jämställd representation 84
Lena Wängnerud & Patrik Öhberg

Åtnjuter riksdagsledamöterna jämlika förutsättningar för uppdraget? Köns- ålders- och klassmönster 96
Sandra Håkansson & Josefina Erikson

Riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigrupperna under tre decennier 113
Magnus Hagevi

Åsiktsöverensstämmelse i energi- och klimatfrågor 135
Sören Holmberg

Vem styr? Opinionsförändringar bland väljare och riksdagsledamöter 153
Mikael Persson & Anders Sundell

Ärlighet varar längst? Viktiga egenskaper hos rikspolitiker enligt medborgare och riksdagsledamöter 164
Felix Cassel & Patrik Öhberg

Riksdagsundersökningen 2022 – En metodöversikt 177
Sofia Axelsson

Författarpresentationer

Jakob Ahlbom, doktorand i statsvetenskap vid Stockholms universitet. Hans forskning handlar om väljarbeteende, politiska könsskillnader och ideologiska strukturer.
Kontakt: jakob.ahlbom@statsvet.su.se

Sofia Axelsson, undersökningsledare vid Göteborgs universitet. Hennes forskning fokuserar på klimat- och energipolitik, demokrati och allmän opinion.
Kontakt: sofia.axelsson@gu.se

Felix Cassel, undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Han är särskilt intresserad av frågor som rör politisk representation, politisk responsivitet och svensk politisk historia.
Kontakt: felix.cassel@gu.se

Josefina Erikson, docent i statskunskap vid Uppsala universitet. Hennes forskning handlar om politiska institutioner och villkoren för politiska ledare, särskilt utifrån ett genusperspektiv.
Kontakt: josefina.erikson@statsvet.uu.se

Magnus Hagevi, professor i statsvetenskap vid Linnéuniversitetet i Växjö samt ledare för Surveyinstitutet. Han forskar om politiskt beteende bland väljare och valda, politiska partier och religionssociologi.
Kontakt: magnus.hagevi@lnu.se

Sören Holmberg, seniorprofessor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han initierade riksdagsundersökningarna 1968 och med fortsättning från och med 1985. Han forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem.
Kontakt: soren.holmberg@pol.gu.se

Oskar Hultin Bäckersten, fil. dr i statsvetenskap vid Uppsala universitet. Hans forskning handlar framförallt om politiska attityder och politiskt beteende, för närvarande med fokus på hur högre utbildning formar demokratiska attityder.
Kontakt: oskar.hultin.backersten@ibf.uu.se

Sandra Håkansson, forskare i statsvetenskap vid Uppsala universitet. Hon forskar om politisk representation, politiskt våld och ojämlikhet i politiken, framförallt utifrån ett könsperspektiv.
Kontakt: sandra.hakansson@statsvet.uu.se

David Karlsson, professor i offentlig förvaltning vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs Universitet. Hans forskning är främst inriktad på kommunal politik och förvaltning, och på den representativa demokratins aktörer på lokal, regional och nationell nivå.
Kontakt: david.karlsson@spa.gu.se

Simon Källman, doktorand i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om politiskt beteende, framförallt kopplat till klimatpolitiska reformer.
Kontakt: simon.kallman@gu.se.

Simon Matti, professor i statsvetenskap vid Luleå tekniska universitet. Hans forskning fokuserar på policyprocesser, politiskt beteende och samspelet mellan opinion och beslut, framförallt inom klimat-, miljö-, och energipolitiken.
Kontakt: simon.matti@ltu.se

Henrik Oscarsson, professor, lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på val, demokrati, väljarbeteende och opinionsbildning. Han är forskningsledare för det svenska Valforskningsprogrammet. Kontakt: henrik.oscarsson@pol.gu.se

Mikael Persson, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om väljarbeteende och politisk representation.
Kontakt: mikael.persson.3@gu.se

Anders Sundell, docent i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans nuvarande forskning handlar framförallt om länken mellan opinion och genomförd politik, samt ojämlikheter i politisk representation.
Kontakt: anders.sundell@pol.gu.se

Lena Wängnerud, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är främst inriktad på politisk representation samt korruption ur ett jämställdhetsperspektiv. Kontakt: lena.wangnerud@pol.gu.se

Patrik Öhberg, docent i statsvetenskap och verksam som forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hans forskning handlar om politisk representation, jämställdhet och miljöpolitik.
Kontakt: patrik.ohberg@som.gu.se

1
Riksdagens landskap

PATRIK ÖHBERG OCH JAKOB AHLBOM

Denna forskningsantologi har vi valt att kalla *Riksdagens landskap*. Namnet är inspirerat av den så kallade Riksväv, *Minnet av ett landskap*, som hänger i riksdagens plenisal. Konstverket är tillverkat av lin från samtliga av Sveriges landskap och består av 200 olika nyanser av grått. Vår ambition med föreliggande skrift är dock varken att vara färglösa eller anknyta till precis alla av Sveriges landsändar. Boken innehåller tio översiktliga och intresseväckande studier som var och en ger en ingång till det politiska landskap som svenska riksdagsledamöter navigerar. Vi vill också passa på att tacka alla riksdagsledamöter som har tagit sig tid att besvara undersökningen. Undersökningen är unik i sitt slag och utgör ett mycket värdefullt bidrag till vår förståelse för hur den svenska demokratin fungerar och mår.

Hur mår den svenska demokratin?

Sedan ett antal år har debatten kring demokratins tillstånd varit intensiv. Donald Trumps ovillighet att erkänna sig besegrad i presidentvalet 2020 stillade inte den diskussionen. Men hur orolig bör vi egentligen vara? Ännu har inte någon stabil demokrati rämnat, men det betyder inte att de är immuna. Utmaningarna är otaliga och det ser ut som att vi själva är en del av problemet.

Skillnaden mellan demokratins vinnare och förlorare är ett av de mer robusta resultaten som återfinns inom statsvetenskapen (Nadeau m.fl., 2023:483). Istället för att erkänna oss besegrade tycks medborgare i demokratier ha en inneboende tendens att skylla på regelverket när vi förlorar (Esaiassson m.fl., 2019). Otaliga studier visar just på att människors stöd för demokratin är villkorat. Exempelvis har man kunnat påvisa en stor flexibilitet i hur vi tolkar olika ageranden från politiker som demokratiska respektive odemokratiska beroende på i vilken utsträckning vi gillar utfallet (Sniderman m.fl., 1989; Graham & Svolik, 2020). En experimentell studie som gjordes i 22 olika länder, däribland Sverige, visade att när en politiker genomför önskad politik på ett odemokratiskt sätt, så anser politikerns sympatisörer att det likväl är demokratiskt (Krishnarajan, 2023). Kort sagt, väl-

jarna rationaliserar. Detta beteendemönster är visserligen större i mindre utvecklade demokratiska länder, men tendensen är densamma även i länder med en stabilare demokratisk historia. Vi bör därför vara vaksamma på oss själva och på hur vi själva reagerar när vi får respektive inte får som vi vill. Vikten av att vi demokratiska medborgare är goda vinnare respektive förlorare kan inte nog understrykas om hälsan på våra demokratier ska bevaras (Esaiasson m.fl., 2023).

Det är således viktigt att vi kan erkänna oss besegrade i ett val. Men det finns även andra utmaningar beträffande hur vi agerar gentemot varandra. Det finns farhågor om att polariseringen kan vara ett hot mot demokratin (Benson, 2024). Den polariserande utvecklingen i Sverige skulle kunna påverka stödet för demokratin (Oscarsson m.fl., 2021).

Hur ser då stödet ut för demokratin bland Sveriges riksdagsledamöter och har den försämrats under åren? Tabell 1 visar hur stödet för demokratin har utvecklats mellan 2010 och 2022 i Sverige bland riksdagsledamöterna. Jämförelsepunkten är vald utefter att Sverigedemokraterna kom in i riksdagen 2010 och för att mycket av polariseringen i den svenska kontexten under den tidsperioden har kretsat kring just SD (Reiljan & Ryan, 2021).

Trots att Sverigedemokraterna kom in i riksdagen var tilltron till demokratin år 2010 klart lägre bland företrädare för partiet i jämförelse med andra partiers ledamöter. Inte ens hälften (44 procent) av Sverigedemokraternas ledamöter var nöjda med det sätt demokratin fungerade på i Sverige. Näst minst förtroende hade ledamöterna från Vänsterpartiet. Men i det fallet gav ändå två tredjedelar (67 procent) demokratin godkänt betyg.

Tolv år senare är bilden betydligt ljusare. Nöjdheten bland Sverigedemokratiska företrädare har i det närmaste fördubblats. Forskningen pekar ut en tydlig orsak till detta: inflytande. När ett parti får politiskt inflytande ökar nöjdheten med demokratin, åtminstone blad partiets egna väljare (Singh m.fl., 2010). Forskare har påpekat att det är bra för demokratin när högerpopulistiska partier får vara med och bestämma – åtminstone i den bemärkelsen att det leder till ett ökat stöd för demokratin.

Högerpopulistiska väljare visar sig bli märkbart mer nöjda med demokratin ju närmare makten de kommer. Samtidigt minskar inte förtroendet för demokratin i motsvarande grad på förlorarsidan. Deras inställning till demokratin verkar vara mer robust (Kokkonen & Linde, 2023).

I SOM-undersökningen mellan 2021 och 2022 ökade exempelvis nöjdheten med demokratin hos Sverigedemokraternas väljare från 39 till 50 procent. År 2023 översteg andelen nöjda med demokratins funktionssätt för första gången hälften av partiets väljarkår (55 procent). Under samma period har nöjdheten med demokratin bland oppositionens väljare minskat med cirka 11 procentenheter.

Skillnaden i nöjdhet mellan Sverigedemokraternas (55 procent) och Vänsterpartiets väljare (63 procent) är nere på 8 procentenheter. För några år sedan låg denna skillnad på en bit över 20 procentenheter. Om denna utveckling fortsätter kommer inte längre Sverigedemokraternas väljare skilja ut sig från andra partiers sympatisörer i hur de bedömer den svenska demokratin.

Om vi återgår till tabell 1, som alltså visar riksdagsledamöternas nöjdhet med det sätt demokratin fungerar i Sverige, så ser vi att det inte bara är Sverigedemokratiska riksdagsledamöter som är uppenbart mer nöjda år 2022 i jämförelse med år 2010. Detsamma gäller även för Vänsterpartiet. I detta fall är det emellertid svårare att komma med en bra förklaring. År 2010 präglades av ekonomisk oro och en turbulent omvärld. Därutöver kom Sverigedemokraterna in i riksdagen, vilket kan förklara de vänsterpartistiska ledamöternas lite dystrare bedömning av demokratin i Sverige. Men även valet 2022 utmärktes av instabil ekonomi, krig i vårt närområde samt att Sverigedemokraterna blev Sveriges näst största parti. Likväl är nästan alla av Vänsterpartiets ledamöter nu nöjda med demokratins funktionssätt. Här finns en intressant fråga som väntar på ett svar.

Tabell 1 Riksdagsledamöternas nöjdhet med det sätt demokratin fungerar i Sverige (procent)

	V	S	MP	C	L	M	KD	SD
2010	67	97	82	100	100	97	94	44
2022	95	99	100	94	100	98	94	86
Förändring	+28	+2	+18	+6	0	+1	0	+42

Kommentar: Frågan lyder ”På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: … Sverige”.

Vänster, höger och polarisering

Svensk politik kan upplevas som relativt lätt att förstå sig på. När man väl vet var på vänster-högerskalan ett parti eller en väljare placerar sig, går det ofta att göra rimliga förutsägelser om deras inställning i olika sakfrågor (Oscarsson & Holmberg, 2016). I denna boks nästföljande kapitel undersöker Jakob Ahlbom och Oskar Hultin Bäckersten vad begreppen ”vänster” och ”höger” betyder för Sveriges riksdagsledamöter. Ledamöterna ombeds att berätta vad de menar är de viktigaste innebörderna av dessa termer. De vanligaste betydelserna som ledamöterna hänvisar till är ”kollektivism” för vänster och ”individualism” för höger. De ekonomiska frågorna dominerar generellt, men en större andel av de betydelser som förknippas med ”höger” rör kulturellt relaterade aspekter. Ahlbom och Hultin

Bäckersten studerar även hur tendentiösa politikerna är när de ska beskriva motståndarsidans politiska hållning. Lite glädjande och möjligen överraskande är ledamöterna till stora delar relativt ”neutrala” i sina redogörelser.

Henrik Oscarsson inleder sitt kapitel med att konstatera att den akademiska forskningen på senare år ägnat mycket möda åt att studera den affektiva polariseringen. Affektiv polarisering handlar om hur politiska grupper känslomässigt förhåller sig till varandra. Hittills har forskningen främst fokuserat på väljare, vilket också innebär att de fått stå i skottgluggen när orsakerna till ett hätskare samhällsklimat diskuteras. I detta kapitel studeras den affektiva polariseringen över tid även bland de folkvalda riksdagsledamöterna. Sammantaget är slutsatsen att den affektiva polariseringen i riksdagen just nu ligger på rekordnivåer. Och det är riksdagsledamöterna som är mer polariserade än deras väljare. Polariseringen följer ett tydligt mönster, där partierna till vänster har närmat sig varandra, liksom partierna till höger. Enligt Oscarsson påminner Sverige därmed allt mer om ett tvåpartisystem.

En tydlig illustration av detta är hur synen på Sverigedemokraterna har förändrats. År 2010 var partiet det överlägset minst omtyckta bland ledamöterna. På en skala från -5 till +5 låg partiet på -3.97 – långt under nollstrecket. Fjorton år senare är läget ett annat. Skillnaden mellan Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet är mindre än en tiondel -1,76 (SD) respektive -1,69 (V). Sverigedemokraterna har numera vänner i riksdagen. Kristdemokrater och moderater håller idag Sverigedemokraterna klart mycket högre än Centerpartiet. Av Alliansen återstår således inte mycket – mer rost än gammal kärlek.

Sofia Axelsson, Simon Källman och Simon Matti undersöker polariseringen i svensk politik med ett särskilt fokus på energipolitiken. I sitt kapitel tillämpar de tre olika mått av polarisering – extremism, divergens och sortering. Precis som Oscarsson kan de konstatera att riksdagsledamöterna är mer polariserade än vad medborgarna är, oavsett vilket mått som används.

Författarna intresserar sig också för om vissa energi- och klimatrelaterade frågor är mer polariserande än andra. Resultaten visar att det finns betydande variationer. Kärnkraft och vindkraft är tvistefrågor på ett helt annat sätt än vattenkraften. De kan också visa att polariseringen i kärnkraftsfrågan över tid kan beskrivas som en vågrörelse. Frågan om kärnkraftens framtid var bara för några år sedan urladdad, men efter det att Kristdemokraterna (som första parti) lämnade överenskommelsen 2016 har frågan blivit kraftigt polariserad. Bensinfrågan har mer karaktären av en raket. Från att ha varit en fråga som inte varit särskilt polariserad har det kommit att bli en infekterad valfråga. Slutsatsen är att klimat- och energifrågorna har blivit mer polariserade och att skillnaderna mellan de politiska företrädarna är betydande.

David Karlsson undersöker hur polariseringen mellan stad och land tar sig uttryck i svensk politik, ett fenomen som blivit alltmer uppmärksammat internationellt. I USA är det välkänt att politiska skillnader följer en geografisk linje mellan landsort och storstad (Mettler & Brown, 2022) och liknande mönster tycks vara under framväxt i många demokratiska länder. Men forskningen har hittills främst fokuserat på väljarnas åsikts- och röstmönster. Färre har studerat den geografiska polariseringen bland de politiska företrädarna.

Karlsson finner att det överlag inte förekommer någon tydlig polarisering i klassiska vänster-högerfrågor mellan riksdagsledamöter från stad respektive landsort. Däremot framträder skillnader i frågor som bensinpriser och flyktingmottagande, där stad och land i allt högre grad divergerar. Polariseringen kring bensinpriser, som också lyfts fram av Axelsson, Källman och Matti, kompletteras här med en geografisk dimension: ledamöter från landsbygdsregioner tenderar att ha en annan syn på bensinpriser än sina kollegor från storstadsområden.

I flyktingfrågan är mönstret mer komplext. Här framträder inte bara en klyfta mellan stad och land, utan också interna skillnader inom partierna. Ledamöter har olika inställning till mottagandet av flyktingar beroende på om de är från en storstadsregion eller inte, även om de tillhör samma parti. Att det finns en geografisk polarisering i dessa två frågor är intresseväckande inte bara för att de anses viktiga av många människor. De kopplar även ihop med den bredare så kallade GAL-TAN-dimensionen och kan på sikt utgöra en grogrund för en växande kulturell konfliktdimension mellan stad och land.

Betydelsen av kön

Lena Wängnerud och Patrik Öhberg studerar vilken roll kön spelar i politiken enligt riksdagsledamöterna. Där det tidigare fanns relativt små könsskillnader bland väljare ser vi idag ett tydligt ”könsgap”, med rekordstora skillnader mellan kvinnliga och manliga väljares partipreferenser vid valet 2022. Detta gör kön till en central faktor för att förstå väljarbeteende. Samtidigt är det mindre klart hur ledamöterna själva ser på könets betydelse i den lagstiftande församlingen.

Sedan 1991 har förväntningen varit att regeringar ska ha en jämn könsfördelning, och i riksdagen har andelen kvinnor de senaste tre decennierna överstigit 40 procent. Dessa framsteg skulle kunna tolkas som att könets roll i politiken har minskat, men resultaten i kapitlet visar en motsatt bild. Idag anser fler riksdagsledamöter att politikers kön påverkar innehållet i det politiska beslutsfattandet än vad som var fallet 1994. De upplever att kvinnors närvaro i politiken leder till annorlunda utfall än om besluten fattats av enbart män.

Könets betydelse framträder särskilt tydligt när olika politikområden jämförs med varandra. När ledamöterna får ta ställningen till ett antal förslag som riktar sig till flickor och kvinnor samt förslag riktade till pojkar och män är det tydligt

att kvinnor på ett helt annat sätt än män har ett gruppintresse som är kopplat till kön. Kvinnor är mycket mer positiva till förslag riktade till den egna gruppen än vad män är på motsvarande sätt. Kvinnor ser sig som företrädare av åtgärder som avser att förbättra situationen för flickor och kvinnor. Samma tendens syns dock inte hos män: de är inte mer benägna än kvinnor att företräda åtgärder som riktar sig till pojkar och män. Detta tyder på att det saknas en mobilisering bland män kring frågor kopplade till deras egen grupp.

Sandra Håkansson och Josefina Erikson har också anammat ett könsperspektiv när de studerar riksdagen. I deras kapitel analyseras hur olika grupper ser på deras möjligheter att utöva inflytande. Förutom kön undersöker de även ålder och klassbakgrund, tre faktorer som traditionellt har påverkat vägen till maktpositioner. Även om både unga och kvinnor över tid har tagit en större plats i politiken, har personer med arbetarklassbakgrund inte sett samma utveckling. Denna grupp är fortfarande kraftigt underrepresenterad i relation till sin andel av befolkningen.

Trots underrepresentationen visar Håkansson och Erikson att ledamöter med bakgrund i arbetarklassen ser sina möjligheter att utöva inflytande som bättre i relation till andra grupper, likaså är de mer nöjda med arbetsvillkoren. Även yngre ledamöter upplever generellt sett inte att de är missgynnade i relation till sina äldre kollegor. Ett undantag finns dock: utanför sina egna specialområden anser yngre ledamöter att deras inflytande är mer begränsat.

När det gäller kön visar resultaten att kvinnliga ledamöter är lika nöjda som sina manliga kollegor med riksdagens och partigruppernas arbetsformer. Däremot har kvinnor överlag en sämre uppfattning om deras arbetsförhållanden i jämförelse med männen. Kvinnor och män bedömer i samma grad att de har inflytande inom och utanför sina specialområden.

Intressanta skillnader framträder dock i beteenden på partimöten. Generellt tar män oftare till orda än kvinnor. Men Håkansson och Erikson identifierar en möjlig förändring: i den senaste riksdagsundersökningen rapporterar kvinnor att de är lika aktiva som män på partimöten och lika nöjda med sina personliga arbetsvillkor. Det återstår att se om detta är ett trendbrott.

Vem upplever sig ha inflytande och vem följer vem i opinionen?

I sitt kapitel studerar Magnus Hagevi riksdagsledamöternas upplevda inflytande över tid och gör tre nedslag: 1988, 2006 och 2022. I fokus står hur ledamöterna upplever sitt inflytande inom och utanför det egna specialområdet. Till en början kan konstateras att ledamöterna under tidsperioden upplever sig ha mycket goda möjligheter att påverka inom det egna specialområdet. Drygt 90 procent anser att de har mycket eller ganska goda möjligheter att påverka inom områden där de är specialister. Omkring två tredjedelar anser att de har mycket goda eller ganska goda möjligheter att påverka utanför specialområdet. Men det finns en intressant

tendens i materialet. Betydelsen av att anpassa sig till partilinjen har ökat för det upplevda inflytandet. Anpassning och upplevt inflytande är något som blivit tydligare för riksdagsledamöterna 2022.

Hagevi identifierar också skillnader i hur ledamöterna upplever inflytande beroende på partiets storlek och deltagande i gruppmöten. I små partier upplever ledamöterna större inflytande om de ofta deltar aktivt i diskussioner. I stora partier finns ett kurvlinjärt samband när det gäller inflytande utanför specialområdet. De som talar ofta anser sig ha större inflytande jämfört med de som alltid talar samt de som mer sporadiskt lättar tungans band. Att tala ofta är mer guld än att alltid tala.

Sören Holmberg undersöker utvecklingen av åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och riksdagspolitiker, med särskilt fokus på klimat- och energifrågor. För att sätta in klimatfrågorna i ett större sammanhang börjar Holmberg med att redogöra för hur det ser ut med åsiktsöverenstämmelsen bland de vanliga sakfrågorna. Trenden är tydlig: representationen blir allt bättre och har nu nått rekordnivåer. Politiker och väljare delar majoritetsåsikter i hela 89 procent av fallen. I genomsnitt skiljer det 12 procentenheter mellan väljare och valda i 28 sakfrågor. Den minsta skillnaden som hitintills har uppmätts.

Hur är det då med åsiktsöverenstämmelsen i energifrågorna? Det korta svaret är att det är ännu bättre. I genomsnitt är avvikelsen endast 7 procentenheter. Kärnkraftsfrågan som har blivit alltmer polariserad har en större avvikelse (12 procentenheter) än det energislag med allra minst avvikelse, vågkraft (2 procentenheter). Avvikelsen mellan väljare och valda när det gäller om kärnkraften långsiktigt ska avvecklas är likväl liten. Bland ledamöterna är det 35 procent som vill avveckla kärnkraften och bland väljare är det 37 procent.

I kapitlet prövas också sambandet mellan hur viktig klimatfrågan bedöms vara och vilka energislag ledamöterna vill satsa på. Resultaten är väldigt tydliga. De som anser att klimatfrågan är väldigt viktig tycker att man ska satsa på sol och vind. Samtidigt finns en negativ korrelation mellan klimatfrågans vikt och viljan att satsa på kärnkraft, det vill säga ju viktigare någon tycker att klimatfrågan är, desto mindre vill denne satsa på kärnkraft.

Kapitlet avslutas med en reflektion om opinionsbildningens dynamik. Holmberg visar att det oftast är politikerna som driver på opinionsförändringar, snarare än att de följer väljarnas initiativ. Ett exempel är hur kärnkraftsfrågan aktiverades av politiker under valrörelsen inför det senaste riksdagsvalet.

Opinionsvindarnas riktning är något som Mikael Persson och Anders Sundell forskat mycket kring. I deras kapitel vill de veta hur politikerna ser på hur åsiktsbildningen faktiskt går till: är det väljarna eller politikerna som i huvudsak driver opinionen? En majoritet av politikerna (67 procent) anser att det är väljarna som påverkar politikernas åsikter. Författarna menar att man inte kan utesluta att

ledamöterna svara på ett sätt de tror är önskvärt, men framhåller att politiker generellt inte anser att man ska följa väljarnas åsikt om den står i motsättning till partiets politik.

Persson och Sundell identifierar vissa mönster i hur politiker bedömer opinionens riktning. Ett tydligt exempel är vänster–höger-dimensionen. Politiker till vänster är betydligt mer benägna att anse att politiker styr opinionen (43 procent) jämfört med ledamöter till höger (26 procent).

Författarna analyserar även dynamiken i opinionsbildningen kring ett antal specifika sakfrågor. Resultaten påminner om det som framkommit i äldre studier. Det generella svaret på frågan om vem det är som styr opinionen är politikerna. I hälften av de undersökta fallen är det politikerna som har initiativet. Väljarna är dock inte utan inflytande och påverkar opinionen i en femtedel av fallen. Det finns också exempel där politiker och väljare närmat sig varandra (21 procent av fallen) och ett fåtal där man kan se att väljare och valda glidit ifrån varandra (8 procent av fallen).

Önskvärda egenskaper

Bokens sista kapitel är skrivet av Felix Cassel och Patrik Öhberg. Även här undersöks åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och riksdagspolitikerna. Infallsvinkeln är dock en annan, nämligen önskvärda egenskaper hos riksdagspolitiker. Vi kan här se att det finns en viss åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker. Det gäller framför allt två egenskaper: en rikspolitiker ska vara ärlig och kunnig.

Medborgarna har till skillnad från riksdagspolitikerna en något mer uttömmande kravprofil. Enligt medborgarna bör en rikspolitiker även vara intelligent, stark och erfaren. Medborgarna har således en mer elitistisk syn på en rikspolitiker. Man skulle också kunna säga att de har en bild som bättre överensstämmer med verkligheten. Rikspolitiker tenderar att vara bättre utbildade och intelligentare än genomsnittet (Dal Bó m.fl., 2017).

I kapitlet studeras även om det finns ett könsmönster gällande önskvärda egenskaper hos en rikspolitiker. Det visar sig att det finns ett sådant mönster. Kvinnliga medborgare och politiker tenderar att ställa högre krav på vilka egenskaper en politiker ska ha. Man kan fundera på om den mer omfattande kravbilden gör att kvinnor är mer realistiska för vad som krävs i politiken och om det samtidigt innebär att kvinnor lättare hoppar av politiska uppdrag för att de känner att de inte kan leva upp till de krav de ställer på sig själva.

Referenser

Benson, Jonathan (2024). ”Democracy and the epistemic problems of political polarization”, *American Political Science Review*, *118*(4), 1719-1732.

Dal Bó, Ernesto, Frederico Finan, Olle Folke, Torsten Persson & Johanna Rickne (2017). ”Who becomes a politician?”, *The Quarterly Journal of Economics*, *132*(4), 1877-1914.

Esaiasson, Peter, Mikael Persson, Mikael Gilljam & Torun Lindholm (2019). ”Reconsidering the role of procedures for decision acceptance”, *British Journal of Political Science*, *49*(1), 291-314.

Esaiasson, Peter, Sveinung Arnesen, & Hannah Werner (2023). ”How to be gracious about political loss—The importance of good loser messages in policy controversies”, *Comparative Political Studies*, *56*(*5*), 599-624.

Graham, Matthew H. & Milan W. Svolik (2020). ”Democracy in America? Partisanship, polarization, and the robustness of support for democracy in the United States”. *American Political Science Review*, *114*(2), 392-409.

Kokkonen, Andrej, & Jonas Linde (2023). ”Nativist attitudes and opportunistic support for democracy”, *West European Politics*, *46*(1), 49-72.

Krishnarajan, Suthan (2023). ”Rationalizing democracy: the perceptual bias and (un) democratic behavior”, *American Political Science Review*, *117*(2), 474-496.

Mettler, Suzanne, & Trevor Brown (2022). ”The growing rural-urban political divide and democratic vulnerability”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, *699*(1), 130-142.

Nadeau, Richard, Jean-François Daoust, & Ruth Dassonneville (2023). Winning, losing, and the quality of democracy. *Political Studies*, *71*(2), 483-50

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2016). ”Issue Voting Structured By Left-right Ideology”, i Jon Pierre (red), *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Oscarsson, Henrik, Torbjörn Bergman, Annika Bergström, & Johan Hellström (2021). *Demokratirådets rapport 2021: polariseringen i Sverige*. SNS förlag.

Reiljan, Andres & Alexander Ryan (2021). ”Ideological tripolarization, partisan tribalism and institutional trust: The foundations of affective polarization in the Swedish multiparty system”, *Scandinavian Political Studies*, *44*(2), 195-219.

Singh, Shane, Ekrem Karakoç, & André Blais (2012). ”Differentiating winners: How elections affect satisfaction with democracy”, *Electoral Studies*, *31*(1), 201-211.

Sniderman, Paul M., Philip E. Tetlock, James M. Glaser, Donald Philip Green & Michael Hout (1989). ”Principled tolerance and the American mass public”, *British Journal of Political Science*, 19(1), 25-45.

2
Innebörden av vänster och höger enligt riksdagens ledamöter

JAKOB AHLBOM OCH OSKAR HULTIN BÄCKERSTEN

Vänster och höger är begrepp som vi alla använder på ett självklart sätt när vi talar om politik. Men vad menar vi egentligen med vänster och höger? Detta undersöker författarna av detta kapitel genom att analysera svaren på en fråga i Riksdagsundersökningen 2022 där ledamöterna med egna ord beskriver innebörden av vänster och höger. Resultaten visar att kollektivism (för vänster) respektive individualism (för höger) är de enskilt vanligaste betydelseelementen i ledamöternas svar. En majoritet av svaren för både vänster och höger rör den ekonomiska politiken – men en relativt större del av ledamöternas beskrivning av höger rör vad vi kallar kulturella värderingsfrågor (nationalism, invandring, brottslighet et cetera). En majoritet av betydelseelementen i svaren kategoriseras som ”ideologiska värderingsbegrepp” medan en mycket liten andel berör sådant som sociala grupper eller politiska aktörer. Slutligen indikerar resultaten att ledamöter till vänster och höger är ungefär lika tendentiösa när de svarar på frågan.

Vänster och höger är ett metaforiskt begreppspar som ger ett rumsligt uttryck för centrala konfliktlinjer i de flesta representativa demokratier världen över (Noël & Therien, 2008). I många politiska kontexter, som i Västeuropa, har motsättningen mellan vänster och höger utgjort den tydligt viktigaste politiska konfliktytan alltsedan den franska revolutionen och de demokratiska systemens framväxt under 1800- och 1900-talen (Mair, 2007). Det svenska politiska systemet beskrivs i forskningen som särskilt starkt strukturerat kring konflikten mellan vänster och höger; vissa studier har till och med karaktäriserat Sverige som det land i världen där vänster och höger i högst grad sammanfattar de politiska meningsskiljaktigheterna (Bengtsson m.fl., 2013; Oscarsson & Holmberg, 2016; se även Jou & Dalton, 2017).

Vänster och höger används i Sverige på ett självklart sätt av både medborgare, medier och politiker som ett orienteringsverktyg för att förstå och förklara politiken. Precis som för många andra allmänt använda begrepp finns dock inte någon universellt accepterad definition av vad exakt vänster och höger betyder. Begreppen etablerades under den franska revolutionens tidevarv som ett sätt att särskilja politiker i fråga om hur långt de ville att revolutionen skulle gå. En placering till vänster i den franska Nationalförsamlingen blev betecknande för ledamöter som var kritiska till kungens fortsatta inflytande medan en plats till höger signalerade

en större acceptans av kungens roll i det franska politiska systemet (Ignazi, 2003). Begreppsparet har sedan dess fortsatt att innebära en konflikt mellan progressivitet respektive konservatism, men har därtill fått knyta många ytterligare betydelser till sig på de olika platser och tider där begreppen har använts.

Men trots att konflikten mellan vänster och höger är en så fundamental del av den svenska politiken är den tidigare forskningen om vad som egentligen menas med dessa uttryck i Sverige ganska begränsad. Vi vill med detta kapitel därför fylla i de betydande kunskapsluckor som finns på detta område. I centrum för vår studie är en fråga som ställdes i Riksdagsundersökningen 2022 som gäller hur riksdagsledamöterna med egna ord skulle beskriva innebörden av politisk "vänster" respektive "höger". Vi använder denna fråga som grund för vår undersökning av vad vänster och höger betyder i ett Sverige av idag och hur betydelsen skiljer sig mellan ideologiska block och partier.

För att strukturera vår undersökning har vi formulerat fyra centrala frågor. Den första frågan gäller vilka begrepp som oftast förknippas med vänster och höger. För det andra undrar vi i vilken utsträckning vänster och höger relaterar till ekonomiska respektive kulturella politiska betydelser. Den tredje frågan gäller vilken grad av abstraktion riksdagsledamöterna använder i sina beskrivningar av vänster och höger. Slutligen undrar vi hur neutrala eller tendentiösa riksdagsledamöterna är när de beskriver vänster och höger.

Med dessa fyra frågor är vår avsikt att forma en kortfattad men nyanserad bild av hur riksdagsledamöternas beskriver innebörden av vänster och höger. Därmed tar vi ett första steg mot att ta reda på hur några av de viktigaste aktörerna i Sveriges politiska system förstår och konstruerar vad som brukar betraktas som den mest centrala politiska skiljelinjen i svensk politik.

Vad säger tidigare forskning om vad vänster och höger betyder?

Frågan om hur man ska förstå innebörden av det politiska motsatsparet vänster och höger har länge varit föremål för akademiskt utredande och debatt. Som idealtypiska alternativ kan man ställa idéer om att vänster och höger har givna permanenta betydelser mot ett slags nominalism, där vänster och höger endast är termer med tillfälliga samstämmigheter över tid och rum.

Ett inflytelserikt förslag för hur vänster och höger kan anses ha ett mer beständigt innehåll ges av Bobbio (1994), som anför att dessa termer kan definieras som en dimension mellan jämlikhet och ojämlikhet. Bobbios tes är att vänster och höger därmed har en gemensam betydelsekärna i det att vänsterpolitik prioriterar jämlikhet, medan högerpolitik har en större tolerans för ojämlikhet som en del av den sociala ordningen. Denna tes har prövats empiriskt med viss framgång, både internationellt (Lindqvist och Dorschneider-Elkink, 2016) och i en svensk kontext (Svensson, 2014; Karlsson och Lindqvist, 2024).

En kontrasterande idé, som exempelvis Sartori (1976) föreslår, är att termerna vänster och höger fungerar som ”tomma kärl” som fylls av aktuella politiska konflikter, utan att ha en essentiell innebörd. I den mån vänster och höger uppvisar samstämmighet eller kontinuitet mellan kontexter är det enligt denna förståelse mer av en historisk tillfällighet.

Den samtida forskningen är till stor del enig om att innebörden av politisk vänster och höger i praktiken följer tydliga mönster över tid och rum. Även om det möjligen saknas en essentiell kärna, tenderar samma typer av betydelser att återkomma i olika politiska kontexter (Cochrane, 2015). På så sätt fungerar vänster och höger som en strukturerande dimension som gör det lättare att förstå och jämföra politiska sammanhang.

Motsättningen mellan vänster och höger blev under 1900-talet starkt förknippad med den under seklet centrala politiska konflikten mellan arbete och kapital. Vänster–höger-skalan associerades därmed primärt med ekonomisk-politiska ämnen som gällde sådant som storleken på den offentliga sektorn, graden av progressivitet i skattesystemet och statens kontroll av företagen. Under slutet av 1900-talet och början på 2000-talet förändrades dock den politiska agendan i många länder då frågor som inte enkelt kunde härröras till den ekonomiska vänster–höger-skalan växte i politisk betydelse. Dessa frågor – som rörde bland annat miljö, klimat, jämställdhet mellan könen, bistånd, frihetliga värden, överstatligt samarbete, invandring och brottslighet – benämns i den akademiska litteraturen ofta som kulturella värderingsfrågor (ibland även GAL-TAN-frågor).[1]

Forskningen ställde sig frågande kring hur dessa allt viktigare kulturella värderingsfrågor skulle påverka den dominanta politiska vänster–höger-dimensionen. Skulle en ny politisk dimension formeras och decimera relevansen av vänster–höger-dimensionen; alternativt komplettera den ekonomiska vänster–höger-dimensionen i en ny tvådimensionell politisk rymd; eller skulle vänster–höger-dimensionen absorbera dessa nya politiska frågor och därmed förändra sitt politiska innehåll (Fuchs & Klingemann, 1990; Kitschelt & Hellemans, 1990)?

Sverige och andra jämförbara politiska system har sett en utvidgad ideologisk dimensionalitet där de tidigare nämnda kulturella politiska frågorna gått på tvärs med väljarnas och de politiska eliternas uppfattning av vänster och höger och splittrat tidigare etablerade partisystem (Hooghe, Marks & Wilson, 2002; Kitschelt,

[1] Grön, Alternativ och Libertär står i GAL-TAN-skalan mot Traditionell, Auktoritär och Nationalistisk och är enligt Hooghe, Marks och Wilson (2002) en intressemotsättning som är ortogonal (går på tvärs) mot den traditionella ekonomisk-ideologiska dimensionen. Dessa typer av dimensionella modeller är förenklingar av den politiska rymden som kan hjälpa till att förstå och förklara politiska processer. I slutändan är det dock en empirisk fråga om de politiska ämnen som brukar beskrivas som GAL-TAN- eller kulturella värderingsfrågor verkligen hänger samman i en given politisk kontext – och om denna dimension är särskiljd från de ekonomisk-politiska motsättningarna.

1994; Kriesi m.fl., 2008; Oscarsson, 2017). Men vänster–höger-dimensionen har i dessa politiska kontexter visat tydliga tendenser till att efterhand absorbera de kulturella värderingsfrågorna. Denna tendens har åtminstone varit tydlig i studier där forskare mätt korrelationen mellan respondenters självvalda positioner på en vänster–höger-skala och deras politiska positioner i diverse åsiktsfrågor. Dessa studier har visat att individers identifikation på en vänster–höger-skala i en med tiden ökande grad förklarar dessa personers politiska attityder i de kulturella värderingsfrågorna (exempelvis i förhållande till invandring) (de Vries m.fl., 2013; Hare, 2022; Knutsen, 1995; Oscarsson, 2019).

Ett begränsat antal studier har även undersökt huruvida andelen kulturella element i betydelsen av vänster och höger har ökat över tid genom att använda samma metod som föreliggande kapitel – det vill säga genom att fråga relevanta grupper av människor vad de menar är innebörden av vänster och höger. Bland dessa studier är resultaten mindre tydliga i förhållande till om någon signifikant förändring har skett. Corbetta, Cavazza och Roccato (2009) ser inte någon sådan utveckling i Italien från 1968 (via 1972, 1975, 2001) till 2006. Trüdinger och Bollow (2011) ser tvärtom en liten minskning av kulturella element mellan 1991 och 2007 i Tyskland. I en studie av Jankowski, Schneider och Tepe (2023) riktad mot tyska politiker 2013 och 2017 ser forskarna visserligen en viss ökning av andelen betydelseelement som hade att göra med rasism och xenofobi för att beskriva höger – men utvecklingen av betydelsen av vänster och höger över dessa turbulenta år i tysk politik är annars relativt stabil. Vi ser därmed i den nuvarande (om än något begränsade) forskningslitteraturen det paradoxala resultatet att vänster och höger i en relativt hög grad delar medborgare och politiker i kulturella värderingsfrågor – samtidigt som väljare och valda i övervägande grad fortsätter att hänvisa till ekonomiska skiljelinjer när de ombeds förklara vad skillnaden mellan vänster och höger innebär.

Ett återkommande fynd i forskningen om betydelsen av vänster och höger är att "höger" generellt sett har ett större antal betydelser och blivit påverkat mer av de senaste decenniernas förändrade ideologiska landskap. Statsvetaren Noam Gidron (2016, 2020) beskriver detta som att det idag finns fler sätt att vara höger på än vänster, och att en större mångfald av människor identifierar sig som höger av mer skilda anledningar.[2]

Det större politiska fokuset på kulturella värderingsfrågor (som invandring) har förstärkt diversifieringen av högern – och ökat spänningarna mellan den liberala och den konservativa högern (Cochrane, 2010, 2011, 2015; Lachat, 2018; Oesch

[2] "[There are] many ways to be right – yet mostly one way to be left", som Gidron (2016) formulerar det.

och Rennwald, 2018; Svensson, 2019). Detta fenomen, som ibland kallas för ”ideologisk asymmetri”, har tidigare observerats även för politisk opinion och prioriteringar hos svenska riksdagsledamöter (Ahlbom, 2022).

Studiens metod

Det empiriska material som är fokus för detta kapitel är Sveriges riksdagsledamöters svar på följande fråga som ställdes i Riksdagsundersökningen 2022.

> ”Vänster” och ”höger” är termer som ofta förekommer i svensk politik. Hur skulle Du med egna ord vilja beskriva innebörden av ”vänster” respektive ”höger”?

Ledamöterna hade möjlighet att besvara frågan i två separata textfält: ett för ”vänster” och ett för ”höger”. Vårt metodologiska angreppssätt består i att manuellt koda samtliga svar utifrån ett kodschema som vi utvecklat för detta ändamål. Den manuella kodningen är särskilt väl lämpad av flera skäl. För det första är omfattningen hanterbar – totalt 224 svar för ”vänster” och 223 svar för ”höger” – vilket gör det möjligt att koda hela materialet utan orimlig arbetsinsats. För det andra möjliggör den manuella processen att vi använder vår förförståelse av den svenska politiska kontexten för att identifiera och tolka nyanser i svaren.

Vårt tillvägagångssätt bygger i stor utsträckning på metoder för att omvandla samma typ av råmaterial till koder, som utvecklats och tillämpats i flera tyska studier (se exempelvis Klingemann, 1979; Fuchs och Klingemann, 1990; Bauer-Kaase, 2001, Züll, Scholz och Schmitt, 2010; Scholz, Dorer och Züll, 2022). Samtidigt har vi anpassat och vidareutvecklat kodschemat för att bättre möta den svenska kontextens särdrag och våra specifika forskningsfrågor. Resultatet är att kodschemat är betydligt mer extensivt och mer nyansrikt än tidigare existerande kodscheman (se appendix som nås online).

Varje politiskt betydelsebärande uttryck i ett svar får en kod.[3] Dessa enskilda kodade betydelser kallar vi för betydelseelement. En framträdande strategi där vi har inspirerats av nämnda tyska studier är att betydelseelementen kategoriseras under nivåkategorier vilka är ordnade från det mer abstrakta till det mer konkreta. Dessa nivåkategorier är i vår studie: politik i allmänhet; ideologiska begrepp; abstrakta politiska värderingsbegrepp; konkreta politiska värderingsbegrepp; politiska sakfrågor; sociala grupper; politiska aktörer; samt politiska grundhållningar, egenskaper och medel.

Betydelseelementen är vidare indelade utifrån ideologiska dimensioner, det vill säga som antingen anknytande till den ekonomiska dimensionen, den kulturella

[3] Varje svar är dock begränsat till max åtta olika koder.

värderingsdimensionen eller en kategori för övriga betydelser.[4] Några exempel på betydelseelement (under nivåkategorin "konkreta politiska värderingsbegrepp") som vi kategoriserat till en ekonomisk överkategori är sådant som handlar om planekonomi, omfördelning, välfärdssystem/offentlig sektor och marknadsekonomi. Exempel på betydelseelement som vi kategoriserat inom den kulturella dimensionen inkluderar mänskliga rättigheter, gränsfrihet, identitetspolitik och familjesyn. Den tredje kategorin, "övrigt", omfattar betydelser som antingen inte är politiserade i förhållande till någon av dimensionernas ändpunkter eller som inte går att placera entydigt i någon av de två ideologiska dimensionerna eftersom de överlappar båda. Den senare anledningen är den klart vanligaste och gäller exempelvis begreppen kollektivism och individualism, som båda är centrala kategorier i det undersökta materialet. Dessa båda begrepp har visserligen en ekonomisk innebörd kopplad till storleken på de gemensamma ekonomiska systemen, men de har också en kulturell innebörd relaterad till graden av kulturell konformitet, vilket anknyter till den kulturella värderingsdimensionen.[5]

Slutligen inkluderar vi en kodning av tendens i respektive svar. Detta innebär att vi bedömer om respondenten framställer de ideologiska begreppen med en tydligt positivt eller negativt vinklad framtoning.[6] Syftet med denna kodning är att undersöka om det finns märkbara skillnader mellan politiska block och partier

[4] Vår uppdelning av frågor i ekonomiska och kulturella aspekter av vänster och höger är bland annat inspirerat av Kriesi med fleras (2008) arbete för att studera förändringen av konfliktstrukturer i samtida europeiska demokratier. Exempelvis listar Dolezal i (Kriesi m.fl., 2008:59ff) ett antal olika områden som hör till ekonomiska (exempelvis välfärdsstat och budgetfrågor), kulturella (exempelvis kulturell mångfald och invandring) och övriga (exempelvis kärnkraft och institutionella frågor) kategorier.

[5] Att vilja ha en låg grad av kulturell konformitet i en politisk kontext associeras i den internationella forskningslitteraturen med en liberal eller vänsterlutande position på den kulturella värderingsdimensionen – medan en politisk önskan om hög kulturell konformitet är förknippad med en konservativ eller högerlutande position på samma dimension.

[6] I instruktionen till kodningen av variabeln som mäter riksdagsledamöternas tendens specificeras det att sådan tendens registreras när det uppenbart framgår att respondenten föredrar (kodas som siffran 2) eller inte föredrar (kodas som siffran 0) den ifrågavarande politiska inriktningen samt att respondenten beskriver vänster/höger tendentiöst snarare än neutralt (neutralt kodas som siffran 1). Bedömningen av tendens lämnar viss tolkningsmarginal för kodaren, men principen har varit att vara återhållsam med att klassificera svar som tendentiösa om det råder tveksamhet. Ett exempel på ett svar som kodas som positivt tendentiöst är en riksdagsledamots beskrivning av höger som "betydligt mer sanningssökande". På motsvarande sätt har en negativ tendens klassificerats om svar för innebörden av höger varit i tydligt kritiska ordalag – exempelvis som att en högerposition kännetecknas av att vara "osolidarisk". Exempel på svar som kodats som negativ tendens för vänster är resonemang om att "vänstersidan uppvisar ett bristande ansvar för samhällsfrågor", men även sådant som "någon annan betalar", som en riksdagsledamot lakoniskt skriver. Ett vanligt exempel på när beskrivningar av vänster kodats som positivt tendentiöst är när hela eller den absoluta merparten av svaret laddats med positivt laddade värdeord i stil med "solidaritet", "rättvisa" eller "alla människors lika värde".

gällande i hur ledamöter beskriver "vänster" och "höger" på ett uppenbart tendentiöst sätt.

Det är nu dags att illustrera hur kodningsprocessen har gått till med två exempel. En ledamot har beskrivit innebörden av vänster som "Tro på kollektiva lösningar. Högt skattetryck". Detta svar har kodats som betydelseelementen kollektivism (364) från nivåkategorin abstrakta politiska värderingsbegrepp samt höga/progressiva skatter (501) från nivåkategorin politiska sakfrågor. Eftersom kollektivism inte nödvändigtvis kan hänföras till någon av de två ideologiska dimensionerna klassificeras detta element till kategorin övrigt. Skatter har däremot en klar ekonomisk betydelse, varför detta betydelseelement sorteras till den ekonomiska dimensionen. Svaret kategoriseras som neutralt i termer av tendens, då det varken är uppenbart negativt eller positivt värderande.

En annan ledamot beskriver höger som "Ekonomisk frihet, nationalism och yttrandefrihet." Detta svar har kodats som betydelseelementen ekonomisk frihet (303) från nivåkategorin abstrakta politiska värderingsbegrepp, nationalism (241) från nivåkategorin ideologiska begrepp samt kulturell frihet (331) från nivåkategorin abstrakta politiska värderingsbegrepp. Ekonomisk frihet hör till den ekonomiska dimensionen, medan nationalism och kulturell frihet ("yttrandefrihet" i svarstexten) hör till den kulturella dimensionen. Slutligen har även detta svar bedömts som neutralt, det vill säga utan en stark tendens.

Dessa två exempel bedömer vi som relativt typiska i innehåll och uttryck – även om det är svårt att illustrera med representativa exempel då svaren varierar avsevärt (vissa svar är betydligt längre än dessa).

En naturlig risk med det tillvägagångssätt vi använder oss av är att det finns utrymme för godtycke i tolkningen av svaren. Detta problem blir något mindre då vi arbetar med ett omfattande kodschema, där varje politiskt betydelsebärande element i ett svar ofta har en relativt naturlig hemhörighet i en given kod. En ytterligare åtgärd vi vidtar för validiteten i våra tolkningar är att vi inte bara skriver rubriken för betydelseelementet (intensionen) i kodschemat, utan även de ordalydelser vi har kategoriserat under respektive kod (extensionen). Den intresserade läsaren kan konsultera kodschemat för att se vilka typer av svar som har kategoriserats under respektive kod. På en begränsad del (ca 10 %) av materialet har vi även testat interkodarreliabiliteten, för att undersöka i vilken mån svaren tolkas olika av olika kodare. Vid en sådan kontroll uppnår vi 0,84 i interkodarreliabilitet (Krippendorffs α) vilket kan anses vara relativt högt (Krippendorff 2019; Scholz, Dorer och Züll 2022).

I flera av resultatframställningarna grupperar vi svaren utifrån ledamöternas identifikation som antingen vänster eller höger. I Riksdagsundersökningen har ledamöterna fått svara på hur de skulle placera sig på en vänster–höger-skala från 0 (långt till vänster) till 10 (långt till höger). Vi grupperar ledamöterna så att de

som svarat mellan 0 och 4 kategoriseras som vänster (93 ledamöter, 42 % av de svarande) medan de som svarat mellan 6 och 10 kategoriseras som höger (105 ledamöter, 47 % av de svarande). De ledamöter som svarat 5 (varken vänster eller höger) består av 25 ledamöter (11 % av de svarande). Dessa kategoriseras som vänster (10 ledamöter) om de representerar partierna Vänsterpartiet, Socialdemokraterna eller Miljöpartiet vars majoritet av ledamöter placerar sig till vänster – respektive till höger (15 ledamöter) om de representerar partierna Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna, Moderaterna eller Sverigedemokraterna vars majoritet av ledamöter placerar sig till höger. Indelningen resulterar i 103 ledamöter till vänster och 120 till höger.

Studiens resultat

Vi inleder vår resultatpresentation med att besvara vår första fråga, vilken behandlar vilka enskilda betydelser som oftast förknippas med vänster respektive höger. Tabell 1 visar de vanligaste betydelseelementen i det undersökta materialet och redovisar det totala antalet gånger dessa betydelser förekommit samt, inom parentes, separata resultat för ledamöterna till vänster respektive till höger.

Den vanligaste beskrivningen, som nämns av lite drygt en tredjedel av de svarande, är att vänster handlar om kollektivism medan höger handlar om individualism. Vidare är betydelsekategorierna för både vänster och höger tydligt orienterade mot ekonomiska frågor. Allra mest genomgående är detta för innebörden av vänster, där de vanligaste betydelseelementen efter kollektivism just gäller ekonomisk omfördelning, skatter, välfärdssystem och ekonomisk jämlikhet. Även när det gäller höger tar ekonomiska betydelser en framträdande roll: skatter, marknadsekonomi, privatiseringar och satsningar på företagande är vanligt förekommande betydelser. Men för höger ingår oftare även betydelser som inte enkelt går att placera under den ekonomiska överkategorin som exempelvis frihet, konservatism, personligt ansvar och nationalism.

Beskrivningen av vänster och höger skiljer i vissa avseenden åt mellan ledamöter som identifierar sig som vänster respektive höger. När det gäller vänster nämner vänsteridentifierade ledamöter oftare ekonomisk omfördelning, välfärdssystem, ekonomisk jämlikhet och solidaritet. Högeridentifierade ledamöter betonar i högre grad skatter, statlig kontroll, socialism och bidrag. I beskrivningen av höger fokuserar vänsteridentifierade ledamöter främst på ekonomiska frågor såsom skatter, marknadsekonomi och privatiseringar. Högeridentifierade ledamöter å sin sida ger uttryck för en något bredare förståelse av höger, exempelvis genom att hänvisa till frihet, personligt ansvar, företagande och privat egendom.

Tabell 1 De vanligaste betydelseelementen i riksdagsledamöternas beskrivning av innebörden av vänster och höger

Beskrivning av vänster		Beskrivning av höger	
Kategori	**Antal**	**Kategori**	**Antal**
Kollektivism	80 (43:37)	Individualism	80 (43:37)
Ekonomisk omfördelning från rika till fattiga	53 (39:14)	Låga/mindre progressiva skatter	49 (27:22)
Höga/progressiva skatter	47 (11:36)	Marknadsekonomi	37 (21:16)
Välfärdssystem/välfärdsstat/offentlig sektor	46 (34:12)	Frihet (ej ekonomisk eller kulturell frihet)	36 (6:30)
Ekonomisk jämlikhet	37 (36:1)	Konservatism	31 (16:15)
Statlig kontroll och ansvar	36 (9:27)	Personligt ansvar	29 (8:21)
Socialism	31 (9:22)	Ekonomisk frihet	26 (6:20)
Solidaritet	22 (22:0)	För att privatisera välfärdsservice	25 (20:5)
Gemensamma ekonomiska lösningar	20 (9:11)	För satsningar på ett gynnsamt företagsklimat	19 (4:15)
Gemensamt ägande/finansiering	19 (9:10)	Nationalism	17 (8:9)
Socialpolitik/bidrag	19 (5:14)	Privat egendom	17 (6:11)

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Tabellen visar de elva vanligaste betydelseelement som förekommer i beskrivningar av innebörden av vänster respektive höger. Kolumnerna ”Antal” visar det totala antalet nämnda betydelseelement följt (inom parentes) av antalet gånger betydelseelementen nämnts av ledamöter till vänster och av ledamöter till höger (efter kolontecknet). Betydelseelementen i tabellen utgör drygt hälften av samtliga tilldelade koder för vänster (56 procent, eller 410 av 728 koder) respektive höger (50 procent, eller 366 av 727 koder).

Vår andra fråga gäller i vilken mån vänster och höger har att göra med ekonomiska respektive kulturella politiska uttryck. Figur 1 visar staplar för andelen av svaren som innehåller ekonomiska respektive kulturella betydelseelement – samt därtill en tredje stapel för andelen av svaren som innehåller betydelser från kategorin övrigt. Varje svar kan tilldelas fler än en av dessa ideologiska betydelseelement (vissa svar är långa och innehåller flera betydelseelement), varför staplarna därmed kan summera till mer än 100 procent.

Figur 1 visar att ekonomiska betydelser dominerar innebörden av både vänster och höger. Hela 82 procent av riksdagsledamöterna förde fram ekonomiska element i sin beskrivning av betydelsen av vänster – och 75 procent för betydelsen av höger. Det är också vanligt att använda sig av begrepp som tillhör restkategorin ”övrigt” för både vänster och höger. Den vanligaste anledningen till att betydelseelement kategoriserats som övrigt är att dessa inte entydigt kunnat kategoriseras till antingen ekonomi eller kultur – exempelvis som för betydelseelementen individualism eller kollektivism (se ovan).

Figur 1 Andelen svar som berör ekonomi, kultur och övrigt

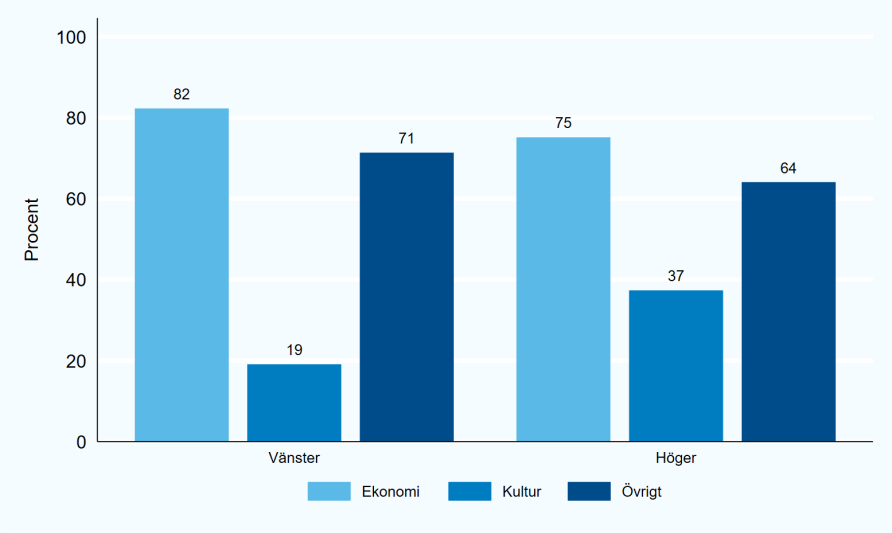

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren visar andelar av svaren som innehållit minst en betydelse som kan hänföras till den ekonomiska dimensionen, kulturella värderingsdimensionen, respektive till kategorin övrigt.

En intressant skillnad gäller dock att en signifikant större andel av svaren om innebörden av höger (38 procent) innehåller betydelseelement som anknyter till den kulturella värderingsdimensionen i jämförelse med svaren om innebörden av vänster (19 procent). Detta är i linje med vad som beskrivs ovan som ”den ideologiska asymmetrin” då höger har en större bredd av betydelser – inklusive fler betydelser som härrör till den kulturella värderingsdimensionen.

Vid en uppdelning av svaren baserat på partitillhörighet (se appendix) finns det inte några avgörande skillnader mellan ledamöter från olika partier (med undantag för Vänsterpartiets ledamöter som för fram kulturella betydelseelement för vänster och höger i ungefär lika stor utsträckning). Ledamöter från partier till vänster såväl som partier till höger betonar kulturella betydelseelement i större utsträckning för höger än för vänster. Därmed framträder en övergripande bild av att riksdagsledamöter generellt menar att vänster och höger framförallt ska förstås i ekonomiska termer, men att höger har ett bredare innehåll med en större andel betydelser som anknyter till den kulturella värderingsdimensionen.

Figur 2 Andel svar som berör de åtta olika nivåkategorierna

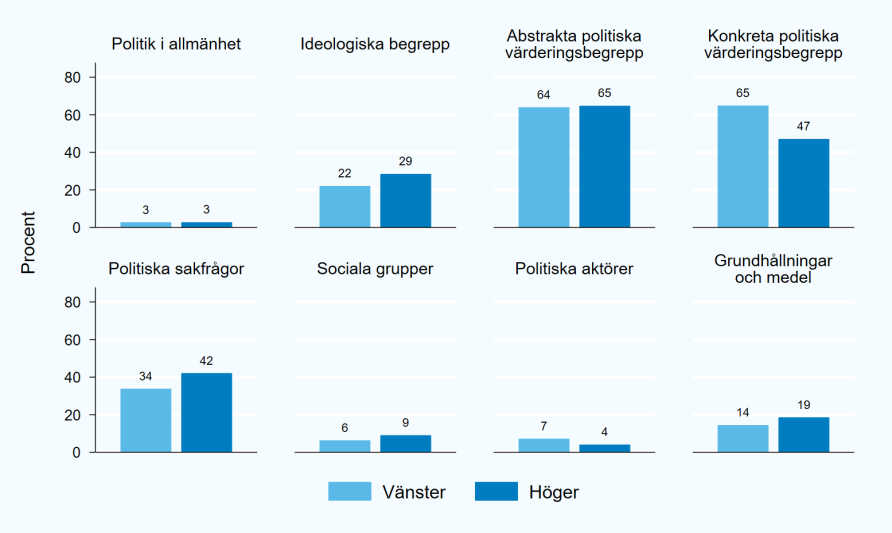

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Vår tredje fråga gäller vilken abstraktionsnivå riksdagsledamöterna använder i sin beskrivning av innebörden av vänster och höger. Vi undersöker detta med hjälp av att samtliga svar sorterats under åtta nivåkategorier. Figur 2 visar andelen svar för vänster och höger som innehåller betydelseelement från de åtta olika nivåkategorierna. Ett mönster som framträder är att de flesta betydelseelementen klassificerats som politiska värderingsbegrepp (antingen abstrakta eller konkreta sådana). Så kallade ideologiska begrepp och politiska sakfrågor nämns också – dock intar inte nivåkategorierna politik i allmänhet, sociala grupper, politiska aktörer och grundhållningar och medel särskilt stora delar av betydelsen av vänster och höger (se appendix online för förklaring av nivåkategorierna).

Skillnaderna i abstraktionsnivå mellan vänster och höger är relativt små. Vänster tenderar att något oftare beskrivas med konkreta politiska värderingsbegrepp, där ekonomisk omfördelning, välfärdsstaten/offentlig sektor och gemensamma ekonomiska lösningar är viktiga betydelseelement. Höger å andra sidan beskrivs lite oftare i termer av ideologiska begrepp där liberalism, konservatism och nationalism ingår samt politiska sakfrågor där skatter och privatiseringar ingår.[7]

[7] Skillnaderna i abstraktionsnivå mellan ledamöterna till vänster respektive höger är generellt inte särskilt stora. En påtaglig skillnad gäller dock beskrivningen av vänster, där vänsteridentifierade

Figur 3 Andel tendentiösa svar bland ledamöter till vänster respektive till höger

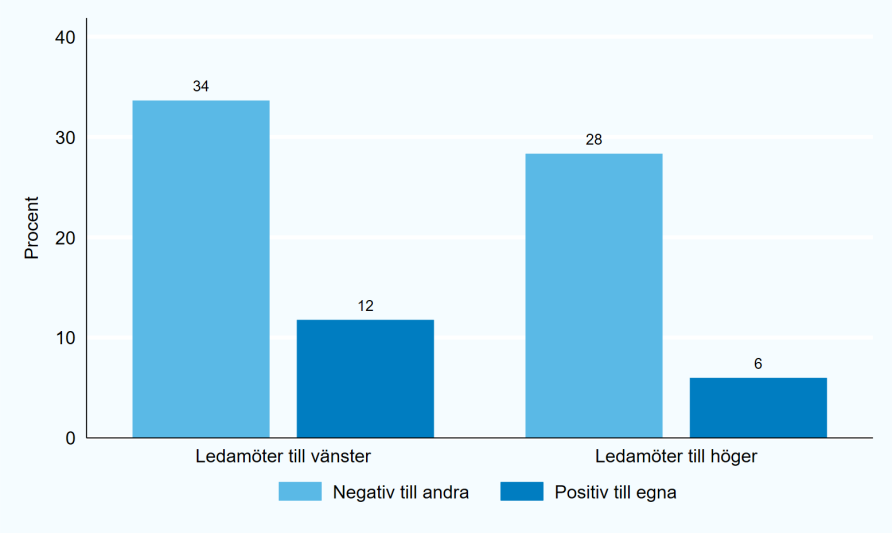

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Avslutningsvis i denna resultatpresentation undersöker vi i vilken utsträckning riksdagsledamöternas uttrycker tendens i sina beskrivningar av vänster och höger. Finns det systematiska skillnader mellan de ideologiska blocken och partierna när det gäller att beskriva vänster och höger på ett uppenbart skön- eller svartmålande sätt? Figur 3 visar graden av positiv och negativ tendens i ledamöternas svar, uppdelat på ideologisk tillhörighet. Resultaten visar att ungefär en tredjedel av ledamöterna uttrycker sig negativt tendentiöst när de beskriver "motståndarsidan". Närmare bestämt klassificeras 34 procent av de vänsteridentifierade ledamöterna som negativt tendentiösa i sin beskrivning av höger, medan motsvarande andel bland de högeridentifierade är 28 procent.

Det finns även en mindre andel ledamöter som uttrycker sig positivt tendentiöst när de beskriver den "egna" sidan. Bland vänsteridentifierade ledamöter är 12 procent av svaren positivt tendentiösa i beskrivningen av vänster, medan endast 6 procent av högeridentifierade ledamöter uttrycker en positiv tendens när de beskriver höger.

ledamöter i lägre utsträckning hänvisar till politiska sakfrågor, vilket till stor del har att göra med att högeridentifierade ledamöter relativt sett oftare hänvisar till höga skatter. Vänsterledamöterna beskriver istället vänster oftare med abstrakta politiska värderingsbegrepp, exempelvis i termer av jämlikhet och solidaritet.

Figur 4 Andel tendentiösa svar uppdelat per parti

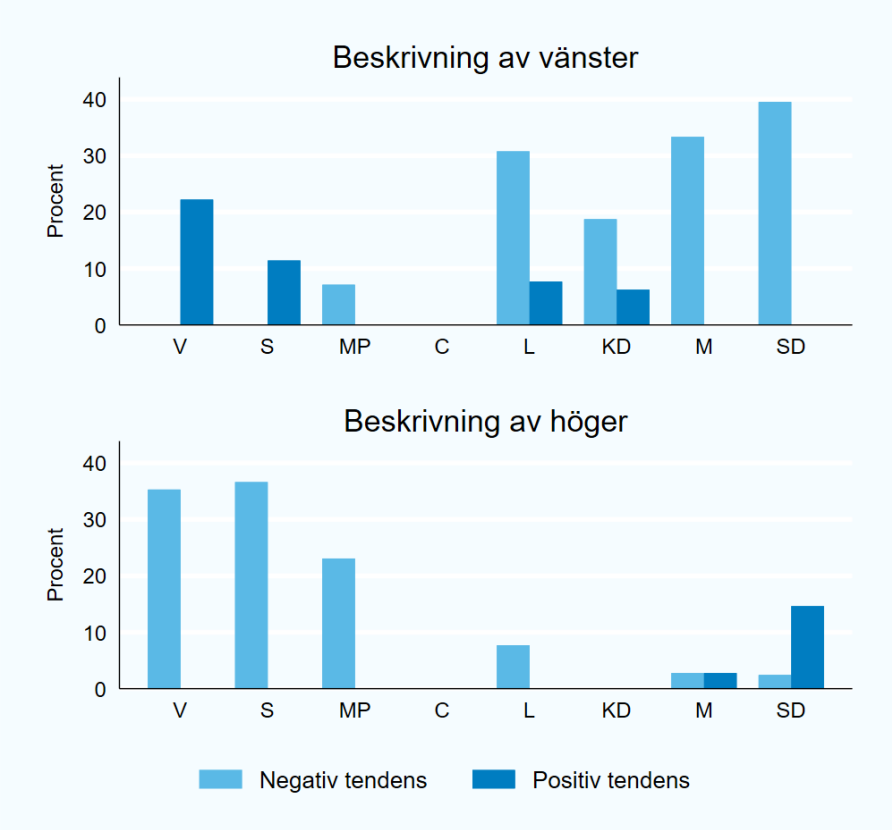

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Vi kan se ett visst mönster där ledamöterna till vänster är mer tendentiösa i sin beskrivning av vänster respektive höger. Skillnaden mellan de två ideologiska blocken är märkbar, men måttlig. Skillnaden beror också på hur vi kategoriserar ledamöterna i mitten – vid en rak jämförelse mellan ledamöterna i oppositionen (V, S, MP, C) och Tidöpartierna (L, KD, M, SD) är skillnaden betydligt mindre. Vi kan därför inte dra för stora slutsatser av de skillnader som framkommer mellan de ideologiska blocken.

En övergripande slutsats från resultaten i Figur 4 är dock att en stor majoritet av samtliga riksdagsledamöternas beskrivningar av vänster och höger har bedömts som sakliga snarare än tendentiösa.

När vi i Figur 4 bryter ned resultaten över politisk tendens på partinivå framträder ett förväntat mönster i linje med partiernas positioner på vänster–höger-

skalan. Sverigedemokraterna och Moderaterna är de partier vars ledamöter oftast beskriver vänster på ett tydligt negativt tendentiöst sätt. På motsvarande sätt är det ledamöter från Vänsterpartiet och Socialdemokraterna som oftast beskriver höger på ett negativt tendentiöst sätt. Även positiv tendens följer samma mönster: Vänsterpartiet och Socialdemokraterna är mest positiva i sina beskrivningar av vänster och Moderaterna och Sverigedemokraterna i sina beskrivningar av höger. Dock, som tidigare nämnts, är det totalt sett få svar som har kategoriserats som tendentiöst positiva. Centerpartiet sticker ut, då inte ett enda svar från dess ledamöter har uppfattats som tendentiöst i någon riktning.

Vad är innebörden av vänster och höger enligt riksdagens ledamöter?

Vänster och höger är ett begreppspar som intar en verkligt central plats i svensk politik – liksom i de flesta av världens andra demokratier. Men vad menar vi egentligen i dagens Sverige med politisk vänster och höger? Syftet med denna studie är att undersöka just detta genom att fråga några av Sverige mest inflytelserika politiska aktörer – riksdagens ledamöter – om deras förståelse kring detta ämne.

Tidigare studier har visat att vänster och höger har delvis olikartade betydelser över tid och mellan länder. Vänster och höger tycks vara begrepp där de flesta vet ungefär vad som menas – men där strikta definitioner ändå tenderar att skilja sig.[8] Genom att göra en sammanställning av svenska riksdagsledamöters definitioner av vänster och höger vill vi ge en översiktlig bild över vad som menas med den mest centrala konfliktlinjen i svensk politik. Studien bryter ny mark i och med att det aldrig tidigare gjorts någon liknande analys i Sverige.

De enskilt mest förekommande betydelseelementen som förts fram i riksdagsledamöternas svar gäller kollektivism för vänster och individualism för höger. För vänster lyfts även exempelvis ekonomisk omfördelning och skattefrågor, medan för höger betonas olika typer av frihet samt frågor om skatter och marknadsekonomi.

Både vänster och höger handlar till övervägande del om ekonomiska frågor enligt Sveriges riksdagsledamöter. Trots att politiken under det senaste decenniet i stor omfattning kretsat kring andra politikområden – som brottslighet, invandring, jämställdhet mellan könen, miljö, klimat och energifrågor – tycks fortfarande sådant som ekonomisk omfördelning, skatter, välfärdssystem, marknadsekonomi och privatiseringar vara dominerande betydelser av vad vänster och höger innebär.

[8] Hans Rogger och Eugen Weber (1975, s. 5) skriver apropå deras problem med att definiera innebörden av "höger": "The more we have inspected the image of the Right, the less sure we have become of what it is". René Rémond (1969, s. 20) kommer till en liknande slutsats: "the more one tries to define the Right the more its outline changes, its features blur, its aspect decomposes". Christopher Cochrane (2015, s. 14) reflekterar på samma sätt kring svårigheten att definiera vänster och höger: "When it comes to 'left' and 'right', people seem to know it when they see it, but lose sight of it when they try to define it."

Vänster och höger har i undersökningen tilldelats nästan exakt lika många enskilda betydelseelement: 728 för vänster och 727 för höger (svaren om innebörden av vänster och höger var alltså ungefär lika långa och innehållsrika). Dock innehåller vänster totalt sett en större andel ekonomiska betydelseelement medan höger har en större andel betydelser som anknyter till vad vi kallar för den kulturella värderingsdimensionen. Detta ligger i linje med tidigare forskning som menat att höger har en bredare palett av betydelser än vänster – och att fler positioner i de kulturella värderingsfrågorna är kompatibla med höger – i jämförelse med vänster (Ahlbom, 2022; Cochrane, 2015; Gidron, 2020).

I vår undersökning är vänster och höger i stor omfattning förknippade med ideologi och värderingsbegrepp och endast i mindre utsträckning med sociala grupper och partier. Corbetta m.fl. (2009) finner i sin studie, vilken använder en liknande metod som detta kapitel, att partier var den allra vanligaste typen av anförda betydelser i Italien under 1970-talet. Dock minskade andelen hänvisningar till partier sedan drastiskt och på 2000-talet dominerades de framförda betydelserna i Italien istället av abstrakta värderingar av typen jämlikhet och frihet. Detta leder oss att tänka att vårt resultat på detta område inte med nödvändighet är beständigt. Kanske har vänster och höger även i Sverige tidigare tydligare varit förknippade med sociala grupper och partier och kanske kommer dessa nivåkategorier även i framtiden spela en mer framträdande roll för vad vänster och höger innebär.

Vi undersöker till sist även riksdagsledamöternas tendens att skön- och svartmåla vänster respektive höger. Vi finner att ungefär en tredjedel av riksdagsledamöterna beskriver ”motståndarsidan” med negativ tendens. Framförallt är det ledamöter från partier längre ut till vänster och till höger som i mindre utsträckning uttrycker sig neutralt – och i större utsträckning uttrycker sig på ett sätt vi uppfattar som tendentiöst när de beskriver innebörden av vänster och höger. Detta bör nog ses som ett relativt förväntat mönster. Samtidigt är det värt att notera att den stora majoriteten av riksdagsledamöterna använder sig av relativt neutrala termer när de beskriver både vänster och höger, oavsett vilket parti de själva tillhör.

Alla vi som försöker förstå och förklara svensk politik använder vänster och höger som ett orienteringsverktyg för att lättare begripa oss på det politiska landskapet. I takt med att det politiska landskapet förändras skiftar också vänster–höger-språket – åtminstone delvis – form och karaktär. Denna studie har varit ett bidrag till vår förståelse för vad vänster och höger innebär i ett Sverige av idag. Men med tanke på vänster–höger-distinktionens centrala position och föränderliga karaktär är det av intresse att denna forskning fördjupas vidare och följs upp över tid i framtida studier.

Referenslista

Ahlbom, Jakob (2022). ”Vänster-högerasymmetri i kulturella värderingsfrågor”, i Patrik Öhberg, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (red.) *Folkviljans förverkligare*. Göteborg: Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet.

Bauer-Kaase, Petra (2001). ”Politische Ideologie im Wandel? — Eine Längsschnittanalyse der Inhalte der politischen Richtungsbegriffe ‚links‘ und ‚rechts‘” i Hans-Dieter Klingemann & Max Kaase (red.) *Wahlen und Wähler: Analysen aus Anlass der Bundestagswahl 1998*. Berlin: Springer.

Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper, Harõarson, Ólafur Þ., Narud, Hanne Marthe, & Henrik Oscarsson. (2013). *The Nordic voter: Myths of exceptionalism*. ECPR Press.

Bobbio, Norberto (1994). *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. Chicago. University of Chicago Press.

Cochrane, Christopher (2010). “Left/Right Asymmetries in a Multidimensional Universe: Citizens, Activists, and Parties”. (Akademisk avhandling) Toronto: University of Toronto.

Cochrane, Christopher (2011). “The asymmetrical structure of left/right disagreement”, *Party Politics*, 19(1), 104-121.

Cochrane, Christopher (2015). *Left and Right: The Small World of Political Ideas*. Montreal: McGill-Queen’s University Press.

Corbetta, Piergiorgio, Cavazza, Nicoletta & Michele Roccato (2009). “Between ideology and social representations: Four theses plus (a new) one on the relevance and the meaning of the political left and right”, *European Journal of Political Research*, 48(5), 622-641.

De Vries, Catherine E.., Hakhverdian, Armen & Bram Lancee (2013). “The dynamics of voters’ left/right identification: The role of economic and cultural attitudes”, *Political Science Research and Methods*, 1(2), 223-238.

Fuchs, Dieter & Hans-Dieter Klingemann (1990). ”The left-right schema” i M. Kent Jennings & Jan van Deth (red.), *Continuities in political action: A longitudinal study of political orientations in three western democracies*, 203-234, De Gruyter.

Gidron, Noam (2016). “Many Ways to Be Right: The Unbundling of European Mass Attitudes and Partisan Asymmetries Across the Ideological Divide”. (Akademisk avhandling), Cambridge: Harvard University.

Gidron, Noam (2022). “Many Ways to be Right: Cross-Pressured Voters in Western Europe”, *British Journal of Political Science*, 52(1), 146-161.

Hare, Cristopher (2022). “Constrained citizens? Ideological structure and conflict extension in the us electorate, 1980–2016”, *British Journal of Political Science*, 52(4), 1602-1621.

Hooghe, Liesbet, Gary Marks & Carole J. Wilson (2002). “Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?”, *Comparative Political Studies*, 35(8), 965-989.

Ignazi, Piero (2003). *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Jankowski, Michael, Schneider, Sebastian H. & Markus Tepe (2023). "How stable are 'left' and 'right'? A morphological analysis using open-ended survey responses of parliamentary candidates", *Party Politics*, 29(1), 26-39.

Jou, Willy & Russell J. Dalton (2017). "Left-right orientations and voting behavior" i *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Lachat, Romain (2018). "Which way from left to right? On the relation between voters' issue preferences and left–right orientation in West European democracies", *International Political Science Review*, 39(4), 419-435.

Karlsson, Richard & Jesper Lindqvist (2024). "Vänster-högerskalan – det enda som är konstant är förändring, och (o)jämlikhet?", i Ulrika Andersson, Anders Carlander & Björn Rönnerstrand (red.) *Inferno*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kitschelt, Herbert & Staf Hellemans (1990). "The left-right semantics and the new politics cleavage", *Comparative Political Studies*, 23(2), 210-238.

Klingemann, Hans-Dieter (1979). "Measuring ideological conceptualization" i Simon H. Barnes & Max Kaase (red.) *Political Action: Mass Participation in Five Democracies*. Beverly Hills: Sage Publications.

Knutsen, Oddbjørn (1995). "The impact of old politics and new politics value orientations on party choice–a comparative study", *Journal of Public Policy,* 15(1), 1-63.

Kriesi, Hanspeter, Grande, Edgar, Lachat, Romain, Dolezal, Martin, Bornschier, Simon & Timotheos Frey (2008). *West European politics in the age of globalization* Cambridge: Cambridge University Press.

Krippendorff, Klaus (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Fourth edition. Thousand Oaks: Sage.

Lindqvist, Jesper & Johan A. Dornschneider-Elkink (2024). "A political Esperanto, or false friends? Left and right in different political contexts", *European Journal of Political Research*, 63(2), 729-749.

Mair, Peter (2007). "Left-Right Orientations" i Russell J. Dalton & Hans-Dieter Klingemann (red.) *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.

Noël, Alan & Jean-Philippe Thérien (2008). *Left and Right in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oesch, Daniel & Line Rennwald (2018). "Electoral competition in Europe's new tripolar political space: Class voting for the left, centre-right and radical right", *European Journal of Political Research*, 57(4), 783-807.

Oscarsson, Henrik (2017). ”Det svenska partisystemet i förändring” i Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red.) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Oscarsson, Henrik (2019). ”Partierna: Det nya landskapet” i Jenny Björkman & Patrik Hadenius (red.), *Det nya Sverige: RJ:s årsbox 2019*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag.

Oscarsson, Henrik, & Sören Holmberg (2016). “Issue Voting Structured by Left-Right Ideology” i Jon Pierre (red), *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Rémond, René. (1969). *The right wing in France from 1815 to De Gaulle*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Rogger, Hans, & Weber, Eugen. (1974). *The European Right: A Historical Profile*. Berkeley: University of California Press.

Sartori, Giovanni (1976). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Scholz, Evi, Brita Dorer & Cornelia Züll (2021). “Coding Issues of Open-Ended Questions in a Cross-Cultural Context”, *International Journal of Sociology* 52(3), 1-19.

Svensson, R. (2014). “Att vara jämlik eller inte vara jämlik – är det frågan?” I A. Bergström & H. Oscarsson (Red.), *Mittfåra & marginal*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Svensson, Richard (2019). ”Partiernas ideologiska positioner” i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red.), *Storm och Stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Trüdinger, Eva-Maria & Uwe Bollow (2011). “Andere Zeiten, andere Inhalte. Bedeutungsgehalt und Bedeutungswandel der politischen Richtungsbegriffe Links und Rechts im innerdeutschen Vergleich.” *Zeitschrift für Parlamentsfragen* 42(2), 398–418.

Züll, Cornelia, Evi Scholz & Hermann Schmitt (2010). Kategorienschema für die Vercodung von Assoziationen mit den politischen Richtungsbegriffen "links" und "rechts". *GESIS Technical Report* 2010/19

3
Riksdagens affektiva landskap

HENRIK OSCARSSON

I det här kapitlet undersöks hur den affektiva polariseringen har utvecklats i Sverige under de senaste decennierna. Kartläggningen sker både bland väljare och riksdagsledamöter. Huvudresultaten visar för det första att den affektiva polariseringen generellt sett alltid har varit klart högre bland folkets främsta företrädare än bland folket. För det andra visar det sig att trenderna över tid är likartade bland såväl väljare som riksdagsledamöter: vi ser en svag ökning av den affektiva polariseringen där nivåerna för 2022 är de hittills högsta uppmätta bland såväl ledamöter som väljare. Fördjupade analyser visar, för det tredje, att det idag finns en tydlig bipolär preferensstruktur bland såväl folket som de folkvalda som är starkt präglad av parlamentariska samarbetsmönster och som påminner om det vi ser i många tvåpartisystem.

Många upplever att svensk politik har blivit mer affektiv och känslofylld under senare år. Empirin pekar också i den riktningen. Nivån på den affektiva polariseringen i den svenska väljarkåren slog ett nytt rekord i samband med 2022 års riksdagsval. Även om det inte rör sig om särskilt stora förändringar från tidigare har de samlade antipatierna och sympatierna för politiska partier aldrig tidigare varit högre bland svenska väljare, åtminstone inte under den period vi har tillgång till jämförbara mätningar (Oscarsson m.fl., 2024). Bland väljarna ligger nivåerna vid de två senaste valen något högre än vid valen 1979 och 1982 då det också rådde höga nivåer av affektiv polarisering i Sverige.

Trots att politiska eliter – partiföreträdare, opinionsbildare, skribenter – oftast pekas ut som en motor eller katalysator för en ökande affektiv polarisering bland medborgarna bedrivs fortfarande merparten av studierna om affektiv polarisering endast på väljarnivå. I den snabbt växande litteraturen är det fortfarande ovanligt med studier av affektiv polarisering på elitnivå. Huvudfrågeställningen i det här kapitlet är om det råder starkare affektiv polarisering i den svenska riksdagen än bland väljarna och om vi kan se en trend mot ökad affektiv polarisering även bland riksdagens ledamöter?

Forskningslitteraturen om affektiv polarisering, dess orsaker och konsekvenser, har vuxit närmast explosionsartat under de senaste åren, och störtfloden av nya studier fortsätter i skrivande stund (se t.ex. Torcal & Harteveld, 2025). Grundorsaken till intresset för affektiv polarisering är en omsorg om det demokratiska samtalet. I många länder på senare år har det offentliga rummet fått större inslag

av animositet, fiendskap och demonisering av politiska motståndare och deras anhängare. Det finns en stark oro att ökad affektiv polarisering ska leda till överhettning av det politiska samtalet och en kortslutning av samhällsdebatten om viktiga ideologiska sakfrågor. En känslobaserad polarisering – med svag koppling till reella intressemotsättningar och som finner sin näring endast i att motståndaren betraktas som farliga, onda, moraliskt korrupta eller medvetet skadelystna – uppfattas som ett hot mot en civiliserad maktkamp och, indirekt, mot den representativa demokratins möjligheter att fungera på ett tillfredsställande sätt. Det amerikanska exemplet är givetvis centralt i litteraturen men sätter också grundtonen i politiska samtal även i vår del av världen.

Vad menas med *affektiv polarisering*? Den ursprungliga definitionen av affektiv polarisering handlar om känslomässiga avstånd mellan politiska grupperingar. Individer utvecklar starka negativa känslor mot personer som är anhängare av andra partier eller politiska grupper (Lelkes, 2016). Polariseringen drivs, tänker man sig, inte i första hand av oenighet i sakfrågor utan av en fientlighet gentemot de personer som tillhör andra grupper. Aversion leder till social distans och ett ”vi mot dem”-tänkande. Konsekvenserna av sådan affektiv polarisering är att det blir svårare för människor från olika grupper att samarbeta eller visa varandra respekt. För politiska entreprenörer och partier finns en möjlighet att dra nytta av animositet i syfte att nå fler väljare och större inflytande.

I litteraturen om affektiv polarisering förekommer många förslag på hur fenomenet bäst mäts. Oftast mäts dock inte affektiv polarisering genom att undersöka människors inställning till utgrupper eller till anhängare av andra partier eller grupperingar (s.k. *horisontell affektiv polarisering*). Istället använder sig huvuddelen av den länderjämförande forskningen på området av mått som fångar in ogillande och gillande för de politiska partierna (*vertikal affektiv polarisering*). Data över antipatier och sympatiser för *partier* används ofta för att beräkna aggregerade mått på styrkan i den affektiva polariseringen i länder eller olika grupper (jämför Boxell, Gentzkow & Shapiro, 2020; Wagner, 2020; Reiljan, 2020). Att man väljer att mäta känslor inför *partierna* beror helt enkelt på att det oftast helt saknas mätningar av vad partiers *anhängare* tycker om andra partiers anhängare (se dock Renström, Bäck & Schmeisser, 2020) – en operationalisering som givetvis bättre motsvarar den teoretiska definitionen. I många av de undersökningar som planeras för framtiden ingår mer direkta mått på horisontell affektiv polarisering, som just handlar om de känslomässiga avstånden mellan *grupper* (Wagner, 2024). För analyser bakåt i tiden är vi dock hänvisade till mätningar av allmänna sympatier och antipatier för partier, alltså en form av vertikal affektiv polarisering.

I det här kapitlet har vi med andra ord behövt göra samma val av operationalisering som huvuddelen av den internationella litteraturen om affektiv polarisering: vi har valt att använda betygsättningen av politiska partier på ogillar–gillar-

skalor för att mäta affektiv polarisering. I den svenska tappningen går skalan från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Den operationaliseringen ligger till grund för samtliga analyser i det här kapitlet.

Vi ser givetvis operationaliseringen som problematisk i ljuset av hur affektiv polarisering brukar definieras. Sympatipoäng för *partier* är en samlad evaluering som inte nödvändigtvis behöver överföras till sympatier för partiernas *anhängare* att göra. Ogillande och gillande för partier handlar till stor del även om ideologiska avstånd. Vi vet från många tidigare analyser (se t.ex. Oscarsson, 1998) att om en given väljare eller ledamot ogillar eller gillar ett politiskt parti beror det i stor utsträckning på hur väljaren eller ledamoten uppfattar sakpolitiska och ideologiska avstånd till partiet. Samvariationen mellan uppfattat vänster-högeravstånd till parti och ogillar-gillar parti har i de svenska valundersökningarna 1979–2022 varit r=.62.[1]

Ledamöter gillar och ogillar partier

Vi inleder vår kartläggning av riksdagens affektiva landskap med att undersöka hur ledamöternas sympatier och antipatier för sitt eget och de andra riksdagspartierna har utvecklats över tid. Ogillar-gillarskalor har funnits med i de svenska

[1] Vissa forskare ger lugnande besked när det gäller användbarheten av ogillar-gillarskalor för att mäta affektiv polarisering. En del forskare argumenterar för att ogillar-gillarskalorna fungerar dåligt som en proxy för animositet gentemot de väljargrupper som stödjer ogillade partier (se t.ex. Knudsen, 2021). Andra forskare försvarar valet av operationalisering och menar att det råder tillräckligt starka korrelationer mellan mått som mäter känslor för andra partiers anhängare och mått som mäter känslor för andra politiska partier (Druckman & Levendusky, 2019; Gidron, Sheffer & Mor 2022; Kingzette, 2020). Sista ordet är inte sagt i den kontroversen (för en review se Röllicke, 2023). Ett exempel som visar att det kan vara problematiskt att använda ogillar-gillarskalor för *partier* för att mäta animositet gentemot *anhängare* till motståndarpartier är resultat från den europeiska valundersökningen European Election Study 2024 (författarens egen analys). Där användes en klassisk ogillar-gillarskala för olika partiers sympatisörer tillsammans med andra etablerade mått för sannolikhet att rösta på partiet. Det möjliggör en unik jämförelse mellan de två olika typerna av mått. I de svenska data varierar korrelationerna mellan ogillar-gillarbetyg och bedömningar av sannolikhet för ”att någonsin rösta på partiet” (så kallade *probability to vote*-skalor, PTV) mellan i sammanhanget låga r=.60 och relativt höga .83. Det finns alltså en relativt stor variation kring ett lågt genomsnitt (Vänsterpartiet r=.74; Socialdemokraterna r=.76; Miljöpartiet r=.72; Centerpartiet r=.60; Liberalerna r=.62; Kristdemokraterna r=.68; Moderaterna r=.74 och Sverigedemokraterna r=.83). Ogillandet av Sverigedemokraternas sympatisörer uppvisar alltså den starkaste korrelationer med uppskattade sannolikheter att rösta på SD.

riksdagsundersökningarna sedan 1985. Precis som bland väljarna har vi gett ledamöterna uppdrag att betygsätta alla riksdagspartier inklusive det egna partiet. Ibland har även partier som finns utanför riksdagen betygsatts. Resultaten visar att de genomsnittliga betygen generellt sett har varit mer generösa än bland väljarna. Riksdagsledamöterna har historiskt tyckt något bättre om partierna än vad väljarna gjort under samma period. I tabell 1 presenterar vi översiktligt hur ledamöternas genomsnittliga betyg på partierna har utvecklats under de senaste fyrtio åren.

Tabell 1 Genomsnittliga sympatipoäng för partierna bland samtliga svenska riksdagsledamöter 1985–2022 (medeltal)

	1985	1988	1994	2010	2014	2018	2022
Vänsterpartiet	-1,79	-0,52	-0,75	-1,70	-1,05	-1,51	-1,69
Miljöpartiet	-1,68	-1,44	-0,76	+0,50	-0,25	-1,29	-1,66
Socialdemokraterna	+1,12	+1,38	+1,89	+0,56	+1,33	+0,35	+0,39
Centerpartiet	+0,24	+1,10	+0,18	-0,19	-0,46	-0,68	-1,00
Liberalerna	+0,07	-0,40	+0,42	+0,29	-0,06	-0,37	-0,53
Kristdemokraterna	-2,20	-0,40	-1,47	-0,65	-0,80	-0,40	-0,72
Moderaterna	-1,24	-1,03	-0,35	+0,67	+0,06	+0,08	+0,13
Sverigedemokraterna	–	–	–	-3,97	-3,38	-2,20	-1,76
Genomsnitt	-0,78	-0,19	-0,12	-0,56	-0,58	-0,75	-0,86

Kommentar: Resultaten har viktats efter partiernas storlek vid respektive tillfälle. Genomsnittet är beräknat på de medeltal som syns i tabellen, och i de beräkningarna väger varje parti lika tungt.

Sympatier för partier och partistorlek tenderar att gå hand i hand. Resultaten är därför inte särskilt överraskande för den som känner till hur partiernas styrkeförhållanden har sett ut under den aktuella perioden. Stora partier har många ledamöter och de tenderar givetvis att tycka bra om sitt eget parti. De genomsnittliga betygen är därför högst för Socialdemokraterna som genomgående har haft genomsnittliga sympatipoäng ovanför nollpunkten på skalan. Moderaterna var under 1980- och 1990-talen ett parti som snittade under noll men har liksom Socialdemokraterna haft positiva genomsnitt bland riksdagens ledamöter under perioden 2010–2022.

Mindre partier tenderar att genomgående åtnjuta svagare sympatier vilket inte är så konstigt eftersom de inte har lika många ledamöter. Trots sin lilla numerär kan små partier förstås vara populära ändå. Miljöpartiet och Liberalerna har exempelvis, under vissa riksdagar, haft starka sympatisiffror trots att de inte varit särskilt stora. År 2010 hade Miljöpartiet en genomsnittlig sympatipoäng på +0,50.

Och dåvarande Folkpartiet hade relativt positiva sympatier i riksdagen 1994 och 2010 (+0,42 respektive +0,29).

Medan mittenpartier har en fördel att kunna vara lagom omtyckta av ledamöter både till vänster och till höger är det betydligt svårare för ytterkantspartier att bli gillade av många. Ytterkantspartier har oftast mycket låga genomsnittliga sympatipoäng. Av de traditionella riksdagspartierna är det Vänsterpartiet som har bottenrekordet med -1,79 år 1985. Under hela den undersökta perioden är det Sverigedemokraterna som har varit det klart minst populära partiet i riksdagen. Vid riksdagsinträdet 2010 var det genomsnittliga betyget för SD närmare minus fyra (-3,97). Även i samband med 2014 års val får man betrakta Sverigedemokraternas genomsnittliga betyg som mycket lågt (-3,38). I takt med att SD blivit ett större parti har antipatierna successivt försvagats. Och 2022 års undersökning visar ett tydligt trendbrott. Sverigedemokraterna må ha blivit av med sin pariastämpel men är fortfarande riksdagens minst omtyckta parti (genomsnittsbetyget -1,76). Men Vänsterpartiet och Miljöpartiet är inte långt efter med nästan lika låga snittbetyg 2022 (-1,69 respektive -1,66).

Om genomsnittet för alla partier (längst ned i tabellen) kan betraktas som ett samlat mått på stämningen i riksdagen visar Riksdagsundersökningen 2022 alltså det lägsta minusvärde som vi har uppmätt sedan vi började använda ogillar-gillarskalan på ett jämförbart sätt i riksdagsundersökningarna (-0,86). Den totala mängden ogillande eller aversion bland ledamöterna av den svenska riksdagen har visserligen varit ungefär lika låg även 2018 (-0,75) och 1985 (-0,78) men 2022-mätningen är ett nytt bottenrekord. Aversion mot andra partier är knappast helt oväsentligt för möjligheterna att samarbeta, kompromissa och finna lösningar på problem i det vardagliga parlamentariska arbetet. När ogillandet av andra partier bland ledamöterna tycks vara högre än det historiska snittet finns anledning för andra forskare att titta närmare på hur detta kan påverka samspelet mellan dem.

Starkare affekt i riksdagen än bland väljarna

Är den affektiva polariseringen starkare i riksdagen än vad den är bland väljarna? För att ställa förväntningarna om vad vi kommer att kunna hitta lutar vi oss mot tidigare studier som undersökt hur stark den affektiva polariseringen är på elitnivå (Oscarsson m.fl., 2021; Bäck & Kokkonen, 2022). Huvudresultaten har bekräftat ett mönster från den internationella forskningen: att den affektiva polariseringen tenderar att vara högre bland parlamentsledamöter än vad den är bland väljarna (Enders, 2021).[2]

[2] Att eliter är mer affektivt polariserade än väljare har inte kunnat bekräftas i studier av *lokala* politiker i Kanada – som visat en genomsnittligt lägre affektiv polarisering bland lokalpolitiker än

Vi väljer här att använda ett av de mest använda och etablerade måtten för affektiv polarisering. Wagners spridningsindex, döpt efter forskaren Markus Wagner, kan ta hänsyn till alla väljares/ledamöters antipatier och sympatier för alla partier och dessutom vikta efter partiernas relativa storlek (Wagner, 2020). Så länge vi har data från ogillar-gillarskalor kan vi beräkna ett mått på hur mycket samlade antipatier och sympatier alla väljare tillsammans hyser mot politiska partier. Vi kan göra detsamma för gruppen riksdagsledamöter eftersom vi ställer precis samma frågor om ogillande och gillande i riksdagsundersökningarna. Wagners index blir högre ju starkare polariseringen är och maxvärdet är 10.

I figur 1 redovisas hur den affektiva polariseringen i Sverige har utvecklat sig bland väljare och riksdagsledamöter under perioden 1968-2022. Polariseringsindexet bygger på samma ogillar-gillarskalor som vi tidigare redovisade medeltal för. Resultaten visar att den affektiva polariseringen slår rekord inte bara bland väljarna 2022 (indexvärde=2,9) utan också bland ledamöterna (3,3). Vi kan också konstatera att vid varje tillfälle vi kan göra jämförelser mellan folket och de folkvalda så har den affektiva polariseringen varit klart starkare bland riksdagens ledamöter än vad den är bland väljarna. Det är mer affekt i riksdagen än i folkdjupen.

På *väljarnivå* (blå linje) har den affektiva polariseringen ökat svagt vid varje val efter Millennieskiftet vilket får betraktas som en ihållande trend. Dagens nivå av affektiv polarisering är dock inte särskilt mycket högre än vad den var 1979-1982 (2,7). I huvudsak kvarstår samma huvudtolkning av utvecklingen som vi gav uttryck för i SNS Demokratirådsrapport från 2021 (Oscarsson m.fl., 2021): Ja, vi lever i en affektivt polariserad tid i den meningen att den affektiva polariseringen har tilltagit på senare år. Och nej, vi befinner oss inte i någon helt unik situation i den meningen att vi faktiskt har haft höga nivåer av polarisering även tidigare i svensk politisk historia. Det är affektivt nu. Men det har varit affektivt tidigare också.

På *elitnivå* (röd linje) har det ägt rum en huvudsakligen parallell utveckling. Polariseringen i riksdagen var lika hög 1985 (3,2) som den är 2022 (3,3), här skiljer det endast en tiondel i de avrundade måtten för affektiv polarisering. Under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet minskade den affektiva polariseringen tydligt i riksdagen. Krisåret 1994 var den affektiva polariseringen på sin lägsta nivå (2,8). Det saknas sedan mätningar fram till 2010, men vi kan förmoda att trenden i riksdagen följer den uppåtgående trend vi ser bland medborgarna. I relativ närtid, i samband med 2010 års val, hade vi en nästan lika stark affektiv polarisering (3,2) som idag (3,3).

hos befolkningen, låt vara med stor variation mellan olika kategorier av politiker (Lucas & Sheffer, 2024).

Figur 1 Affektiv polarisering bland väljare (blå linje) och riksdagsledamöter (röd linje) 1969–2022 (Wagners index)

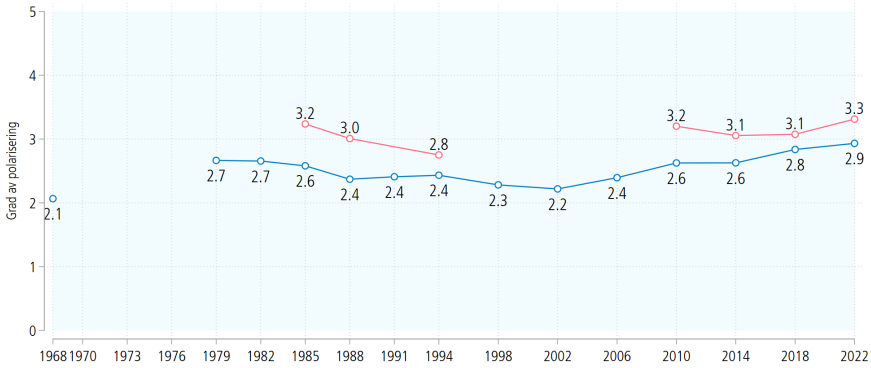

Kommentar: Figuren visar utvecklingen av affektiv polarisering i Sverige med hjälp av Wagners (2020) viktade spridningsmått (se även Oscarsson m.fl. 2021 för närmare dokumentation). Förenklat visar detta mått variationen av ogillar/gillar-betyget över tid för det svenska partisystemet som helhet och kan betraktas som ett viktat mått på de samlade antipatierna och sympatierna för partier. I figuren är V, S, C, L, och M med samtliga år. KD inkluderas från och med 1982, med undantag för valet 1985 då KD deltog på Centerpartiets valsedlar. För motsvarande mått beräknade på de årligen återkommande SOM-undersökningarna hänvisas till Oscarsson m.fl. (2024).

Tidsserierna avslöjar att det tycks finnas en viss tandemeffekt såtillvida att utvecklingen över tid ser likartad ut bland ledamöter och väljare. Det finns dock inte tillräckligt med mätpunkter för att empiriskt kunna ta tag i frågan om *varför* den affektiva polariseringen minskar eller ökar under olika tidpunkter. Med kännedom om svensk politisk historia skulle vi kunna fundera på om det finns några likheter mellan perioden 1979–1985 och perioden efter 2010 eller hitta på förklaringar till varför polariseringen tycks ha varit lägre under 1990-talet och kring Millennieskiftet.

Det är också som vanligt svårt att veta med säkerhet vilka aktörer som driver polariseringen eller hur dynamiken mellan väljare och valda bäst ska beskrivas. Det ligger nära till hands att polariseringen är elitdriven, det vill säga först ökar bland politiska eliter och sedan sprider sig till väljarnivå (jfr Saeki, 2019). Men det går ju också tänka sig det omvända, att det är ökad polarisering bland väljarna som sedan speglar sig i ledamöternas antipatier och sympatier. En tredje möjlighet är att såväl ledamöter som väljare påverkas av samma bakomliggande orsaker till en ökad polarisering. Hänvisningar till förändringar av en allmän tidsanda eller till förändringar av karaktären hos grundläggande samhällskonflikter blir dock spekulativa. Här och nu blir vi svaret skyldigt.

Ömsesidiga sympatier

Aggregerade mått på affektiv polarisering döljer ofta spännande fynd. Antipatier och sympatier behöver inte vara symmetriska och olika spridningsmått har svårt att ta hänsyn till om spridningen av affektiva uttryck är positionerad på den positiva eller negativa delen av ogillar-gillarskalorna. Sverige placeras oftast ungefär i mitten av topplistorna för affektiv polarisering i olika flerpartisystem (se t.ex. Wagner, 2021; Reiljan, 2025). Men då har man oftast inte tagit hänsyn till att ett huvudskäl till de relativt höga svenska nivåerna är att många svenska väljare tenderar att gilla och sätta höga sympatipoäng på många partier. Det är ett misstag att tolka måtten som *enbart* ett utslag av fiendskap, animositet eller antipati. Starka positiva känslor för ett par tre partier räknas lika tungt som starka negativa känslor för ett par tre partier. I diskussionen om affekt bör man också väga in att svenska väljare också tycker om partier. Aversioner ja, men också starkt gillande.

Ett sätt att komma runt problematiken är att närstudera om det kan finnas vissa par av partier som orsakar mer spridning än andra i sentiment. Om två partier och deras anhängare är som röda skynken för varandra kan det ge upphov till mycket starka känslor och stor spridning av antipatier och sympatier (Gidron, Adams & Horn, 2020).

Precis som för affektiva polariseringsindexen använder vi ogillar-gillarskalorna för att beräkna ett samlat mått för ömsesidiga sympatier (ÖS) mellan parvisa partier. Vi skalar först om ogillar-gillarskalorna så att de går från 0 (ogillar starkt) till 10 (gillar starkt). Sedan multiplicerar vi vad sympatisörer/ledamöter från partiet X tycker om partiet Y (t.ex. 6,0) med vad sympatisörerna/ledamöter från partiet Y tycker om partiet X (t.ex. 5,0). Måttet kan variera mellan 0 (grupperna har maximala antipatier för varandras partier) och 100 (grupperna har maximala sympatier för varandras partier). I vårt exempel blir ett samlat mått på ömsesidigt gillande mellan partierna 30. På det här sättet kan ömsesidiga sympatier kartläggas för varje partipar tillbaka i tiden men också jämföras mellan väljare och riksdagsledamöter. Vid varje tidpunkt kan vi beräkna lika många ÖS-mått som det finns par av partier. Med åtta partier i riksdagen handlar det om 28 olika par.

I tabell 2 redovisar vi topplistorna 1-28 för alla parvisa ömsesidiga sympatier för väljare och riksdagsledamöter i samband med 2022 års val – ett slags politikens *tinderkarta* om man så vill. Till att börja med kan vi åter konstatera att det är något mer känslor i riksdagen än bland väljarna, med ett större utslag av ömsesidigt gillande. I riksdagen är toppnoteringen för ömsesidigt gillande något högre (maxsiffra 54,6) än bland väljarna (48,2). Det är dock samma par av partier som når förstaplatsen på båda nivåerna: Moderaterna och Kristdemokraterna tycker bäst om varandras partier. Andra populära partipar är V-MP, S-MP, M-L, M-SD och S-C vilket också är partipar där vi också har kunnat se stora väljarströmmar i sentida val (jfr Oscarsson m.fl., 2024).

Tabell 2 Ömsesidiga sympatier mellan tjugoåtta par av partier bland väljare och riksdagsledamöter, 2022/2023 (ÖS-mått)

Väljare 2023			Riksdagsledamöter 2022	
Partipar	ÖS-mått	Rang	Partipar	ÖS-mått
M-KD	48,2	#1	M-KD	54,6
MP-V	42,7	#2	M-L	44,4
MP-S	39,3	#3	MP-V	39,9
V-S	38,3	#4	S-MP	36,1
M-L	38,3	#5	SD-KD	35,7
M-SD	36,1	#6	C-S	30,9
C-S	36,1	#7	M-SD	29,4
KD-SD	34,8	#8	S-V	29,0
C-L	28,6	#9	L-KD	25,1
C-MP	25,1	#10	MP-C	24,6
L-KD	24,3	#11	L-C	20,1
S-L	21,6	#12	L-S	12,0
M-C	18,5	#13	C-M	11,7
C-V	13,1	#14	C-V	10,6
S-M	12,7	#15	KD-C	9,7
L-MP	11,2	#16	L-MP	7,4
C-KD	10,4	#17	M-S	6,0
S-KD	8,0	#18	S-KD	3,5
L-SD	7,6	#19	V-L	3,2
V-L	5,4	#20	L-SD	3,1
S-SD	3,8	#21	V-KD	2,2
M-MP	3,3	#22	V-M	1,8
V-M	2,2	#23	M-MP	1,6
MP-KD	2,2	#24	KD-MP	1,2
KD-V	2,0	#25	C-SD	0,6
C-SD	1,9	#26	S-SD	0,5
SD-V	1,0	#27	SD-MP	0,0
SD-MP	0,3	#28	SD-V	0,0

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023 samt Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Ömsesidiga sympatier beräknas genom att först skala om ogillar-gillarskalorna mellan 0 och 10 och sedan multiplicera hur parti Xs väljare/ledamöter i genomsnitt betygsätter parti Y med hur parti Ys väljare/ledamöter i genomsnitt betygsätter parti X. Måttet kan variera mellan 0 (åtminstone någon av grupperna uttrycker ett maximalt ogillande av varandras partier) till 100 (båda grupperna uppvisar ett maximalt gillande för varandras partier). Fältarbetet för SOM-undersökningen 2023 låg tidsmässigt närmare fältarbetet för Riksdagsundersökningen 2022, varför det är dessa två datakällor som jämförs.

Omvänt ser vi att det är fler partipar som får ÖS-mått lägre än 1,0 bland riksdagsledamöterna än bland väljarna, vilket bekräftar den tidigare bilden av en affektivt mer laddad riksdag: det tycks finnas mer av ömsesidigt gillande men också mer av ömsesidigt ogillande i riksdagen än bland väljarna. De lägsta ÖS-måtten bland väljare och ledamöter återfinns för partiparen SD-V och SD-MP (se tabell 2). I den mån bordsplacering behöver ta hänsyn till gästernas politiska hemvist kan det vara riskfyllt att placera SD-sympatisören intill V- eller MP-sympatisören.

Följdfrågan blir hur de ömsesidiga sympatierna har utvecklats över tid bland väljare och ledamöter? Eftersom ogillar-gillarskalan funnits med i både riksdagsundersökningar och medborgarundersökningar kan vi spåra utvecklingen långt tillbaka i tiden. I figurerna 2a och 2b redovisar vi ÖS-måttens utveckling för 12 utvalda partipar som vi finner särskilt intressanta. Parrelationerna bland väljarna syns i grått och parrelationerna bland riksdagsledamöterna i rött. Jämförelsen mellan elit och väljarnivå behöver ta hänsyn till att SOM-mätningarna genomförs på hösten, med tyngdpunkten i september och oktober, medan riksdagsundersökningarna i huvudsak genomförs under året som följer *efter* varje valår under perioden.

På ett övergripande plan visar analyserna att preferensstrukturen bland väljarna och riksdagsledamöterna har förändrats en hel del och dessutom utvecklats på ett likartat sätt under perioden 1985–2023. Perioder av ökad ömsesidighet i sympatier mellan två partiers väljare går hand i hand med perioder av ökad ömsesidighet i sympatier mellan två partiers ledamöter. I allt väsentligt speglar väljare och valda varandra på ett bra sätt.

Utvecklingen av de olika partiparens ömsesidiga sympatier speglar också på ett bra sätt vad som hänt i svensk politik vad beträffar grundläggande konfliktlinjer och samarbetsmönster. Relationen mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet har varit som varmast när partierna bedrivit ett parlamentariskt samarbete eller uppfattats befinna sig i samma block, som under saneringen av statsfinanserna på 1990-talet eller efter 2018 års val. Men relationen har varit betydligt svalare under perioden för *Allians för Sverige* 2006–2014. Dessa utvecklingslinjer syns ännu tydligare i relationen mellan Centerpartiet och Moderaterna och mellan Centerpartiet och Kristdemokraterna och är ofta tydligare på elitnivå än väljarnivå.

Ytterligare tecken på att det finns samband mellan parlamentariskt samarbete och ömsesidigt gillande är relationen mellan Moderaterna och Miljöpartiet som var något mindre svalt under Allianstiden 2010–2014 som sammanfaller med de båda partiernas deltagande i migrationspolitiska överenskommelser. Före och efter Alliansen får man beteckna relationen M-MP som mycket kylig.

Att partiers ledamöter och väljare kan känslomässigt närma sig varandra mycket på relativt kort tid vittnar utvecklingen av relationerna KD-SD och M-SD om. Mellan 2014 och 2022 har det ömsesidiga gillandet ökat kraftigt och relationen har gått från frostigt till ljummen. ÖS-måtten för partiparen KD-SD och M-SD kvalar alla in på topp 10 bland såväl väljare som ledamöter 2022.

Figur 2a Ömsesidigt gillande mellan utvalda par av partier bland riksdagsledamöter och väljare 1985–2023 (ÖS-mått)

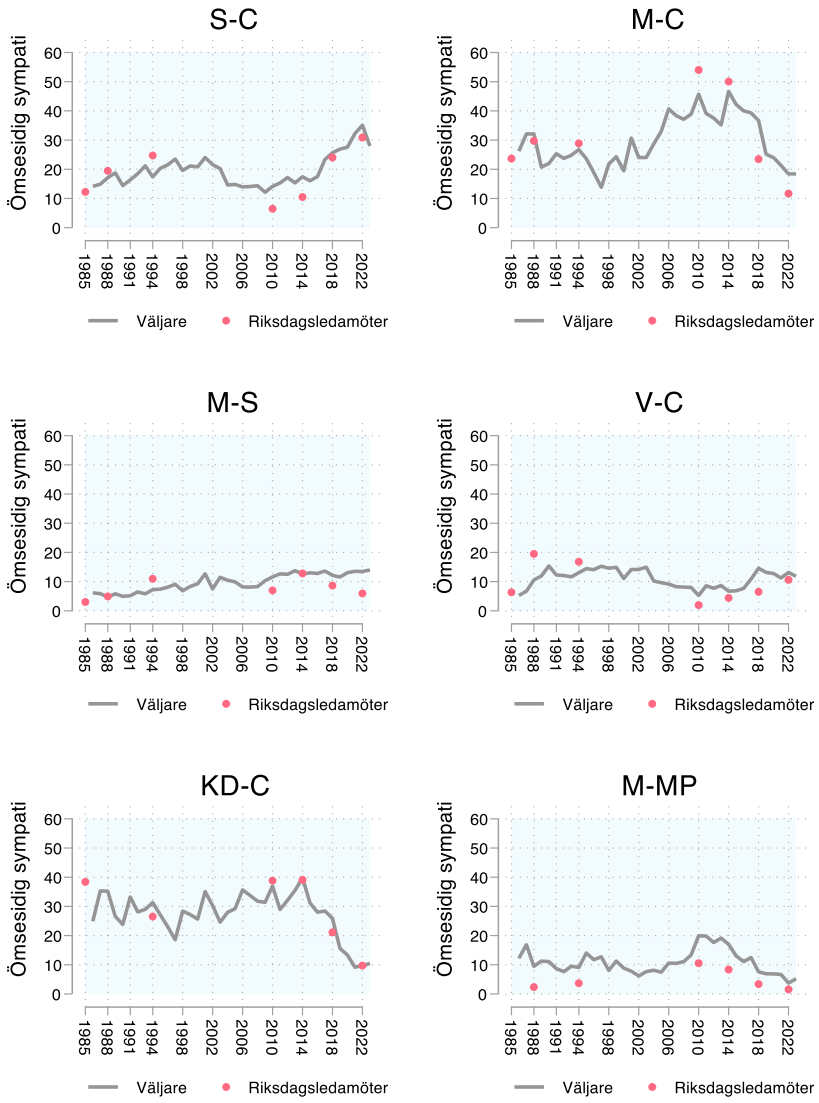

Källa: Nationella SOM-undersökningar och riksdagsundersökningar från perioden.

Kommentar: Figurerna visar de ömsesidiga sympatierna mellan partiers väljare/ledamöter. ÖS-mått beräknas för par av partier genom att multiplicera parti Xs väljare/ledamöters sympatipoäng för parti Y med parti Ys väljare/ledamöters sympatipoäng för parti X. Måtten är normerat mellan 0 (lägsta tänkbara ömsesidiga sympati) till 100 (högsta möjliga ömsesidiga sympati).

Figur 2b Ömsesidigt gillande mellan utvalda par av partier bland riksdagsledamöter och väljare 1985–2023 (ÖS-mått)

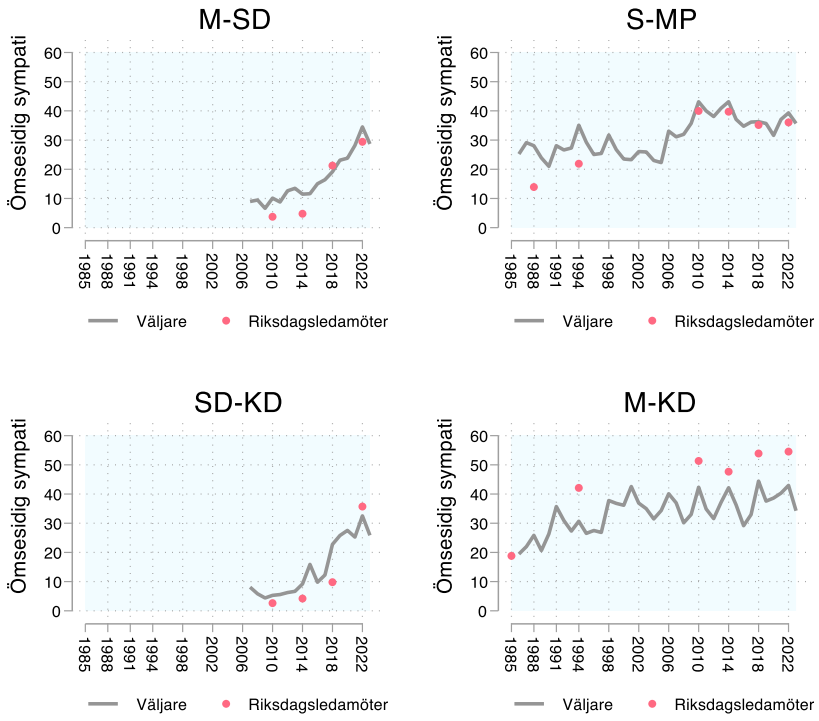

Källa: Nationella SOM-undersökningar och riksdagsundersökningar från perioden.

Kommentar: Figurerna visar de ömsesidiga sympatierna mellan partiers väljare/ledamöter. ÖS-mått beräknas för par av partier genom att multiplicera parti Xs väljare/ledamöters sympatipoäng för parti Y med parti Ys väljare/ledamöters sympatipoäng för parti X. Måtten är normerat mellan 0 (lägsta tänkbara ömsesidiga sympati) till 100 (högsta möjliga ömsesidiga sympati).

Kärleksförhållandet mellan Kristdemokraternas och Moderaternas väljare/ledamöter är ett av de mest stabila över tid. Sedan tidigt 1990-tal har ÖS för KD-M legat över 30 och det finns här en tydlig elektoral cykel som innebär att partiernas anhängare gillar varandras partier särskilt mycket i samband med valåren medan kärleken falnar något under mellanvalsperioderna. Ett tydligt mönster är att kärleken genomgående har varit starkare bland ledamöterna av Sveriges riksdag än bland väljarna.

Relationerna mellan de två traditionellt regeringsbärande partierna Socialdemokraterna och Moderaterna har som väntat inte varit särskilt varma om vi ser till hur ledamöter och väljare placerar ut varandras partier på ogillar-gillarskalorna. ÖS-måtten är genomgående låga vilket inte är så märkligt med tanke på att partierna ofta betraktas som varandras huvudmotståndare i svensk politik. Eftersom det ofta förs en diskussion om potentiellt samarbete mellan de två stora partierna och eftersom huvuddelen av väljarna numera önskar sig blocköverskridande samarbeten har vi tittat närmare på partiparet M-S. Resultaten visar att det ägt rum en långsam upptining på väljarnivå. Under en fyrtioårsperiod har ett starkt ömsesidigt ogillande långsamt tinat upp. Det handlar fortfarande om låga ÖS-tal och en svag trend. På elitnivå finns dock inte några spår av någon liknande upptining av frostiga relationer. I själva verket finns mer animositet bland riksdagens M- och S-ledamöter 2022 än vad som var fallet 2010. På elitnivå är det just nu lågkonjunktur i relationen mellan S och M.

Riksdagens affektiva landskap

De känslomässiga avstånden mellan partierna såsom de kommer till uttryck i mönster av antipatier och sympatier kan vi utnyttja för att illustrera hur det affektiva landskapet i riksdagen ser ut. Med hjälp av skalnings- och dimensionsanalystekniker kan vi ta fram en karta över partisystemet som återskapar grundstrukturen i de ogillar-gillardata vi har. Det finns många olika tillvägagångssätt, men vi har här valt att använda oss av en etablerad teknik som kallas för multidimensionell utvikningsanalys (jfr Oscarsson, 1998). De enda indata är hur alla väljare respektive riksdagsledamöter placerat samtliga partier längs de elvagradiga ogillar-gillarskalorna i samband med 2022 års val.

Analystekniken resulterar i att partierna tilldelas positioner i ett tvådimensionellt koordinatsystem där avstånden mellan partierna är betydelsebärande: ju längre avstånd desto svalare är känslorna. Korta avstånd betyder ömsesidigt gillande medan långa avstånd betyder aversion (se figur 2). På en övergripande nivå finns en påfallande likhet i mönstren av preferenser bland väljare och riksdagsledamöter. Båda utvikningsanalyserna resulterar i en tvådimensionell lösning där partierna ordnar upp sig längs en bågformad linje och från vänster till höger. Rangordningen

V/MP-S-C-L-M-KD-SD påminner om de rangordningar vi ser när vi låter väljare och riksdagsledamöter placera ut partierna längs vänster-högerskalan. Vänster-högerideologi tycks utöva en mycket stark strukturerande kraft på väljares och ledamöters antipatier och sympatier.

Kartläggningen blottlägger dock ett par intressanta skillnader mellan folket och de folkvalda ledamöterna av Sveriges riksdag. På elitnivån, i riksdagen, är uppdelningen mellan de så kallade Tidöpartierna i det nuvarande regeringsunderlaget och mitten-vänsterpartierna i oppositionen mycket skarpare än bland väljarna. På väljarnivå är tudelningen inte lika uttalad. Det är de två liberala mittenpartierna som inte tycks ha samma tydliga tillhörighet. Centerpartiet och Socialdemokraterna står inte lika nära varandra och Liberalerna har ett längre avstånd till de övriga Tidöpartierna i analysen på väljarnivå än vad som är fallet i analysen på elitnivå.

Figur 2 Det affektiva landskapet bland väljare och riksdagsledamöter 2022. Resultat från utvikningsanalys.

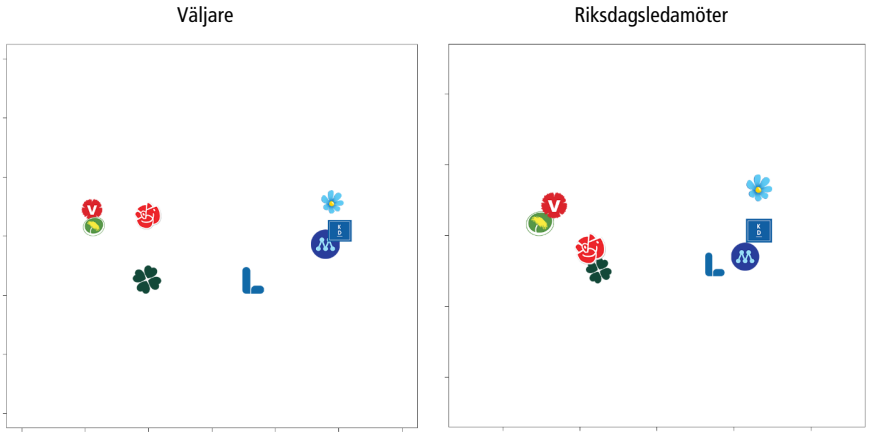

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2023 samt Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från en multidimensionell utvikningsanalys av data om väljares respektive riksdagsledamöters ogillande och gillande av alla partier. Analystekniken tar fram punktkonfigurationer som beskriver de olika partiernas inbördes avstånd till varandra. Partiernas positioner i förhållande till varandra kan tolkas som affektiva avstånd: ju längre avstånd desto mer sällan förekommer det att två partier samtidigt är gillade av en given individ. Koordinatsystemet används för att positionera partierna men axlarna har i sig inte någon tolkning. Analysen visar att det behövs två dimensioner för att modellpassa de erhållna punktkonfigurationerna med ursprungsdata på ett tillfredsställande sätt.

Blockpolitiken – tvåpartisystemet inbäddat i flerpartisystemet – som varit så kännetecknande för svensk politik framträder mycket tydligt i våra kartor över partisystemet, i synnerhet på elitnivå. I praktiken betyder resultaten att i den svenska riksdagen finns en bipolär preferensstruktur som påminner om det vi ser i många tvåpartisystem: gillandet av in-gruppen (partierna i det egna laget) är konsekvent

på samma sätt som ogillandet av ut-gruppen (partierna i motståndarlaget). Får vi tro forskningslitteraturen utgör denna bipolära struktur en grundförutsättning för en vidmakthållen eller ökande affektiv polarisering i Sverige. För partier och företrädare som önskar en fortsatt skarp uppdelning i två distinkta konstellationer förefaller det vara en god strategi att verka för att stärka de ömsesidiga sympatierna för de partier som ingår i den egna partikonstellationen och verka för att stärka antipatierna för de partier som ingår i den andra. En sådan situation gynnar partier som står långt från mitten i politiken, som Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna. I en situation med cementerad blockpolitik kommer flankpartierna alltid att behövas för att kunna skapa majoriteter, vilket skapar goda möjligheter att påverka den förda regeringspolitiken även om partiet själv inte formellt sitter i regeringsställning. Vi har glimtvis kunnat ana ett embryo till ett självständigt block av mittenpartier under de senaste decennierna, men något sådant har ännu inte kunnat formas. Intresset att skapa en bred mitten har inte kunnat tävla med intresset att fortsätta blockpolitiken.

Centerpartiets historiska popularitet bland M-, KD- och L-väljare förändrades dramatiskt till det sämre efter januariavtalet 2019 och partiets beslut att inte stödja regeringar som lutar sig på Sverigedemokraterna. Resonemangen om att Centerpartiet ”bytt sida” i svensk politik bär ytterligare vittnesbörd om den starkt bipolära preferensstrukturen som råder i svensk politik. Även om väljarna ofta uttrycker önskemål om blocköverskridande samarbeten är det svårt att se att något sådant alternativ kommer att finnas med på valmenyn redan i samband med 2026 års val.

Känslomässig kongruens mellan väljare och valda

I det här kapitlet har vi kartlagt riksdagens affektiva landskap under de senaste fyrtio åren genom att studera förändringar och mönster i ledamöternas gillanden och ogillanden av partierna. Vi har systematiskt kunnat jämföra med motsvarande känslomässiga relationer på väljarnivå.

Resultaten visar att den affektiva polariseringen ökade till rekordnivåer bland både väljare och riksdagsledamöter 2022. Utvecklingen av den affektiva polariseringen är likartad på båda nivåer. I likhet med andra internationella studier kan vi konstatera att den affektiva polariseringen är starkare på elitnivå än på väljarnivå, och att detta affektiva gap inte har förändrats under den studerade tidsperioden 1985-2023.

Våra analyser av ömsesidiga sympatier bekräftar att utvecklingen av väljares och ledamöters sympatier och antipatier för partierna följer varandra tätt, även i tider av kraftiga förändringar. Parlamentariska samarbeten, överenskommelser och koalitioner sätter mycket tydliga spår i relationerna mellan olika partiers sym-

patisörer och ledamöter. Preferensstrukturen i riksdagen speglar preferensstrukturen bland väljarna. Om man så vill råder god emotionell överensstämmelse mellan väljare och valda. Väljarnas känslomässiga representation är god.

Det här kapitlet har främst kartlagt den *vertikala* affektiva polariseringen, det vill säga ledamöters och väljares sympatier och antipatier för politiska partier. Som vi varit inne på tidigare är det inte särskilt konstigt eller märkligt att politiska partier är ogillade eftersom de representerar ideologier och sakfrågeståndpunkter som många inte ställer sig bakom. Allt detta är förstås en del av den demokratiska maktkampens väsen. Det går alltså ifrågasätta att en sådan typ av vertikal affektiv polarisering skulle vara alltigenom skadlig för en demokrati. Så länge animositet eller entusiasm riktas mot partier som organisationer behöver det inte nödvändigtvis skapa negativa effekter på samtalsklimat eller möjligheter att samarbeta.

Annat är det om en *horisontell* affektiv polarisering – animositet mellan partianhängare – växer sig starkare, eftersom det i så fall kan förväntas ha en mycket bredare påverkan på samhällslivet även utanför politiken. Framtida forskning behöver rikta mer uppmärksamhet på utvecklingen när det gäller olika väljargruppers känslor inför varandra, för att ge en mer fullständig beskrivning av den affektiva polariseringen.

Referenser

Bäck, Hanna & Andrej Kokkonen (2022). ”Affektiv polarisering bland riksdagsledamöterna”. I Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (red), *Folkviljans förverkligare*. Göteborg Studies in politics 174. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.

Enders, Adam. M. (2021). ”Issues versus affect: How do elite and mass polarization compare?” *The Journal of Politics*, 83(4), 1872–1877.

Gidron, Noam & Markus Wagner (2021). *Party Polarization, Trust in the System, and Democratic Resilience: Evidence from 19 Democracies*. Scholar Harvard. Hämtad från Harvard Scholar.

Gidron, Noam, James Adams, James & William Horne. (2023). ”Who Dislikes Whom? Affective Polarization between Pairs of Parties in Western Democracies”, *British Journal of Political Science*, 53(3), 997–1015.

Gidron, Noam, Lior Sheffer & Guy Mor (2022). “Validating the feeling thermometer as a measure of partisan affect in multi-party systems”, *Electoral Studies*, 80, 102542.

Iyengar, Shanto & Sean J. Westwood (2015). ”Fear and Loathing Across Party Lines: New Evidence on Group Polarization”, *American Journal of Political Science*, 59(3), 690-707.

Iyengar, Shanto, Guarav Sood & Yphtach Lelkes (2012). ”Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization”, *Public Opinion Quarterly*, 76(3), 405-431.

Iyengar, Shanto, Yphtach Lelkes, Matthew Levendusky, Neil Malhotra & Sean J. Westwood (2019). ”The origins and consequences of affective polarization in the United States”, *Annual review of political science*, 22, 129-146.

Knudsen, Erik (2021). ”Affective polarization in multiparty systems? Comparing affectivepolarization towards voters and parties in Norway and the United States”. *Scandinavian Political Studies*, 44(1), 34-44.

Lucas, Jack, & Lior Sheffer (2024). ”What explains elite affective polarization? Evidence from Canadian politicians”. *Political Psychology*, 1–14.

Lupu, Noam (2015). ”Partisanship, Party Polarization, and the Social Basis of Political Parties in Latin America”. *Comparative Political Studies*, 48(14)

Mason, Lilliana. (2018). *Uncivil Agreement: How Politics Became Our Identity*. Chicago: University of Chicago Press.

Oscarsson, Henrik, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson & Maria Solevid (2024). *Väljarna och valet 2022*. Göteborg studies in politics 186. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.

Oscarsson, Henrik, Torbjörn Bergman, Annika Bergström, & Johan Hellström (2021). *Polarisering i Sverige (Demokratirådets rapport 2021)*. Stockholm: SNS Förlag.

Phillips, Joseph (2022). ”Affective polarization: Over time, through the generations, and during the lifespan”, *Political Behavior,* 44(3), 1483-1508.

Renström, Emma A., Hanna Bäck, & Yvonne Schmeisser (2020). ”Vi ogillar olika. Om affektiv polarisering bland svenska väljare”, i Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red), *Regntunga skyar*, SOM-rapport nr 76. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Reiljan, Andres (2025) “Affective polarization in Europe”, i Torcal, Mariano & Eelco Harteveld (red) *Handbook of Affective Polarization*. London: Edward Elgar

Tichelbaecker, Thomas, Noam Gidron, William Horne, & James Adams (2023). “What Do We Measure When We Measure Affective Polarization across Countries?”, *Public Opinion Quarterly*, 87(3), 803–815.

Torcal, Mariano & Eelco Harteveld [red] (2025) *Handbook of Affective Polarization*. London: Edward Elgar Open Access

Wagner, Markus, Noam Gidron & Henry Hale (2021). ”Elites, Masses, and Polarization: Comparing Affections in Western Europe”. *European Political Science Review*, 13(2), 243-261. https://doi.org/10.1017/S1755773920000429

Wagner, Markus (2021). ”Affective polarization in multiparty systems”. *Electoral Studies*, 69, 102199.

Wagner, Markus. (2024). ”Affective polarization in Europe”. *European Political Science Review*, 1-15.

4
Hur polariserad är den svenska klimat- och energipolitiken? En jämförelse mellan väljare och valda

SOFIA AXELSSON, SIMON KÄLLMAN OCH SIMON MATTI

I kapitlet undersöks polariseringen i svensk klimat- och energipolitik. Analysen består av tre olika mått av polarisering som bygger på data från riksdagsundersökningen och den nationella SOM-undersökningen innan och efter valet 2022. Resultaten visar att polariseringen varierar beroende på energislag. Kärnkraft och vindkraft är mest polariserade, medan vattenkraft är det i mindre utsträckning. Därutöver framkommer att riksdagspolitiker är mer polariserade än väljare. Detta stämmer för såväl energi- som klimatrelaterade frågor och oavsett om vi studerar polarisering som ett tillstånd eller som en process. Genom att fördjupa oss i två energi- och klimatfrågor; synen på höjd bensinskatt och synen på att avveckla kärnkraften på lång sikt, studeras även polarisering över tid. Bensinskattefrågan har blivit mer polariserad under de senaste 12 åren, både bland väljare och politiker. Däremot är bilden för kärnkraft mer varierad med ökande polarisering bland väljare men inte lika tydligt bland politiker. Vi drar slutsatsen att klimat- och energifrågor generellt blivit mer polariserade, vilket utmanar bilden av stabil polarisering inom svensk politik.

Länge verkade Sveriges klimatpolitik präglas av konsensus och långsiktighet. I denna anda skapades år 2010 Miljömålsberedningen – en parlamentarisk kommitté som samlade alla dåvarande riksdagspartier i syfte att överbrygga parti- och blockgränser för att skapa långsiktighet inom miljöpolitiken. År 2016 slöts en bred energiöverenskommelse och år 2017 fick Sverige, med ett nästintill enhälligt stöd av riksdagen, de klimatmål som syftade till att göra Sverige till världens första fossilfria välfärdsland.

Idag – snart femton år efter Miljömålsberedningens tillblivelse – verkar bilden vara en annan. I allt högre utsträckning beskrivs nu djupa politiska konflikter och minskad vilja att söka konsensus som definierande för den svenska klimat- och energipolitiken. Numera tycks alla försök till blocköverskridande överenskommelser, inom såväl klimat- som energipolitik, vara förgäves – och den *ökade polariseringen*, bland både väljare och valda, uppmålas många gånger som grunden till problemet. Vi vet emellertid ganska lite om graden av polarisering, vilken typ av polarisering och om polariseringen skiljer sig inom olika delar av den svenska kli-

mat- och energipolitiken Att fördjupa vår förståelse kring huruvida graden av politisk polarisering ökat – och om så är fallet, på vilket sätt – är viktigt för att bättre förstå de utmaningar som står framför oss i och med den klimat- och energiomställning som pågår, något som detta kapitel försöker att bidra till.

Vad är politisk polarisering?

Statsvetenskaplig forskning har lagt stor vikt vid att förstå ursprunget och konsekvenserna av politisk polarisering – inte minst i en amerikansk kontext. Precis som för alla begrepp vars användning inom forskningen vuxit snabbt finns en stor diskussion om vad politisk polarisering faktiskt är. I en rapport för Demokratirådet 2021 definierar statsvetaren Henrik Oscarsson m.fl. polarisering som ”ett tillstånd eller en process som innebär eller medför stor eller växande *divergens* mellan aktörer” (s. 20). Begreppet polarisering kan alltså dels beskriva ett statiskt tillstånd – där det exempelvis finns stora skillnader inom en väljarkår i förhållande till frågor eller begrepp som är viktiga för politiska aktörer. Men det kan också beskriva en process – där skillnaderna ökar mellan politiska partier (DiMaggio m.fl., 1996). Oftast handlar denna forskning om väljare, politiker och politiska partier.

Litteraturen skiljer dock på olika typer av polarisering. En växande del av litteraturen som studerar politisk polarisering intresserar sig för så kallad affektiv polarisering, vilket refererar till ”förutfattade, negativa åsikter om andra partier eller deras anhängare, utan att dessa åsikter nödvändigtvis är starkt relaterade till aktörernas ideologiska ställningstaganden” (Renström, Bäck & Schmeisser, 2020, s. 427). Ett stort antal studier menar att den affektiva polariseringen ökat kraftigt i USA över tid (Mason, 2015). Liknande tendenser syns i många andra länder (Wagner, 2021), till exempel Sverige (Oscarsson, 2021). Vad som driver den ökade affektiva polariseringen är föremål för diskussion. En stor del av denna litteratur har pekat på betydelsen av individers sociala identiteter och grupptillhörigheter (Iyengar m.fl., 2012) och att olika typer av politiskt relevanta identiteter (som partitillhörighet och ideologi) i allt större utsträckning drar åt ett och samma håll (Mason, 2015), medan andra menar att den observerade utvecklingen av ökad affektiv polarisering egentligen finner sin grund i individers åsikter om politiska sakfrågor (Orr m.fl., 2023).

Ofta påpekas emellertid att en ökad affektiv polarisering inte nödvändigtvis följer av en ökad polarisering av aktörers ideologi eller åsikter om politiska sakfrågor (Iyengar m.fl., 2012). Ideologisk polarisering och polarisering av åsikter i politiska sakfrågor bör alltså betraktas som andra politiska fenomen, särskilda från affektiv polarisering. Ideologisk polarisering kan beskrivas som uppdelningen bland aktörer inom ramen för ett givet politiskt system utifrån olika ideologiska begrepp, exempelvis andelen amerikanska medborgare som tydligt definierar sig som liberala eller konservativa, eller andelen svenska medborgare som definierar sig som

tydligt till höger eller tydligt till vänster. Polarisering av åsikter i sakfrågor avser uppdelningen av aktörer inom ramen för ett givet politiskt system mellan olika positioner i politiska sakfrågor, exempelvis andelen som är starkt positiva eller starkt negativa till att öka flyktingmottagandet i Sverige.

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att olika delar av aktörers politiska uppfattningar kan vara föremål för polarisering, till exempel affektiva bedömningar om andra aktörer och dess anhängare, förhållningssätt till ideologiska begrepp, eller positioner i sakpolitiska frågor.

Ovanstående exempel på politisk polarisering kan dessutom ske på olika sätt. Utöver den affektiva polariseringen, skiljer Oscarsson m.fl. (2021) i sin rapport på polarisering som extremism, divergens och sortering. Med ökad extremism refererar de till ”en förändring där aktörerna i mitten blir färre eller tappar inflytande samtidigt som aktörerna ute i kanterna blir fler eller når större inflytande” (s. 21). Med ökad divergens avses ”en utveckling där hela konstellationer av politiska aktörer (…) förändrar sina ömsesidiga avstånd till varandra så att de rör sig allt längre ifrån varandra ideologiskt. Divergens sker när aktörerna tar politiska ställning på ett sätt som visar på större ideologiska skillnader än tidigare.” (s. 22) Ökad sortering ”handlar om hur distinkta positioner olika aktörer har. Allt annat lika kan aktörer vara mer samlade eller bättre sorterade om man så vill, kring en viss ideologisk position.” (s. 22) I ett politiskt landskap där väljare eller politiker blivit bättre sorterade blir det exempelvis lättare att förutspå politiska positioner utifrån aktörens partitillhörighet.

Oscarsson m.fl. (2021) visar i sin rapport att den ideologiska polariseringen och åsiktspolariseringen i Sverige varit förhållandevis stabil över tid – med undantag av den så kallade kulturella värderingsdimensionen. Där hittar rapportförfattarna tecken på ökad polarisering över de senaste decennierna. Däremot säger rapporten relativt lite om förändringar som berör klimat- och energipolitiken. Inspirerade av Oscarsson m.fl. (2021) kommer vi i detta kapitel att undersöka graden av extremism, divergens och sortering inom den svenska klimat- och energipolitiken, bland både Sveriges väljare och valda.

Mäta polarisering: extremism, divergens och sortering

För att mäta graden av polarisering kommer vi att använda oss av tre olika mått för att täcka de tre formerna av polarisering som vi diskuterat ovan. Graden av extremism kommer att mätas som avståndet mellan de två partigrupper av politiker och väljare som står längst ifrån varandra. Detta ger oss alltså en bild av hur mycket ytterkantspositionerna skiljer sig från varandra. En högre siffra på detta mått innebär högre grad av extremism. Däremot måste storleken på detta mått ställas i relation till antalet skalsteg på respektive fråga. Det innebär att ett ytter-

kantsavstånd på 3.4 betyder olika saker beroende på hur skalan ser ut. Till exempel indikerar ett ytterkantsavstånd på 3.4 en högre grad av extremism om skalan går mellan 1 och 4, snarare än 1 och 5. I detta kapitel har vi frågor med två olika typer av skalor: i avsnittet om polarisering som tillstånd har våra frågor svarsalternativ som går mellan 1 och 4; i avsnittet om polarisering som process går svarsalternativen mellan 1 och 5.

För graden av divergens kommer vi använda oss av ett mått som kallas för Daltons polariseringsindex (Dalton, 2008; 2021). Detta mått beaktar det inbördes avstånd som finns mellan alla aktörer inom ett givet system, viktat efter aktörernas relativa storlek. Polariseringsindexet tar alltså både hänsyn till hur mycket ytterkantspositionerna skiljer sig och avståndet mellan alla andra aktörers positioner som ryms mellan dessa extremer. Detta index är dessutom, som vi redan nämnt, viktat efter partiernas storlek. Det innebär att extrema positioner eller stora inbördes avstånd för politiker inom, och väljare utav, stora politiska partier får större påverkan på indexet än positionerna för små politiska partier och dessas väljare. Här har vi kodat polariseringsindexet så att det får en siffra mellan 1 och 10, där en högre siffra innebär högre grad av divergens.

Graden av sortering kommer att mätas med korrelationsanalyser mellan olika positioner i de sakfrågor som undersöks nedan och partitillhörighet för politiker och partisympati för väljare. Detta mått (som nedan refereras till som *eta*) fångar hur väl partitillhörighet/partisympati korrelerar med positioner i sakfrågor, och visar därmed hur distinkta partiernas politiker och väljare är från varandra och hur väl de är sammanhållna inom sig. Eta går mellan 0 och 1, där 1 innebär en perfekt korrelation mellan två variabler – det vill säga att värdet på den ena alltid samvarierar med värdet på den andra. Här betyder alltså ett högre värde en högre grad av sortering.

Polarisering som tillstånd: klimat- och energipolitiken 2022

Skiljer sig graden av polarisering inom olika delar av den svenska klimat- och energipolitiken? Och skiljer sig graden av polarisering bland Sveriges väljare från den bland dess valda? För att besvara dessa frågor ska vi jämföra graden av polarisering i en rad frågor inom energiområdet som figurerat i 2022 års riksdagsundersökning samt i den nationella SOM-undersökningen samma år. I tabell 1 har vi inkluderat resultaten från ett frågebatteri som handlar om huruvida Sverige bör satsa mer eller mindre på en rad olika energislag. I tabellen redovisar vi samtliga mått som vi använder i detta kapitel för att mäta graden av polarisering: ytterkantsavståndet, polariseringsindexet och eta. Till att börja med kan vi från tabellen utläsa att Sveriges riksdagsledamöter är betydligt mer polariserade än deras

väljare. Detta är i linje med många tidigare fynd från litteraturen som jämför graden av politisk polarisering mellan väljare och valda och är därför inte särskilt förvånande, men besvarar en av de frågor som vi ställer i denna del av kapitlet.

Vidare kan vi konstatera att graden av polarisering skiljer sig väldigt mycket mellan olika frågor - men att den följer ett liknande mönster bland såväl politiker som väljare. Om vi börjar med Sveriges riksdagsledamöter, kan vi se att graden av polarisering är överlägset störst för vindkraft och kärnkraft. Mellan dessa två frågor är det dock väldigt jämnt. Svenska riksdagsledamöter är sorterade utifrån partitillhörighet i lika stor utsträckning inom både kärnkraft och vindkraft, där korrelationsanalyser mellan sakfrågeposition och partitillhörighet genererar eta 0.80 på båda dessa frågor. Att riksdagspolitiker är välsorterade utifrån sina politiska partier är inte förvånande. Både kärnkraften och vindkraften är heta politiska frågor där partierna har tydliga positioner som riksdagsledamöterna, i denna typ av enkäter, i stor utsträckning följer. Däremot skiljer sig kärnkraften och vindkraften från varandra vad gäller övriga polariseringsmått. Graden av extremism (mätt som ytterkantsavståndet för en given fråga) är större för kärnkraften än för vindkraften, medan graden av divergens (där både ytterkantsavstånd och inbördesavstånd viktat efter partiernas storlek beaktas) tvärtom är större för vindkraften än för kärnkraften. Det betyder alltså att ytterkantspartiernas positioner i frågan om kärnkraft skiljer sig mer än i frågan om vindkraft – medan polariseringen inom partisystemet som helhet kan sägas vara större i frågan om vindkraft än kärnkraft.

Flera andra intressanta resultat går att avläsa från tabellen. Exempelvis är polariseringsgraden för naturgas – den enda fossila energikällan i frågebatteriet – lägre än för både kärnkraft och vindkraft. Vilka fossilfria kraftslag som Sverige ska satsa på är alltså mer polariserat än huruvida Sverige ska satsa mer eller mindre på fossil energi. Det är också intressant att förslaget om att satsa på mer solenergi faktiskt är förhållandevis polariserat, mer polariserat än vad frågan om att satsa på bioenergi är. Detta är förvånande eftersom frågan om bioenergi, i praktiken, är tätt sammankopplad med frågan om reduktionsplikt, en fråga som stod väldigt högt på dagordningen inför valet 2022. Lägst är polariseringsgraden för den historiskt sett mest etablerade förnyelsebara energikällan i Sverige: vattenkraften.

Som sagt följer polariseringsgraden liknande mönster bland svenska väljare. Här är dock kärnkraften markant mer polariserad än vindkraften. Dessutom är ytterkantsavståndet för naturgasen större än för vindkraften, även om vindkraften har ett högre polariseringsindex och eta än vad naturgasen har. I övrigt är det endast solenergin som är någorlunda polariserad. Graden av polarisering för övriga energikällor (vattenkraft, biobränsle och vågkraft) är låg.

Tabell 1 Energikällor Sverige bör satsa på enligt väljare och valda 2022 (medelvärde, ytterkantsavstånd, polariseringsindex och eta)

	V	MP	S	C	L	M	KD	SD	Ytterkants-avstånd	PI	Eta
Vattenkraft											
SOM 2022	1,56	1,72	1,55	1,59	1,55	1,56	1,66	1,59	0,17	0,3	0,07
RDU 2022	1,75	1,81	1,46	1,41	2,08	1,60	1,71	1,61	0,67	1,0	0,30
Vindkraft											
SOM 2022	1,21	1,17	1,34	1,36	1,69	1,62	1,71	2,11	0,94	2,1	0,35
RDU 2022	1,00	1,00	1,01	1,06	1,42	1,71	1,65	2,98	1,98	5,0	0,80
Solenergi											
SOM 2022	1,03	1,11	1,10	1,11	1,23	1,19	1,16	1,36	0,33	0,7	0,22
RDU 2022	1,00	1,00	1,01	1,06	1,08	1,16	1,18	1,96	0,96	2,4	0,62
Kärnkraft											
SOM 2022	2,77	3,04	2,23	2,32	1,57	1,39	1,55	1,34	1,70	3,6	0,52
RDU 2022	3,05	3,25	2,02	2,11	1,00	1,00	1,00	1,00	2,25	4,5	0,80
Biobränslen											
SOM 2022	1,91	1,80	1,85	1,69	1,89	1,85	1,79	1,96	0,27	0,5	0,07
RDU 2022	1,89	1,73	1,26	1,29	1,90	1,63	1,47	2,11	0,85	2,2	0,43
Fossil/naturgas											
SOM 2022	3,00	3,41	2,73	2,84	3,12	2,73	2,64	2,34	1,07	1,7	0,25
RDU 2022	3,47	4,00	3,12	3,81	3,55	2,90	2,41	2,44	1,59	3,1	0,47
Vågkraft											
SOM 2022	1,40	1,20	1,36	1,38	1,45	1,51	1,48	1,72	0,52	1,0	0,16
RDU 2022	1,06	1,07	1,11	1,29	1,45	1,60	1,57	2,19	1,13	2,8	0,49

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022 och Riksdagsundersökningen (RDU) 2022.

Kommentar: Frågan lyder 'Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5–10 åren?' Svarsalternativen lyder 'Satsa mer än idag', 'Satsa ungefär som idag', 'Satsa mindre än idag', 'Helt avstå från energikällan' och 'Ingen uppfattning'. Kategorin 'Ingen uppfattning' är exkluderad från analysen.

Polarisering som process: klimat- och energipolitiken över tid

Har graden av polarisering förändrats över tid och i sådana fall på vilket sätt? Skiljer sig utvecklingen bland Sveriges valda från den bland dess väljare? För att besvara dessa frågor kommer vi att använda oss av två tidsserier gällande stödet för två politiska förslag som finns med i både SOM-undersökningen och riksdagsundersökningen: en höjning av bensinskatten och en avveckling av kärnkraften. Vi argumenterar för att dessa frågor fångar den huvudsakliga konfliktstrukturen bland både väljare och politiker inom klimat- och energipolitiken väl. Beskattning av bränsle är kanske det styrmedel som symboliserar klimatpolitiken allra bäst, sedan Sverige som andra land i världen införde en koldioxidskatt i början av 1990-talet. Frågan om kärnkraftens roll i det svenska energisystemet har en längre historia. Kärnkraften politiserades redan på 1970-talet och bidrog kraftigt till den svenska miljörörelsens växande storlek, vilket bland annat ledde till Miljöpartiets grundade 1981 och inträde i riksdagen 1988. Under det senare 1980-talet och det tidiga 1990-talet listades till och med miljö- och energifrågor, under vilka kärnkraftsdebatten faller in, som medborgarnas absolut viktigaste samhällsproblem i de nationella SOM-undersökningarna. På senare år har frågan dessutom fått en central roll i den klimatpolitiska diskussionen, då en utbyggd, eller i varje fall bibehållen, kärnkraft lyfts fram som ett alternativ eller komplement till utbyggnaden av den förnybara energiproduktion som utpekats som nödvändig för att elektrifiera samhället. Precis som ovan kommer vi här att titta på tre olika mått (ytterkantsavstånd, polariseringsindex och eta) för både bensinskatt och kärnkraft.

Polarisering av frågan om höjd bensinskatt

För att ge en överblick av graden av polarisering över tid visar figur 1 utvecklingen under perioden 2010–2022 av svenska politikers åsikter om huruvida skatten på bensin borde höjas, beräknat som medelvärdet för samtliga riksdagsledamöter. Skalan löper från 1 till 5, där 1 är mest positiv till en höjning av skatten och 5 är mest negativ. För varje valår under perioden (2010, 2014, 2018 och 2022) kan man längs med den högra sidan av grafen avläsa ytterkantsavståndet som används för att mäta graden av extremism, polariseringsindexet som används för att mäta graden av divergens och eta som används för att mäta graden av sortering. Sammantaget ger detta en tydlig bild vad beträffar polariseringens toppnotering – året 2018. Men grafen vittnar också om att graden av polarisering bland politiker ligger stabilt på höga nivåer, jämfört med väljarna, under hela tidsserien.

2018 låg skillnaden mellan de mest extrema partierna i frågan (Sverigedemokraterna och Miljöpartiet) på 3.61. Det innebär att i princip varenda sverigedemokratisk riksdagsledamot som deltog i undersökningen var starkt kritisk till en höjning av skatten på bensin, medan i princip varenda miljöpartistisk riksdagsledamot

var starkt positiv. Polariseringsindexet visar samma tendens: 5.30 för år 2018, vilket kan jämföras med 2022 års siffra på 4.90. Här är det värt att notera att skillnaden i polariseringsindexet mellan 2018 och 2022 drivs av att Vänsterpartiet och Centerpartiet förflyttat sig mot mitten av skalan, vilket innebär att de blivit mindre respektive mer positivt inställda till en höjning av skatten på bensin – vilket sänker graden av polarisering. Också korrelationsmåttet eta når sina högsta nivåer 2018 (0.78), även om det är väldigt små skillnader jämfört med 2022 (0.77).

Figur 1 Inställning till höjning av bensinskatten bland riksdagsledamöter, 2010–2022 (medelvärde, ytterkantsavstånd, polariseringsindex, eta)

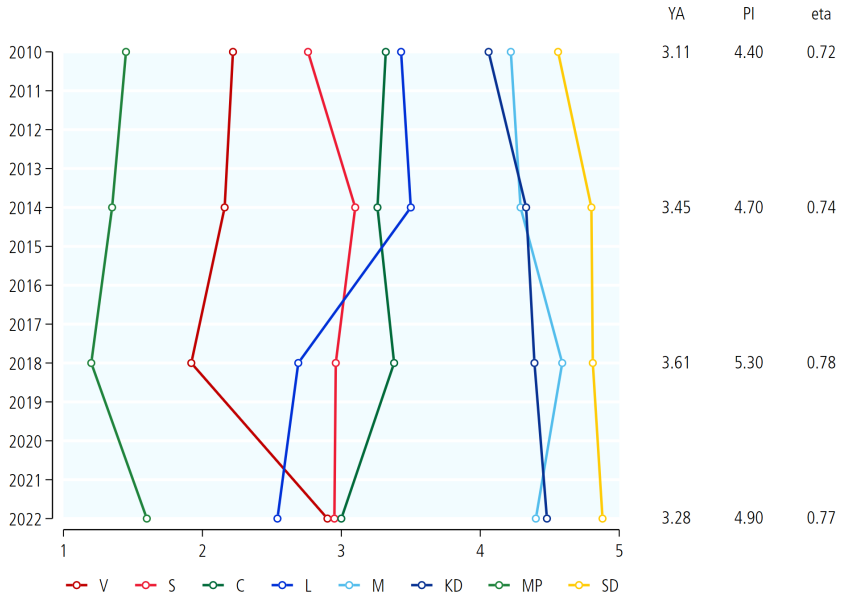

Källa: Riksdagsundersökningen (RDU) 2010, 2014, 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan lyder 'Nedanstående lista omfattar ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem? Höja skatten på bensin.' Svarsalternativen lyder 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag.

Om vi vänder blicken mot väljarkåren (figur 2) noterar vi ett annat år för polariseringens topp: 2022. År 2022 uppmäts de största skillnaderna mellan de väljare som sympatiserar med Sverigedemokraterna och de som sympatiserar med Miljöpartiet, med en skillnad på 2.49 skalsteg. Här kan man konstatera att varken sverigedemokratiska eller miljöpartistiska väljare under hela tidsserien intagit så extrema positioner i frågan om en höjning av skatten på bensin. Samma trend syns i polariseringsindexet (3.20) och eta (0.49) som båda når sina högsta nivåer 2022.

Figur 2 Inställning till höjning av bensinskatten bland väljare 2011–2022 (medelvärde, ytterkantsavstånd, polariseringsindex, eta)

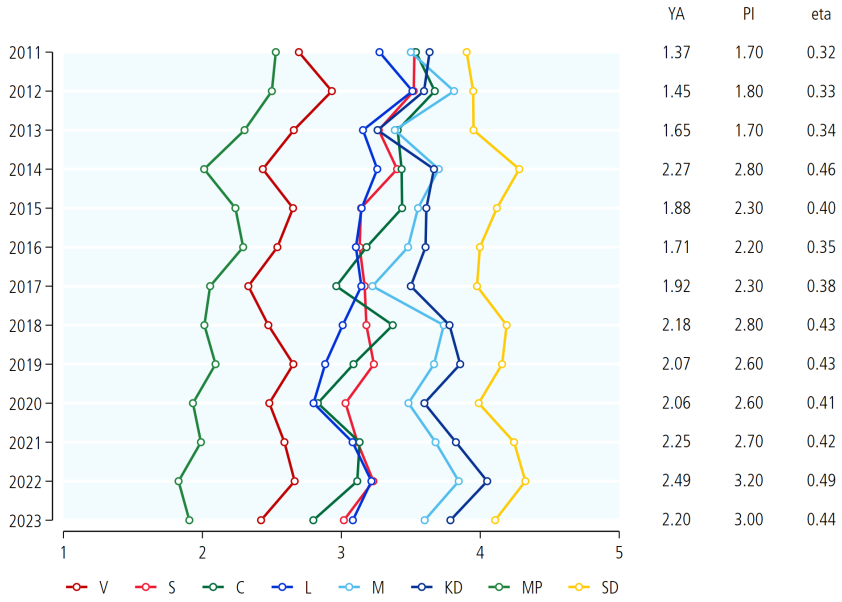

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2023.

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Höja koldioxidskatten på bensin'. Svarsalternativen lyder 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag. Frågan ställdes första gången 2011.

I figur 3, 4 och 5, ser vi i stället utvecklingen av ytterkantsavståndet, polariseringsindexet och eta bland både väljare och valda över tid. Här ser vi tydligt att polariseringen faktiskt har ökat över tid – för alla våra mått, bland både väljare och valda. Dessutom visar våra grafer tydligt att polariseringen är betydligt högre bland politiker än bland medborgare. Som sagt är detta inte alls förvånande.

Ett intressant resultat som går att avläsa från figurerna är att polariseringsnivån för samtliga mått ökar bland medborgare under valåren 2014, 2018 och 2022. Vi vet från tidigare forskning att väljare påverkas av partiernas opinionsbildning och de positioner som partierna intar. Något förenklat kan man säga att väljare, under vissa omständigheter, följer efter de partier man sympatiserar med (Slothuus och Bisgaard, 2021). Detta förutsätter dock att partiernas sympatisörer är varse om de positioner som partierna intar – något som är mer sannolikt att ske i samband med val, då väljare i regel konsumerar betydligt större mängder politisk information. Således kan man tänka sig att väljare påverkas av politikernas och partiernas opin-

ionsbildning och positionerande i samband med valrörelserna, då väljare konsumerar mer politisk information. Detta skulle tala för att graden av polariseringen bland politiker och partier påverkar graden av polarisering bland väljare, något som ligger i linje med vad andra studier på ämnet visat (Druckman m.fl., 2013).

Figur 3 Inställning till höjning av bensinskatten bland riksdagsledamöter och väljare 2010–2023 (ytterkantsavstånd)

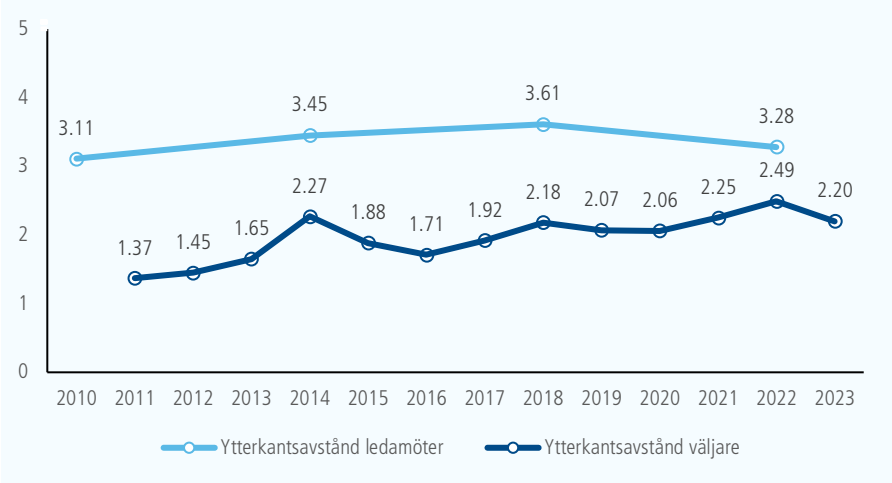

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 1 och figur 2.

Figur 4 Inställning till höjning av bensinskatten bland riksdagsledamöter och väljare, 2010–2023, (polariseringsindex)

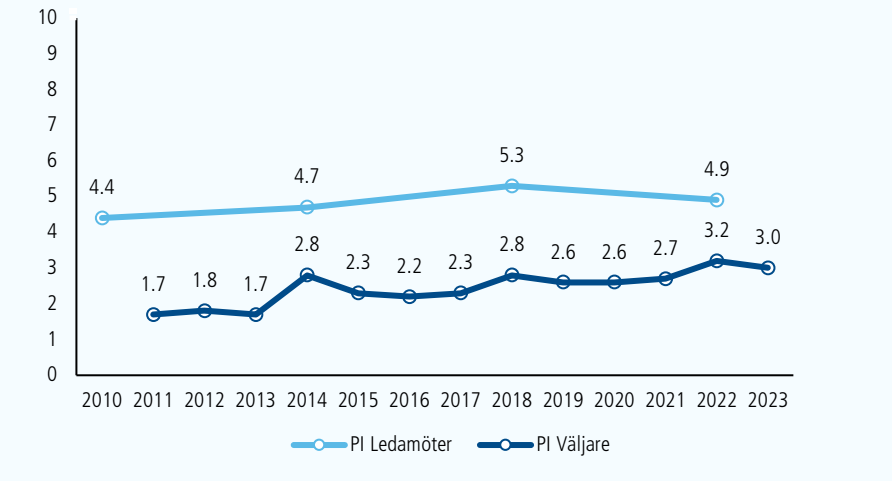

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 1 och figur 2.

Figur 5 Inställning till höjning av bensinskatten bland riksdagsledamöter och väljare 2010–2023 (eta)

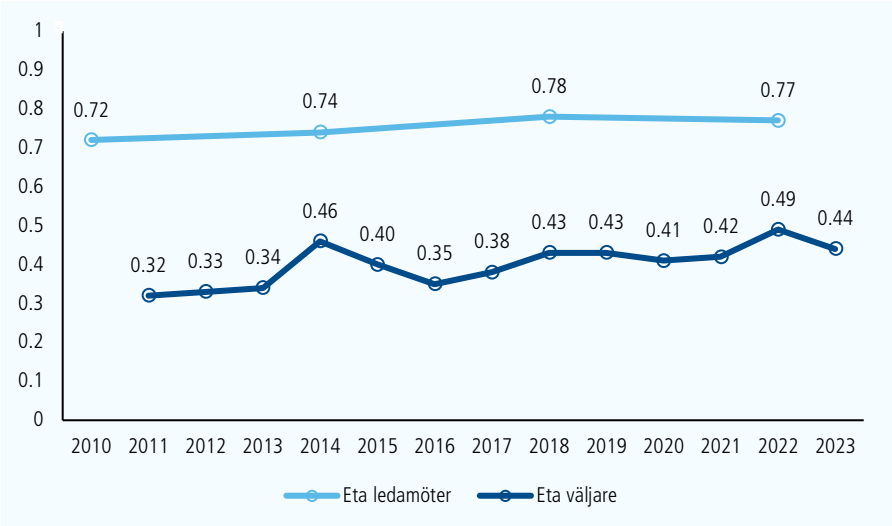

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 1 och figur 2.

Polarisering av frågan om kärnkraftens avveckling

I figur 6 åskådliggörs utvecklingen av svenska politikers åsikter om huruvida kärnkraften bör avvecklas, beräknat som medelvärdet för samtliga riksdagsledamöter som deltagit i undersökningen, på en skala från 1 till 5 (där 1 betyder att man är väldigt starkt för en avveckling och 5 är att man är väldigt starkt emot en sådan). Tanken är att detta ska ge en överblick av graden av polarisering över tid. Precis som ovan kan man, för varje valår (2010, 2014, 2018 och 2022), avläsa ytterkantsavståndet som används för att mäta graden av extremism, polariseringsindexet som används för att mäta graden av divergens och eta som används för att mäta graden av sortering.

Figur 6 Inställning till att avveckla kärnkraften på lång sikt bland riksdagsledamöter 2010–2022 (medelvärde, ytterkantsavstånd, polariseringsindex, eta)

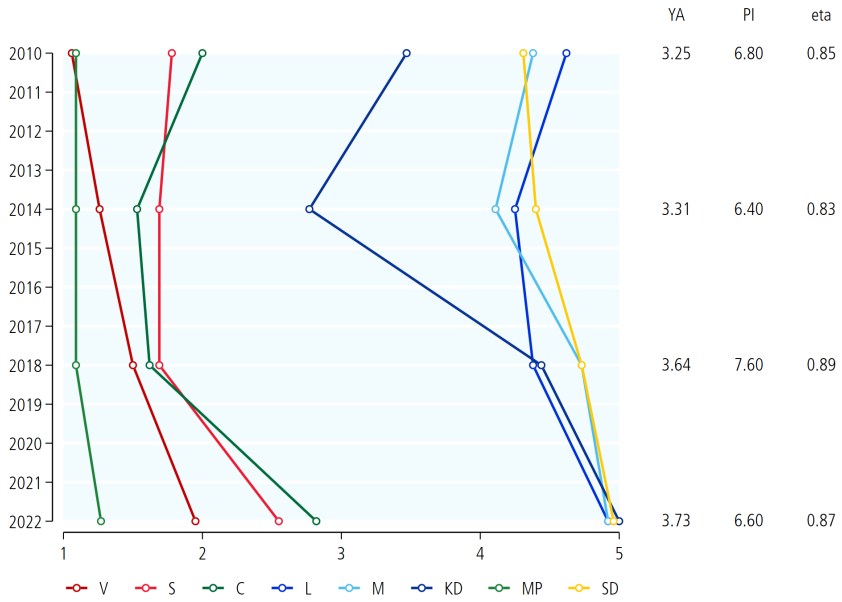

Källa: Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan lyder 'Nedanstående lista omfattar ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem? Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften'. Svarsalternativen lyder 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag.

Kärnkraften ger en något mindre tydlig bild gällande vilket år som är mest polariserat under tidsserien. För polariseringsindexet och eta var 2018, precis som för bensinskatten, det mest polariserade året. Ytterkantsavstånden för kärnkraften var

dock som allra högst 2022, även om skillnaderna jämfört med 2018 var väldigt små. I figur 6 kan man tydligt följa den utveckling av blockuppdelningen som många säkert känner igen från kärnkraftsdebatten.

Figur 7 Inställning till att avveckla kärnkraften på lång sikt bland väljare, 2010–2022 (medelvärde, ytterkantsavstånd, polariseringsindex, eta)

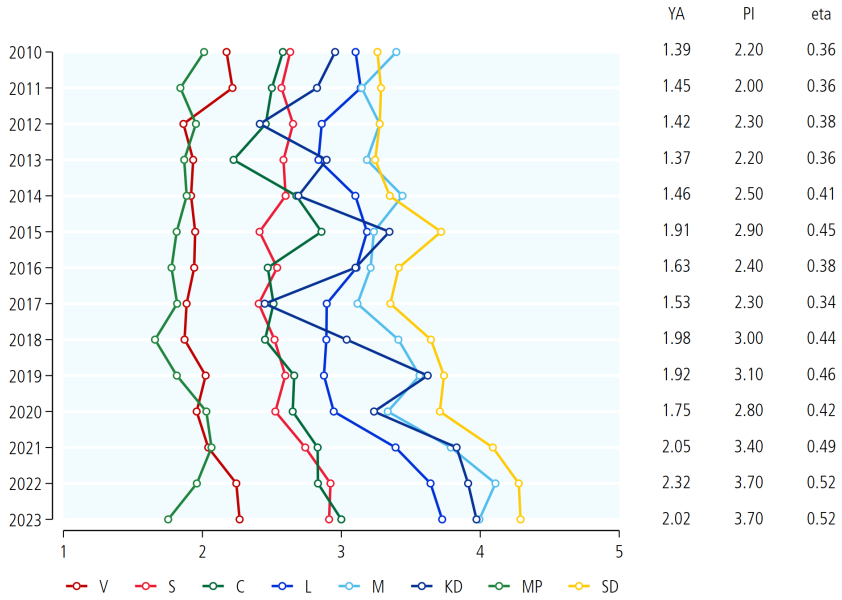

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023.

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften'. Svarsalternativen lyder 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag.

Huvuddragen i den grundläggande strukturen för dagens uppdelning mellan blocken, med ett starkt stöd för kärnkraften till höger och ett motstånd till vänster, syns tydligt hela vägen tillbaka till 2010. Värt att kommentera är dock två saker: Kristdemokraternas förflyttning mellan 2014 och 2018, samt Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Centerpartiets förflyttning mellan 2018 och 2022. Efter valet 2014 låg Kristdemokraternas riksdagsledamöter egentligen närmare vänsterblocket än högerblocket i frågan om kärnkraftens framtid i det svenska energisystemet. Fyra år senare – efter valet 2018, då Ebba Busch varit partiledare i drygt tre år – har partiets ledamöter i stället intagit en starkt positiv position i förhållande till kärnkraften. Det är denna rörelse som gör 2018 till det mest polariserade året bland riksdagsledamöterna för tidsserien om kärnkraften. Efter valet 2018

uppvisar riksdagsledamöterna från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Centerpartiet, tillsammans med Miljöpartiet, ett starkt motstånd mot kärnkraften. Efter valet 2022, däremot, har samtliga partier – från höger till vänster – förflyttat sig mot en position som är mer positiv till kärnkraften. Störst är förflyttningen inom Socialdemokraterna och Centerpartiet.

I figur 7 framgår att väljarkåren är som mest polariserad året 2023, även om både polariseringsindexet och eta är detsamma som för 2022. Ytterkantsavståndet är dock märkbart större för 2023 än för 2022. Detta resultat drivs av att miljöpartistiska sympatisörer, mellan 2022 och 2023, blivit än mer skeptiska till kärnkraften.

Utvecklingen av ytterkantsavståndet, polariseringsindexet och eta bland både väljare och valda över tid för kärnkraftsfrågan illustreras i figur 8, 9 och 10. Här ser vi tydligt att polariseringen har ökat över tid bland svenska väljare. Intressant nog är ökningen för både kärnkraften och bensinskatten ungefär lika stora. Utvecklingen bland politiker är dock inte lika tydlig. Där ser vi till exempel att polariseringsindexet för 2022 är lägre än för 2010. Baserat på detta kan man konstatera att polariseringsnivån bland svenska politiker var väldigt hög redan 2010 – och att den fortsatt vara det sedan dess. Även här är det tydligt att polariseringsnivån bland politiker är betydligt högre än bland medborgarna, vilket är högst väntat.

Figur 8 Inställning till att avveckla kärnkraften på lång sikt bland riksdagsledamöter och väljare, 2010–2023, (ytterkantsavstånd)

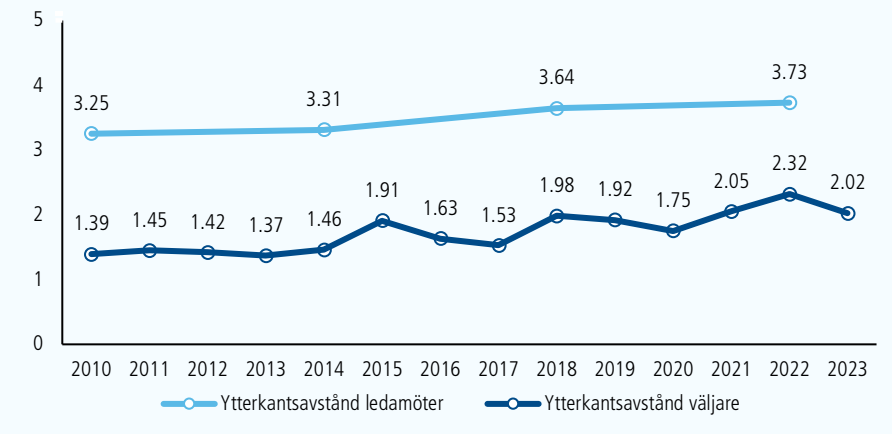

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 6 och figur 7.

Figur 9 Inställning till att avveckla kärnkraften på lång sikt bland riksdagsledamöter och väljare 2010–2023 (polariseringsindex)

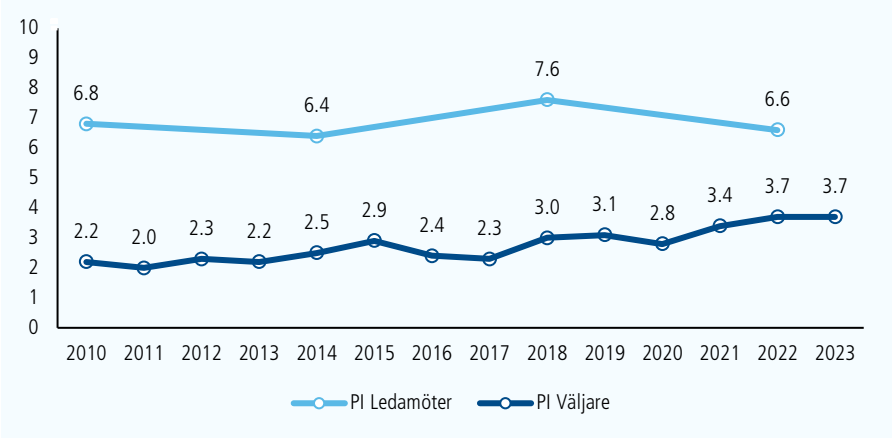

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 6 och figur 7.

Figur 10 Inställning till att avveckla kärnkraften på lång sikt bland riksdagsledamöter och väljare 2010–2023 (eta)

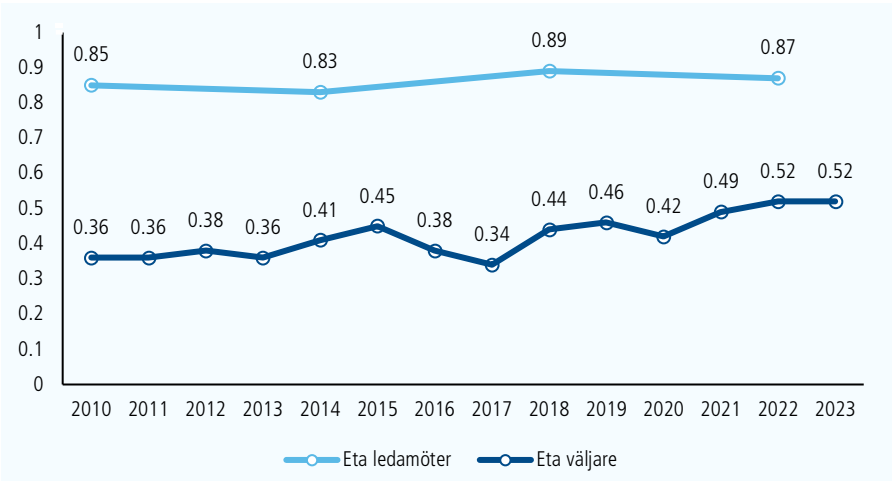

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2023 och Riksdagsundersökningarna 2010, 2014, 2018 och 2022.
Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se figur 6 och figur 7.

För frågan om kärnkraft finns det dock inte en lika tydlig korrelation mellan polariseringsnivå bland väljare och huruvida det är ett valår eller ej. Vi ser förvisso tydliga uppgångar 2014 jämfört med 2013 samt 2018 jämfört med 2017, vilket sannolikt drivs av den valårseffekt på polarisering som vi skrivit om ovan. Men tydligt är att också andra händelser verkar driva på för en ökad polarisering kopplat till frågan om kärnkraft. Om vi tittar på graferna nedan ser vi tydligt ökade polariseringsnivåer 2015 och 2019. Alla dessa korresponderar till separata händelser som lett till ökad debatt om kärnkraften. 2015 pågick politisk debatt i samband med att riksdagspartierna förhandlade över blockgränsen i den energikommission som kom att mynna ut i den energiöverenskommelse vilket alla riksdagens partier, förutom Liberalerna och Sverigedemokraterna, till slut ställde sig bakom. Och 2019 brast denna blocköverskridande energiöverenskommelse – vilket lade grunden för den konfliktstruktur som kännetecknar dagens energipolitiska debatt. Baserat på detta verkar det som att graden av polariseringen bland väljare ökar vid tillfällen av intensiv politisk debatt.

Hur polariserad är den svenska energi- och klimatpolitiken?

I den empiriska forskningen om politisk polarisering framträder en något splittrad bild. Samtidigt som den affektiva polariseringen, det vill säga den negativa bilden av politiska motståndare, har ökat i såväl Sverige som i många andra länder, har den svenska politiska polariseringen vad gäller flertalet konfliktfyllda sakfrågor, med något enstaka undantag, varit relativt stabil över tid. Varken bland väljare eller riksdagspolitiker finns alltså några tydliga tecken på dramatiskt ökande klyftor i ett antal viktiga samhällsfrågor. I detta kapitel har vi tittat närmare på frågan om politisk polarisering i Sverige inom två sakpolitiska områden som inte tidigare har studerats i detalj: den svenska klimat- och energipolitiken. Den övergripande frågan som vi ställer oss är om den gängse bilden av en ökad polariseringen inom dessa områden stämmer, och att klimat och energi därmed skiljer sig från andra sakpolitiska områden, eller om polariseringen snarare följer den generella trenden av stabilitet över tid. Vidare har vi också undersökt huruvida graden av polarisering skiljer sig inom olika delar av den svenska klimat- och energipolitiken samt om utvecklingen över tid ser likadan ut bland Sveriges väljare och dess valda riksdagspolitiker.

Som svar på den senare frågan kan vi kort konstatera att graden av polarisering, oavsett om denna mäts som extremism, divergens eller sortering, är markant högre bland riksdagspolitiker än bland väljare. Detta gäller dessutom såväl för energi- som för klimatrelaterade frågor, och oavsett om vi studerar polarisering som ett tillstånd eller som en process. Detta resultat bekräftar också resultat från tidigare studier, där aktiva politiker, som dagligen befinner sig mitt i de sakpolitiska debatterna, generellt visat sig vara mer polariserade än medborgarna i stort.

För att undersöka huruvida graden av polarisering skiljer sig inom olika delar av den svenska klimat- och energipolitiken analyserade vi både väljare och riksdagspolitikers attityder till en rad olika energislag som figurerat i de starkt sammanflätade klimat- och energipolitiska debatterna. Analysen ger en bild av polariseringstillståndet då riksdags- respektive SOM-undersökningen genomfördes strax efter valet 2022 och visar att polariseringen tydligt varierar beroende på vilket energislag som frågan gäller, för såväl väljare som politiker. Inte särskilt överraskande är det de energislag vars vara eller icke vara flitigast förekommit i den politiska debatten som också är behäftade med den högsta graden av polarisering: kärnkraft och vindkraft. Omvänt så noteras att, den sedan långt tidigare etablerade, energikällan vattenkraft uppvisar den lägsta graden av polarisering.

Så till frågan om utvecklingen över tid. Uppvisar klimat- och energifrågorna en liknande stabilitet i fråga om polarisering som uppvisas på andra politikområden, eller skiljer dessa frågor ut sig på något sätt? I kapitlet har vi jämfört tidsserier för två sakpolitiska förslag som varit centrala för den svenska klimat- och energipolitiken i decennier: en höjning av skatten på bensin och en avveckling av kärnkraften. Vad gäller attityderna till en höjd bensinskatt visar resultaten en tydligt ökad grad av polarisering bland både väljare och valda under de senaste 12 åren. Även om polariseringen varierar något från ett år till ett annat samt mellan riksdagsvalen, är den samlade bilden från våra olika mått att polariseringen idag ligger på en högre nivå än vad fallet var år 2010. För frågan om kärnkraft är bilden inte lika tydlig. Enligt vårt sätt att mäta har graden av polarisering bland svenska väljare ökat tydligt, i likhet med vad som gäller för frågan om en bensinskattehöjning. För politikerna, däremot, är resultaten inte lika enhetliga. Framför allt ser vi att polariseringsindexet, som viktar det inbördes avståndet mellan partierna baserat på partistorlek, är lägre år 2022 än vad det är vid året för tidsseriens början, 2010. Toppnoteringen för detta polariseringsmått nås i stället år 2018. Vi kan därmed konstatera att det, även om undantag finns, tycks som om klimat- och energifrågorna överlag har blivit allt mer polariserade under den tolvårsperiod vi har undersökt. Detta är visserligen en begränsad studie baserad på ett urval av frågor gällande energi- och klimatattityder, men utmanar icke desto mindre bilden av en stabil polariseringsgrad inom svensk politik.

Skiljer sig utvecklingen och graden av polarisering bland Sveriges väljare från den bland dess valda? Det korta svaret på denna fråga är ja – och skillnaderna är väldigt stora.

Referenser

Dalton, Russel J. (2008). "The quantity and quality of party systems: party system polarization, its measurement, and its consequences", Comparative Political Studies, 41: 899–920.

Dalton, Russel. J. (2021). "Modeling ideological polarization in democratic party systems", *Electoral Studies*, 72: 1–10.

DiMaggio, Paul, John Evans & Bethany Bryson (1996). "Have Americans' Social Attitudes Become More Polarized?", *American Journal of Sociology*, 102(3): 690–755.

Druckman, James N., Erik Peterson & Rune Sloothus (2013). "How Elite Partisan Polarization Affects Public Opinion Formation", *American Political Science Review*, 107(1): 57–79.

Iyengar, Shanto, Gaurav Sood & Yphtach Lelkes (2012). "Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization", *Public Opinion Quarterly*, 76(3): 405–431.

Mason, Lilliana (2015). ""I Disrespectfully Agree": The Differential Effects of Partisan Sorting on Social Issue and Polarization", *American Journal of Political Science*, 59(1): 128–145.

Orr, Lilla V., Anthony Fowler. & Gregory A. Huber (2023). "Is Affective Polarization Driven by Identity, Loyalty or Substance", *American Journal of Political Science*, 67(4): 948–962.

Oscarsson, Henrik, Torbjörn Bergman, Annika Bergström & Johan Hellström (2021). *Polarisering i Sverige – Demokratirådets rapport 2021*. Stockholm: SNS Förlag.

Renström, Emma, Hanna Bäck & Yvonne Schmeisser (2020). "Vi gillar olika – Om affektiv polarisering bland svenska väljare", i Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red), *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Slothuus, Rune & Martin Bisgaard (2021). "How Political Parties Shape Public Opinion in the Real World", *American Journal of Political Science*, 65(4): 896–911.

Wagner, Markus (2021). "Affective polarization in multiparty systems", *Electoral Studies*, 64: 1–13.

5
Finns det en stad–landpolarisering i Sveriges riksdag?

DAVID KARLSSON

På senare tid har opinionsforskningen ägnat allt större intresse åt geografisk polarisering, och oron växer för att demokratiska samhällen håller på att splittras. Få har dock undersökt om sådana geografiska motsättningar även återfinns bland de folkvalda. Detta kapitel undersöker om svenska riksdagsledamöter från storstad och landsort har olika politiska åsikter, hur dessa åsiktsmönster har förändrats över tid, och om de liknar motsvarande mönster i den allmänna opinionen. Resultaten visar att det inte finns någon tydlig stad–landpolarisering rörande demokratinöjdhet (där tidigare åsiktsskillnader identifierats bland medborgare) eller vänster–högerfrågor. Däremot har skillnaderna ökat mellan storstads- och landsortspolitiker i frågor om bensinpriser och flyktingpolitik – frågor knutna till den ideologiska GAL–TAN-dimensionen. Denna utveckling kan endast till viss del förklaras av valresultat och förändrad partisammansättning i riksdagen. Att polariseringen inom några av samtidens mest laddade politiska frågor inte bara är en idékonflikt mellan partier utan en motsättning mellan geografiska områden är värt att uppmärksamma eftersom det riskerar att utmana den sociala sammanhållningen i landet.

Den klassiska motsättningen mellan stad och land har traditionellt beskrivits som en av de grundläggande samhällsklyvningarna bakom framväxten av partisystem i västerländska demokratier (Lipset & Rokkan, 1967). Geografiska motsättningar är närvarande i de flesta politikområden och grundas i intressekonflikter om resurser och makt, och inte minst om var offentlig service ska lokaliseras (de Fine Licht, Karlsson & Skoog, 2025). Under senare år har frågan om geografisk polarisering fått ökad uppmärksamhet inom demokratiforskningen. Det har varnats för att sådana spänningar kan bidra till att splittra samhället och orsaka så kallad platsbaserad förbittring, särskilt bland människor i den geografiska periferin (Cramer, 2016; Munis, 2022). Spänningar mellan blomstrande stadskärnor och avfolkade perifera regioner ökar globalt, och områden som "hamnat på efterkälken" börjar nu göra uppror genom valurnorna, vilket leder till ökat stöd för populistiska alternativ i landsbygdsområden (Huijsmans, 2023; Rickardsson, Mellander & Bjerke, 2021). Utvecklingen har gett upphov till diskussioner om det så kallade "missnöjets geografi" (Dijkstra, Poelman & Rodríguez-Pose, 2020; McCann, 2020) där invånare i perifera områden har en

mer negativ syn på urbana centrum (Auerbach, Eidheim & Fimreite, 2024a; Rickardsson m.fl., 2021) och uppvisar lägre tillit till politiska företrädare (Stein, Buck & Bjørnå, 2021). Skillnader mellan stad och land kan också ta sig uttryck i opinionsmönster som inte uppenbart har med det urbana och rurala att göra – till exempel i synen på flyktingpolitik där opinionen i rurala områden ofta är mer kritisk till invandring (t.ex. Crawley, Drinkwater & Kausar 2019; Huijsmans m.fl., 2021).

Även i Sverige har frågan om stad–landpolarisering rönt intresse och flera studier under senare år har tagit sig an problematiken på olika sätt (Erlingsson, Oscarsson & Öhrvall, 2020; Erlingsson m.fl., 2021; Karlsson & Skoog, 2025). Ofta skattas polariseringsgraden i denna typ av forskning genom att mäta skillnader i medborgares åsikter eller röstbeteende i olika områden (t.ex. Oscarsson m.fl., 2021: 125ff) eller väljarnas inställning i termer av fientlighet till sina politiska motståndare (Bäck m.fl., 2023). I Sverige har Sverigedemokraternas växande väljarstöd i glesbefolkade områden, även utanför tätorter i icke-rurala kommuner, väckt polariseringsforskarnas intresse (Rickardsson, 2021; Wallman Lundåsen, 2024). Den generella bilden verkar vara att det finns långvariga och systematiska skillnader i den allmänna opinionen mellan svenskar som bor på landsbygden och i mer urbana områden, där de som bor mer centralt är mer nöjda med demokratin och har lite högre förtroende för politiker, men att dessa skillnader inte är påfallande stora och heller inte verkar öka över tid (Erlingsson, Öhrvall & Wallman Lundåsen, 2023; Erlingsson m.fl., 2021). Ideologiskt har det varierat över tid om det är storstadsbor eller landsbygdsbor som lutat mest till höger respektive till vänster om man utgår från människors självplacering på vänster–högerskalan. Men om vi istället ser till åsikter i en mer konkret vänster–högerfråga som rör förslaget att minska den offentliga sektorn tycks det inte ha funnits några tydliga opinionsskillnader mellan storstad och landsbygd (Larsson, Hedberg & Holmberg, 2020).

Där opinionsforskningen då och då intresserat sig för skillnader mellan stad och land har det geografiska perspektivet varit mindre vanligt i studier av svenska politiker. Det finns dock resultat som tyder på att var politiker bor spelar roll för deras åsikter i frågor som har direkt bäring för deras hemorters intressen, till exempel frågor om centralisering och decentralisering och ekonomiska relationer mellan stat och kommun (Karlsson, 2015; 2022a; b). Politiker tycks ha en tendens att ställa sig bakom politiska förslag som gynnar deras hemorter. I detta kapitel ska vi se närmare på om det finns mer generella åsiktsskillnader mellan svenska riksdagsledamöter kopplade till var de bor. Frågan som kapitlet söker besvara är alltså: *Existerar det en varaktig geografisk polarisering mellan storstad och landsort i den svenska riksdagen, och om så är fallet, hur har den utvecklats över tid?*

Metodologiska utgångspunkter

En central utgångspunkt för studier av detta slag är hur de geografiska kategorierna definieras. Det är till exempel möjligt att göra en finfördelad kategorisering mellan glesbefolkad landsbygd och storstad som får definiera varje bostadsort i Sverige. Och motsättningar mellan geografiska centrum och periferier kan uppstå mellan ganska små orter och deras mer glesa omgivning. Men, i riksdagsforskningen är vi begränsade av vilka tillgängliga uppgifter som finns om riksdagsledamöterna, i synnerhet om vi vill göra longitudinella studier. I äldre undersökningar är nämligen den enda tillgängliga geografiska kategoriseringen av riksdagsledamöterna vilken valkrets de representerade. Vi får därför här nöja oss med att definiera *storstadspolitiker* som de riksdagsledamöter som representerar valkretsarna *Stockholms, Göteborgs* och *Malmö kommuner*, och sedan gruppera resterande riksdagsledamöter som *landsortspolitiker*.

Och med detta följer också en felkälla i att enstaka riksdagsledamöter i de äldre undersökningarna representerar valkretsar där de inte bor, och således riskerar att bli felklassificerade. Lyckligtvis är det i de senaste riksdagsundersökningarna, sedan 2014, möjligt att exakt bestämma i vilken kommun som ledamöterna bor, och denna felkälla faller. Detta är särskilt relevant för Sverigedemokraterna som använder en nationell riksdagslista för att utse sina ledamöter, vilket innebär att flertalet SD-ledamöter inte väljs in från valkretsen där de bor. Genom uppgifter om bostadskommun kan vi för alla ledamöter, inklusive Sverigedemokraterna, under de tre senaste valperioderna säkerställa om de bor i storstad eller landsort.

Över tid har de tre storstädernas andel av Sveriges befolkning vuxit, vilket går att återläsa ur hur många riksdagsledamöter som representerar storstadsvalkretsar över åren, eftersom valkretsmandaten justeras efter befolkningsförändringar. Idag (2024) bor cirka två miljoner invånare i de tre storstadskommunerna, närmare var femte svensk. Storstäderna har en något högre andel utländska medborgare än landsorten och de röstberättigades andel av befolkningen är därför något lägre. Efter riksdagsvalet 1998 var det 54 ledamöter (15 procent) som representerade storstadskommunerna att jämföra med 63 ledamöter (18 procent) efter valet 2022.

Det ska här understrykas att termen ”landsort”, så som den används i detta kapitel, inte får förväxlas med ”landsbygd”. I detta sammanhang innefattar landsorten till exempel storstädernas näraliggande förorter och allt från stora städer som Uppsala och Linköping, till små och glesa kommuner som Dorotea och Arjeplog. Den geografiska polarisering vi kommer att leta efter avser således den mellan storstäderna och resten av Sverige.

Det finns två huvudsakliga sätt att mäta åsiktsskillnader mellan storstad och landsort. Det ena utgår från att politiska skillnader kanaliseras genom partisystemet, där opinionsskillnader reflekteras i röstbeteendet och resulterar i en naturlig åsiktsskillnad mellan representanter för stad och land. Det andra är att undersöka

om skillnader finns även *inom* partierna. I detta kapitel undersöker vi geografisk polarisering utifrån båda dessa perspektiv.

Under innevarande valperiod (efter valet 2022) är Socialdemokraterna och Moderaterna ungefär lika stora i storstäderna som på landsorten, men så har det inte varit historiskt. I relativa termer var S tidigare starkare i landsorten medan M tvärtom hade klart starkare stöd i storstäderna. Sverigedemokraterna har alltid haft något starkare väljarstöd i landsorten än i städerna, medan Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Liberalerna över tid har haft starkare stöd i storstäderna. Centerpartiet har historiskt varit ett utpräglat landsbygdsparti som tidigare knappt alls varit representerade i storstäderna, men efter 2022 års val är partiets väljarandel i storstäderna högre än i landsorten.

Eftersom en av kapitlets frågeställningar handlar om hur polariseringen har utvecklats över tid, fokuserar analysen på politiska frågor som ställts upprepade gånger och därmed möjliggör tidsserier och longitudinella analyser. Vi undersöker både frågor där tidigare studier indikerat geografiska skillnader bland medborgare, som nöjdhet med demokratin, samt på områden där sådana skillnader inte påträffats, exempelvis vänster–högerideologi och synen på offentlig sektor. Två sakpolitiska frågor där potentiella stad–landmotsättningar tidigare lyfts fram i tidigare studier – flyktingpolitik och bensinprisfrågan – analyseras också. Samtliga dessa frågor har kontinuerligt ställts till både riksdagsledamöter och medborgare, vilket möjliggör jämförelser mellan åsiktsmönster hos folkvalda och väljare, uppdelat på stad och land.

För att jämföra politikernas svar med medborgarnas används data från de nationella SOM-undersökningarna 1998–2022 (SOM-institutet 2024). Dessa årliga undersökningar kartlägger svenskarnas vanor och attityder inom samhälle, politik och medier och utförs under så likartade förhållanden som möjligt för att säkerställa jämförbarhet över tid.

Forskningsfrågorna som undersöks är följande: För det första, i vilken grad finns det åsiktsskillnader mellan riksdagsledamöter som representerar storstad respektive landsort i olika politiska frågor? För det andra, hur har dessa åsiktsmönster utvecklats över tid – finns det indikationer på en ökad geografisk polarisering i riksdagen? För det tredje, speglar åsiktsmönstren bland riksdagsledamöter från stad och land hur opinionen bland medborgarna i storstad och landsort har utvecklats? Slutligen, i vilken grad beror de identifierade skillnaderna på att partiopinionen skiljer sig mellan storstad och landsort, och i vilken grad återfinns skillnaderna *inom* partierna?

I analysen grupperas både medborgare och politiker efter mandatperiod, vilket innebär att alla medborgare som svarat på SOM-undersökningarna mellan 1998 och 2001 ingår i den första studerade mandatperioden, och så vidare. Två regressionsmodeller testas för varje mandatperiod och fråga – en utan kontroll för parti

och en med – för att undersöka om eventuella åsiktsskillnader mellan storstad och landsort är kopplade till valresultat, eller om skillnaderna kvarstår även inom partierna. Resultaten presenteras i detta kapitel i form av parvisa grafer som visar de predicerade värdena från regressionerna, det vill säga medelvärden för åsiktsfrågorna med hänsyn taget till modellens variabler.

Åsiktsskillnader i explicita geografiska intressekonflikter – ekonomiskt stöd till glesbygden och bensinskatt

De frågor där åsiktsskillnader mellan storstads- och landsortsledamöter är mest sannolika att uppstå torde vara sådana som berör explicita intressekonflikter mellan dessa geografiska områden. I 2022 års riksdagsundersökning ställdes exempelvis en fråga om att ”Öka det ekonomiska stödet till glesbygden.” Resultaten visar att 70 procent av ledamöterna anser detta vara ett bra förslag, medan endast 10 procent tycker att det är dåligt. Bland storstadsledamöter är stödet något lägre, med 57 procent positiva och 13 procent negativa, jämfört med 73 procent positiva och 9 procent negativa bland landsortspolitiker. En kontrollanalys visar att en marginell men statistiskt signifikant skillnad kvarstår även när man kontrollerar för parti; landsortspolitiker är på en 0–10-skala endast ett knappt skalsteg mer positiva än storstadspolitiker. Resultatet illustrerar dock att åsiktsskillnader mellan storstad och landsort i riksdagen kan uppstå i ekonomiska frågor där glesbygden gynnas på bekostnad av urbana områden.

Vi har dessvärre inte möjlighet att studera åsiktsutvecklingen i just denna fråga över tid. Däremot finns en fråga om bensinskatt som också speglar en geografisk intressekonflikt. Denna konflikt grundas i att människor på landsbygden ofta upplever bensinskatten som en större ekonomisk belastning på grund av beroendet av långa biltransporter, till skillnad från storstadsområden där kollektivtrafik är mer tillgänglig. Bensinfrågan har ingått i både riksdags- och SOM-undersökningarna sedan 2010. I figur 1 visas hur åsikter om förslaget skiljer sig mellan riksdagsledamöter och medborgare från storstad respektive landsort under de senaste fyra mandatperioderna.

Resultaten visar att medborgare har varit något mer positiva till att höja bensinskatten än sina valda ombud under den studerade perioden. Men framför allt visar figuren tydligt att både riksdagsledamöter och medborgare i storstäder är mer positiva till detta förslag än de som bor i landsorten. I riksdagen har dessa skillnader mellan stad och land varit systematiska under den studerade perioden, även om skillnaderna tidigare varit mindre än bland medborgarna och inte tillräckligt stora för att vara statistiskt säkerställda varje enskild mandatperiod. Det verkar dock som att åsiktsskillnaderna mellan storstad och landsort i riksdagen har ökat något över tid och avståndet är efter valet 2022 större bland riksdagspolitikerna än bland medborgarna.

Figur 1 Åsiktsmönster mellan storstad och landsort i frågan om höjd bensinskatt (predicerade värden)

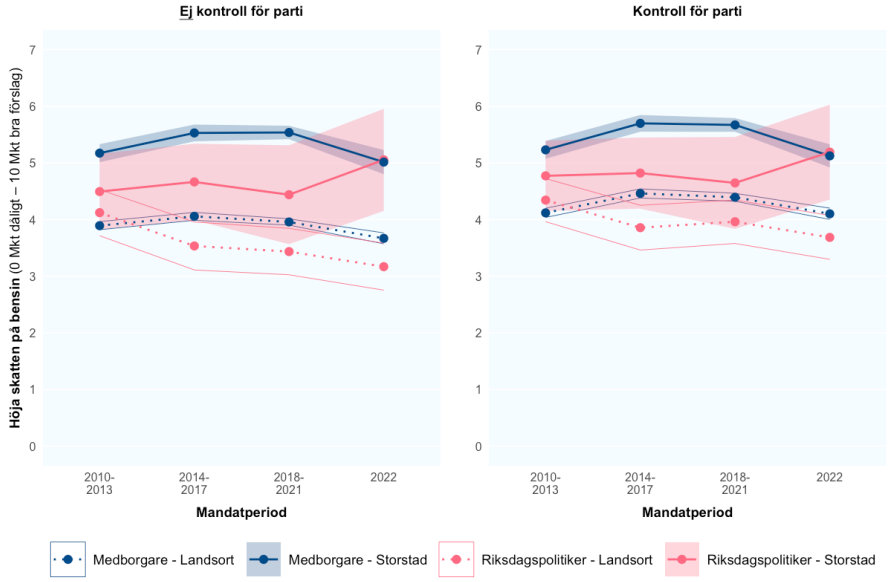

Källa: Riksdagsundersökningen (RDU) och de nationella SOM-undersökningarna 2010–2022. Antal observationer (N) för medborgarna är 19 583 och för riksdagsledamöterna 533. Notera att för riksdagsledamöterna kan samma individer förekomma flera gånger i materialet om de varit aktiva under flera mandatperioder.

Kommentar: Figuren visar estimerade medelvärden (predicerade värden) för svaren på frågan "Höj skatten på bensin" (för politiker) och "Höj koldioxidskatten på bensin" (för medborgare). De predicerade värdena representerar justerade genomsnitt som har beräknats genom OLS regressionsmodeller med robusta standardfel, där hänsyn tas till variabler som skillnaden mellan medborgare och riksdagsledamöter, mandatperiod och deras status som representanter för storstad eller landsort. Interaktionseffekter mellan dessa variabler beaktas också. I grafen till höger inkluderas dessutom partitillhörighet (för riksdagsledamöter) och partisympati (för medborgare) som en kontrollvariabel. De predicerade medelvärdena för de fyra grupperna (riksdagspolitiker från storstad och landsort respektive medborgare från storstad och landsort) markeras med punkter för varje mandatperiod på var sin linje tillsammans med sina respektive 95-procentiga konfidensintervall.

Åsiktsskillnader i vänster–högerfrågor

Frågor om vänster och höger, och den ideologiska dimension som dessa relaterar till, är alltjämt den viktigaste politiska dimensionen i svensk politik och det finns en stor geografisk variation mellan olika landsändar som traditionellt lutar åt vänster respektive höger vilket ger utslag i opinionsundersökningar och valresultat (Gadd m.fl., 2022). Tidigare resultat har indikerat att medborgarna på den svenska landsorten dragit mer åt höger under senare år medan storstadsborna gått mer åt vänster, om man utgår från självplacering på vänster–högerskalan (Larsson m.fl., 2020:12). Frågan vi nu söker svar på är om klyvningen mellan storstad och landsort systematiskt bidrar till en polarisering i vänster–högerfrågor bland ledamöterna i Sveriges riksdag?

Figur 2 Åsiktsmönster mellan storstad och landsort i frågan om självplacering på vänster–högerskalan och storlek på den offentliga sektorn (predicerade värden)

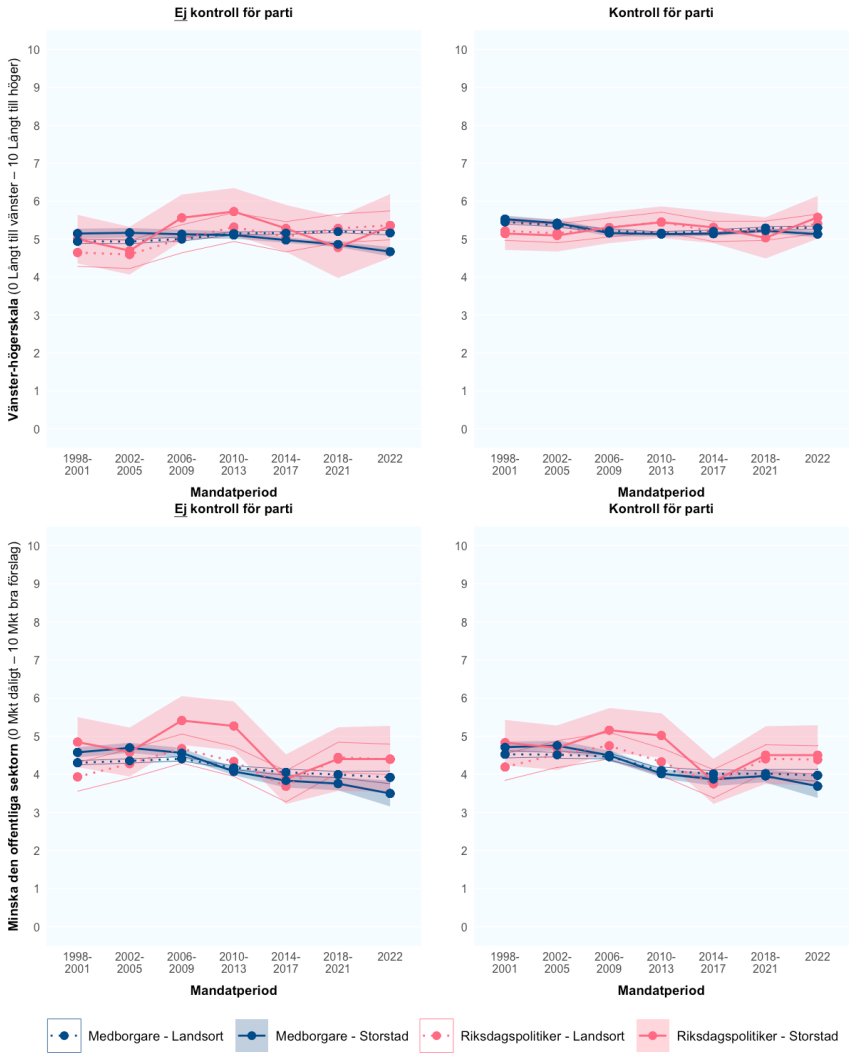

Källa: Riksdagsundersökningen (RDU) och de nationella SOM-undersökningarna 1998–2022. Antal observationer (N) för medborgarna är 149 200 och 74 123 och för riksdagsledamöterna 3 223 och 2 108. Bland riksdagsledamöter kan samma individer förekomma flera gånger i materialet om de varit aktiva under flera mandatperioder.

Kommentar: Figuren visar predicerade medelvärden för svaren för egenplacering på vänster–högerskalan. Frågeformuleringen är: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala. Svarsskalan skiljer sig dock åt mellan SOM och RDU, med elva skalsteg i RDU (0 = långt till vänster, 10 = långt till höger) och fem skalsteg i SOM (från "klart till vänster" till "klart till höger"). Här har värdena från SOM omkodats till en 0–10-skala för jämförbarhet. Den andra frågan löd: "Minska den offentliga sektorn," och svarsskalan var femgradig, från "mycket dåligt förslag" till "mycket bra förslag". Även denna variabel har kodats om till en 0–10-skala för ökad jämförbarhet med andra frågor. Se figur 1 för en mer utförlig beskrivning av metoden och vad som avses med predicerade värden.

Svaret på denna fråga, som framgår av figur 2, är ett ganska tydligt nej. När det gäller självplacering på vänster–högerskalan har riksdagsledamöter i storstäder vissa år lutat mer åt höger och andra år mer åt vänster än dem från landsorten, men skillnaderna är för små för att vara signifikanta. Och när vi kontrollerar för partitillhörighet blir skillnaderna ännu mindre. Det finns definitivt inga storstads-/landsortseffekter på riksdagspolitikers ideologiska position vid sidan av partivalet.

I förhållande till den mer specifika vänster–högerfrågan om att ”minska den offentliga sektorn” har riksdagsledamöter från storstäder konsekvent lutat något mer åt det positiva hållet, det vill säga åt höger. Men skillnaderna har minskat över tid och under kontroll för parti försvinner de helt. Bland medborgarna ser vi i figur 2 en tendens till ökad åsiktsklyvning, där storstadsbor står längre till höger och landsortsbor längre till vänster, åtminstone om vi inte kontrollerar för parti. Men någon sådan rörelse går alltså inte att identifiera i riksdagen.

Nöjdhet med demokratin

En typ av frågor som tidigare forskning har lyft fram som det kanske tydligaste exemplet på systematiska åsiktsskillnader mellan medborgare i stad och land handlar om synen på det etablerade samhället, vilket kan yttra sig i ett större missnöje med demokratin i rurala jämfört med urbana områden (Erlingsson m.fl. 2020 s.7). Men frågan är om motsvarande åsiktsmönster kan urskiljas i riksdagsledamöternas uppfattningar. Resultat från denna fråga presenteras i figur 3.

Bland medborgarna finner vi i figur 3, som förväntat, en systematisk skillnad där storstadsbor är något nöjdare med demokratin i Sverige än landsortsbor, en skillnad som minskar men kvarstår som signifikant när man kontrollerar för partisympati. Dessutom visar resultaten på en ökad nöjdhet med den svenska demokratin över tid – i alla grupper. För den som är oroad för ökad platsbaserad förbittring på denna punkt är det dock intressant att notera att även om medborgare i landsorten är konstant mindre nöjda än storstadsbor, är landsortsborna i dag *mer nöjda* med den svenska demokratin än vad storstadsborna var för 20 år sedan. Bland riksdagspolitikerna finns däremot inga systematiska stad–landskillnader. Dock ser vi tydligt – vilket är känt sedan tidigare – att de folkvalda överlag är mer nöjda med demokratin än sina väljare (Esaiasson, Gilljam & Karlsson, 2013).

Figur 3 Åsiktsmönster mellan storstad och landsort i frågan om nöjdhet med demokratin (predicerade värden)

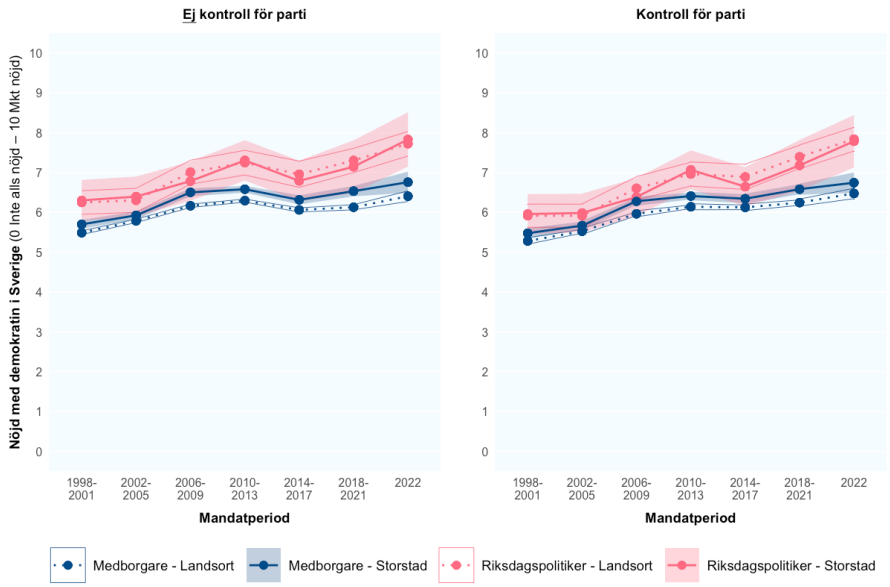

Källa: Riksdagsundersökningen (RDU) och de nationella SOM-undersökningarna 1998–2022. Antal observationer (N) för medborgarna är 74 675 och för riksdagsledamöterna 2 114. Bland riksdagsledamöter kan samma individer förekomma flera gånger i materialet om de varit aktiva under flera mandatperioder.

Kommentar: Figuren visar estimerade medelvärden (predicerade värden) för svaren på frågan: "På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i: - Sverige" Svarsskalan var fyrgradig, från inte alls nöjd till mycket nöjd, och här har värdena omkodats till en 0–10-skala för jämförbarhet med övriga frågor. Se figur 1 för en mer utförlig beskrivning av metoden och vad som avses med predicerade värden .

Flyktingfrågan

I den internationella litteraturen om geografisk polarisering finns motstridiga bilder av hur klyvningen mellan stad och land påverkar den allmänna opinionen i flyktingfrågan (Auerbach, Eidheim & Fimreite 2024b; Crawley m.fl. 2019; Huijsmans m.fl. 2021). I Sverige har Sverigedemokraternas relativt sett starkare stöd i glesbefolkade områden tolkats som att stödet för en mer restriktiv flyktingpolitik är större utanför storstäderna, och tidigare resultat från SOM-undersökningarna har vidimerat detta antagande (Larsson m.fl. 2020, s.13). Frågan är dock om riksdagsledamöter som representerar landsorten är mer negativa till flyktinginvandring än de som representerar städer, och om denna skillnad kvarstår när vi kontrollerar för deras partitillhörighet? Svaren hittar vi i figur 4.

Figur 4 Åsiktsmönster mellan storstad och landsort i frågan om syn på flyktingmottagande (predicerade värden)

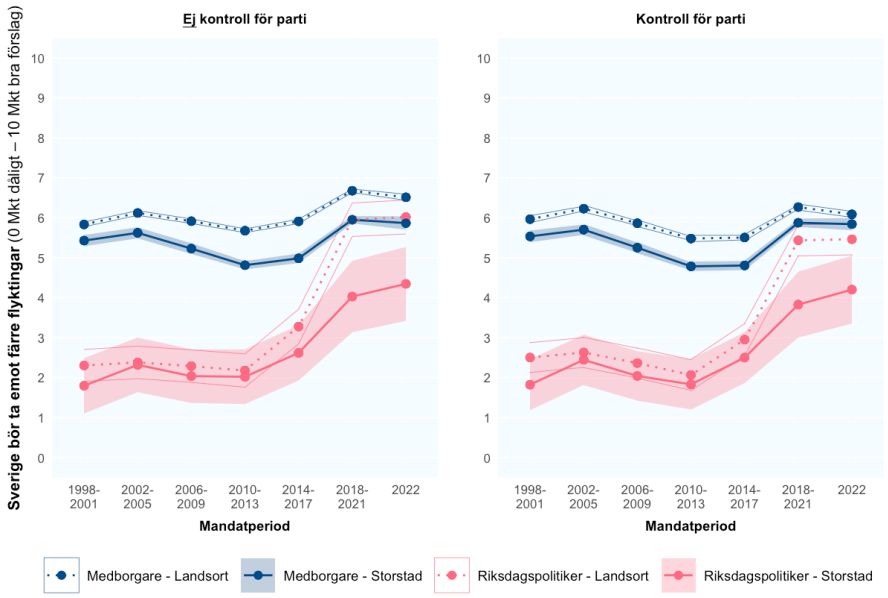

Källa: Riksdagsundersökningen (RDU) och de nationella SOM-undersökningarna 1998–2022. Antal observationer (N) för medborgarna är 111 988 och för riksdagsledamöterna 2 111. Bland riksdagsledamöter kan samma individer förekomma flera gånger i materialet om de varit aktiva under flera mandatperioder.

Kommentar: Figuren visar predicerade medelvärden för svaren på frågan: "Sverige bör ta emot färre flyktingar" Svarsskalan var femgradig, från "mycket dåligt förslag" till "mycket bra förslag", där värdena kodats om till en 0–10-skala för jämförbarhet med övriga frågor. Se figur 1 för en mer utförlig beskrivning av metoden och vad som avses med predicerade värden.

Resultaten för flyktingfrågan som illustreras i figur 4 skiljer sig markant från de andra frågor vi undersökt tidigare i kapitlet. För det första ser vi att det under många år har funnits ett betydande avstånd mellan väljare och valda i denna fråga, där medborgarna i betydligt högre grad än deras folkvalda företrädare har instämt i förslaget att "Sverige bör ta emot färre flyktingar". Den genomsnittlige medborgarens åsikt i denna fråga har blivit något mer restriktiv i slutet av den undersökta perioden jämfört med tidigare år, men intrycket är ändå att den allmänna opinionen i flyktingfrågan har varit relativt stabil under de senaste decennierna.

Bland riksdagsledamöterna har dock stora förändringar skett, vilket uppmärksammats i tidigare studier (Öhberg, Oscarsson & Ahlbom 2022, kap.1). Utvecklingen kunde skönjas redan 2014 (Holmberg 2018), men det är främst efter 2018 som vi ser hur opinionen i riksdagen har förändrats påtagligt i en mer restriktiv riktning. Och i figur 4 ser vi att riksdagsledamöter som representerar landsorten i genomsnitt varit mer restriktiva i flyktingfrågan än de som representerar storstäder, men den skillnaden har inte varit statistiskt signifikant förrän efter valet 2018.

Därefter har dock klyftan mellan politiker från stad och land blivit betydligt större, klart större än den som återfinns bland medborgarna. Politiker från landsorten är nu ungefär lika restriktiva i sin syn på flyktingpolitiken som medborgare i storstäder. Politiker från storstäder har förvisso också blivit mer restriktiva med åren, men de är fortfarande klart mer positiva till flyktinginvandring än sina kollegor från landsorten.

Samtliga dessa resultat står fast även när vi kontrollerar för partitillhörighet, det vill säga det finns en tydlig storstads-/landsortseffekt bland både riksdagsledamöter och medborgare *inom* partierna i flyktingfrågan. Bland medborgarna är dock skillnaden mellan storstad och landsort under kontroll för deras partisympati så liten under innevarande mandatperiod att den knappt är statistiskt signifikant.

Den tilltagande stad–landspolariseringen i flyktingfrågan avviker alltså från de mönster som framkommit i andra frågor i detta kapitel och väcker nya frågor. Kan det vara så att riksdagsledamöter från storstäder har andra karaktäristika än landsortsledamöter, vilket förklarar deras avvikande åsikter i flyktingfrågan? Tidigare studier har föreslagit att opinionsskillnader mellan stad och land kan bero på sociala faktorer (t.ex. Rickardsson, 2021), exempelvis är utbildningsnivåerna bland medborgare nästan dubbelt så höga i storstäderna som på landsorten (Larsson et al., 2020, s. 8). Och riksdagsledamöter från storstäder är också något mer högutbildade än de från landsbygden, men skillnaderna är små jämfört med medborgarna, och en kontrollanalys visar att ledamöternas utbildningsnivå inte bidrar till att förklara storstadseffekten i flyktingfrågan. Kvinnor i riksdagen är något mindre restriktiva än män i flyktingpolitiken, men könsvariabeln har ingen betydelse för storstadseffekten – andelen kvinnor är dessutom under senare år lägre bland storstadspolitiker än landsortspolitiker.

En kontrollanalys som delar in ledamöternas hemvist i SKR:s nio kommuntyper – som inkluderar landsbygdskommuner, mindre städer, pendlingskommuner, etc. – visar att det är just ledamöter från storstäderna som är mindre restriktiva i flyktingfrågan. I de övriga åtta kommuntyperna är stödet för restriktivitet 1–2 skalsteg högre på en 0–10-skala. Eftersom antalet ledamöter från enskilda kommungrupper är litet, är det inte alla av dessa skillnader som är statistiskt signifikanta. Men ett intressant och signifikant resultat är dock att ledamöter som bor i storstädernas pendlingskommuner, som i vissa andra sammanhang kategoriseras tillsammans med storstäderna när Sveriges storstadsområden definieras, är betydligt mer restriktiva i flyktingfrågan än de som bor i själva storstaden. Detta understryker vikten av att behandla storstäderna som en separat kategori från sina förorter, åtminstone i detta sammanhang.

Eftersom resultaten tyder på att storstadseffekten återfinns *inom* partierna i riksdagen ska vi avsluta med att undersöka hur stora dessa är, och om det finns skillnader mellan partier som är tolkningsbara. I figur 5 presenteras ledamöternas

åsikter i flyktingfrågan uppdelat på parti och storstad/landsort, och här har undersökningarna från 2018–2022 slagits samman vilket medför att svar från enskilda ledamöter som varit aktiva under båda perioderna räknas två gånger.

Resultaten i figur 5 visar att mönstret där ledamöter från landsbygden är mer positiva till en restriktiv flyktingpolitik återfinns inom samtliga partier utom Centerpartiet, där synen på flyktingpolitiken är exakt densamma i de två geografiska kategorierna. Men eftersom det framför allt bland storstadspolitikerna rör sig om relativt små grupper när vi delar upp ledamöterna på parti och var de bor, är det endast i de fyra partier som för närvarande ingår i regeringen eller regeringsunderlaget (L, KD, M och SD) som skillnaden är statistiskt signifikant.

Figur 5 Åsiktsmönster i riksdagen 2018–2022 mellan storstads- och landsortsledamöter i frågan om syn på flyktingmottagande (predicerade värden efter parti)

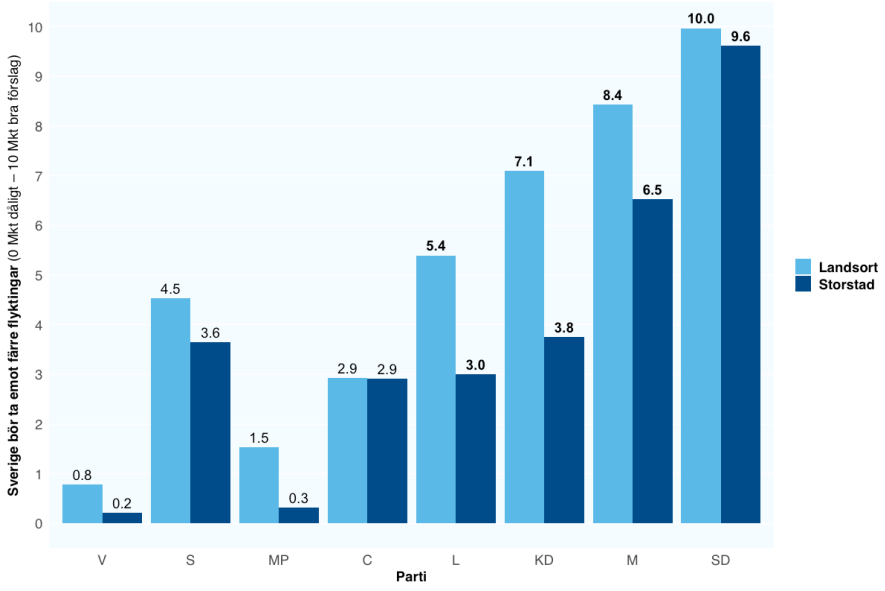

Källa: Riksdagsundersökningarna 2018–2022.

Kommentar: I analysen har riksdagsledamöter som svarat på frågan "Sverige bör ta emot färre flyktingar" 2018 och 2022 lagts samman (N=536). Staplarna visar medelvärden på den tiogradiga skalan, och för de partier för vilka skillnaderna mellan ledamöter från landsort och storstad är signifikanta är dessa medelvärden utskrivna med svart fetstil.

En partiell stad–landpolarisering i riksdagen

När SNS Demokratiråd 2021 gjorde en fördjupad granskning av den politiska polariseringen i Sverige drog de slutsatsen att en hög grad av ideologisk polarisering varit ett normaltillstånd i den svenska demokratin, och att vår tid på inget sätt utmärker sig ur ett historiskt perspektiv (Oscarsson m.fl. 2021). Men när det gäller specifikt stad–landpolarisering har de ledande forskarna på området tonat ner diskussionen och pekat på att de åsiktsskillnader som finns mellan medborgarna i olika landsändar är påfallande små och konstanta över tid (Erlingsson m.fl. 2021). Även resultaten i detta kapitel får sägas bidra till denna nyanserade bild av polariseringen i Sverige.

I detta kapitel har vi undersökt om det finns en varaktig geografisk polarisering mellan storstad och landsort i den svenska riksdagen, och om sådana åsiktsskillnader i så fall speglar motsvarande mönster bland medborgarna. Huvudresultatet är att vi har kunnat identifiera en *partiell* stad–landpolarisering i riksdagen, det vill säga att det finns systematiska åsiktsskillnader mellan storstads- och landsortspolitiker i vissa frågor men inte i andra. Till exempel finns inga tydliga stad–landmönster bland riksdagsledamöter när det gäller nöjdhet med demokratin och åsikter i vänster–högerfrågor. Däremot visar resultaten på signifikanta åsiktsskillnader i frågor om bensinskatt och flyktingpolitik, och i dessa frågor tycks dessutom stad–landpolariseringen i riksdagen ha ökat över tid.

I frågorna om flyktingar och bensinskatt speglar åsiktsmönstren i riksdagen dessutom en motsvarande geografisk åsiktspolarisering bland medborgarna, och det verkar som att polariseringen i dessa frågor *ökar mer* i riksdagen än bland medborgarna. När det gäller synen på demokratin och positionering i vänster–högerfrågor återspeglas däremot inte de geografiska åsiktsmönster som återfinns bland medborgarna i riksdagen.

Resultaten visar även, kanske något överraskande, att partitillhörighet (bland politikerna) och partisympati (bland medborgarna) bara till en mindre del bidrar till att förklara stad–landskillnaderna. I de två frågor där polariseringen är mest framträdande – bensinskatt och flyktingpolitik – finns påfallande åsiktsskillnader mellan storstads- och landsortspolitiker *inom* partierna.

I jämförelse med andra typer av frågor är det dock inte förvånande att det är just åsikter om bensinskatten som påverkas av var riksdagsledamöterna bor, eftersom partipolitiska konflikter kan förväntas uppstå främst i frågor där geografiska intressen är tydliga (jfr. Karlsson & Skoog, 2025). Och bensinskatten är ingen obetydlig fråga. Valet 2022 har av valforskare döpts till “energivalet” på grund av den stora betydelsen som energifrågorna fick under valrörelsen, och i det sammanhanget spelade priset på bensin en inte obetydlig roll, som särskilt påverkade väljarna på landsbygden (Oscarsson m.fl. 2024). Diskussionen om bensinskatter, där det fanns en tydlig uppdelning mellan storstads- och landsortsväljare,

är en central aspekt av denna tematik, och det är intressant att notera att dessa motsättningar är synliga inte bara i den allmänna opinionen utan även i riksdagen.

I jämförelse med bensinfrågan stämmer resultaten kring flyktingfrågan till än större eftertanke, eftersom frågan är svårare att koppla till geografiska intressen. SNS Demokratiråd 2021 lyfte fram just åsikter om flyktingpolitik som något av ett undantag, där polariseringen generellt i Sverige faktiskt har ökat över tid (Oscarsson m.fl. 2021). Rådet ser frågan som en del av den kulturella värderingsdimensionen, (ibland omtalad som GAL-TAN-dimensionen), som har blivit allt viktigare i svensk politik, och där skillnaderna mellan politiska aktörer har blivit mer uttalade. Och, som noterats i en tidigare studie, är även bensinskattefrågan empiriskt en del av GAL–TAN-dimensionen i riksdagen (Lindvall & Teorell 2022).

De exempel på tilltagande stad–landpolarisering som vi funnit i kapitlet – flyktingpolitik och bensinskatt – är därmed inte vilka frågor som helst. De utgör centrala beståndsdelar i den ideologiska dimension som har satt sin prägel på svensk politik under senare år, både i debatten och för förutsättningarna för regeringsbildning. Att åsiktsskillnaderna mellan storstads- och landsortspolitiker i dessa frågor även återfinns *inom* partierna leder till slutsatsen att geografiska motsättningar bidrar till att förstärka de redan existerande konfliktlinjerna relaterade till GAL–TAN.

Det har förvisso alltid funnits en stad–landkonflikt i svensk politik, baserad på motsättningar i frågor som gynnar olika delar av landet (t.ex. de Fine Licht m.fl. 2024). Men om vi tolkar resultaten i detta kapitel som tecken på en utveckling där traditionella geografiska intressekonflikter kommit att kombineras med ökade åsiktsskillnader i frågor som inte nödvändigtvis har med geografi att göra – som de laddade GAL-TAN-frågorna – och även små men systematiska skillnader bland medborgarna i synen på hur samhället och demokratin fungerar, då finns risken att det politiska landskapet i Sverige förändras.

Om Sveriges ideologiska motsättningar i allt högre grad skulle sammanfalla med de geografiska, skulle stad–landkonflikterna riskera att inte bara handla om en kamp om inflytande och resurser, utan även om grundläggande oenighet kring vilka värderingar som ska prägla den nationella politiken och vilket slags samhälle vårt land ska vara. En sådan utveckling skulle inte bara riskera att förstärka politiska motsättningar, utan också utmana den sociala sammanhållningen.

De resultat i form av ökad stad–landpolarisering i riksdagen som detta kapitel lyfter fram är dock knappast dramatiska, och ska inte övertolkas. Men demokratiforskningen bör vara vaksam på utvecklingen, då en sammanflätning av ideologiska och geografiska motsättningar kan få långtgående konsekvenser för både demokratins funktion och den sociala stabiliteten i Sverige.

Referenser

Auerbach, Kiran Rose, Marta R. Eidheim & Anne Lise Fimreite (2024a). Place-based resentment in an egalitarian welfare state. *Political Geography,* 113 (artikel 103161).

Auerbach, Kiran Rose, Marta R. Eidheim & Anne Lise Fimreite (2024b). Rural but not radical right: The rural-urban cleavage in Norway. *Scandinavian Political Studies,* (publicerad online i väntan på tryck).

Bäck, Hanna, Royce Carroll, Emma Renström & Alexander Ryan (2023). Elite communication and affective polarization among voters. *Electoral Studies,* 84 (artikel 102639).

Cramer, Katherine J (2016). *The politics of resentment: Rural consciousness in Wisconsin and the rise of scott walker*. University of Chicago Press.

Crawley, Heaven, Stephen Drinkwater & Rukhsana Kausar (2019). Attitudes towards asylum seekers: Understanding differences between rural and urban areas. *Journal of Rural Studies,* 71, s. 104-113.

de Fine Licht, Jenny, David Karlsson & Louise Skoog (2024). *Location of public services. Legitimacy, challenges and solutions in Sweden.* Palgrave Macmillan.

Dijkstra, Lewis, Hugo Poelman & Andrés Rodríguez-Pose (2020). The geography of EU discontent. *Regional Studies,* 54(6), s. 737-753.

Erlingsson, Gissur Ó, Henrik Oscarsson & Richard Öhrvall (2020). Landsbygden slår tillbaka? I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red.) *Regntunga skyar*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.

Erlingsson, Gissur Ó, Richard Öhrvall, Susanne Wallman Lundåsen & Arvid Zerne (2021). Centrum mot periferi? Om missnöje och framtidstro i sveriges olika landsdelar. Linköpings universitet.

Erlingsson, Gissur Ó., Richard Öhrvall & Susanne Wallman Lundåsen (2023). Geographical tensions within municipalities? Evidence from swedish local governments. *Rural Sociology,* 88(4), s. 1033-1068.

Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam & David Karlsson (2013). Sources of elite democratic satisfaction. How elected representatives evaluate their political system. I Stefan Dahlberg, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud (red.) *Stepping stones*. Göteborgs universitet, Valforskningsprogrammet.

Gadd, Elin, Richard Karlsson, Anna Cederholm Lager, Henrik Oscarsson, Per Oleskog Tryggvason & Tobias Westman. (2022). Energivalet 2022. Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2018). Åsiktsöverenstämmelse är viktigt. I David Karlsson (red.) *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.

Huijsmans, Twan (2023). Place resentment in 'the places that don't matter': Explaining the geographic divide in populist and anti-immigration attitudes. *Acta Politica,* 58(2), s. 285-305.

Huijsmans, Twan, Eelco Harteveld, Wouter van der Brug & Bram Lancee (2021). Are cities ever more cosmopolitan? Studying trends in urban-rural divergence of cultural attitudes. *Political Geography,* 86 (artikel 102353).

Karlsson, David (2015). Local autonomy or national equality? A conflict of values and interests for political leaders. *Regional & Federal Studies,* 25(1), s. 19-44.

Karlsson, David (2022a). Lokalisering av service – ideologi och egenintresse. I Patrik Öhberg, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (red.) *Folkviljans förverkligare.* Göteborgs universitet.

Karlsson, David (2022b). Svenska politikers syn på kommunalt självstyre, likvärdighet och decentralisering av service. I Bo Per Larsson (red.) *Självstyrelse - värd att värna?*, SKR.

Karlsson, David & Louise Skoog (2025). Den svenska polariseringskartan. Partipolitiska konflikter i svenska kommuner. *Statsvetenskaplig tidskrift* 126(5), s. 1063–1083.

Karlsson, David & Louise Skoog (2025). The spatial dimension of political dissent – centre-periphery dynamics in sweden. *Political Geography*, 116 (artikel 03248).

Larsson, Ylva, Per Hedberg & Sören Holmberg (2020). Ökad polarisering mellan landsbygd och storstad 1986–2019. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red.) *Regntunga skyar.* Göteborgs universitet, SOM-institutet.

Lindvall, Johannes & Jan Teorell (2022). Konfliktstrukturen i riksdagen och regeringsbildningen 2018–2019. I Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (red.) *Folkviljans förverkligare.* Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen, s. 133-45.

Lipset, Seymour M & Stein Rokkan (1967). Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction. I Seymour M. Lipset & Stein Rokkan (red.) *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives.* The Free press.

McCann, Philip (2020). Perceptions of regional inequality and the geography of discontent: Insights from the uk. *Regional Studies,* 54(2), s. 256-267.

Munis, B Kal (2022). Us over here versus them over there… literally: Measuring place resentment in american politics. *Political Behavior,* 44(3), s. 1057-1078.

Oscarsson, Henrik, Torbjörn Bergman, Annika Bergström & Johan Hellström (2021). *Polariseringen i sverige. Demokratirådets rapport 2021.* SNS förlag.

Oscarsson, Henrik, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson, Maria Solevid (2024). *Väljarna och valet* 2022. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.

Rickardsson, Jonna (2021). The urban–rural divide in radical right populist support: The role of resident's characteristics, urbanization trends and public service supply. *The Annals of Regional Science,* 67(1), s. 211-242.

Rickardsson, Jonna, Charlotta Mellander & Lina Bjerke (2021). The stockholm syndrome: The view of the capital by the "places left behind". *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society,* 14(3), s. 601-617.

SOM-institutet (2024). Den nationella som-undersökningens kumulativa dataset (version 13). I: Göteborgs universitet, SOM-institutet (red.). Göteborgs universitet. Tillgänglig via: https://doi.org/10.5878/7k7n-yn39).

Stein, Jonas, Marcus Buck & Hilde Bjørnå (2021). The centre–periphery dimension and trust in politicians: The case of norway. *Territory, Politics, Governance,* 9(1), s. 37-55.

Wallman Lundåsen, Susanne (2024). Rurality and discontent: Unraveling the context effects of living in rural districts in local elections on support for sweden democrats. *Journal of rural studies,* 106 (artikel 103209).

Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (2022). *Folkviljans förverkligare.* Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

6
Betydelsen av feminism och jämställd representation

LENA WÄNGNERUD OCH PATRIK ÖHBERG

Sedan valet 1994 har andelen kvinnor i den svenska riksdagen konstant överstigit 40 procent. Vi undersöker om detta betyder att könsfaktorn normaliserats och att färre tillmäter den betydelse eller om det tvärtom inneburit en mobilisering där könsfaktorns betydelse ökat över tid. Vi undersöker även effekten av att politiker betecknar sig som feminister. Resultaten visar att en majoritet av politikerna anser att ett viktigt skäl till jämn fördelning av kvinnor och män i riksdagen är ”att politikens inriktning blir annorlunda”. Jämförelsen över tid pekar på att könsfaktorn knappast minskat i betydelse sedan valet 1994. Vi kan också konstatera att riksdagens feminister skiljer ut sig från övriga, särskilt när det gäller att stödja satsningar som främst rör kvinnor och flickor som grupp. Politiseringen av kvinnors intressen har gjort att det finns tydliga företrädare för den typen av gruppintressen. Det står i skarp kontrast till satsningar som riktar sig mot män och pojkar. I det fallet finns det inte någon tydlig grupp som företräder dem.

Valet 1994 innebar att andelen kvinnor i riksdagen för första gången ökade till över 40 procent. Valrörelsen präglades av en intensiv debatt om jämställdhet där det feministiska nätverket Stödstrumporna hade hotat med att bilda ett separat kvinnoparti om inte de etablerade partierna bättrade sig när det gäller kvinnors politiska representation. Hotet ska förstås mot bakgrund av att valet 1991 hade resulterat i en ovanligt låg andel kvinnor i riksdagen, 33,5 procent, och dessutom inneburit ett brott mot en tidigare trend om stegvis ökande andel kvinnliga politiker. Debatten i valrörelsen 1994 handlade dock inte enbart om andel kvinnor på politiska poster, utan också om vilka konsekvenser en eventuell ökning skulle kunna få för politikens innehåll. En majoritet bland väljarna uppfattade att det skulle kunna medföra förändringar och opinionsmätningar visade att 23 procent av svenska väljare var beredda att rösta på ett separat kvinnoparti. Strategin från de etablerade partierna blev att införa en princip om ”varannan damernas” på valsedlarna och därmed mota bort hotet om ett kvinnoparti (Öhberg & Wängnerud, 2014).

I det här kapitlet tar vi avstamp i valet 1994 och ställer frågor om hur det ser ut idag efter tre decennier med i det närmaste numerär jämställdhet i riksdagen. Sedan valet 1994 har andelen kvinnor i riksdagen konstant överstigit 40 procent

även om det finns variationer mellan olika partier (hösten 2024 är andelen kvinnor i riksdagen 45,3 procent; i Liberalernas, Miljöpartiets, Socialdemokraternas och Vänsterpartiets riksdagsgrupper var en majoritet av ledamöterna kvinnor). I valet 1994 etablerades även en princip om jämn fördelning av kvinnor och män i regeringen vilken varit styrande för regeringsbildningarna sedan dess. Över tid har det också blivit allt vanligare med kvinnliga partiledare. Den fråga vi undersöker är om dessa förändringar när det gäller kvinnors numerära representation inneburit en *normalisering* där könsfaktorn över tid blivit mindre laddad och andelen som tillmäter den betydelse minskat, eller om det tvärtom medfört en *mobilisering* där könsfaktorns betydelse ökat över tid. Vi undersöker också i vilken utsträckning politikers identitet som ”feminist” har betydelse för inställningen till ett antal frågor som särskilt rör situationen för kvinnor och flickor men också för ett antal frågor som särskilt rör situationen för män och pojkar. I den del som handlar om feminism fokuserar vi endast på dagens riksdag.

Fattas det andra politiska beslut om hälften av politikerna är kvinnor?

Teorin om närvarons politik (Phillips, 1995) har fått stort genomslag i såväl forskning som i den allmänna debatten. I korta drag säger teorin att kvinnors och mäns livserfarenheter, även i dagens samhällen, skiljer sig åt och att detta har betydelse för politiska åsikter och prioriteringar. Undersökningar från Sverige, men också andra länder, har bekräftat att det finns ett mönster av att kvinnliga politiker, i genomsnitt, står mer nära kvinnliga väljares åsikter och prioriteringar än vad manliga politiker gör (Reher, 2018; Wängnerud, 2009; 2015) och att en högre andel kvinnliga politiker leder till ökade budgetsatsningar inom det välfärdspolitiska området (Bolzendahl, 2009; Clayton & Zetterberg, 2018; Ennser-Jedenastik, 2017). Det finns dock inte så många tidigare undersökningar om politikernas uppfattningar om betydelsen av en ökad andel kvinnliga politiker, vilket vi undersöker här.

Innan vi undersöker politikernas uppfattningar ska vi dock analysera vad befolkningen i stort säger om betydelsen av kvinnliga politiker för politikens innehåll. SOM-undersökningarna 1994 och 2023 har ställt följande fråga till ett representativt urval av svenska medborgare ”Tror du att det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna var kvinnor?” I tabell 1 redovisar vi den andel som svarat ”ja, absolut” sammanslaget med ”ja, troligen” (övriga svarsalternativ var ”nej, troligen inte” samt ”nej, absolut inte”). Tabell 1 visar en uppdelning av svaren efter könstillhörighet samt ålder på svarspersonerna. Tecken på det vi tidigare kallat ”normalisering” är om andelen som svarar ja minskar över tid. Är mönstret det motsatta ser vi detta som tecken på det vi tidigare kallat ”mobilisering”.

Tabell 1 Ja, det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna var kvinnor (predicerade sannolikheter)

Kvinnor				Män		
Ålder	2023	1994	Skillnad	2023	1994	Skillnad
16-29	92	71	21	74	55	19
30-49	84	83	1	66	56	10
50-64	79	82	-3	75	49	26
65+	83	67	16	76	54	22

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1994 och 2023.

Kommentar: Frågan lyder 'Tror du att det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna var kvinnor?' Svarsalternativen är 'Ja, absolut', 'Ja, troligen', 'Nej, troligen inte' samt 'Nej, absolut inte'. I analysen har vi slagit ihop de jakande alternativen och gjort motsvarande för de som inte håller med i påståendet. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för utbildning, hushållsinkomst, placering på vänster-högerskalan, partipreferens och bostadsort.

Resultaten i tabell 1 visar att det i nästan alla grupper sker en ökning över tid bland dem som svarar ja på frågan om det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna var kvinnor. De grupper där det inte sker någon nämnvärd förändring gäller kvinnor 30–49 år (ökning 1 procentenhet) samt kvinnor 50–64 år (minskning 3 procentenheter), men i dessa båda grupper var redan år 1994 andelarna som svarade ”ja” jämförelsevis mycket höga (83 respektive 82 procent). Resultaten visar särskilt markanta ökningar i fyra grupper: män 50–64 år (ökning 26 procentenheter), män 65 år eller äldre (ökning 22 procentenheter), kvinnor 16–29 år (ökning 21 procentenheter) samt män 16–29 år (ökning 19 procentenheter).

Sammantaget visar resultaten i tabell 1 på en mobilisering och särskilt värt att notera är den ökning som sker i gruppen unga väljare. De som idag är 16–29 år har levt i en period av svensk politik där andelen kvinnor i riksdag och regering, i ett historiskt perspektiv, varit anmärkningsvärt hög. Det betyder dock inte att det rått någon total jämställdhet. Exempelvis har Sverige endast under en kort period haft en kvinna på posten som statsminister (Magdalena Andersson, Socialdemokraterna, tillträdde som statsminister i november 2021 och avgick i och med valet 2022). Den grupp som särskilt skiljer ut sig i tabell 1 är de unga kvinnorna där det år 2023 är en så hög andel som 92 procent som svarar ja på frågan om det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna var kvinnor.

Blir inriktningen på politiken annorlunda?

Den fråga som ställts till politikerna i riksdagen är inte exakt den samma som den som ställts till befolkningen i stort. En närliggande fråga, där det går att jämföra resultaten för 1994 och 2022, handlar dock om olika skäl till att förorda en jämn

fördelning mellan kvinnor och män i riksdagen. Tabell 2 visar den andel i riksdagen som anser att ”inriktningen på politiken blir annorlunda” är ett mycket eller ganska viktigt skäl (kategorierna sammanslagna). Vi har dock gjort en annan åldersindelning för politikerna än för befolkningen. Eftersom riksdagspolitikerna i så stor utsträckning befinner sig i medelåldern blir det mycket få politiker i de yngsta och äldsta ålderskategorierna (jämför med tabell 1) och i den följande analysen har vi skapat två breda kategorier, upp till 40 år respektive över 40 år.

Bland befolkningen i stort kunde vi se att det över tid skett tydliga förskjutningar i opinionen och därmed en mobilisering. Men hos politikerna är utvecklingen emellertid mer stillastående. Vi kan varken tala om en normalisering eller en mobilisering: År 1994 var det totalt sett 70 procent i riksdagen som svarade att ”inriktningen på politiken blir annorlunda” var ett mycket eller ganska viktigt skäl på frågan om olika argument för att förorda en jämn fördelning av kvinnor och män i riksdagen. Nästan 30 år senare, 2022, är motsvarande andel 72 procent vilket innebär en ökning om endast 2 procentenheter. Resultaten i tabell 2 visar att det skett en viss minskning bland yngre kvinnliga ledamöter, från 89 till 78 procent, men antalet svarande i den kategorin är för få för att förändringen ska vara signifikant. För att sammanfatta så ser vi inte några liknande förändringar i riksdagen som vi såg i föregående analys av befolkningen. Skillnaderna mellan olika grupper av riksdagsledamöter är också relativt konstant över tid: Såväl 1994 som 2022 är det närmare 90 procent av kvinnliga ledamöter som anser att argumentet är ganska eller mycket viktigt medan motsvarande av andel manliga ledamöter, vid båda tillfällena, är drygt 60 procent.

Tabell 2 Inriktningen på politiken skulle bli annorlunda med en jämn fördelningen mellan kvinnor och män i riksdagen (predicerade sannolikheter)

Kvinnor				Män		
Ålder	2022	1994	Skillnad	2022	1994	Skillnad
Upp till 40	78	89	-11	62	63	-1
Över 40	87	88	1	64	61	3

Källa: Riksdagsundersökningen 1994 och 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Det kan finnas olika skäl till att förorda en jämn fördelning mellan kvinnor och män i riksdagen. Hur viktigt anser du följande skäl är. Alternativen var mycket viktigt, ganska viktigt, ganska oviktiga samt helt oviktigt. I analysen har vi slagit ihop de jakande alternativen och gjort motsvarande för de som inte håller med i påståendet. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för utbildning, ideologi och hur länge de suttit i riksdagen. *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Skiljer riksdagens feminister ut sig?

Statsvetaren Iris Marion Young (2000) har polemiserat mot den tidigare nämnda teorin om närvarons politik (Phillips, 1995) och sagt att det inte är kvinnors och mäns skilda livserfarenheter som i sig är det mest intressanta, utan det är den medvetenhet som politiker visar för olika gruppers sociala position och den vilja de har att arbeta för förändringar som är avgörande. Manliga politiker som USA:s tidigare president Barack Obama och Kanadas premiärminister Justin Trudeau har båda betecknat sig som feminister. I Sverige väckte det stor uppmärksamhet när den dåvarande statsministern Göran Persson, Socialdemokraterna, år 2000 betecknade sig som feminist.[1]

I riksdagsundersökningen 2022 ställdes en fråga som gör att vi kan studera betydelsen av feministisk övertygelse. Frågan lyder ”Hur stämmer följande påståenden in på dig: Jag betraktar mig själv som feminist”. Det ställdes även frågor om andra ideologiska övertygelser, vilket gör att vi kan sätta in feminismen i ett sammanhang och bättre förstå dess eventuella mobiliserande kraft.

Resultaten i tabell 3 visar att feminism är den övertygelse som har flest anhängare bland riksdagens ledamöter: 68 procent av kvinnorna svarar att detta är en beskrivning som helt stämmer in på dem, medan motsvarande andel bland männen är 32 procent. Vidare visar resultaten att feminism har dubbelt så många anhängare bland de kvinnliga ledamöterna som det näst populäraste alternativet, socialist (31 procent). Bland män i riksdagen är skillnaderna mellan olika alternativ betydligt mindre – avståndet mellan det mest populära alternativet feminist (32 procent) och det näst mest populära alternativet konservativ (29 procent) är endast 3 procentenheter. Sammantaget är det således ungefär två tredjedelar av kvinnorna i riksdagen som ser sig som feminister medan motsvarande gäller för en tredjedel av männen. Detta mönster gör feminismen speciell. Ingen annan ideologisk övertygelse är på liknande sätt både populär och starkt åtskiljande.

Innan vi går vidare i analysen om femismens mobiliserande kraft ska vi undersöka könsfaktorns betydelse för ett antal förslag som har tydlig gruppkaraktär. Vi har valt ut fem frågor som handlar om åtgärder som främst riktar sig till kvinnor och flickor ”förbjuda alla former av pornografi”, ”höja kvinnors löner”, ”omfördela mer makt till kvinnor”, ”mer forskning om kvinnors hälsa” samt ”mer satsningar på flickors fritidssysselsättningar” och fem frågor som handlar om åtgärder som främst riktar sig till män och pojkar ”förbättra stödet till pappor”, ”satsa mer resurser på pojkars studieresultat”, ”satsa mer på unga män med psykisk ohälsa”, ”jämställdhet får inte gå ut över männen” samt ”mer satsningar på screening av prostatacancer”.

[1] I en krönika diskuterar Helené Lackenbauer kända manliga feminister, se https://www.ui.se/utrikesmagasinet/kronikor/2017/februari/feministisk-utrikespolitik-har-aldrig-varit-viktigare/.

Tabell 3 Riksdagsledamöternas inställning till olika ideologiska övertygelser (procent)

	Feminist	Socialist	Liberal	Konservativ	Nationalist
Kvinnor	68	31	25	14	8
Män	32	17	20	29	22
Skillnad	36***	14**	5	-15**	-14**

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Hur ställer följande påståenden in på dig: Jag betraktar mig själv som: Feminist, Socialist, Liberal, Konservativ samt Nationalist. Alternativen var: Stämmer helt, Stämmer delvis, Stämmer inte särskilt bra samt Stämmer inte alls. För att klassas som tillhörande något av identiteterna ska svarspersonen kryssat för ”stämmer helt”. *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Tabell 4 visar den andel som svarat ”mycket bra” för vart och ett av de förslag som främst riktar sig till kvinnor och flickor uppdelat på kvinnor och män i riksdagen.

Resultaten i tabell 4 visar att kvinnliga politiker i samtliga fall är mer benägna att stödja satsningar på kvinnor och flickor än vad manliga politiker är. Störst är skillnaden när det gäller satsningar på mer forskning om kvinnors hälsa där 77 procent kvinnliga ledamöter och 45 procent manliga ledamöter svarat ”mycket bra” förslag, vilket inte bara betyder en stor könsskillnad (32 procentenheter) utan också att kvinnor och män befinner sig på var sin sida om ett majoritetsstreck. Vi kan också konstatera att det finns en tydlig könsskillnad i uppfattning gällande satsningar på flickors fritidssysselsättningar. Över hälften (51 procent) av kvinnorna anser att detta är ett mycket bra förslag medan detta gäller för drygt en fjärdedel (26 procent) av männen. Skillnaderna mellan kvinnors och mäns svar är som minst när det gäller förslagen om att höja kvinnors löner respektive omfördela mer makt åt kvinnor (i båda fallen är skillnaden 10 procentenheter). Detta mönster – att frågor om löner och makt genererar förhållandevis små skillnader – är möjligen något förvånande men ska förstås mot bakgrund av att en vänster–högerdimension slår igenom i dessa båda förslag, vilket den inte gör på samma sätt för frågorna om kvinnors hälsa och flickors fritidssysselsättningar. Tar man bort kontrollen för ideologi ökar skillnaden mellan män och kvinnor till 20 procentenheter i frågorna om makt och löner. För de andra frågorna är skillnaderna mycket marginella. Det betyder att inställningen till porr inte i första hand är en ideologisk frågan, utan mer en fråga om kön. Kvinnor är mer positivt inställda till att förbjuda porr (14 procent) än vad män är (3 procent). Man kan samtidigt notera att förslaget om att förbjuda porr är det förslag som har sämst stöd både bland manliga som kvinnliga ledamöter.

Tabell 4 Mycket bra förslag, åtgärder riktade mot kvinnor och flickor bland kvinnliga och manliga ledamöter (predicerade sannolikheter)

	Förbjuda alla former av pornografi	Kvinnors löner måste höjas	Omfördela mer makt åt kvinnor	Mer forskning om kvinnors hälsa	Mer satsningar på flickors fritidssyssel-sättningar
Kvinnor	14	31	28	77	51
Män	3	21	18	45	26
Skillnad	11**	10**	10**	32***	25***

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Vilken är din åsikt om följande förslag? Förbjuda alla former av pornografi, kvinnors löner måste höjas, även om mäns utrymme för lönehöjningar då minskar, satsa på ett samhälle där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor, satsa mycket mer på forskning om kvinnors hälsa, samt satsa mycket mer på fritidsaktiviteter som flickor brukar välja. Svarsalternativen var mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag samt mycket dåligt förslag. I analysen är det mycket bra förslag mot de andra alternativen. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för utbildning, ideologi, ålder och hur länge de suttit i riksdagen *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Tabell 5 Mycket bra förslag, åtgärder riktade mot män och pojkar bland kvinnliga och manliga ledamöter (predicerade sannolikheter)

	Förbättra stödet till pappor	Mer resurser till pojkar	Mer psykisk vård till unga män	Jämställdhet får inte gå ut över männen	Mer satsningar på att screena prostata
Kvinnor	29	24	36	16	37
Män	27	16	30	10	30
Skillnad	2	8	6	6	7

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Vilken är din åsikt om följande förslag? Förbättra samhällets stöd till pappor, omprioritera resurser i klassrummet så att pojkars studieresultat förbättras, satsa mycket mer på vård av unga män med psykisk ohälsa, arbetet med ökad jämställdhet får inte gå utöver enskilda män samt satsa mycket mer på screening av prostatacancer fungerar effektivt. Svarsalternativen var mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag samt mycket dåligt förslag. I analysen är det mycket bra förslag mot de andra alternativen. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för utbildning, ideologi och hur länge de suttit i riksdagen *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Tabell 5 visar resultaten för de förslag som riktar sig till män och pojkar. Här är skillnaderna mellan kvinnors och mäns svar betydligt mindre och inte heller signifikanta. Tendensen är dock att kvinnor i riksdagen generellt sett är mer benägna att stödja åtgärder riktande mot män och pojkar än vad män i riksdagen är.

När vi nu kommer till undersökningen av feminismens betydelse gör vi motsvarande analyser som i tabell 4 och 5 men utifrån huruvida svarspersonerna angett att beteckningen feminist helt stämmer in på dem (räknas som feminist) eller om de svarat ”stämmer delvis”, ”stämmer inte särskilt bra” eller ”stämmer inte alls”

(dessa är sammanslagna till kategorin övriga). Tabell 6, som redovisar resultaten för åtgärder som främst riktar sig till kvinnor och flickor visar precis som tidigare (se tabell 4) stora skillnader i förslagen om mer satsningar på flickors fritidssysselsättningar (skillnad 34 procentenheter) samt mer forskning om kvinnors hälsa (skillnad 24 procentenheter). En förändring från tidigare analys är dock att vi i uppdelningen feminist/övriga får fram stora och signifikanta skillnader när det gäller förslagen om att höja kvinnors löner (skillnad 27 procentenheter) samt omfördela mer makt år kvinnor (skillnad 23 procentenheter). Överlag ska feminismen ses som en mobiliserande kraft som leder till starkt stöd för dessa förslag. Förslaget om att förbjuda alla former av pornografi är dock ett undantag där det inte finns någon skillnad alls mellan feminister och övriga. (Notera att resultaten i tabell 6 framkommer under kontroll för vänster-högerideologi och en rad andra faktorer, se kommentaren under tabellen).

I tabell 7, som visar motsvarande resultat för åtgärder riktade mot män och pojkar, finns det inga resultat som sticker ut i jämförelsen mellan feminister och övriga. Men ett förslag har en annan riktning än de övriga. Det rör synen på förslaget ”arbetet med ökad jämställdhet får inte gå utöver enskilda män” där 7 procent bland feminister tycker att det är ett mycket bra förslag medan motsvarande andel bland övriga är 16 procent (skillnad -9 procentenheter). I övrigt går förslagen åt det motsatta hållet. Förslaget att satsa mer på psykisk vård till unga män uppvisar en viss skillnad, där det är 39 procent bland feminister och 28 procent bland övriga som svarar mycket bra förslag, men skillnaden är inte statistisk säkerställd. Slutsatsen är att feministisk identitet inte är en lika mobiliserande kraft när det gäller åtgärder riktade mot män och pojkar som den är för åtgärder som riktar sig mot kvinnor och flickor. Men, det är inte heller en övertygelse som uttrycker ett svagare stöd till åtgärder som främst rör män och pojkar som grupp.

Sammantaget ger dessa analyser ett tydligt besked: För de flesta förslag vi undersökt gör det stor skillnad om en politiker i riksdagen betecknar sig som feminist eller inte. Feminister tycker i högre utsträckning än övriga ledamöter att satsningar av gruppkaraktär är mycket viktiga. Om man jämför resultaten bland kvinnor i riksdagen med resultaten bland riksdagens feminister är mönstren dock väldigt lika. Åtgärder riktade mot kvinnor och flickor är något som har stöd både bland kvinnor och feminister, vilket kanske inte är så förvånande när en så stor andel kvinnliga riksdagsledamöterna betecknar sig som feminister. De åtgärder som främst riktar sig till män och pojkar har inte på något motsvarande sätt starka förespråkare.

Tabell 6 Mycket bra förslag, åtgärder riktade mot kvinnor och flickor bland feminister och övriga (predicerade sannolikheter)

	Förbjuda alla former av pornografi	Kvinnors löner måste höjas	Omfördela mer makt åt kvinnor	Mer forskning om kvinnors hälsa	Mer satsningar på flickors fritidssysselsätt ningar
Feminist	7	37	31	73	55
Övriga	10	10	8	49	20
Skillnad	-3	27***	23**	24**	34***

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Vilken är din åsikt om följande förslag? Förbjuda alla former av pornografi, kvinnors löner måste höjas, även om mäns utrymme för lönehöjningar då minskar, satsa på ett samhälle där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor, satsa mycket mer på forskning om kvinnors hälsa, samt satsa mycket mer på fritidsaktiviteter som flickor brukar välja. Svarsalternativen var mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag samt mycket dåligt förslag. I analysen är det mycket bra förslag mot de andra alternativen. För att mäta graden av feminist använder vi: Hur ställer följande påståenden in på dig: Jag betraktar mig själv som: Feminist. Alternativen var: Stämmer helt, Stämmer delvis, Stämmer inte särskilt bra samt Stämmer inte alls. I analysen ställer vi stämmer helt mot stämmer inte alls. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för kön, utbildning, ideologi, ålder och hur länge de suttit i riksdagen *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Tabell 7 Mycket bra förslag, åtgärder riktade mot män och pojkar bland feminister och övriga (predicerade sannolikheter)

	Förbättra stödet till pappor	Mer resurser till pojkar	Mer psykisk vård till unga män	Jämställdhet får inte gå ut över enskilda män	Mer satsningar på att screena prostata
Feminist	29	20	39	7	36
Övriga	28	19	28	16	30
Skillnad	1	1	11	-9	6

Källa: Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: Vilken är din åsikt om följande förslag? Förbättra samhällets stöd till pappor, omprioritera resurser i klassrummet så att pojkars studieresultat förbättras, satsa mycket mer på vård av unga män med psykisk ohälsa, arbetet med ökad jämställdhet får inte gå utöver enskilda män samt satsa mycket mer på screening av prostatacancer fungerar effektivt. Svarsalternativen var mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag samt mycket dåligt förslag. I analysen är det mycket bra förslag mot de andra alternativen. För att mäta graden av feminist använder vi: Hur ställer följande påståenden in på dig: Jag betraktar mig själv som: Feminist, Socialist, Liberal, Konservativ samt Nationalist. Alternativen var: Stämmer helt, Stämmer delvis, Stämmer inte särskilt bra samt Stämmer inte alls. I analysen ställer vi stämmer helt mot stämmer inte alls. Resultaten i tabellen bygger på logit-regressioner och är under kontroll för kön, utbildning, ideologi, ålder och hur länge de suttit i riksdagen *p< 0.10 * p<0.05 *** p<0.00

Jämställdhet är något mer än andel kvinnor på politiska positioner

En slutsats man kan dra av vår undersökning är att det finns höga förväntningar både i befolkningen i stort och i riksdagen om att jämställdhet i politiken ska handla om något mer än andel kvinnor på olika poster. Sedan 1994 har dessa förväntningar ökat i befolkningen och särskilt gruppen unga kvinnor uttrycker idag (2023) att de tror att det skulle fattas andra politiska beslut om hälften av politikerna är kvinnor. I riksdagen sker inte någon motsvarande mobilisering över tid men det går ändå att konstatera att en klar majoritet (72 procent) i dagens riksdag (2022) anser det vara ett viktigt skäl till en jämn fördelning av kvinnor och män att politikens inriktning blir annorlunda.

I det här kapitlet har vi inte undersökt huruvida det faktiskt sker förändringar när andelen kvinnliga politiker ökar utan stannat vid att analysera uppfattningar om förändring och politikernas inställning till en rad frågor av gruppkaraktär, det vill säga förslag som antingen främst berör situationen för kvinnor och flickor eller främst berör situationen för män och pojkar. Vad vi känner till är det inte någon som tidigare inkluderat liknande frågor eller jämfört betydelsen av politikers könstillhörighet med betydelsen av deras feministiska övertygelse. Till viss del sammanfaller dessa faktorer då det främst är kvinnor i riksdagen som identifierar sig som feminister men även bland män i riksdagen är detta en övertygelse med jämförelsevis stor spridning. Våra resultat tyder på att feminismen är en mobiliserande kraft på så sätt att riksdagens feminister signifikant skiljer ut sig från övriga främst när det gäller stöd för åtgärder som riktar sig till kvinnor och flickor. På så sätt har statsvetaren Iris Marion Young (2000) rätt – det har betydelse hur politiker tänker kring grupptillhörigheter i samhället. Dock måste vi även ge statsvetaren Anne Phillips (1995) och hennes teori om närvarons politik rätt – politikers könstillhörighet har också betydelse. De två teorierna kompletterar varandra snarare än att de utgör olika alternativ.

Ett resultat som är värt att arbeta vidare med i framtida undersökningar är varför inte frågor som särskilt berör män och pojkar på ett motsvarande sätt som frågor som särskilt berör kvinnor och flickor har tydliga förespråkare i riksdagen. En förklaring kan vara att jämställdhetsfrågor ofta debatteras ur ett perspektiv som rör kvinnors situation och det inte finns samma vana att förhålla sig till ett perspektiv som rör mäns situation. Vi menar inte att samhället idag är jämställt mellan kvinnor och män – det finns fortfarande samhälleliga strukturer[2] som missgynnar kvinnor som grupp – men även för män som grupp finns det frågor att lyfta

[2] SCB:s skrift ”På tal om kvinnor och män – lathund om jämställdhet 2022” ger en översiktlig bild av jämställdhet på en rad samhällsområden i Sverige.

fram och exempelvis pojkars sämre skolresultat är något som börjat uppmärksammas allt mer.[3]

Vi ska avsluta med att spekulera något om valet 2026. Kan det i likhet med valet 1994 bli en valrörelse med stor uppmärksamhet på frågor om jämställdhet? Det finns mycket som tyder på att så kan bli fallet. Valen 2018 och 2022 har gett upphov till historiskt stora skillnader i partival mellan kvinnor och män där en majoritet av kvinnorna röstat på partier till vänster och en majoritet män röstat på partier till höger (Oskarson & Ahlbom, 2021; Ahlbom & Karlsson, 2023). Våra resultat visar dock att båda sidor kan ha mycket att vinna på en debatt om jämställdhet och politikens innehåll då uppfattningen att en hög andel kvinnliga politiker medför en annan typ av beslut har så en stor spridning i befolkningen. Till sist, en minskning av andelen kvinnor i riksdagen riskerar att generellt sett leda till ett minskat tryck i frågor av gruppkaraktär. Kvinnliga politikers uppmärksamhet på kvinnors och flickors situation tycks göra att de, något mer än manliga politiker, även uppmärksammar frågor som särskilt rör mäns och pojkars situation.

Referenser

Ahlbom, Jakob & Karlsson, Richard. (2023). ”Könsskillnader bland svenska väljare 1921-2022”. *Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:9*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Bolzendahl, Catherine (2009). ”Making the implicit explicit: Gender influences on social spending in twelve industrialized democracies, 1980–99.” *Social Politics,* 16: 40-81.

Clayton, Amanda, & Pär Zetterberg (2018). ”Quota shocks: Electoral gender quotas and government spending priorities worldwide.” *The Journal of Politics* 80(3): 916-932.

Ennser-Jedenastik, Laurenz (2017). ”How women's political representation affects spending on family benefits.” *Journal of Social Policy* 46(3): 563-581.

Oskarson, Maria & Jakob Ahlbom (2021). ”Trender i könsskillnader bland svenska väljare.” Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Reher, Stefanie (2018). ”Gender and opinion–policy congruence in Europe.” *European Political Science Review* 10(4): 613-635.

Phillips, Anne (1995). *The Politics of presence*. Oxford: Oxford University Press.

SCB. (2022). “På tal om kvinnor och män – lathund om jämställdhet.”

[3] Detta uppmärksammas bland annat av Sveriges kommuner och landsting https://skr.se/skr/skolakulturfritid/forskolagrundochgymnasieskolakomvux/jamstalldskola/konsskillnaderiskolresultat.27860.html.

Young, Iris Marion (2000). *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Wängnerud, Lena (2009). "Women in parliaments: Descriptive and substantive representation." *Annual Review of Political Science,* 12: 51-69.

Wängnerud, Lena (2015). *The Principles of Gender-Sensitive Parliaments*. New York: Routledge.

Öhberg, Patrik & Lena Wängnerud (2014). "Testing the Impact of Political Generations: The Class of 94 and Pro-feminist Ideas in the Swedish Riksdag." *Scandinavian Political Studies,* 37 (1): 61-81.

7
Åtnjuter riksdagsledamöterna jämlika förutsättningar för uppdraget? Köns- ålders- och klassmönster

SANDRA HÅKANSSON OCH JOSEFINA ERIKSON

Att alla riksdagsledamöter har lika möjligheter att delta i politiken är grundläggande för demokratin. Detta kapitel undersöker hur folkvalda bedömer sina möjligheter att utöva sitt uppdrag utifrån kön, ålder och klassbakgrund. Vi använder oss av Riksdagsundersökningarnas enkätfrågor om olika aspekter av riksdagsledamöternas arbetsförhållanden och inflytande. Vi finner att kvinnor i vissa avseenden värderar sina arbetsvillkor som sämre än männen gör och att de upplever sämre möjligheter att påverka partiets politik. Även ålder spelar roll. Yngre ledamöter har sämre möjligheter än äldre att forma politiken, medan de i andra avseenden värderar sina villkor lika som äldre ledamöter. Ledamöter med arbetarklassbakgrund upplever istället sina arbetsförhållanden och möjligheter till inflytande som goda, till och med bättre än andra grupper. Resultaten visar vikten av ett flerdimensionellt perspektiv vid utvärdering av jämlikhet i politisk representation. Medan kvinnors och ungas numeriska representation ökat och i god utsträckning speglar befolkningen är representationen av personer med arbetarklassbakgrund fortsatt låg. Å andra sidan åtnjuter kvinnor och unga sämre villkor inom politiken, medan personer med olika klassbakgrund verkar åtnjuta likvärdiga villkor. Resultaten diskuteras utifrån hur formaliserade olika delar av riksdagsarbetet är, och studien indikerar att formalisering har positiv betydelse för jämlikhet.

Den moderna demokratin bygger på att folkvalda representanter agerar för medborgarnas intressen (Pitkin, 1967). För att demokratin ska uppfattas som legitim är det centralt att representanterna avspeglar befolkningen i relevanta avseenden, exempelvis vad gäller kön, ålder och etnicitet (Phillips, 1995). Omfattande forskning från Sverige och andra länder har emellertid visat att vissa samhällsgrupper är överrepresenterade inom politiken. Äldre män från högre samhällsklasser och från den etniska majoriteten, tenderar att dominera politiken världen över (Bjarnegård & Murray, 2018; Bjarnegård, 2018; Childs & Hughes, 2018). Detta medför att de underrepresenterade gruppernas perspektiv och intressen hamnar i skymundan i beslutsprocesser och att de politiska beslut som fattas i högre utsträckning ligger i linje med överrepresenterade gruppers intressen (Elsässer & Schäfer, 2022; Franceschet, 2015; Franceschet & Piscopo, 2008;). I

motsats till detta bidrar parlament och beslutsfattande organ som bättre avspeglar befolkningen med att fler perspektiv fångas upp, samtidigt som de ökar politikens legitimitet bland medborgarna (Clayton, O'Brien & Piscopo, 2019; Hayes & Hibbing, 2017) och leder till politisk mobilisering i de grupper som ofta har ett lägre politiskt engagemang (Kittilson, 2016; Rocha m.fl., 2010).

Numerär representation är avgörande, men inte tillräckligt. För att parlamentariker ska kunna representera medborgarna i alla ordets bemärkelser krävs att de åtnjuter goda förutsättningar för att utöva sina representativa uppdrag (Erikson & Josefsson, 2019b). Det är därmed centralt för en fungerande demokrati att såväl kvinnor som män, unga som äldre och personer med olika klassbakgrund har lika goda förutsättningar att verka som riksdagsledamöter.

Tidigare forskning har lyft fram både formella och informella aspekter som betydelsefulla för att förstå villkoren inom politiken och huruvida de är jämlika (Azari & Smith, 2012; Chappell & Waylen, 2013; Helmke & Levitsky, 2004; Krook & Mackay, 2011). Flera studier om parlamentarikers villkor pekar på att informella aspekter av arbetet som skapar ojämlikheter har varit särskilt svåra att få bukt med. Detta gäller till exempel maskulina normer och praktiker i riksdagsarbetet som tenderar att missgynna kvinnor (Crawford & Pini, 2011; Miller, 2021) och institutionaliserade vithetsnormer som missgynnar personer från andra etniska grupper än majoriteten (Kantola m.fl., 2023). Mot bakgrund av dessa studier finns anledning att studera hur parlamentariker med olika bakgrund upplever sina möjligheter att bedriva sitt uppdrag och om det finns skillnader i olika delar av arbetet som kan kopplas till hur formaliserat det är.

I det här kapitlet använder vi flera vågor av riksdagsundersökningen för att borra lite djupare i dessa frågor i den svenska riksdagen. Arbetsvillkoren i riksdagen har framförallt studerats utifrån ett genusperspektiv i tidigare forskning, som bland annat funnit att kvinnor upplevde arbetsvillkoren som sämre i partigrupperna (Ahlbäck Öberg, Hermansson & Wängnerud, 2007; Wängnerud, 2015) samt att kvinnor kände högre krav, mer oro för misstag och oftare utsattes för trakasserier och negativt bemötande (Erikson, Håkansson & Josefsson, 2023; Erikson & Josefsson, 2019b; Håkansson, 2021). Det finns även några studier där andra grupper inkluderats. Erikson och Josefsson (2021) fann att ung ålder hade en negativ inverkan på hur kvinnor upplevde kraven, men tvärtom fungerade i motsatt riktning för unga män som upplevde kraven som betydligt lägre. Vidare visade Erikson och Josefsson i en annan studie att utbildningsbakgrund inte hade någon betydelse för hur ledamöterna uppfattade sitt inflytande eller sin kompetens (Erikson & Josefsson, 2019a).

Det här kapitlet bidrar med att närgranska hur riksdagsledamöter i Sverige upplever olika delar av riksdagsarbetet och om det finns skillnader mellan olika grup-

per i det avseseendet som kan kopplas till kön, ålder eller klassbakgrund. Vi fokuserar på såväl formaliserade delar som mer informella aspekter och jämför hur dessa upplevs. Därigenom kan kapitlet bidra med insikter kring vilka delar av det parlamentariska arbetet som är mest utmanande utifrån ett jämlikhetsperspektiv. Empiriskt bidrar vi med en jämförelse mellan olika grupper som inte tidigare studerats samtidigt.

Representation och arbetsvillkor i riksdagen

I internationell jämförelse har Sverige ofta fallit relativt väl ut vad gäller riksdagens numerära representativitet. Sverige lyfts ofta fram som ett förhållandevis jämlikt land där det är möjligt för fler än bara en samhällselit med bakgrund i vissa universitetsutbildningar att nå den högsta politiska makten. Figur 1 redovisar den deskriptiva representationen i Sveriges riksdag under perioden 1973 till 2018 för olika grupper och i förhållande till befolkningssammansättningen. Som framgår av figur 1 har kvinnor under perioden successivt närmat sig en representation i riksdagen som ligger nära kvinnornas andel i befolkningen. Andelen unga i riksdagen har också ökat och nått omkring 70% av sin andel i befolkningen. Detsamma gäller för andelen utrikesfödda som under perioden har ökat relativt sin andel i befolkningen, men inte i lika hög utsträckning som för grupperna kvinnor och unga. Andelen med arbetarklassbakgrund har varit låg under hela tidsperioden relativt sin andel i befolkningen.

Figur 2 visar fördelningen av respondenter i det enkätmaterial vi undersöker.[1] Även här illustreras de olikheter som finns mellan olika gruppers representation i riksdagen. Utifrån tidigare forskning finns goda skäl att studera villkoren för kvinnor, yngre och personer med arbetarklassbakgrund, som historiskt varit starkt underrepresenterade inom politiken och fortsätter att vara det världen över (Carnes, 2016; Folke & Rickne, 2024; Paxton, Hughes & Barnes, 2021; Sundström & Stockemer, 2021). Utöver dessa grupper lyfts ofta personer med etniska minoritetsbakgrunder fram som en politiskt exkluderad grupp, så även i Sverige (Dancygier et al., 2015; Håkansson & Lajevardi, 2024; Lajevardi, Mårtensson & Vernby, 2024; Soininen, 2010). Dessvärre är det just på grund av detta inte möjligt för oss att inkludera den gruppen i vår studie, eftersom den bildar en alltför liten grupp rent numerärt för att kunna utgöra ett tillförlitligt underlag i statistiska analyser. Vi kommer således fokusera på kön, klass och ålder.

[1] Vi använder riksdagsundersökningens bakgrundsvariabler om ledamöternas kön och ålder för att kategorisera dessa två dimensioner. Vi definierar ”unga” som under 35 år, eftersom detta är den vanligaste definitionen i litteraturen (Erikson & Josefsson 2021; Sundström & Stockemer 2021). För att urskilja personer med arbetarklassbakgrund använder vi oss av riksdagsundersökningens enkätfråga om vilken yrkesgrupp ledamoten tillhörde när denne första gången valdes in i riksdagen. Enkätfrågan om riksdagsledamotens egen och riksdagsledamotens föräldrars huvudsakliga uppväxtort används för att urskilja personer med en utomeuropeisk invandrarbakgrund.

Figur 1 Deskriptiv representation i riksdagen över tid

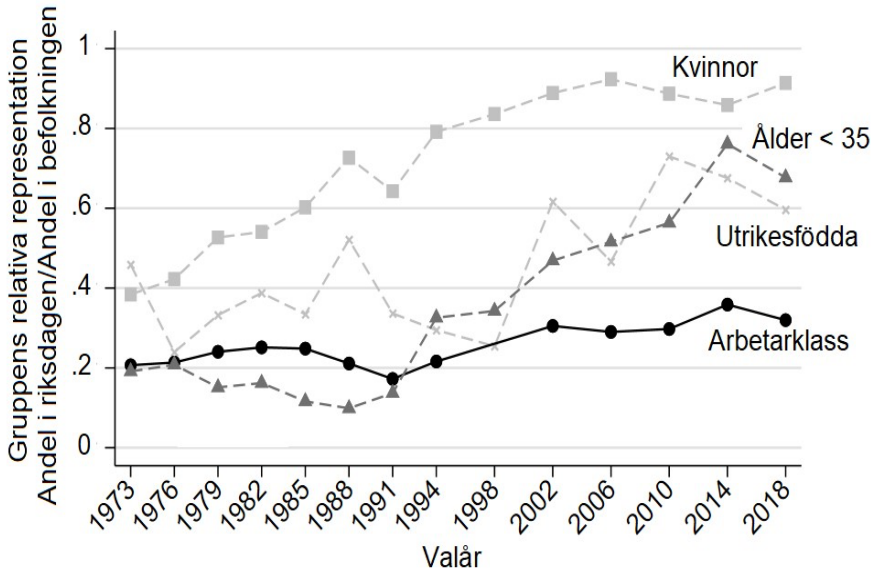

Kommentar: Figuren kommer från Folke och Rickne (2024) och bygger på registerdata från SCB. Den visar andelen kvinnor, unga, utrikesfödda och personer med arbetarklass i riksdagen relativt gruppens andel i befolkningen. En andel nära 1 innebär att gruppen är representerad i paritet med sin andel i befolkningen.

Arbetet i ett parlament styrs formellt sett av en uppsättning lagar och regler, så som grundlagarna och parlamentets arbetsordning. Utöver dessa finns även en rad informella normer och praktiker som styr arbetet i olika avseenden som kan vara mer eller mindre kodifierade (Geddes, 2024). Inom forskning kring formella och informella reglers betydelse, finns en pågående diskussion om huruvida formalisering är gynnsamt för jämlikhet och kanske särskilt för jämställdhet. Ett återkommande argument är att formalisering skapar tydlighet kring vad som förväntas och möjlighet att påvisa avsteg från regeln, medan informalitet ger utrymme för godtycklighet, informella maktrelationer samt svårighet att påvisa avsteg från ’regeln’ (Bjarnegård & Zetterberg, 2019). Huruvida formalisering i praktiken skapar mer jämlikhet är avhängigt såväl innehållet i de formella reglerna och hur de implementeras (Gains & Lowndes, 2014) och alltså ytterst en empirisk fråga.

Figur 2 Andelen kvinnor, unga och personer med arbetarklassbakgrund i Riksdagsundersökningen

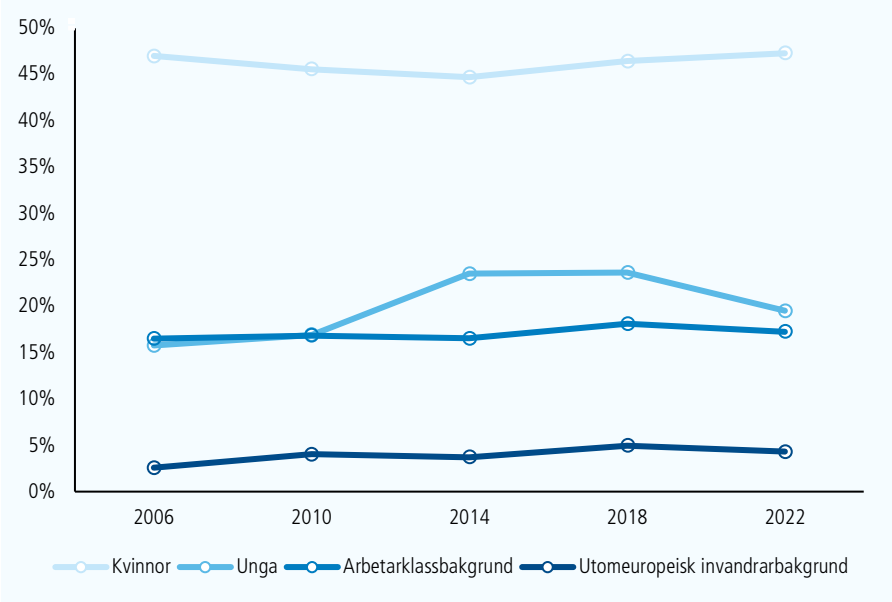

Källa: Riksdagsundersökningen 2006–2022

Kommentar: Kön och ålder baseras på bakgrundsvariabler om respondenterna som ingår i Riksdagsundersökningens datamaterial. Unga definieras som under 35 år. Arbetarklassbakgrund: ”Vilken av nedanstående yrkesgrupper tillhörde Du när Du första gången valdes in i riksdagen?” med svarsalternativen A) Tjänsteman B) Tjänsteman med arbetsledande funktion C) Tjänsteman med företags-/verksamhetsledande funktion D) Arbetare E) Arbetare med arbetsledande funktion F) Jordbrukare G) Företagare: ingen anställd H) Företagare: en eller flera anställda I) Förvärvsarbetade ej. Vi definierar arbetarklassbakgrund som de som kryssat för svarsalternativ D eller E. Utomeuropeisk invandrarbakgrund: ”Var någonstans har Du, respektive Din far och Din mor, huvudsakligen vuxit upp?” med svarsalternativen A) Ren landsbygd i Sverige B) Mindre tätort i Sverige C) Stad eller större tätort i Sverige D) Stockholm, Göteborg eller Malmö E) Annat land i Norden F) Annat land i Europa G) Land utanför Europa. Vi definierar utomeuropeisk invandrarbakgrund som de som kryssat för svarsalternativ G antingen som egen eller som minst en förälders huvudsakliga uppväxtort.

Riksdagsledamöternas arbete styrs av en rad formella lagar och regler så som Riksdagsordningen (2014:801) men även av informell praxis, normer och praktiker. Vilka aspekter av arbetsvillkoren som ska klassificeras som formella respektive informella är inte alltid självklart. Villkoren kan närmast ses som en glidande skala med olika grader av formalisering. I ena änden finns riksdagens arbetsformer som är tydligt styrda av formella regler som lämnar ett förhållandevis litet utrymme till tolkning. Det gäller exempelvis arbetet i kammaren som finns reglerat såväl vad gäller debattens form, som regler för klädsel och uppförande. Även för utskottsarbetet finns en rad formella regler för hur beredning, debatt och möten går till. Partigruppernas arbete utgör ytterligare en viktig del av riksdagsarbetet där varje partis riksdagsgrupp möts internt en gång i veckan för att koordinera sitt arbete i

riksdagen och samla stöd för partiets ställningstaganden och initiativ (Hagevi, 2003). Arbetssätten skiljer sig åt mellan partierna och här saknas enhetliga och övergripande regler eftersom partierna själva bestämmer över detta. Vidare är partigruppens arbete dolt från insyn på ett sätt som skiljer det från andra delar av riksdagsarbetet. I dessa avseenden kan partigruppernas arbete beskrivas som mindre formaliserat än riksdagens arbetssätt i övrigt, men här finns förstås partiskillnader. I andra änden av skalan finns bemötandet mellan ledamöter, kontakterna med medborgare och andra delar av uppdraget som inte alls är formaliserat eller reglerat i något styrdokument och varierar stort ledamöter emellan (Erikson & Josefsson, 2022). Vi återkommer till den här diskussionen i tolkningen av resultaten.

I Riksdagsundersökningen har enkätfrågor om hur riksdagsledamöterna upplever sina arbetsvillkor och möjligheter att utöva inflytande ingått sedan år 2006. Detta ger oss möjligheten att analysera fem enkätvågor (2006, 2010, 2014, 2018 och 2022) med totalt 1 376 observationer. När det gäller arbetsförhållanden lyder enkätfrågan: ”Vad tycker Du allmänt sett om Dina personliga arbetsförhållanden i riksdagen, om riksdagens arbetsformer och om den egna partigruppens arbetsformer?” Frågan fångar därmed upp hur riksdagsledamöterna värderar både mer och mindre formaliserade aspekter av arbetsvillkoren. När det gäller möjligheten att utöva inflytande använder vi oss av två enkätfrågor. Den första frågan lyder: ”Hur bedömer Du Dina möjligheter att påverka Din partigrupps ställningstaganden i olika frågor? A) I Dina specialområden B) I frågor utanför Dina specialområden?” Denna fråga fångar upp möjligheten att utöva inflytande i direkt mening över politiskt beslutsfattande. Den andra frågan lyder: ”Ungefär hur vanligt är det att Du yttrar dig under riksdagsgruppens möten?” Denna fråga fångar upp ett mer indirekt sätt att utöva inflytande över politiken genom att yttra sig på partiets riksdagsgrupps möten. Vi jämför kvinnor och män samt unga och äldre genom de bakgrundsvariabler om respondenterna som Riksdagen samlat in. För att urskilja personer med arbetarklassbakgrund använder vi oss av en enkätfråga i Riksdagsundersökningen: ”Vilken av nedanstående yrkesgrupper tillhörde Du när Du första gången valdes in i riksdagen?”.[2] Vi redovisar de genomsnittliga skillnaderna utifrån kön, ålder och klass totalt sett samt i regressionsanalyser där vi kontrollerar för andra relevanta faktorer.

[2] Svarsalternativen är: A) Tjänsteman B) Tjänsteman med arbetsledande funktion C) Tjänsteman med företags-/verksamhetsledande funktion D) Arbetare E) Arbetare med arbetsledande funktion F) Jordbrukare G) Företagare: ingen anställd H) Företagare: en eller flera anställda I) Förvärvsarbetade ej. Vi definierar arbetarklassbakgrund som de som kryssat för svarsalternativ D eller E.

Arbetsformerna och personliga arbetsförhållanden

Först undersöker vi hur kvinnor, unga och personer med arbetarklassbakgrund uppfattar sina arbetsförhållanden jämfört med män, äldre och personer utan arbetarklassbakgrund. Figur 3 nedan visar hur de olika grupperna i genomsnitt upplever riksdagens arbetsformer och den egna partigruppens arbetsformer under perioden. Figuren visar den andel som i genomsnitt år 2006–2022 värderar arbetsformerna som i stort sett bra som de är eller mycket bra som de är.

När det gäller riksdagens arbetssätt (till vänster i figuren), finns inga nämnvärda skillnader i värderingen, vare sig mellan kvinnor och män, yngre och äldre, eller personer från arbetarklass respektive annan klassbakgrund. Det finns heller inga statistiskt signifikanta skillnader mellan hur dessa grupper värderar riksdagens arbetsformer i analyser med kontroller för andra relevanta variabler (se Appendixtabell 1).[3] I genomsnitt verkar en majoritet av riksdagsledamöterna vara tämligen nöjda med riksdagens arbetsformer.

Den högra delen av figuren visar uppfattningar om den egna partigruppens arbetsformer. Medan inga betydande skillnader finns mellan unga och äldre eller mellan personer med arbetarklassbakgrund respektive annan klassbakgrund, framstår det som att kvinnorna värderar partigruppens arbetssätt som något sämre än vad männen gör. Vidare analyser visar att könsskillnaderna varierar mellan olika partier och inte är statistiskt signifikanta när vi jämför genomsnittet för kvinnor och män från samtliga partier (se Appendix tabell 2). Inga skillnader finns heller mellan hur yngre och äldre ledamöter värderar partigruppens arbetsformer i djupare analyser som inkluderar kontrollvariabler. Ålder verkar därmed inte heller vara en faktor som missgynnar ledamöter vad gäller synen på partigruppens arbetssätt.

Analyserna av klassbakgrund tyder emellertid på att det finns intressanta skillnader i det här avseendet men dessa varierar mellan partier. Först vid kontroll för parti blir nämligen skillnaden mellan ledamöter med och utan arbetarklassbakgrund statistiskt signifikant. Intressant nog visar analysen att när ledamöter inom samma parti jämförs med varandra, värderar ledamöter med arbetarklassbakgrund partigruppens arbetsformer som bättre, än ledamöter med annan klassbakgrund. Arbetarklassbakgrund verkar alltså inte vara en faktor som missgynnar ledamöter.

[3] I Appendix redovisas bivariata och multivariata regressionsanalyser. I de multivariata regressionsanalyserna kontrollerar vi för parti, undersökningsår, huruvida ledamoten har ett ledarskapsuppdrag och huruvida ledamoten är en nykomling i riksdagen. Samtliga regressionsanalyser klustrar standardfelen på parti och år.

Figur 3 Olika grupper av riksdagsledamöters syn på riksdagens och partigruppernas arbetsformer (andel i stort sett/mycket bra som det är)

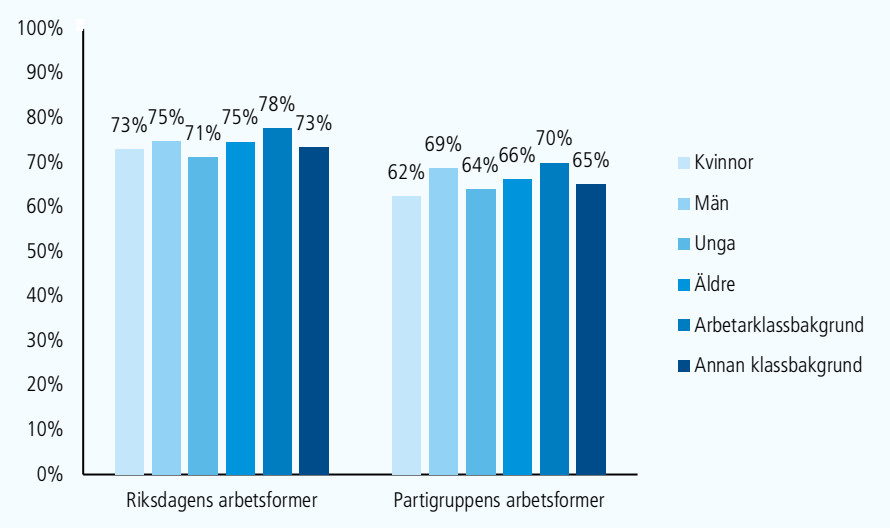

Källa: Riksdagsundersökningen 2006–2022

Kommentar: Frågan som figurerna bygger på lyder: "Vad tycker Du allmänt sett om Dina personliga arbetsförhållanden i riksdagen, om riksdagens arbetsformer och om den egna partigruppens arbetsformer?" Svarsalternativen är: "Mycket bra som det är", "I stort sett bra som det är", "Behöver förbättras på flera punkter" och "Behöver ändras i grunden". I figuren beräknas den genomsnittliga andelen för respektive grupp som anser att arbetsformerna i stort sett är bra som de är eller är mycket bra som de är.

Figur 4 visar hur de olika grupperna värderar sina personliga arbetsförhållanden. Återigen anges den andel som värderar sina personliga arbetsförhållanden som i stort sett bra som de är eller mycket bra som de är. Medan varken ålder eller klassbakgrund verkar påverka hur ledamöterna värderar sina personliga arbetsförhållanden, förefaller kvinnor uppleva sina personliga arbetsförhållanden som något sämre än männen gör. Vidare analyser med kontroller för fler variabler visar att kvinnor systematiskt värderar sina personliga arbetsförhållanden sämre än männen och att skillnaden genomgående är statistiskt signifikant (se Appendix-tabell 3). Detta gäller vid kontroll för ålder, klassbakgrund, år, parti, huruvida ledamoten är en nykomling i politiken och huruvida ledamoten har ett ledarskapsuppdrag i riksdagen. Inga statistiskt signifikanta skillnader finns för unga jämfört med äldre eller ledamöter med arbetarklassbakgrund jämfört med ledamöter med annan klassbakgrund i regressionsanalyserna med eller utan kontrollvariabler.

Figur 4 Olika grupper av riksdagsledamöters syn på sina personliga arbetsförhållanden (andel i stort sett/mycket bra som det är)

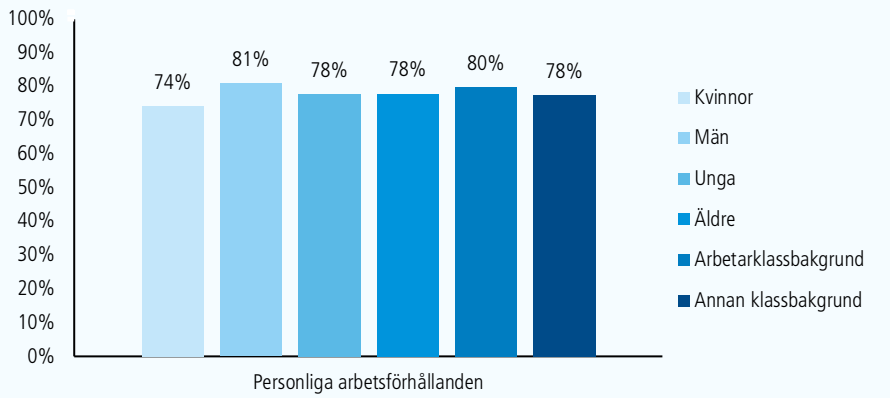

Källa: Riksdagsundersökningen 2006–2022.

Kommentar: Frågan som figurerna bygger på lyder: ”Vad tycker Du allmänt sett om Dina personliga arbetsförhållanden i riksdagen, om riksdagens arbetsformer och om den egna partigruppens arbetsformer?” Svarsalternativen är: ”Mycket bra som det är”, ”I stort sett bra som det är”, ”Behöver förbättras på flera punkter” och ”Behöver ändras i grunden”. I figuren visas andelen för respektive grupp som anser att arbetsförhållandena i stort sett är bra som de är eller är mycket bra som de är.

Möjligheter till inflytande – direkta och indirekta

Härnäst analyserar vi hur riksdagsledamöterna värderar sina möjligheter till inflytande. Här fokuserar vi både på mer direkta former av inflytande såsom möjligheten att påverka partigruppens ställningstaganden i olika frågor, och mer indirekta former av inflytande såsom att yttra sig under partigruppens möten.

Först analyserar vi hur de olika grupperna av riksdagsledamöter i genomsnitt uppfattar sina möjligheter att påverka partigruppens ställningstaganden. Figur 5 visar den andel som i genomsnitt år 2006–2022 värderar sina möjligheter till direkt inflytande som ganska eller mycket goda. Som väntat värderar riksdagsledamöterna genomgående sina möjligheter som betydligt större att påverka partigruppen i ställningstaganden inom sina specialområden än i andra frågor. Ett inflytande över riksdagsgruppens ställningstaganden i frågor som till exempel berör det utskott där ledamoten tjänstgör, följer naturligt med uppdraget som utskottsmedlem. När det gäller inflytande över sina specialområden finns ingen skillnad mellan vare sig kvinnor och män eller unga och äldre. Dock värderar ledamöter med arbetarklassbakgrund sina möjligheter att utöva inflytande inom sina specialområden som något bättre än vad ledamöter med annan klassbakgrund gör. Skillnaden är statistiskt signifikant vid kontroll för kön, ålder, år, parti, ledarskapsuppdrag och huruvida ledamoten är ny i riksdagen (se Appendix tabell 4). Också i det här avseendet sticker alltså gruppen med arbetarklassbakgrund ut i positiv bemärkelse vilket är värt att notera.

Figur 5 Direkt inflytande: Synen på sina möjligheter att påverka partigruppens ställningstagande (ganska eller mycket goda)

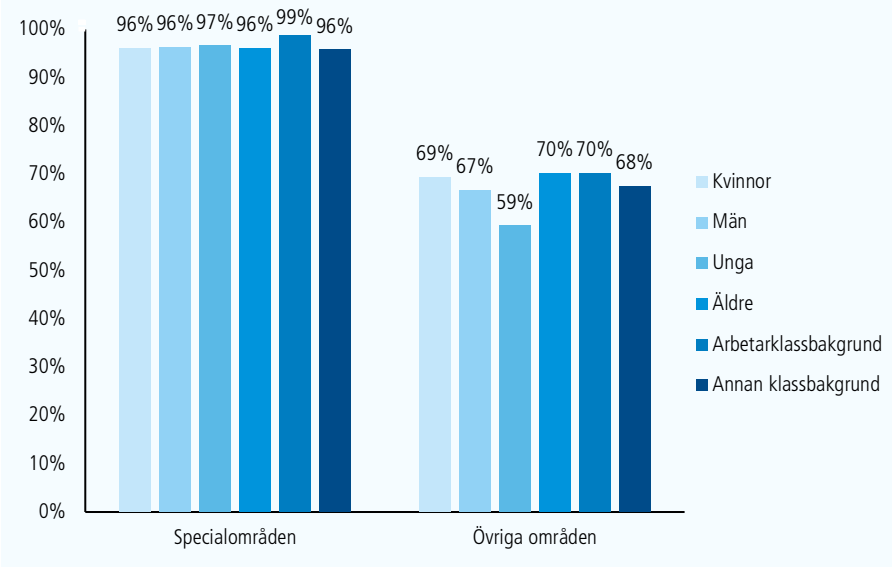

Källa: Riksdagsundersökningen 2006–2022

Kommentar: Frågan som figuren bygger på lyder: "Hur bedömer Du Dina möjligheter att påverka Din partigrupps ställningstaganden i olika frågor? A) I Dina specialområden B) I frågor utanför Dina specialområden?". Svarsalternativen är "Mycket goda", "Ganska goda", "Ganska dåliga" och "Mycket dåliga". Figuren anger den andel av ledamöterna som bedömer sina möjligheter att påverka partigruppens ställningstaganden som ganska eller mycket goda.

När det gäller möjligheterna att utöva inflytande över partigruppen i ställningstaganden utanför de egna specialområdena sticker gruppen unga ut. Yngre ledamöter värderar sina möjligheter till ett sådant inflytande som betydligt sämre än äldre. Denna skillnad är statistiskt signifikant och består vid kontroll för kön, klassbakgrund, år, parti, ledarskapsuppdrag och huruvida ledamoten är ny i riksdagen (se Appendix tabell 5). Detta tyder på att det bristande inflytandet för yngre ledamöter inte kan förklaras av att de har kortare erfarenheter från riksdagspolitiken. Det framstår, utifrån dessa resultat, som att de yngre ledamöternas synpunkter på frågor utanför sina specialområden inte tillmäts samma betydelse av partigruppen som synpunkter från äldre ledamöter.

När vi istället analyserar ledamöternas indirekta inflytande framträder fler skillnader. Figur 6 visar ledamöternas uppskattning av hur vanligt det är att de yttrar sig på partigruppens möten. Vi har delat in svaren i tre kategorier: de som sällan eller aldrig yttrar sig på partigruppens möten, de som yttrar sig då och då, och de som oftast eller nästan varje gång yttrar sig.

Figur 6 Indirekt inflytande: Hur ofta yttrar sig ledamöter under partigruppens möten?

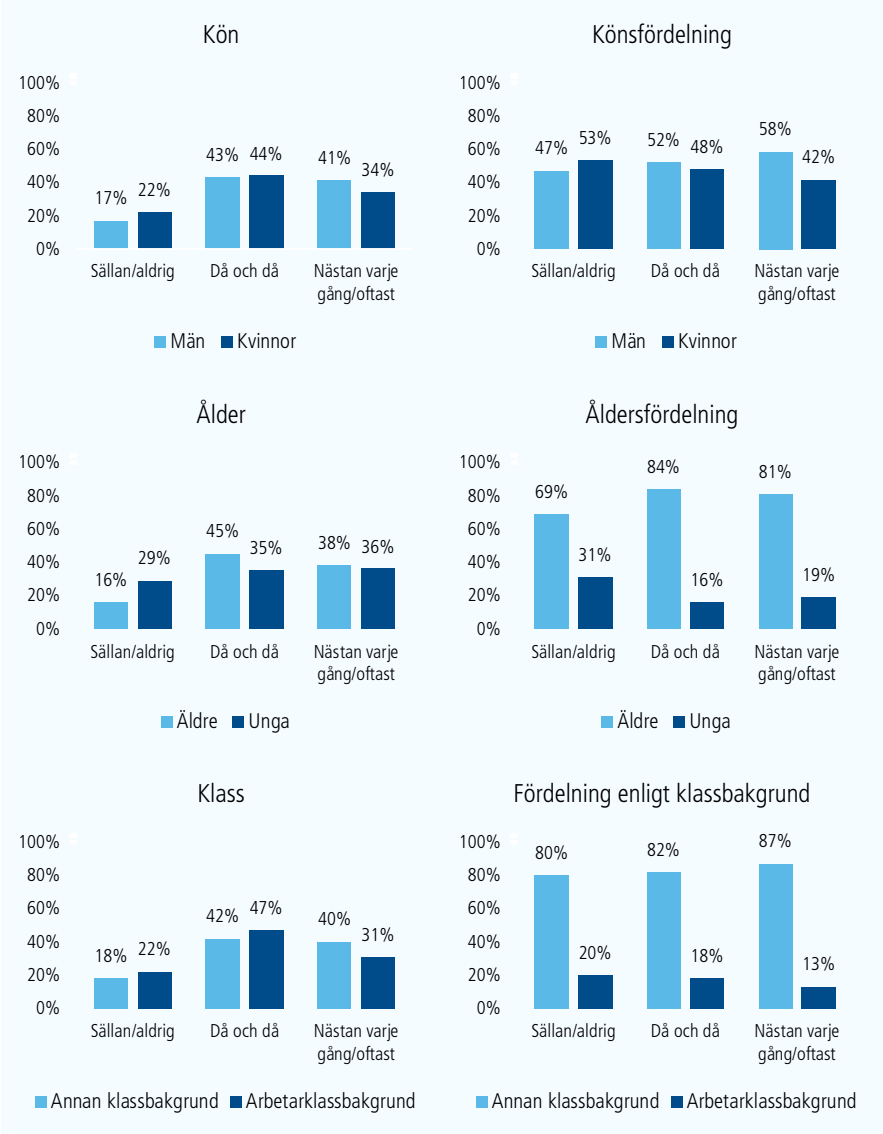

Källa: Riksdagsundersökningen 2006–2022

Kommentar: Frågan som figuren bygger på lyder: ”Ungefär hur vanligt är det att Du yttrar dig under riksdagsgruppens möten?” Svarsalternativen är Aldrig; Sällan; Då och då; Nästan varje gång; Oftast.

Den första delen av Figur 6 visar könsskillnader. Till vänster visar vi den andel inom gruppen kvinnor respektive män som yttrar sig sällan/aldrig, då och då eller oftast/nästan varje gång. Här framgår att det är vanligast för både kvinnor och män att yttra sig då och då på partigruppsmöten, men det är mer vanligt att kvinnor sällan eller aldrig yttrar sig och att män yttrar sig oftast eller nästan alltid. Till höger i figuren visar vi vilken könsfördelning detta ger upphov till i talutrymmet på partigruppsmötena. Om det inte hade funnits någon skevhet i benägenheten att yttra sig på partigruppsmöten hade kvinnor utgjort 46% och män 54% av varje grupp, givet könsfördelningen i riksdagen under den period vi studerar. Figuren visar att kvinnor utgör en majoritet av de ledamöter som sällan eller aldrig yttrar sig, och att den största könsskevheten finns i den grupp som oftast eller nästan alltid yttrar sig. Av de som oftast eller nästan alltid yttrar sig är 58% män och 42% är kvinnor. Könsskillnaderna är statistiskt signifikanta och kvarstår vid kontroll för andra faktorer såsom parti, år, huruvida ledamoten har ett ledarskapsuppdrag och huruvida ledamoten är ny i riksdagen (se Appendix-tabell 6). Dessa resultat antyder att männen är mer aktiva i diskussionerna i partigrupperna än kvinnorna och därmed har större möjligheter till indirekt inflytande över partiets politik.

Nästa del av figur 6 visar skillnader mellan åldersgrupper. Figuren till vänster visar att det är betydligt fler unga som sällan eller aldrig yttrar sig på partigruppsmöten. Den högra sidan av figuren visar att detta ger upphov till en dynamik där äldre upptar mer talutrymme än yngre på partigruppsmötena. Med tanke på att unga ledamöter utgör omkring 20% av riksdagsledamöterna under den tid vi studerar är även unga tydligt underrepresenterade i den grupp riksdagsledamöter som yttrar sig då och då eller ofta under partigruppsmöten; de utgör 16%, respektive 19%, av dessa grupper. Åldersskillnaderna är statistiskt signifikanta och kvarstår vid kontroll för andra faktorer (se Appendix-tabell 6). Dessa skillnader ger de yngre ledamöterna sämre förutsättningar att forma partiets politik.

Sist i Figur 6 visar vi skillnaderna mellan ledamöter utifrån klassbakgrund. Jämfört med ledamöter med annan klassbakgrund uppger ledamöter med arbetarklassbakgrund att de yttrar sig mer sällan. I djupare analyser med kontrollvariabler framträder en mer diversifierad bild och det framkommer stora skillnader mellan partier (se Appendix tabell 6). I vissa partier är ledamöter med arbetarklassbakgrund betydligt mer benägna att yttra sig under partigruppsmöten än andra ledamöter. I andra partier tar ledamöter med arbetarklassbakgrund en mycket mer tillbakadragen roll på partigruppsmötena. När de olika mönster som finns mellan olika partier räknas bort är istället personer med arbetarklassbakgrund i genomsnitt mer benägna än ledamöter med annan klassbakgrund att yttra sig.

Varierande jämlikhet i formella och informella förutsättningar

Resultaten av våra analyser visar för det första att riksdagsledamöters sociala grupptillhörighet spelar roll för hur de uppfattar sina arbetsvillkor och möjligheter till inflytande. Vi har undersökt betydelsen av kön, ålder och klassbakgrund och det finns intressanta skillnader i alla dessa avseenden.

När det gäller kön pekar resultaten i samma riktning som tidigare forskning (Erikson & Josefsson, 2019; Wängnerud, 2015); kvinnor upplever sina personliga arbetsförhållanden som sämre än männen. Det är värt att betona att det inte finns några direkta könsskillnader i värderingen av riksdagens arbetsformer eller några genomgående könsskillnader i värderingen av partigruppens arbetsformer. Detta tyder på att det är aspekter som inte direkt härrör från riksdagens eller partigruppens arbetsformer som ger kvinnor sämre arbetsvillkor än män. Tidigare forskning visar på betydande könsskillnader när det gäller informella aspekter såsom att bli respektfullt bemött, möjligheten att få de uppdrag ledamoten själv önskar, interaktioner med medborgare och utsatthet för trakasserier (Erikson & Josefsson, 2021; Håkansson, 2023; Håkansson, 2024). Det är möjligt att det är dessa aspekter som leder till att kvinnorna uppfattar sina personliga arbetsvillkor som sämre än vad männen gör.

Även när det gäller frågan om att yttra sig på partigruppsmöten och därmed indirekt forma den politiska agendan, finner vi att kvinnorna missgynnas i förhållande till männen. Trots detta visar analysen att kvinnorna upplever sig ha politiskt inflytande i samma grad som män när det gäller det mer direkta inflytandet som ofta kopplas till formella roller i utskottet eller partiet. Å ena sidan kan detta ses som positivt, då det tyder på att de kvinnor som tagit sig till riksdagen trots allt utövar ett reellt politiskt inflytande. Å andra sidan är det inte rimligt att detta inflytande tillsynes uppnås till en högre personlig kostnad för kvinnorna jämfört med männen. Kvinnorna verkar behöva övervinna sämre arbetsförhållanden än männen för att uppnå samma resultat. Kvinnorna verkar inte heller känna sig lika bekväma som männen att ta till orda på partigruppsmöten.

När det gäller åldersskillnader finner vi att de yngre ledamöterna i vissa avseenden har sämre förutsättningar än äldre motsvarigheter. De yngre verkar inte ha samma utrymme att forma politiken utanför sina specialområden och yttrar sig inte i lika hög utsträckning som äldre partikolleger på partigruppsmöten. I andra avseenden verkar de unga värdera sina villkor lika som äldre ledamöter.

Betydelsen av klassbakgrund är intressant och något oväntad. Från tidigare forskning kan ledamöter med arbetarklassbakgrund förväntas vara en marginaliserad grupp. I motsats till detta tycks den här gruppen vara väl etablerad och uppleva sina arbetsförhållanden och möjligheter till inflytande som goda, till och med som bättre än andra grupper. Här bör noteras att det finns partiskillnader och att detta är en grupp som genom sin numerära underrepresentation förmodligen inte

är typisk för befolkningen i övrigt med arbetarklassbakgrund. Snarare har de selekterats i den meningen att de behövt vara mycket skickliga i termer av till exempel att ta plats i debatter för att lyckas nå positionen som riksdagsledamot (jfr Erikson & Josefsson 2019a).

Resultaten är inte entydiga i den meningen att en viss grupp systematiskt uppskattar arbetsvillkor och inflytande som sämre i alla de aspekter vi undersökt. Här skulle vi vilja återkoppla till den diskussion som vi inledningsvis väckte om graden av formalisering i riksdagsarbetet och dess betydelse för hur jämlika villkoren blir. För det första kan konstateras att ledamöterna, oavsett bakgrund, uttrycker att de är nöjda med arbetsvillkoren i riksdagen som helhet som kan sägas vara i hög grad formaliserade. När det gäller arbetsvillkoren i partigrupperna finns större variation och här ser vi tecken på att kvinnor missgynnas i vissa partier men inte genomgående. Framförallt finns skillnader när det gäller de personliga arbetsförhållandena, vilket är den minst formaliserade aspekten av arbetsvillkoren. Analysen av direkt inflytande och möjligheten att delta i debatten kan tolkas i samma riktning. Medan kvinnorna i samma grad som män uppger sig ha direkt inflytande i partigruppen finner vi tydliga könsskillnader när det gäller hur ofta de yttrar sig i debatten. En möjlig förklaring är att det direkta inflytandet är mer reglerat i den meningen att det är kopplat till formella ledarskapsroller såsom utskottstillhörighet, talespersonskap, osv. där vi vet att partierna uppvisar hög grad av könsbalans (Erikson & Josefsson, 2023), medan att yttra sig i debatten är mindre formaliserat i just partigrupperna. Där är det således troligt att fler informella normer och praktiker får betydelse för vem som yttrar sig och tar plats. Här behövs mer forskning för att förstå relationen mellan formell reglering av arbetsvillkor i politiken och jämlikhet i olika avseenden, men vi ser vissa tecken på att de mer formaliserade delarna av riksdagsarbetet tycks främja mer jämlika villkor.

Mönstren skiljer sig till viss del åt mellan olika undersökningsår, men det finns inga systematiska trender över tid som pekar på en utveckling i en viss riktning. Värt att notera är dock att i enkäten för år 2022 verkar talutrymmet på partigruppsmötena såväl som bedömningen av de personliga arbetsförhållandena vara mer jämställda mellan kvinnor och män än tidigare år. Fortsatt forskning behövs för att analysera huruvida resultaten för detta år innebär ett undantag eller en ny trend på lång sikt. Det finns även vissa skillnader mellan större och mindre partier och mellan partier till vänster och höger inom politiken. Inte heller dessa skillnader tyder dock på att en viss typ av partier har större jämlikhet än andra i samtliga avseenden och mer forskning krävs för att förstå dessa mönster på djupet.

En annan intressant aspekt att undersöka närmare framöver är relationen mellan sociala gruppers numerära representation och hur de uppfattar arbetsvillkor och inflytande. Medan kvinnor och unga är väl representerade numerärt jämfört

med personer med arbetarklassbakgrund, är de grupper som i vissa avseenden förefaller vara missgynnade eller marginaliserade vad gäller arbetsvillkoren. I motsats till dem är gruppen med arbetarklassbakgrund numerärt sett underrepresenterad i riksdagen, men de ledamöter som uppger sig ha arbetarklassbakgrund verkar snarast vara mer etablerade och inflytelserika än andra. Slutligen behövs mer forskning kring betydelsen av etniska minoritetsbakgrunder i riksdagen. Detta är en grupp som är markant marginaliserad numerärt i politiken och vars villkor vi behöver veta mer om utifrån ett jämlikhets- såväl som ett demokratiskt perspektiv.

Referenser

Ahlbäck Öberg, Shirin, Jörgen Hermansson och Lena Wängnerud. 2007. *Exit Riksdagen*. Malmö: Liber.

Azari, Julia R. och Jennifer K. Smith. 2012. "Unwritten Rules: Informal Institutions in Established Democracies." *Perspectives on Politics* 10 (1): 37–55.

Bjarnegård, Elin. 2018. "Men's Political Representation." *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

Bjarnegård, Elin och Rainbow Murray. 2018. "Revisiting Forms of Representation by Critically Examining Men." *Politics & Gender* 14 (2): 265–70.

Bjarnegård, Elin och Pär Zetterberg. 2019. "Political Parties, Formal Selection Criteria, and Gendered Parliamentary Representation." *Party Politics* 25 (3): 325–35.

Carnes, Nicholas. 2016. "Why Are There so Few Working-Class People in Political Office? Evidence from State Legislatures." *Politics, Groups, and Identities* 4 (1): 84–109.

Chappell, Louise och Georgina Waylen. 2013. "Gender and the Hidden Life of Institutions." *Public Administration* 91 (3): 599–615.

Childs, Sarah och Melanie Hughes. 2018. "'Which Men?' How an Intersectional Perspective on Men and Masculinities Helps Explain Women's Political Underrepresentation." *Politics & Gender* 14 (2): 282–87.

Clayton, Amanda, Diana Z. O'Brien och Jennifer M. Piscopo. 2019. "All Male Panels? Representation and Democratic Legitimacy." *American Journal of Political Science* 63 (1): 113–29.

Crawford, Mary och Barbara Pini. 2011. "The Australian Parliament: A Gendered Organisation." *Parliamentary Affairs* 64 (1): 82–105.

Dancygier, Rafaela, Karl-Oskar Lindgren, Sven Oskarsson och Kåre Vernby. 2015. "Why Are Immigrants Underrepresented in Politics? Evidence from Sweden." *American Political Science Review* 109 (4): 703–24.

Elsässer, Lea och Armin Schäfer. 2022. "(N)One of Us? The Case for Descriptive Representation of the Contemporary Working Class." *West European Politics* 45 (6): 1361–84.

Erikson, Josefina, Sandra Håkansson och Cecilia Josefsson. 2023. "Three Dimensions of Gendered Online Abuse: Analyzing Swedish MPs' Experiences of Social Media." *Perspectives on Politics* 21 (3): 896–912.

Erikson, Josefina och Cecilia Josefsson. 2019a. "Does Higher Education Matter for MPs in Their Parliamentary Work? Evidence from the Swedish Parliament." *Representation* 55 (1): 65–80.

———. 2019b. "The Legislature as a Gendered Workplace: Exploring Members of Parliament's Experiences of Working in the Swedish Parliament." *International Political Science Review* 40 (2): 197–214.

———. 2021. "Equal Playing Field? On the Intersection between Gender and Being Young in the Swedish Parliament." *Politics, Groups, and Identities* 9 (1): 81–100.

———. 2022. "The Parliament as a Gendered Workplace: How to Research Legislators' (UN)Equal Opportunities to Represent." *Parliamentary Affairs* 75 (1): 20–38.

———. 2023. "Feminine Leadership Ideals and Masculine Practices: Exploring Gendered Leadership Conditions in the Swedish Parliament." *Politics & Gender* 19 (4): 1061–86.

Folke, Olle och Johanna Rickne. 2024. "The Class Ceiling in Politics." *American Political Science Review*, i tryck.

Franceschet, Susan. 2015. "Gendered Institutions and Women's Substantive Representation: Female Legislators in Argentina and Chile." I *Gender, Politics and Institutions: Towards a Feminist Institutionalism*, 58–78. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Franceschet, Susan och Jennifer M. Piscopo. 2008. "Gender Quotas and Women's Substantive Representation: Lessons from Argentina." *Politics & Gender* 4 (3): 393–425.

Gains, Francesca och Vivien Lowndes. 2014. "How Is Institutional Formation Gendered, and Does It Make a Difference? A New Conceptual Framework and a Case Study of Police and Crime Commissioners in England and Wales." *Politics & Gender* 10 (4): 524–48.

Geddes, Marc. 2024. "Comparing Evidence Use in Parliaments: The Interplay of Beliefs, Traditions, and Practices in the UK and Germany." *Policy and Society*, May, puae017.

Hagevi, Magnus. 2003. "Parliamentary Party Groups in the Swedish Riksdag." I *Parliamentary Party Groups in European Democracies*, red Heidar Knut och Koole Ruud, 161–76. London: Routledge.

Håkansson, Sandra. 2021. "Do Women Pay a Higher Price for Power? Gender Bias in Political Violence in Sweden." *The Journal of Politics* 83 (2): 515–31.

———. 2023. "Explaining Citizen Hostility against Women Political Leaders: A Survey Experiment in the United States and Sweden." *Politics & Gender*, May, 1–28.

———. 2024. "The Gendered Representational Costs of Violence against Politicians." *Perspectives on Politics* 22 (1): 81–96.

Håkansson, Sandra och Nazita Lajevardi. 2024. "Representation at Risk: Evaluating Levels and Consequences of Violence against Immigrant-Background Politicians." *American Political Science Review*.

Hayes, Matthew och Matthew V. Hibbing. 2017. "The Symbolic Benefits of Descriptive and Substantive Representation." *Political Behavior* 39 (1): 31–50. https://doi.org/10.1007/s11109-016-9345-9.

Helmke, Gretchen och Steven Levitsky. 2004. "Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda." *Perspectives on Politics* 2 (4): 725–40.

Kantola, Johanna, Anna Elomäki, Barbara Gaweda, Cherry Miller, Petra Ahrens och Valentine Berthet. 2023. "'It's Like Shouting to a Brick Wall': Normative Whiteness and Racism in the European Parliament." *American Political Science Review* 117 (1): 184–99.

Kittilson, Miki Caul. 2016. "Gender and Political Behavior." *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.

Krook, Mona Lena och Fiona Mackay, reds. 2011. *Gender, Politics and Institutions - Towards a Feminist Institutionalism*. Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.

Lajevardi, Nazita, Moa Mårtensson och Kåre Vernby. 2024. "Do Minorities Feel Welcome in Politics? A Cross-Cultural Study of the United States and Sweden." *British Journal of Political Science*, May, 1–10.

Miller, Cherry M. 2021. *Gendering the Everyday in the UK House of Commons: Beneath the Spectacle. Gender and Politics*. Cham: Springer International Publishing.

Paxton, Pamela, Melanie M. Hughes och Tiffany D. Barnes. 2021. *Women, Politics, and Power: A Global Perspective*, Fourth Edition. 4th ed. Maryland: Rowman & Littlefield.

Phillips, Anne. 1995. *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press.

Pitkin, Hanna F. 1967. *The Concept of Representation*. UC Press.

Rocha, Rene R., Caroline J. Tolbert, Daniel C. Bowen och Christopher J. Clark. 2010. "Race and Turnout: Does Descriptive Representation in State Legislatures Increase Minority Voting?" *Political Research Quarterly* 63 (4): 890–907.

Soininen, Maritta. 2010. "Ethnic Inclusion or Exclusion in Representation? Local Candidate Selection in Sweden." I Karen Bird, Thomas Saalfeld och Andreas M. Wüst (reds.) *The Political Representation of Immigrants and Minorities*. (145-163). Routledge.

Sundström, Aksel och Daniel Stockemer. 2021. "Conceptualizing, Measuring, and Explaining Youths' Relative Absence in Legislatures." *PS: Political Science & Politics* 54 (2): 195–201.

Wängnerud, Lena. 2015. *The Principles of Gender-Sensitive Parliaments*. Oxfordshire: Routledge.

8
Riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigrupperna under tre decennier

MAGNUS HAGEVI

I denna studie analyseras vilket inflytande riksdagsledamöterna upplever sig ha i sina partigrupper 1988, 2006 och 2022. Då arbetsfördelningen är omfattande i riksdagsarbetet studeras det upplevda inflytandet inom och utanför riksdagsledamöternas specialområden. Resultatet visar att de skilda erfarenheter riksdagsledamöter gör i sitt parlamentariska arbete till stor del också påverkar hur de upplever sitt eget inflytande i partigrupperna. Andelen som upplever inflytande har förändrats mycket litet över tid, men samtidigt har de riksdagsledamöter som upplever inflytande anpassat sig alltmer till partidisciplinen. Det kan peka på att gapet mellan riksdagsledamöternas upplevda och faktiska inflytande har blivit större genom att de upplever mer inflytande än vad de faktiskt har.

Politik handlar i grunden om makt.[1] En av den representativa demokratins centrala uppgifter är att på ett legitimt sätt fördela resurser och rättigheter genom statliga beslut, det vill säga att avgöra vem som ska få vad och vilka handlingar som är tillåtna eller förbjudna. I Sverige väljer medborgarna partier och riksdagsledamöter för att de ska fatta dessa avgöranden genom beslut i riksdagen. När det gäller riksdagsbesluten råder det bred enighet om att makten i huvudsak fördelas mellan partigrupperna som består av riksdagsledamöter som valts in genom samma partis valsedlar. Individuella riksdagsledamöter anses däremot ha begränsat inflytande. Det är partilinjen – den ståndpunkt och de åtgärder som partigruppens ledning anser ligga i partiets intresse (Davidsson, 2006) – som är avgörande. När beslut fattas är det i allt väsentligt partilinjerna som ställs mot varandra, och riksdagsledamöterna förväntas följa den disciplin som partigruppen påbjuder. Då partilinjen och partilojalitet är av stor betydelse i riksdagen, torde riksdagsledamöternas uppfattning om sitt inflytande i partigruppen relatera till deras förmåga att påverka partilinjen.

De riksdagsledamöter som är invalda i riksdagen har i formell mening lika inflytande. Alla har blivit invalda av svenska medborgare. Alla har en röst vid voteringar. Men när riksdagsledamöterna tar sig an sitt värv att bestämma saker och

[1] Kapitlet är en uppdatering av resultat som tidigare redovisats (Hagevi, 2010). En del av texten i detta kapitel återfinns i den tidigare redovisningen.

ting är det ändå långt ifrån alla som är lika inflytelserika, något som riksdagsledamöterna själva kanske noterar. I riksdagen gör riksdagsledamöterna olika erfarenheter och möter en fördelning av uppdrag som kan ge olika uppfattning om det egna inflytandet.

I den mån riksdagsledamöternas inflytande går via att påverka partilinjen spelar riksdagsledamöternas uppfattning om sitt inflytande över partiets ställningstaganden en central roll. Denna upplevelse kan tillfredsställa ledamöter som strävar efter makt och påverka hur de agerar för att få uppleva inflytande i sin partigrupp. Forskare har till exempel noterat att riksdagsledamöter som inte upplevt inflytande i sin partigrupp är extra vanliga bland dem som frivilligt väljer att avsluta sitt riksdagsuppdrag (Wängnerud, 2007).

Det är angeläget att analysera makt och inflytande i parlamentariska partigrupper. En återkommande observation är att partigrupperna i riksdagen, liksom i andra nationella parlament, har fått en allt större betydelse för partiernas ställningstaganden, ofta på bekostnad av de bredare medlemsorganisationerna utanför parlamenten (Pierre & Widfeldt, 1994; Mair, 1997; Isberg, 1999; Katz, 2002; Katz & Mair, 2002, 2009). Denna dynamik visar på en förändring i maktbalansen inom partierna, där partigruppernas parlamentariska arbete har kommit att spela en alltmer central roll i beslutsfattandeprocessen. Forskning har visat att interna processer inom riksdagens partigrupper kan vara avgörande innan partilinjen slutgiltigt fastställs och att frågor och förhandlingsuppgörelser måste diskuteras och förankras inom partigrupperna (Larsson, 1986; Sannerstedt 1992; Hagevi, 1998; Davidsson, 2006). Forskningen om vad som sker inom riksdagens partigrupper är dock sparsam och börjar att bli alltmer ålderstigen (för några av de senaste studierna, se Hagevi, 2010; Karlsson, 2018). Sedan mitten av 1980-talet har politiken dessutom fått nya partier, nya ideologiska dimensioner och sakfrågor, nya medier och ny blockpolitik (Hagevi, 2022). Även riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigrupperna kan ha förändrats.

Avsikten i det här kapitlet är att undersöka riksdagsledamöternas upplevelse av inflytande i sin partigrupp, hur den upplevelsen påverkas av det som möter dem i riksdagen och om denna upplevelse förändrats sedan 1988.

Nästa steg i detta kapitel är att utifrån tidigare forskning om riksdagsledamöterna identifiera vad som möter dem i riksdagen som kan påverka deras upplevelse av inflytande i riksdagen. Därefter redovisas data och operationaliseringar som används i föreliggande studie varpå de empiriska resultaten redovisas. Kapitlet avslutas med några övergripande slutsatser.

Det som i riksdagen kan påverka upplevelse av inflytande

Alla riksdagsledamöter tillhör ett parti när de väljs in i riksdagen. Förutom att de är just olika partier med olika ideologier och politiska intressen finns andra skillnader mellan dem. En av dessa är *partistorlek* och den kan inverka på upplevelsen av inflytande i partigruppen. Allt annat lika är det fler att dela makten med i stora partigrupper än i små. Enskilda personer kan uppfatta det som svårare att göra sig hörda i stora grupper än i små (Gahrton, 1983; Esaiasson & Holmberg, 1996; Hagevi, 2000; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). Därför bör ledamöter i stora partier uppleva sitt inflytande i partigrupperna som relativt begränsat i jämförelse med ledamöter i små partigrupper.

Eftersom parlamentarism praktiseras i förhållandet mellan riksdag och regering kan detta påverka om riksdagsledamöterna upplever att de har inflytande (Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). En första tanke är att riksdagsledamöter som representerar ett parti som sitter i regeringen borde uppfatta sig ha större inflytande än de som tillhör oppositionen (Gahrton, 1983). När forskare frågat riksdagsledamöterna om hur stort inflytande de själva har på den politik som förs på nationell nivå i Sverige tenderar de som tillhör regeringspartier uppleva något större inflytande än de som tillhör oppositionspartier (Karlsson, 2018). Svaren på frågan kan dock till stor del bero på regeringsunderlaget i riksdagen. När riksdagsledamöterna på regeringssidan har en egen riksdagsmajoritet bör det innebära att avståndet till upplevt inflytande bland oppositionspartierna är större jämfört med när riket styrs av en minoritetsregering med behov av att söka stöd från oppositionen i riksdagen.

När frågan om upplevt inflytande lämnar vad som sker på nationell nivå och i stället fokuserar det upplevda inflytandet i partigruppen ger partier i *regeringsställning* en annan dynamik. För ett oppositionsparti är riksdagen ett givet centrum för oppositionsarbetet. Men om ett parti går från opposition till regeringsställning flyttas tyngdpunkten i partiets policyutformning bort från riksdagen till regeringen. Regeringspartiernas statsråd bestämmer inte bara agendan i riksdagen, utan tar också tag i partiernas policyproduktion på ett annat sätt som inte var möjligt när samma parti var i oppositionsställning. Vid ett regeringsskifte finner de riksdagsledamöter som är kvar i partigruppen att deras partikamrater i regeringen till största del tagit över och bestämmer partilinjen (om det är en koalitionsregering är det i vissa frågor politiker från andra partier). För regeringssidan har det egna partiets inflytande blivit större eftersom riksdagsbesluten är mer lika de egna åsikterna än vad som annars vore fallet. Men riksdagsledamöternas eget agerande har i allt väsentligt mindre betydelse för partilinjens utformande än vad som är fallet i opposition. Flera av de mest inflytelserika ledamöterna har till yttermera visso flyttat över Norrström och arbetar i regeringen. Den främsta uppgiften för regeringssidans ledamöter är i stället att försvara regeringens politik och

stödja sin regering. En sådan förskjutning av upplevt inflytande har framkommit i tidigare forskning: ”Man arbetar för regeringen i regeringsställning. I oppositionsställning arbetar man för sina ideal” (Isberg, 1999:90; se även Andersson, 1969; Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005; Hagevi, 2010).[2] Utifrån tidigare forskning bör riksdagsledamöterna således uppfatta sitt inflytande i partigruppen som relativt litet när det egna partiet är i regeringsställning, medan motsvarande riksdagsledamöter bör uppfatta större inflytande i partigruppen när de är i opposition.

Anciennitet

Anciennitet är antalet riksmöten som en person varit riksdagsledamot. Den ligger till grund för anciennitetsprincipen (Hagevi, 1994, 1998; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). Det finns rapporter om att anciennitetsprincipen försvagats på denna sida om det senaste sekelskiftet (Hagevi, 2010). Om anciennitet enbart rör sig om vilka uppdrag som någon erhåller, bör anciennitetens inverkan på det upplevda inflytandet kunna förklaras av dessa uppdrag. Anciennitet kan även indikera kompetenser som någon med relativt lång erfarenhet i politiken erhållit i riksdagen. Även detta kan medföra att riksdagsledamöter med hög anciennitet upplever större inflytande än de med låg anciennitet.

Specialisering

Bland annat den stora mängden ärenden leder till att partigruppens medlemmar inte kan engagera sig i alla förslag som bereds i partigruppen. I stället finns det en arbetsfördelning och *specialisering*, vilket innebär att en partigrupp utser en del av sina riksdagsledamöter att ha huvudansvar för politiken inom ett ämnesområde. Ledamöternas huvudsakliga ämnesområde i riksdagsarbetet kallas för specialområde. Medan inflytandet inom specialområdet kan uppfattas som relativt stort kan specialiseringen leda till att riksdagsledamöternas uppfattar sitt inflytande utanför sitt specialområde som relativt litet. (Arter, 1984; Larsson, 1986; Sannerstedt, 1992; Hagevi, 1998, 2010; Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005; Davidsson, 2006).

Det är dock inte självklart att riksdagsledamöter strävar efter att vara specialister. Det är möjligt att en del i stället vill vara generalister (Matthews, 1960; Hellevik, 1969; Hernes, 1971; Esaiasson & Holmberg, 1990, 1996; Sannerstedt, 1992; Hagevi, 1998, 2010; Isberg, 1999). Somliga har propagerat för att generalist är en normativt bättre arbetsform än att vara specialist (Lindbeck m.fl., 1993). Flera forskare rapporterar dock att de flesta riksdagsledamöter agerar som specialister

[2] Se även Sannerstedt (1992) som redovisar hur regeringssidans riksdagsledamöter deltar i regeringens arbete.

och att de upplever mycket goda möjligheter att påverka partigruppen inom det egna specialområdet, men att möjligheterna är mindre utanför specialområdet. Detta pekar på att partigrupperna ger sina ledamöter möjligheten att verka inom ett specialområde där de själva uppfattar sig kunna påverka partilinjen (Holmberg & Esaiasson, 1990; Esaiasson & Holmberg, 1996; Hagevi, 1998, 2010; Wängnerud, 2007).

Aktivitet

Att vara aktiv är ett sätt att uppleva inflytande, till exempel genom att *yttra sig på partigruppens möten*. När riksdagen sammanträder har partigrupperna möten minst en gång i veckan för att informera om och diskutera partigruppens ställningstaganden i aktuell politik. Bland riksdagsledamöterna är det en vanlig uppfattning att framgångsrikt deltagande i partigruppens diskussioner ökar möjligheten att påverka partilinjen (Isberg, 1999; Hagevi, 2000; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). Ovan nämndes att riksdagsledamöternas inflytande påverkas av partiernas storlek. Den kan också påverka riksdagsledamöternas möjligheter att göra sin röst hörd i partigruppen. I stora partier finns ofta ett tryck att hålla igen och inte yttra sig så ofta. Dessutom rapporterar tidigare forskning att riksdagsledamöter i stora partigrupper yttrar sig relativt sällan under partigruppens möten (Hagevi, 2000; Upmark & Barrling Hermansson, 2005).

Partidisciplin

Som redan nämnts är partilinjerna centrala i riksdagen. Partigruppernas ledningar, och oftast andra ledamöter i partigruppen, kräver att alla dess riksdagsledamöter stödjer partilinjen, så kallad partidisciplin. Den kan röra voteringar i kammaren, men också möjligheten att motionera och vilka förslag som då kan läggas. Partidisciplinen kan också sträcka sig till riksdagsledamotens offentliga uttalanden (Davidsson, 2006). Forskare betonar vikten av att riksdagsledamöterna anpassar sig till normerna i partigrupper för att uppleva inflytande. Det är främst samarbete och partidisciplin som nämns. Riksdagsledamöterna ska se riksdagsarbetet som en lagsport och lojalt inrikta sig på arbetet inom sitt specialområde, ha rätt politisk åsikt och inte ifrågasätta för mycket (Gahrton, 1983; Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005; Martinsson, 2024).

De riksdagsledamöter som bäst beskrivs som *anpassade till partidisciplinen* kan uppleva ett större inflytande i sin partigrupp än de som inte anpassat dig partidisciplinen. För dessa innebär partidisciplinen att de inte får göra som de vill för att de *avviker ideologiskt* från partilinjen. Dels kan de tycka att partidisciplinen är för stark och att de är tvingade att hålla sig till partilinjen. Dels kan de som avviker ideologiskt uppfatta sig ifrågasatta och överkörda. Men för att kunna tala om ett parti krävs dock ett minimum av sammanhållning, varför en del riksdagsledamöter

menar att för låg partidisciplin är ett problem (Esaiasson & Holmberg, 1996; Isberg, 1999). Närriksdagsledamöter som inte stödjer partilinjen bryter mot partidisciplinen kan detta också leda till minskad upplevelse av inflytande bland dem som stödjer partilinjen. Utifrån detta resonemang kan missnöje med både för hög och för låg partidisciplin samt ideologisk avvikelse leda till att riksdagsledamöterna uppfattar att deras inflytande i partigruppen är relativt litet. Däremot kan de som är nöjda med partidisciplinen och som inte är ideologiska avvikare i stället uppfatta att motsvarande inflytande som relativt stort.

Även om riksdagsledamöter som tycker att partidisciplinen är lagom och inte avviker ideologiskt från partilinjen uppfattar sig har inflytande i partigruppen kan detta vara en tveksam tolkning. Den som tycker att partidisciplinen och partilinjen är bra som den är kanske inte påverkar någonting utan fungerar mer som ett passivt stöd eller en hejarklack för partiets ledare och att dessa snarare påverkar riksdagsledamotens preferenser än att riksdagsledamoten påverkar i partigruppen (Shepard & Panko, 1974; Gahrton, 1983; Ford & Johnsson, 1998; se Lukes, 2005).

Vertikala och horisontella positioner

Som tidigare nämnts så organiseras arbetet i riksdagen genom arbetsfördelning. De som har blivit tilldelade ansvar för en viss uppgift har då fått en position. Forskare har visat att riksdagsledamöter menar att olika positioner i riksdagen ger olika grader av inflytande (Hagevi, 1998; Öhberg, 2011; jfr Gahrton, 1983). Det är vanligt att identifiera vertikala och horisontella positioner.

Vertikala positioner bygger på hierarkisk arbetsfördelning som ger mer inflytande till positioner som avser att koordinera arbete som genomförs av innehavare av positioner på en lägre hierarkisk nivå (Egeberg, 2012). Några vertikala positioner inom riksdagsorganisationen inklusive dess partigrupper är medlemskap i partigruppens styrelse (ibland kallat för förtroenderåd) och utskottsposition i riksdagen.

Det är vanligt att *partigruppens styrelse* utpekas som inflytelserika i partigrupperna (Hagevi, 2010).[3] Grunden i att partigruppens styrelse associeras med inflytande kan vara att den har det yttersta ansvaret för partigruppens ställningstaganden (Larsson, 1986; Davidsson, 2006). Det kan även vara att den samordnar partigruppens aktiviteter som uppkommit genom arbetet i interna smågrupper (Isberg, 1999). Den funktion styrelsen har i respektive partigrupp kan upplevas som en maktfaktor för dem som är med, medan ett utanförskap kan innebära att upplevelsen av inflytande minskar.

[3] Partigruppens styrelse kallas omväxlande förtroenderåd, gruppledning, arbetsutskott, samordningsgrupp beroende på partigrupp och undersökningens tidpunkt, men i det följande betecknas de alla som partigruppens styrelse.

Utskottsposition kan också påverka upplevelsen av inflytande. I riksdagsutskotten finns en rangordning från ordförande och vice ordförande i utskott (vilka tillsammans är utskottets presidium), till ordinarie ledamöter och suppleanter. Speciellt stort inflytande kan *presidieledamöterna* antas uppleva, inte bara beroende på deras formella ansvar i utskottet utan mer för deras centrala roll i beslutsprocessen. Inom sitt specialområde uppges presidieledamöter leda partigruppens interna arbete och presenterar förslag till partilinje under partigruppernas möten. Vid en förhandling i samband med utskottsberedningen har ofta presidieledamöter ett huvudansvar (Larsson, 1986; Sannerstedt, 1992). Forskare har också nämnt att presidieledamöter har relativ stor kontakt med statsråd (Larsson, 1986; Sannerstedt, 1992; Karlsson, 2018). Det finns också rapporter som indikerar att de som enbart är suppleanter i utskott tenderar att ha något mindre inflytande än ordinarie ledamöter (Larsson, 1986; Hagevi, 2010; Upmark & Barrling Hermansson, 2005; Karlsson, 2018).

Horisontella positioner baseras på en arbetsfördelning genom ovan nämnda specialisering på olika ämnesområden (Egeberg, 2012). Ett exempel på en horisontell arbetsfördelning är beredningen innan förslag diskuteras och besluts i riksdagskammaren. Beredningen sker i något av 15 riksdagsutskott som har var sitt ämnesområde. Utskottsindelningen slår också igenom i partigruppernas interna arbetsfördelning som innebär att de flesta förslag bereds i smågrupper – utskottskommittéer – vilka ofta består av de i partigruppen som är ledamöter i utskott som handhar samma frågor (Hagevi, 1998).[4]

Trots sitt namn kan horisontella positioner inom sig rymma en hierarki. Forskare har rapporterat att utskottsuppdragen har stor betydelse för riksdagsledamöternas upplevelse av inflytande i partigruppen. Riksdagsledamöterna i en utskottskommitté uppges vara grindvakter och påverkar därigenom dagordningen i partigruppen samt har ett informations- och kunskapsövertag i frågor som hör till utskottet jämfört med övriga i partigruppen. Som representant för sitt parti kan riksdagsledamöter i samband med utskottssammanträden delta i förhandlingar och påverka riksdagens slutliga beslut (Larsson, 1986; Sannerstedt, 1992; Wängnerud, 1998; Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). Därför torde riksdagsledamöterna eftersträva en utskottsplacering som överensstämmer med ämnet vederbörande önskar ha som sitt specialområde. När så inte är fallet finns risken att riksdagsledamoten uppfattar sig ha relativt lågt inflytande i partigruppen. Riksdagsledamöternas utskottspreferenser – det utskott ledamoten helst vill vara ordinarie ledamot av – kan ses som ett uttryck för vad ledamöterna vill göra i riksda-

[4] I vissa partigrupper kallas den interna organisationen av arbetet i utskotten för utskottsgrupper, men i detta kapitel används gemensamt ordet utskottskommittéer.

gen. Riksdagsledamöter som *erhållit* sin *utskottspreferens* som faktisk utskottsplacering kan således uppleva större inflytande inom partigruppen än de som inte vunnit samma framgång (Hagevi, 1998, 2010).

Flera forskare rapporter att riksdagsledamöterna menar att vissa utskott är mer betydelsefulla och mer attraktiva än andra. Riksdagsledamöter i *attraktiva utskott* kan ha ett relativt stort inflytande i sina partigrupper (Hagevi, 1998, 2010; Isberg, 1999; Upmark & Barrling Hermansson, 2005). Det är oklart varför så är fallet, men en teori är att riksdagsledamöter som arbetar i attraktiva utskott som har hand om frågor som många partikamrater är intresserade av upplever ett större inflytande i sin partigrupp än andra. Genom ett system med tjänster och gentjänster kan en placering i ett attraktivt utskott öka det upplevda inflytandet i den egna partigruppen (Hernes, 1971, 1973). Riksdagsledamöter som inte är placerade i attraktiva utskott har ganska ofta ett visst intresse av de frågor som ledamöterna i attraktiva utskott ansvarar för. För att kunna påverka i sådana frågor kan ledamöter i mindre attraktiva utskott kontakta partikamrater i attraktiva utskott och be dem ta hänsyn till deras synpunkter. Det betyder att ledamöter i mindre attraktiva utskott oftare ber ledamöter i attraktiva utskott om tjänster än vad ledamöter i attraktiva utskott ber andra om tjänster. Detta kan leda till ett beroendeförhållande där ledamöter i attraktiva utskott behandlas tillmötesgående av ledamöter i mindre attraktiva utskott. De förstnämnda kan då uppleva ett större inflytande än de sistnämnda. Ett sätt att slippa be andra om tjänster är att bli placerad i det utskott som handhar de sakfrågor som ligger riksdagsledamoten närmast om hjärtat, något som återigen pekar på att en erhållen utskottspreferens kan ge en ökad upplevelse av inflytande. Denna bytesteori har fått ett blandat stöd i olika undersökningar (Hernes, 1971; Hagevi, 1998, 2010).

Tidigare forskning menar att det som nämnts i detta avsnitt påverkar riksdagsledamöternas upplevda inflytande. Det som i denna studie inte undersöks är i vad mån det som riksdagsledamöterna varit med om utanför riksdagen också påverkar upplevelsen av inflytande. I samband med föreliggande studier finns det dock anledning att reflektera över om det finns motsatta orsakssamband där riksdagsledamöter som redan upplever inflytande (och kanske faktiskt har inflytande) därefter får uppdrag i paritet med detta inflytande.

Data och operationaliseringar

För att besvara frågeställningarna används Riksdagsundersökningen 1988, 2006 och 2022 som besvarades av 336, 327 respektive 269 riksdagsledamöter (Esaiasson & Holmberg, 1996; Brothén m.fl., 2008). De årtal som studeras utgör den första och senaste riksdagsundersökningen som studerat upplevt inflytande samt en undersökning i mitten av denna tidsperiod. Dessa data kompletteras av biografiska uppgifter hämtade från *Fakta om folkvalda* (1989, 2007, 2024) angående

riksdagsledamöternas utskottsplacering, medlemskap i partigruppens ledning och anciennitet.

Beroende variabel: upplevt inflytande

Tidigare forskning har noterat en omfattande specialisering i riksdagsarbetet (se ovan). Därför undersöker föreliggande studie riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigrupperna både inom och utanför det egna specialområdet. Först ställs den inledande frågan ”Hur bedömer Du Dina möjligheter att påverka Din partigrupps ställningstaganden i olika frågor?” Därefter nämns ”I Dina specialområden” och ”I frågor utanför Dina specialområden”. Riksdagsledamöterna kunde på båda dessa frågor svara ”mycket goda”, ”ganska goda”, ”ganska dåliga” och ”mycket dåliga”. I frågan ombeds riksdagsledamöterna att fokusera på sina möjligheter att påverka i partigruppen. Den betonar då inflytande på ställningstagande i frågor, vilket bör betraktas ligga nära vad som uppfattas vara partilinjen.

Det är inte möjligt att sätta ett likhetstecken mellan riksdagsledamöternas subjektiva uppfattning om sitt inflytande och deras faktiska inflytande (Esaiasson och Holmberg, 1996). Andra sätt att undersöka makt är att personer bedömer andras inflytande (Boogers, 2014) eller att forskaren bestämmer vilka positioner eller vilket agerande som indikerar inflytande (Bucchianeri, m.fl., 2024¸ Kathlene, 1994). Även i en del studier som avser att analysera faktiskt inflytande framhåller forskarna för- och nackdelar med olika metoder (Gray-Little, 1982; Hegtvedt m.fl., 1993; Kathlene, 1994). Objektiva indikatorer på inflytande riskerar att reflektera forskarens värderingar och utelämna viktiga normer som gör att samma position ger olika grad och typer av makt utifrån vem som innehar den (Kathlene, 1994). När subjektivt inflytande studeras riskerar psykologiska aspekter som riksdagsledamöternas personliga värderingar och engagemang i organisationens mål och legitimitet öka individens upplevelse av inflytande (Shepard & Panko, 1974; Ford & Johnsson, 1998). Det är dock inte en korrekt uppfattning om riksdagsledamöternas inflytande som är av intresse i denna studie. Det är just självrapporterat upplevt inflytandet som står i fokus.

Oberoende variabler

Partistorlek analyseras genom att ställa riksdagsledamöter som representerar stora partier – partier med fler än 50 riksdagsledamöter – mot övriga som betecknas som små partier. Vid samtliga undersökningstillfällen kategoriseras Socialdemokraterna och Moderaterna som stora partier liksom Sverigedemokraterna 2022.

I analysen av *regeringsställning* kategoriseras socialdemokrater som tillhöriga ett regeringsparti 1988, moderater, centerpartister, liberaler och kristdemokrater

som tillhöriga ett regeringsparti 2006 och moderater, kristdemokrater och liberaler som tillhöriga ett regeringsparti 2022. Övriga partier betraktas som oppositionspartier vid respektive undersökning. Med tanke på att regeringspartierna och Sverigedemokraterna ingick Tidöavtalet 2022 kommer studien beakta Sverigedemokraternas roll som regeringens stödparti.

Anciennitet undersöks genom att ställa nykomlingar (nyvald i senaste riksdagsvalet) och seniora (riksdagsledamot med start under någon av de två föregående mandatperioderna) riksdagsledamöter gentemot veteraner (riksdagsledamot med erfarenhet av tre mandatperioder eller fler).

Aktivitet i partigruppen analyseras med hur vanligt det är att riksdagsledamoten gör *yttranden under partigruppens möten*. Frågan lyder ”Hur vanligt är det att Du yttrar Dig under riksdagsgruppens möten?” med ”Nästan varje gång”, ”Oftast”, ”Då och då”, ”Sällan”, och ”Aldrig” som svarsmöjligheter. Frågan analyseras 2006 och 2022 då den inkluderades i dessa riksdagsundersökningar, men ingick inte i riksdagsundersökningen 1988.

Anpassning till partidisciplin analyseras med två frågor: åsikt om partidisciplin och ideologisk avvikelse från partiet. *Åsikt om partidisciplin* mäts med frågan ”Allmänt sett, vad anser Du om kravet på partisammanhållning och partidisciplin i Ditt parti?” med ”Bör vara mycket starkare än idag”, ”Bör vara något starkare än idag”, ”Bra som det är idag”, ”Bör vara något mindre än idag” och ”Bör vara mycket mindre än idag” som svarsmöjligheter. I detta kapitel redovisas riksdagsledamöter som angivet de två förstnämnda svarsmöjligheterna som ”Bör vara starkare” och de som angivet de två sistnämnda svarsmöjligheterna som ”Bör vara svagare”.

Ideologisk avvikelse från partiet studeras genom att jämföra var riksdagsledamöterna placerar sig själva på en vänster-högerskala med deras egen placering av sitt parti på samma skala. De som avviker åt vänster eller höger avviker ideologiskt, medan övriga inte gör det. Riksdagsledamöternas uppfattning om partiernas placering på vänster-högerskalan undersöks genom frågan ”Man brukar ibland tänka sig att partierna kan ordnas från vänster till höger efter politisk inställning. Ange med hjälp av nedanstående skala var Du tycker att de politiska partierna står på vänster-högerskalan.” Deras egen placering undersöks med frågan ”Var någonstans på vänster-högerskalan skulle Du placera Dig själv?”. Vid båda frågorna är det möjligt att svara genom en 11-gradig skala från 0 (”Långt till vänster”) till 10 (”Långt till höger”) där värdet 5 är utmärkt med ”Varken till vänster eller till höger”.

I de kommande multivariata analyserna finns risken att effekterna från åsikterna om krav på partidisciplin och ideologisk avvikelse är samverkande och att de därmed tar ut varandra. Det kan då leda till att dessa effekter underskattas. För att undvika det konstrueras ett index för *anpassning till partidisciplin* där det höga

värdet består av de om vill ha hårdare eller svagare partidisciplin och/eller upplever sig avvika till höger eller vänster om partigruppen, och det låga värdet av övriga.

Horisontella positioner undersöks på två sätt. *Attraktiva utskott* baseras på i vilket utskott riksdagsledamöterna helst vill arbeta i relation till deras faktiska utskottsplacering. Riksdagsledamöterna anger sin utskottspreferens med ett öppet svar på frågan ”Om du fick välja fritt, vilket riksdagsutskott skulle Du då helst vara ordinarie ledamot av?” Utifrån denna fråga rangordnas riksdagsutskotten efter attraktivitet så att ungefär hälften av riksdagsledamöterna sitter i attraktiva utskott och den andra hälften inte gör det. De utskott som i respektive riksdagsenkät samlar fler än 4 procent av utskottspreferenserna betraktas som mycket attraktiva, medan övriga utskott betraktas ha liten attraktivitet. Riksdagsledamöterna med ordinarie utskottsplacering delas sedan in efter utskottens attraktivitet och de riksdagsledamöter som enbart är utskottssuppleanter bildar en gemensam kategori med ledamöterna i utskott med liten attraktivitet.

Riksdagsledamöter som är placerade i det utskott som motsvarade deras utskottspreferens – det utskott de allra helst vill arbeta i – anses ha *erhållit sin utskottspreferens,* medan övriga inte har erhållit den.

I de kommande multivariata analyserna finns även nu en risk att effekter från riksdagsledamöternas placering i attraktiva utskott och erhållna utskottspreferenser underskattas då de kan vara samverkande och att de därmed tar ut varandra. För att undvika det konstrueras ett index för *horisontella positioner* med två värden där det högsta värdet består av den dryga hälft av riksdagsledamöterna som erhållit utskottspreferens och/eller är placerade i mycket attraktiva utskott, medan övriga har det låga värdet.

Upplevt inflytande

I tabell 1 redovisas riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigrupperna 1988, 2006 och 2022. Riksdagsledamöterna tenderar att uppleva större inflytande inom sitt specialområde än utanför det. Det är inga dramatiska skillnader mellan undersökningsåren. Riksdagsledamöternas kollektiva uppfattning om sitt inflytande i partigrupperna är likartat 1988, 2006 och 2022. Det finns således inga belägg för att riksdagsledamöterna själva upplever att deras inflytande i partigruppen har blivit mindre.

Tabell 1 Självupplevd möjlighet att påverka partigruppens ställningstaganden *inom* och *utanför* riksdagsledamotens specialområde 1988, 2006 och 2022 (procent)

Inom specialområde	Mycket goda	Ganska goda	Ganska dåliga	Mycket dåliga	Summa procent	Antal svarande
2022	53	42	4	1	100	261
2006	53	44	3	0	100	323
1988	50	48	2	0	100	329
Utanför specialområde						
2022	8	56	31	5	100	261
2006	6	62	29	3	100	320
1988	4	58	33	5	100	320

Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 2006 och 2022.

Specialiseringen kan ha betydelse för riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigruppen. Om ledamöterna uppfattar specialisering som framgångsrik bör de uppleva ett större inflytande i partigruppen inom sitt specialområde än utanför detsamma. Dessa kan i stor utsträckning vara specialister. Framgångsrika generalister bör i stället uppfatta sig ha lika stort inflytande inom sitt specialområde som utanför detsamma. I riksdagen har vissa institutionella förändringar motiverats med en vilja att minska specialiseringen i riksdagen och öka andelen generalister. Exempel på sådana är att införa färre utskott med bredare ämnesområden (år 2006 minskade antalet utskott från 16 till 15), ge finansutskottet en överordnad roll och försvåra för riksdagsledamöterna att få stöd för motioner som förändrar budgeten (infördes på 1990-talet) (Riksdagsutredningen 1993; Lindberg m.fl., 1993; Mattson 2000; Davidsson 2006; Konstitutionsutskottet 2008). Om dessa reformer har ökat incitamenten att vara generalister är det möjligt att riksdagen fått en större andel framgångsrika generalister som uppfattar sig ha minst lika stort inflytande inom som utanför sitt specialområde. I tabell 2 redovisas andelen riksdagsledamöter som anser sig ha större inflytande inom sitt specialområde, lika mycket inflytande inom som utanför sitt specialområde och större inflytande utanför sitt specialområde 1988, 2006 och 2022.

Tabell 2 Uppfattat inflytande inom riksdagsledamöternas specialområde i relation till uppfattat inflytande utanför deras specialområdet 1988, 2006 och 2022 (procent)

	1988	2006	2022
Större inflytande inom specialområde	75	69	69
Lika stort inflytande inom som utanför specialområde	25	31	29
Större inflytande utanför specialområde	0	0	2
Summa procent	100	100	100
Antal svarande	319	319	261

Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 2006 och 2022.

Redovisningen i tabell 2 ger ett starkt stöd åt att de flesta riksdagsledamöter uppfattar specialisering som en mer framgångsrik väg att få inflytande i sin partigrupp än att vara generalist. Antagligen uppfattar de flesta riksdagsledamöterna sig själva som specialister. Samtliga undersökningsår är det betydligt vanligare att riksdagsledamöterna uppfattar sig ha större inflytande inom sitt specialområde än att de uppfattar sig ha minst lika stort inflytande inom som utanför sitt specialområde. Det är mellan en fjärdedel och en tredjedel av riksdagsledamöterna som uppfattar att de har minst lika stort inflytande utanför som inom sitt specialområde vid de olika undersökningstillfällena. Förändringarna mellan olika år är liten och uppnår inte de gängse kraven på statistisk signifikans.

Riksdagsinterna effekter

I tabell 3 studeras vilka effekter riksdagsledamöternas erfarenheter i riksdagen har på upplevt inflytande inom specialområdet. För detta används linjära regressionsanalyser (OLS) där effekterna redovisas med ostandardiserade regressionskoefficienter. Positiva effekter (+) innebär att mer av en egenskap tenderar att öka upplevelsen av inflytande, medan negativa effekter (–) i stället visar att mer av en egenskap tenderar att minska upplevelsen av inflytande. De tre kolumnerna längst till vänster i tabell 3 berör bivariata samband 1988, 2006 och 2022 och de tre kolumnerna längst till höger berör de multivariata regressionsmodellerna motsvarande år. Endast vad som kan undersökas samtliga år ingår i de multivariata analyserna. I tabell 4 redovisas motsvarande analyser, fast om upplevt inflytande utanför specialområdet. Först kommenteras de bivariata sambanden, sedan de multivariata regressionsanalyserna.

Tabell 3 Effekten av förhållanden i riksdagen på riksdagsledamöternas upplevda inflytande i sin partigrupp inom sitt specialområde 1988, 2006 och 2022 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Bivariat analys			Multivariat analys		
	1988	2006	2022	1988	2006	2022
Konstant				+1.41***	+1.47***	+1.57***
Partistorlek	–.33***	–.24***	–.37***	–.37***	–.23***	–.41***
Regeringsställning	–.15***	–.07**	–.08***			
Socialdemokraterna	–.32***	+.01	–.13			
Moderaterna	+.02	–.28***	–.30***			
Sverigedemokraterna			–.04			
Anciennitet	+.23***	+.24***	+.15*	+.21***	+.21***	+.10
Yttranden under partgruppsmöte		+.14***	.18***			
Anpassning till partidisciplin	+.15***	+.11*	+.19**	+.11	+.11	+.27***
Medlem i partigruppens styrelse	+.37***	+.41***				
Utskottsposition	+.30***	+.35***	+.21	+.18	+.15	+.12
Horisontella positioner	+.16**	+.18***	+.18**	+.09*	+.14**	+.15**
Justerad R^2				.16	.10	.13

Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 2006 och 2022.

Kommentar: Variablerna är kodade enligt följande. Partidisciplin: 1=anpassad, 0=ej anpassad. Utskottsposition: 1=presidium, 0=övriga. Horisontell position: 1=hög, 0=låg. Partistorlek: 1=stor, 0=liten. Socialdemokraterna 1=Socialdemokraterna, 0=övriga partier. Moderaterna: 1=Moderaterna, 0=övriga partier. Sverigedemokraterna: 1=Sverigedemokraterna, 0=övriga partier. Anciennitet: 1=veteran, 0=senior och nykomling. Upplevt inflytande: 1=mycket dåliga, 2=ganska dåliga, 3=ganska goda. 4=mycket goda.

Vad gäller partistorlek i tabell 3 och 4 framgår att riksdagsledamöter i stora partigrupper upplever mindre inflytande än riksdagsledamöter i små partier både inom och utanför sina specialområden. Dessutom tenderar riksdagsledamöter som tillhör regeringspartier att uppfatta sig ha något mindre inflytande i sin partigrupp än vad som är fallet för oppositionspartiernas riksdagsledamöter. Regeringsställning påverkar dock bara upplevelsen av inflytande för riksdagsledamöter i stora partier.

Tabell 4 Effekten av förhållanden i riksdagen på riksdagsledamöternas upplevda inflytande i sin partigrupp utanför sitt specialområde 1988, 2006 och 2022 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Bivariat analys			Multivariat analys		
	1988	2006	2022	1988	2006	2022
Konstant				+2.17***	2.17***	+2.19***
Partistorlek	–.37***	–.24***	–.48***	–.39***	–.28***	–.51***
Regeringsställning	–.18***	–.08**	–.08***			
Socialdemokraterna	–.35***	–.02	–.17*			
Moderaterna	+.01	–.26***	–.16			
Sverigedemokraterna			–.29***			
Anciennitet	+.22***	+.32***	+.21**	+.24***	+.25***	+.24***
Yttranden under partgruppsmöte		+.16***	+.26***			
Anpassning till partidisciplin	+.24***	+.20***	+.16*	+.20***	+.23***	+.20**
Medlem i partigruppens styrelse	+.42***	+.46***				
Utskottsposition	+.21*	+.37***	+.10	+.12	+.06	+.02
Horisontella positioner	+.09	+.08	+.02	+.02	+.09	+.04
Justerad R^2				.12	.11	.13

Källa: Riksdagsundersökningarna 1988, 2006 och 2022.
Kommentar: Se kommentar till tabell 3.

År 1988 upplever de moderata riksdagsledamöterna större inflytande inom och utanför sina specialområden än vad riksdagsledamöterna i det dåvarande socialdemokratiska regeringspartiet gör. När de borgerliga regeringarna tillträtt 2006 och 2022 och Socialdemokraterna befinner sig i opposition är det ombytta roller då de moderata riksdagsledamöterna (undantaget utanför sitt specialområde 2022) upplever mindre inflytande än sina socialdemokratiska kollegor. En kompletterande analys för de mindre borgerliga partierna visar att deras riksdagsledamöter inte förändrar sitt upplevda inflytande när de är i regeringsställning (det är framför allt därför korrelationerna för regeringsställning i tabell 3 och 4 är lägre 2006 och 2022). I stället upplever dessa ungefär lika stort inflytande som miljöpartisterna och vänsterpartisterna som vid alla undersökningstillfällen befinner sig i opposition. År 2022 ingår Sverigedemokraterna i regeringsunderlaget, även om de inte är i regeringsställning. Partiets riksdagsledamöter upplever ungefär lika

stort inflytande som andra riksdagsledamöter inom sina specialområden, men upplever däremot relativt lite inflytande utanför sina specialområden.

Anciennitet har en viss betydelse för upplevt inflytande inom och utanför specialområdena, men anciennitetens betydelse för upplevt inflytande inom specialområdena minskar 2022. Detta överensstämmer med tidigare undersökningar som noterat en försvagad anciennitetsprincip (Hagevi, 2010).

Att delta i partigruppens diskussioner menar de flesta riksdagsledamöter är en bra metod för att påverka partilinjen (Isberg, 1999; Hagevi, 2000; Upmark och Barrling Hermansson, 2005). Både vad gäller inflytande inom och utom specialområdet tenderar riksdagsledamöter som yttrar sig oftare än andra också uppleva relativt stort inflytande 2006 och 2022 (i 1988 års riksdagsundersökning ställdes inte frågan). En kompletterande analys visar att möjligheten att yttra sig på partigruppens möten är starkt begränsad av partistorlek (Hagevi 2000). I mindre partigrupper uppger två tredjedelar av riksdagsledamöterna att de yttrar sig på nästan alla möten, medan majoriteten yttrar sig endast då och då i stora partigrupper. I små partier tenderar riksdagsledamöter som ofta yttrar sig på partigruppens möten uppleva större inflytande inom och utanför specialområdet. I stora partier har vanan att yttra sig under partigruppens möten inget samband med upplevt inflytande inom specialområdet. Däremot finns ett sådant svagt samband i stora partier utanför specialområdet. I stora partier är detta samband nämligen kurvlinjärt; de som oftast yttrar sig på partigruppens möten upplever något mer inflytande än de som yttrar sig varje gång eller då och då.

I tabell 3 och 4 analyseras riksdagsledamöternas anpassning till partidisciplin. Både inom och utom specialområdet tenderar riksdagsledamöter som är anpassade till partidisciplinen att uppleva större inflytande än de som inte är det. Notera dock att sambandet har svag signifikans vad gäller inflytande inom specialområdet 2006 och utanför specialområdet 2022.

De vertikala positioner som undersöks är om riksdagsledamoten är medlem i partigruppens styrelse och om ledamoten ingår i ett utskottspresidium. Såväl 1988 som 2006 upplever medlemmar i partigruppens styrelse större inflytande än de som inte är medlemmar i denna styrelse (uppgift om medlemmar i partigruppens styrelse saknas för 2022). Till skillnad från mycket annat som undersöks i denna studie noteras inte en lägre nivå av upplevt inflytande för medlemmar i partigruppens styrelse i stora partier jämfört med i motsvarande positioner i små partier. Detta pekar på att medlemskap i partigruppens styrelse är av särskild vikt för upplevt inflytande i stora partier.

Utskottens presidieledamöter upplever ett något större inflytande än andra riksdagsledamöter inom sitt specialområde 1988 och 2006 samt utanför specialområdet 2006 (1988 uppnår sambandet svag signifikans). Vid undersökningen 2022 uppger dock riksdagsledamöterna i utskottens presidier att de upplever något

mindre inflytande i partigrupperna jämfört med tidigare undersökningar och något signifikant samband mellan upplevt inflytande och utskottsposition finns inte. Vid en kompletterande analys är det möjligt att notera att de riksdagsledamöter som är ordinarie i utskotten tenderar att uppleva större inflytande inom sina specialområden än utskottssuppleanterna (med undantag för 2006). Däremot är motsvarande skillnad i upplevt inflytande utanför specialområdet negligerbar.

Jämfört med vertikala positioner är sambandet mellan horisontella positioner och upplevt inflytande är svagare. Det är då inom specialområdet som horisontella positioner har signifikanta samband med upplevt inflytande, medan motsvarande inte står att finna utanför specialområdet.

De multivariata analyserna visar de direkta effekterna från olika riksdagsinterna faktorer på upplevt inflytande. För att inte orsaka multikollinearitet i dessa analyser studeras partistorlek, men inte regeringsställning eller enstaka partier. För både upplevt inflytande inom och utanför specialområdet har partistorlek betydelse. En stor del av skillnaden i stora och små partier är att riksdagsledamöterna i stora partier måste dela makten med fler än vad som är fallet i små partier. En indikator på detta är att vid en kompletterande analys förklaras skillnaderna i upplevt inflytande mellan stora och små partier av hur ofta riksdagsledamöterna yttrar sig på partigruppens möten. För att kunna genomföra möten i stora partier kan riksdagsledamöterna där inte yttra sig lika ofta som i små partier utan måste dela med sig av mötestiden så att andra kan yttra sig, vilket kan påverka upplevelsen av inflytande.

Anciennitet har betydelse för upplevt inflytande, undantaget inom specialområdet 2022.

Anpassning till partidisciplin är viktigt för att uppleva inflytande utanför specialområdet vid alla undersökningsår, men först 2022 är en sådan anpassning minst lika viktigt för att uppleva inflytande inom specialområdet. Således pekar en del på att anpassning till partidisciplin blivit viktigare för riksdagsledamöternas upplevelse av inflytande.

Att vara presidieledamot i utskott – ordförande och vice ordförande – är allt mindre relaterat till att uppleva inflytande. Dessutom tycks en sådan position inte ha en självständig direkt effekt på upplevt inflytande. Speciellt dramatisk är förändringen mellan den bivariata effekten (b=+0,37) och effekten i den multivariata analysen (b=+0,06) på upplevt inflytande utanför specialområdet 2006. År 2006 var anciennitetsprincipen stark när borgerliga partier utsåg presidieledamöter, men inte för partierna längre vänsterut (Hagevi, 2010). Vid en kompletterande analys framkommer att det främst är bland borgerliga riksdagsledamöter som anciennitet förklarar upplevt inflytande bland presidieledamöter och till en mindre del även bland rödgröna riksdagsledamöter. För både partier till vänster och höger har också anpassning till partidisciplin viss betydelse. Det ligger nära till hands att anta

att när riksdagsledamöter utses till ordförande och vice ordförande i utskott har de nått ett stadium då de redan upplever inflytande men att dessa positioner i sig själva inte ger en ökad upplevelse av inflytande. Därmed är utnämningen av presidieledamot snarare en bekräftelse på upplevt inflytande än ett sätt att öka upplevelsen av inflytande.

Den multivariata analysen bekräftar att horisontella positioner påverkar upplevt inflytande inom specialområdet, men inte utanför det.

Ingen av de multivariata modeller som presenteras i tabell 3 och 4 genererar en hög förklarad varians. Det betyder att det finns en hel del andra faktorer som också påverkar riksdagsledamöternas upplevda inflytande i partigruppen än de som analyseras i denna studie.

Slutsatser

Det de invalda möter i riksdagen har betydelse för deras upplevda inflytande i partigruppen, men det har skett förändringar över tid.

Gemensamt för många av de riksdagsinterna erfarenheterna är att de betyder mer för riksdagsledamöternas upplevda inflytande i små partier än i stora partier. I stora partigrupper finns fler riksdagsledamöter att dela makten med, varför riksdagsledamöter där oftast upplever mindre inflytande än i små partigrupper. Mycket pekar på att anciennitetens betydelse för upplevt inflytande har försvagats i frågor som ligger inom riksdagsledamöternas specialområden, men för frågor utanför specialområdet har anciennitet alltjämt betydelse. För många riksdagsledamöter i stora partier minskar upplevelsen av inflytande över ställningstaganden i partigruppen när de är i regeringsställning. För små partier där statsministern inte är en partikamrat minskar dock inte det upplevda inflytandet när de är i regeringsställning.

Att vara medlem i partigruppens styrelse och yttra sig på partigruppens möten tycks öka upplevelsen av inflytande. För upplevt inflytande inom riksdagsledamöternas specialområde ökar dock yttranden under partigruppens möten endast det upplevda inflytandet i små partier, men inte stora. Anpassning till partidisciplin ökar också riksdagsledamöternas inflytande. Utanför specialområdena ger anpassning till partidisciplin ökat inflytande vid alla undersökningstillfällen, men inom specialområdet är så fallet endast 2022. Det indikerar att anpassning till partidisciplin ökat i betydelse för att uppleva inflytande. Horisontella positioner ökar det upplevda inflytandet inom specialområdet, men inte utanför. Dessa positioner är starkt knutna till att genom sin utskottsplacering kontrollera policyproduktionen i riksdagsledamöternas specialområden (Hagevi 1998). Att vara presidieledamot har inte någon självständig direkt effekt på upplevt inflytande. Antagligen har riksdagsledamöter som utses till ordförande och vice ordförande i utskott redan innan

dess nått ett stadium då de upplever inflytande, men att dessa positioner i sig själva inte ger en ökad upplevelse av inflytande.

Det finns ingenting som tyder på att nivåerna av riksdagsledamöternas inflytandeupplevelse har förändrats mellan 1988, 2006 och 2022. Men det finns en del som tyder på att riksdagsledamöternas upplevda inflytande 2022 är mindre kopplat till reellt inflytande än vid tidigare riksdagsundersökningar. Det faktum att anpassning till partidisciplin blivit viktigare för att uppleva inflytande är en sådan indikator. Den riksdagsledamot som anpassat sig så att vederbörande uppskattar nivån på partidisciplinen och inte avviker ideologiskt från partiet kanske egentligen inte påverkar så mycket utan fungerar mer som ett passivt stöd eller en hejarklack för partiets ledare. Det kan snarare vara partiledningen som påverkar riksdagsledamotens preferenser än att riksdagsledamoten påverkar i partigruppen (Shepard, och Panko 1974; Gahrton, 1983; Ford och Johnsson, 1998; se Lukes, 2005). Sådant upplevt inflytande är svårt att tolka som faktiskt inflytande. Snarare tvärtom.

Referenser

Andersson, Hans (1969). *Vad gör partierna i riksdagen? Mål, taktik och arbetsformer*. Stockholm: Studieförbundet näringsliv och samhälle.

Arter, David (1984). *The Nordic Parliaments: A Comparative Analysis*. London: C. Hurst & Company.

Barrling, Katarina (2018). "Party culture and cartelisation: Exploring the inner life of the parliamentary part", s 159–187 i Henrik Enroth och Magnus Hagevi (red), *Cartelisation, convergence or increasing similarities? Lessons from parties parliament*. Colchester/London: ECPR Press/ Rowman & Littlefield International.

Boogers, Marcel (2014). "Pulling the strings: An analysis of informal local power structures in three Dutch cities", *Local Government Studies*, 40 (3): 339–355.

Brothén, Martin, Sören Holmberg och Mari Eriksson (2008). *Riksdagsenkät 2006: Dokumentation*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Bucchianeri, Peter, Craig Volden och Alan E Wisemand (2024). "Legislative effectiveness in the American states", *American Political Science Review*: 1–19 (2024-09-23: https://doi.org/10.1017/S0003055424000042).

Davidsson, Lars (2006). *I linje med partiet? Maktspel och lojalitet i den svenska riksdagen.* Stockholm: SNS Förlag.

Egeberg, Morten (2012). "How bureaucratic structure matters: An organizational perspective", s 157–168 i Guy Peters och Jon Pierre (red), *The Sage handbook of public administration*. London: Sage.

Esaiasson, Peter och Sören Holmberg (1990). "Makten i riksdagen", *Statsvetenskaplig Tidskrift,* 93 (2): 137–147.

Esaiasson, Peter och Sören Holmberg (1996). *Representations From Above: Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*. Aldershot: Dartmouth.

Fakta om folkvalda: Riksdagen 1985–1988 (1986). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.

Fakta om folkvalda: Riksdagen 2006–2010 (2007). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.

Fakta om folkvalda: Riksdagen 2022–2026 (2024). Stockholm: Riksdagens förvaltningskontor.

Ford, Rebecca och Cathryn Johnson (1998). ”The Perception of Power: Dependence and Legitimacy in Conflict.” *Social Psychology Quarterly*, 61 (1): 16–32.

Gahrton, Per (1983). *Riksdagen inifrån: En studie av parlamentarisk handfallenhet inför ett samhälle i kris*. Stockholm: Prisma.

Gray-Little, Bernadette (1982). ”Marital Quality and Power Process Among Black Couples.” *Journal of Marriage and the Family*, 44 (3): 633–646.

Hagevi, Magnus (1994). ”Först till kvarn får först mala: Riksdagsledamöternas utskottskarriär och anciennitetsprincipen”, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 97 (2): 175–205.

Hagevi, Magnus (1998). *Bakom riksdagens fasad*. Göteborg: Akademiförlaget Corona.

Hagevi, Magnus (2000). ”Parliamentary Party Groups in the Swedish Riksdag” s 145–160 i Knut Heidar och Ruud Koole (red), *Behind Closed Doors: Parliamentary Party Groups in European Democracies*. London: Routledge.

Hagevi, Magnus (2010). ”Anciennitetsprincipen i riksdagen: uppgång och fall”, s 241–265 i Martin Brothén och Sören Holmberg (red). *Folkets representanter: En bok om riksdagsledamöter och politisk representation i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Hagevi, Magnus (2022). *Den svenska väljaren: En introduktion till politiskt beteende i allmänna val*. Stockholm: Santérus.

Hegtvedt, Karen, Elaine Thompson och Karen Cook (1993). ”Power and Equity: What Counts in Attributions for Exchange Outcomes?” *Social Psychology Quarterly*, 56 (2): 100–119.

Hellevik, Ottar (1969). *Stortinget: En sosial elite?* Oslo: Pax forlag.

Hernes, Gudmund (1971). *Interest, Influence and Cooperation: A Study of the Norweigan Parliament*. Ann Arbor: University Microfilms.

Hernes, Gudmund (1973). ”Stortinget komitésystem og maktfordelningen i partigruppene”, *Tidskrift for samfunnsforskning*, 1 (1): 3–29.

Isberg, Magnus (1999). *Riksdagsledamoten i sin partigrupp: 52 riksdagsveteraners erfarenheter av partigruppernas arbetssätt och inflytande*. Hedemora: Gidlunds Förlag.

Karlsson, David (2018). ”Upplevelser av makt i riksdag och kommun”, s 187–195 i David Karlsson (red), *Folkets främsta företrädare*. Göteborg: Förvaltningshögskolan och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Kathelene, Lyn (1994). “Power and Influence in State Legislative Policymaking: The Interaction of Gender and Position in Committee Hearing Debates”, *American Political Science Review*, 88 (3): 560–576.

Katz, Richard (2002). “Interal life of parties” s 87–118 i Kurt Richard Luther och Ferdinand Müller-Rommel (red), *Political parties in the new Europe: Political and analythical challenges*. Oxford: Oxford University Press.

Konstitutionsutskottet (2008). *Konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU21*. Stockholm: Sveriges Riksdag.

Larsson, Torbjörn. (1986). ”Att vara riksdagsledamot”, s 42–87 i *Folkets främsta företrädare*, SOU 1986:27. Stockholm: Liber Allmänna förlaget.

Lindbeck, Assar, Torsten Persson, Olof Petersson, Agnar Sandmo, Birgitta Swedenborg och Niels Thygesen (1993). *Nya villkor för ekonomi och politik. Ekonomikommissionens förslag* (SOU 1993:16). Stockholm: Allmänna förlaget.

Lukes, Steve (2005). *Power: A radical view*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Mair, Peter (1997). *Party System Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.

Martinsson, Joel (2024). *When political ethics meets political practice: Dilemma, virtues and vices in the Swedish parliament*. Växjö: Linnaeus University Press.

Matthews, Donald (1960). *U.S. Senators and their World*. New York: Vintage Books.

Mattson, Ingvar (2000). *Den statliga budgetprocessen: Rationell resursfördelning eller meningslös ritual?* Stockholm: SNS förlag.

Pierre, Jon och Anders Widfeldt (1994). ”Party Organization in Sweden: Colosuses with Feet of Clay or Flexible Pillars of Government?”, s 332–356 i Richard Katz och Peter Mair (red), *How Parties Organize: Change and Adaption inn Party Organizations in Western Democracies*. London: Sage.

Riksdagsutredningen (1993). *Reformera riksdagsarbetet!* (Betänkande). Stockholm: Sveriges Riksdag.

Sannerstedt, Anders (1992). *Förhandlingar i riksdagen*. Lund: Lund University Press.

Shepard, Jon M och Thomas R Panko (1974). ”Alienation: A Discrepancy Approach”, *The Sociological Quarterly*, 15 (2): 253–263.

Upmark, Gunilla och Katarina Barrling Hermansson (2005). *Jämställt? Röster från riksdagen: En rapport baserad på intervjuer med ledamöter i Sveriges riksdag* (Utredningar från riksdagsförvaltningen 2005/06:URF2). Stockholm: Sveriges Riksdag.

Wängnerud, Lena (1998). *Politikens andra sida: Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Wängnerud, Lena (2007). ”Tiden i riksdagen”, s 74–124 i Shirin Ahlbäck Öberg, Jörgen Hermansson och Lena Wängnerud (red), *Exit riksdagen*. Malmö: Liber.

Öhberg, Patrik (2011). *Politiker med karriärambitioner – en omöjlig självklarhet: En studie om karriärambitionernas betydelse i den representativa demokratin*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

9
Åsiktsöverensstämmelse i energi- och klimatfrågor

SÖREN HOLMBERG

Åsiktsöverensstämmelsen i politiska sakfrågor mellan väljare och valda har förbättrats i Sverige under 2000-talet. De viktiga energi- och klimatfrågorna ingår i denna trend. Väljare och valda har förhållandevis samstämmiga åsikter om olika energikällor och om hur viktig klimatfrågan är. Det gäller inte minst kärnkraftsfrågan, som dock uppvisar ett annorlunda opinionsbildningsmönster under senare mandatperioder. Åsiktsförändringar i kärnkraftsfrågan kännetecknades tidigare av en nedifrånmodell där riksdagsledamöterna följde väljarnas åsikter. Sedan 2010 följer tvärtom väljarnas åsikter om kärnkraft riksdagsledamöternas – en ovanifrånmodell. Det syntes som mest tydligt under mandatperioden 2018-2022 då svenska folkets åsikter om kärnkraften förändrades mycket starkt i en kärnkraftspositiv riktning. Tidöpartiernas kampanj för mer kärnkraft i valrörelsen 2022 var mycket framgångsrik.

I den bästa av alla demokratiska världar skulle valda representanter i huvudsak tycka samma som väljarna, speciellt i viktiga omdiskuterade frågor. Men så är det inte alltid. I svenska undersökningar under de senaste femtio åren har vi funnit att majoriteten riksdagsledamöter oftast har samma åsikter som majoriteten väljare i de flesta undersökta sakfrågor. I genomsnitt har majoriteterna överensstämt i cirka 75 procent av fallen sedan de första mätningarna gjordes under sent 1960-tal. Ett bra resultat kan det tyckas, men det betyder samtidigt att andelen sakfrågor med olika majoriteter i riksdagen och väljarkåren har varit 25 procent, en inte obetydlig andel (Holmberg, 1974, 2022).

Om vi bortser från majoritetsläget och i stället ser på hur lika eller olika åsiktsfördelningar är mellan riksdagsledamöter och väljare i politiserade sakfrågor visar våra mätningar att de genomsnittliga skillnaderna alltid tenderat att vara större än de skulle varit om ledamöterna lottats fram i stället för att väljas i allmänna val. En framlottad riksdag skulle varit mer åsiktsrepresentativ än en vald riksdag. Som vi har mätt åsiktslikheten i olika sakfrågor med tudelade för/mot alternativ utan mittensvar har åsiktsskillnaden mellan väljare och valda varierat mellan 23 till13 procentenheter i genomsnitt under de senaste femtio åren (Holmberg, 2022). Så stora differenser är extremt osannolika om riksdagsledamöterna hade valts med lottens hjälp. Redan en skillnad på tio procentenheter är mycket osannolik. En sådan differens skulle bara uppträda slumpmässigt en gång på tjugo tusen.

I den senaste riksdagsstudien 2022 fortsätter den svaga trenden till en något förbättrad åsiktsöverensstämmelse som har kunnat ses under 2000-talet. Andelen samstämmiga majoritetsåsikter mellan riksdagsledamöter och väljare är hela 89 procent 2022, den högsta siffra vi uppmätt. Åsiktsöverensstämmelsen mätt som likhet i tudelade åsiktsfördelningar är även den något bättre än tidigare. Den genomsnittliga åsiktsskillnaden för de tjugoåtta sakfrågor som ingår i studien 2022 är 12 procentenheter – fortfarande ett sämre utfall än slumpvalda ledamöter skulle ge, men det bästa resultat vi uppmätt hittills (se tabell A1 i appendix).[1] Och en genomsnittlig skillnad på 12 procentenheter på en skala som kan variera mellan som sämst 100 procentenheter och som bäst 0 procentenheter, kan svårligen ses som ett dåligt resultat – även om det inte är lika bra som vore fallet med en slumpvald riksdag.

Vår hypotes alla undersökningsår har alltid varit att åsiktsöverensstämmelsen skall bli bättre vart efter det representativa systemet används över tid. Det är en normativ önskan men samtidigt också en funktionell förväntan. Ökat nyttjande och erfarenhet bör, allt annat lika, leda till bättre resultat. Lägg därtill att många förändringar i det svenska representativa systemet under de senaste fyrtio-femtio åren bör ha gett upphov till en förbättrad åsiktsrepresentation. Mest central är införandet av enkammarriksdagen på 1970-talet och en ökad partiproportionalitet, men också valrörelsernas växande betydelse, mediernas mer intensiva bevakning och alltmer rörliga och åsiktsröstande väljare. Nu märks resultaten, åsiktslikheten mellan riksdagsledamöter och väljare har blivit något bättre – ingen dramatisk förbättring, men dock en förbättring i hypotesens riktning.

I fortsättningen skall vi inte analysera den allmänna åsiktsöverensstämmelsen i mer detalj. I stället skall vi fördjupa analysen när det gäller en speciell uppsättning viktiga och mycket omdebatterade sakfrågor – frågor som spelade en stor roll i valet 2022. De frågor det handlar om är energi- och klimatfrågorna, med särskilt fokus på den mycket centrala kärnkraftsfrågan. I medieföretaget Retrievers mätningar valåret 2022 förekom ordet kärnkraft med olika varianter och sammanskrivningar hela 59 357 gånger i svenska medier – ett rekordstort antal gånger. Vår normativa likväl som funktionella hypotes är att åsiktslikheten mellan riksdagsledamöter och väljare skall vara större i de mycket omdebatterade och viktiga

[1] Den genomsnittliga åsiktsskillnaden mellan riksdagsledamöter och väljare har varit följande i de allmänna representationsstudierna genom åren: 1968 20 procentenheter, 1985 15, 1988 13, 1994 14, 1998 16, 2002 18, 2006 23, 2010, 18, 2014 13, 2018 13, 2022 12 procentenheter. Sakfrågorna har inte varit helt överensstämmande genom åren och undersökningen 1968 genomfördes med helt andra frågor och som en intervjustudie. Om vi begränsar analysen till i huvudsak över tid jämförbara frågor blir resultaten som följer för elva sakfrågor under perioden 1994 - 2022: 1994 16 procentenheter, 1998 17, 2002 18, 2006 18, 2010 16, 2014 13, 2018, 14, 2002 11 procentenheter. Det här är resultat som visar på en trend mot en något förbättrad åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagsledamöter och väljare under de senaste trettio åren.

energifrågorna än i genomsnittet för alla undersökta sakfrågor. Det gäller särskilt kärnkraften – den politiskt mest omstridda energikällan. Förutom kärnkraften har vi uppgifter om ledamöternas och väljarnas åsikter när det gäller ytterligare sex energikällor – vindkraft, solkraft, vattenkraft, biobränslen, naturgas och vågkraft. Alla, med undantag för vågkraften, i varierande grad närvarande i den politiska diskussionen kring energi under 2000-talet. Vågkraften har det varit mycket tyst om än så länge i den offentliga diskussionen. Dock, den kan ha framtiden för sig.[2]

Grad av åsiktslikhet i energifrågor

Vår hypotes får stöd. Riksdagsledamöter och väljare tenderar att ha mer likartade åsikter i energifrågor än i genomsnittet för alla undersökta frågor 2022. Mätmetoden är något annorlunda för energifrågorna än för de sakfrågor som ingår i den allmänna studien av åsiktsöverensstämmelse 2022. När det gäller energifrågorna frågar vi för sju olika energikällor: ”Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5-10 åren?” med fyra substantiella svarsalternativ: Satsa mer än idag, Satsa ungefär som idag, Satsa mindre än idag och Helt avstå från energikällan. Om vi som i den allmänna analysen av åsiktslikheten mellan riksdag och valmanskår tudelar svaren och undersöker åsiktsöverensstämmelsen bland personer med klara åsikter blir utfallet som genomsnitt mycket lika oavsett hur vi gör tudelningen.[3] Vi har valt att redovisa resultaten för en tudelning mellan de som vill satsa mer på de olika energislagen kontra de som vill satsa som idag/satsa mindre/ helt avstå från energikällan. Resultaten återfinns i tabell 1 med data från Riksdagsundersökningen 2022 och när det gäller väljarna från SOM-undersökningen 2022.[4]

[2] I *Retrievers* mediemätningar 2022 förekom Vindkraft 46 785 gånger, Naturgas 19 937 gånger, Vattenkraft 13 855 gånger, Solkraft/-energi 13 134 gånger Biobränsle 8 091 gånger och Vågkraft endast 171 gånger. Kärnkraft har förekommit följande antal gånger under valåren sedan 2002: 6 131 gånger, 2006 17 409, 2010 36 547, 2014 21 868, 2018 11 698 och 2022 59 357 gånger. Ordet Klimat med sammanskrivningar förekom hela 215 525 gånger. Ingen tvekan med andra ord att energi- och klimatfrågorna förekom frekvent i debatten inför valet 2022. Tack till Erik Elwing för hjälp med datakörningarna.

[3] Den genomsnittliga åsiktsolikheten i tabell 1 är 7 procentenheter. En tudelning mellan Satsa mer/Satsa som idag kontra Satsa mindre/ Avstå från energikällan ger en snittolikhet på 4 procentenheter. En annan tudelning som mellan Satsa som idag kontra Satsa mer/Satsa mindre /Avstå från energikällan resulterar i en genomsnittlig åsiktsolikhet på 6 procentenheter. Energi-och klimatfrågorna i Riksdagsundersökningen 2022 och i SOM-studien 2022 ingår i forskningsprojektet Svensk Miljö-, Energi- o. Klimatopinion (MEK) vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Projektet har en långsiktig delfinansiering från Energimyndigheten.

[4] Ett tack till Hanna Näslund som medverkat vid utformning och konstruktion av alla tabeller och figurer i detta kapitel.

Tabell 1 Åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagsledamöter och väljare i energifrågor 2022; andel som vill satsa mer på respektive energislag (procent)

	V			S			MP			C		
	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D
Vågkraft	94	77	17	89	75	14	93	84	9	79	81	2
Solenergi	100	93	7	99	91	8	100	93	7	94	95	1
Fossil-/Naturgas	0	12	12	10	13	3	0	7	7	0	14	14
Vindkraft	100	80	20	99	74	25	100	89	11	94	72	22
Vattenkraft	25	49	24	55	48	7	19	35	16	59	44	15
Kärnkraft	0	18	18	27	27	0	0	6	6	22	29	7
Biobränslen	37	39	2	77	40	37	33	44	11	76	45	31
Genomsnitt 7 frågor			14			13			10			13
Antal frågor med olika majoritet			0			2			0			2

	L			KD			M			SD			Samtliga		
	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D
Vågkraft	73	76	3	50	71	21	63	64	1	34	61	27	73	71	2
Solenergi	92	79	13	82	88	6	86	84	2	34	72	38	83	86	3
Fossil-/Naturgas	0	7	7	24	16	8	10	14	4	21	22	1	10	15	5
Vindkraft	67	50	17	47	51	4	51	55	4	7	40	33	69	63	6
Vattenkraft	8	44	36	29	40	11	40	49	9	41	47	6	41	48	7
Kärnkraft	100	63	37	100	57	43	100	69	31	100	78	22	58	46	12
Biobränslen	40	37	3	59	52	7	52	40	12	24	35	11	55	40	15
Genomsnitt 7 fr.			17			14			9			20			7
Olika majoritet			0			1			1			2			2

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022 och Riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Enkätfrågan löd: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5 – 10 åren?" med fem svarsalternativ: Satsa mer än i dag, Satsa ungefär som i dag, Satsa mindre än i dag, Helt avstå från energikällan, samt Ingen åsikt. Resultaten visar andel som svarat Satsa mer än idag bland personer med en åsikt.

Måttet för den genomsnittliga åsiktsöverensstämmelsen i energifrågor hamnar på 7 procentenheter, klart bättre än snittresultatet på 12 procentenheter för den allmänna studien av åsiktslikhet mellan väljare och valda 2022. Störst åsiktslikhet uppvisar åsikterna om Vågkraft, Solenergi, Naturgas och Vindkraft, med utfall med endast 2-6 procentenheters differenser.[5] Något sämre resultat har Kärnkraften och Biobränslen med skillnader på 12 respektive 15 procentenheter mellan ledamöternas och väljarnas åsikter. Men sammantaget alltså bättre utfall som förväntat än i den allmänna studien över åsiktslikhet mellan väljare och valda i politiska sakfrågor. Och resultaten för Kärnkraften och Biobränslen ligger nära genomsnittet för åsiktsöverensstämmelsen i den allmänna studien. De indikerar med andra ord inte någon extremt avvikande åsiktsolikhet.

Ser vi enbart till kärnkraftsfrågan är det intressant att notera att kärnkraften, som enda energislag som också ingick i den allmänna studien, där uppvisar en åsiktsolikhet på endast 2 procentenheter – ett toppresultat. Enkätfrågan i den allmänna studien gällde om kärnkraften långsiktigt skulle avvecklas. Det tyckte endast minoriteter bland ledamöterna (35 procent) och väljarna (37 procent). Kärnkraften som den mest politiserade och omdiskuterade sakfrågan uppvisar med andra ord en mycket hög grad av åsiktsöverensstämmelse när det gäller frågan om en långsiktig avveckling eller inte. När frågan gäller en satsning mer än idag är åsiktsöverensstämmelsen mellan ledamöter och väljare något sämre. En majoritet i riksdagen vill satsa mer (58 procent) medan enbart en minoritet i valmanskåren (46 procent) håller med. Åsiktsdifferensen på 12 procentenheter är genomsnittlig, men majoriteterna har hamnat olika.

Att kärnkraften med en viss variation varit en av svensk politiks stora konfliktfrågor ända sedan 1970-talet borde både normativt och funktionellt visa sig i en jämförelsevis hög grad av åsiktslikhet mellan väljare och valda. Och så har det varit. Enkätfrågor om kärnkraftens långsiktiga avveckling eller ej har funnits med

[5] Något iögonfallande är det att den anonyma och helt offentligt odiskuterade frågan om Vågkraft toppar listan över åsiktslikhet mellan väljare och valda. Vår hypotes är att viktiga, politiserade och mycket omdebatterade frågor både normativt och funktionellt skall uppvisa högre åsiktslikhet mellan ledamöter och väljare än genomsnittet för alla sakfrågor som undersöks. Hypotesen säger dock inget om svagt politiserade och mindre omdiskuterade frågor. En hjälphypotes skulle kunna vara att dylika frågor – bland vilka Vågkraften är ett extremt exempel – också skulle kunna uppvisa en relativt hög åsiktslikhet. ”Frånvaron” av politisering och debatt gör att åsiktsbildningen blir mer opåverkad av samhällets aktörer och intressen både i riksdagen och bland väljarna, vilket kan leda till en högre grad av åsiktslikhet. Vi har inte många exempel på föga politiserade och odebatterade sakfrågor med i våra representationsstudier. Men jag har trots det gjort en mindre subjektiv undersökning av 42 något mindre politiserade och diskuterade sakfrågor i våra representationsstudier sedan 1985. Något fler av dem (22) uppvisade åsiktslikheter bättre än respektive undersöknings genomsnitt medan nästa lika många (20) hade åsiktslikheter sämre än genomsnitten. Inget stöd att tala om med andra ord för hjälphypotesen. Dock se Karlsson, Holmberg & Weibull 2019 som visar att åsiktsöverensstämmelsen i föga diskuterade alkoholpolitiska frågor är relativt god mellan väljare och valda.

i alla väljar- och riksdagsstudier ända sedan 1985. I dessa sammanlagt tio representationsstudier har kärnkraftsfrågan åtta gånger uppvisat en högre grad av åsiktslikhet än genomsnittet mellan väljare och valda. Och hela fem gånger har kärnkraften hamnat på topp och på medaljplats (1985, 2006, 2010, 2014 och 2022). En viktig, mycket omdiskuterad och tydligt politiserad sakfråga bör uppvisa en hög grad av åsiktslikhet mellan väljare och valda i en representativ demokrati. Och så har det varit för kärnkraftsfrågan i Sverige.

Åsiktsöverenskommelsen inom de olika partierna är naturligtvis av stor betydelse i en partibaserad demokrati som den svenska. Resultaten för energifrågorna 2022 liksom i den allmänna undersökningen visar precis som oftast i tidigare studier, att åsiktslikheten tenderar att vara sämre inom partierna än för riksdagen som helhet. Sedan över trettio år i Sverige står riksdagsledamöter från rödgröna partier i riksdagen till vänster om sina väljare samtidigt som ledamöter från borgerliga partier står till höger om sina väljare (se figur A2). Resultatet blir utjämnande i hela riksdagen där den ideologiska tyngdpunkten (medeltalet) blir en relativt god åsiktslikhet mellan ledamöter och väljare.

När vi jämför partiernas grad av åsiktsöverensstämmelse i energifrågorna med motsvarande resultat i den allmänna studien får vi i allt väsentligt samma utfall som när vi jämförde åsiktslikheten mellan väljare och valda för hela riksdagen. Åsiktsöverensstämmelsen i energifrågorna är i genomsnitt bättre för alla partier än i den allmänna undersökningen, dock med ett undantag. Det undantaget är Sverigedemokraterna. I den allmänna studien har SD ett avvikelsesnitt mellan ledamöter och väljare på 13 procentenheter. Motsvarade resultat för energifrågorna är ännu högre, hela 20 procentenheter. Bakom det utfallet ligger framför allt åsikterna i fyra energifrågor. I tabell 1 framgår det att endast en minoritet av SD:s ledamöter vill satsa mer på Vågkraft och Solenergi, bland deras väljare vill tvärtom en majoritet ha mer Vågkraft och Solenergi. Få SD-ledamöter vill satsa på mer Vindkraft (7 procent), bland SD-väljare vill hela 40 procent ha mer Vindkraft. Och till sist Kärnkraft där 100 procent av SD-ledamöterna vill satsa mer, men bland partiets väljare är stödet för en kärnkraftssatsning något svagare (78 procent).

Resultaten i kärnkraftsfrågan är också intressant för övriga partier. Vi ser en tydlig skillnad i utfallen för oppositionspartierna kontra Tidöpartierna. En majoritet av oppositionspartiernas ledamöter och väljare ger endast ett svagt minoritetsstöd till idén att satsa på mer kärnkraft. För Tidöpartiernas riksdagsrepresentanter och väljare är det helt tvärtom. Tydliga majoriteter – speciellt bland ledamöterna – vill ha mer kärnkraft. Sett till åsiktslikheten mellan väljare och valda är den klart bättre för de fyra oppositionspartierna än för de fyra Tidöpartierna. När det gäller Tidöpartierna är de alla fyra i riksdagen klart mer entusiastiska för kärnkraft än sina väljare – mest så för Ebba Buschs Kristdemokrater.

Resultaten är mycket likartade i den allmänna studien där frågan gäller kärnkraftens långsiktiga avveckling eller ej. Samtliga oppositionspartier har majoriteter bland ledamöter och väljare som önskar avveckla kärnkraften långsiktigt. Helt motsatt är resultatet för Tidöpartierna. Inga ledamöter vill avveckla, och endast små minoriteter bland deras väljare vill avveckla kärnkraften på lång sikt. Ett mycket polariserat läge. Men även här uppvisar oppositionspartierna en något bättre åsiktslikhet mellan väljare och valda än Tidöpartierna. Att förändra energipolitiken från att avveckla kärnkraften till att i stället satsa på den kan var svårt med bibehållen god åsiktsöverenstämmelse mellan väljare och valda.[6] Det kan vara lättare att som oppositionspartierna försvara den gamla politiken.

Klimatfrågan

Vilka energikällor vi satsar på i framtiden har ett uppenbart samband med klimatfrågan (Wahlström m.fl., 2024; Axelsson, m.fl., 2024). Forskningen har visat att vissa energislag leder till mindre skadliga utsläpp för klimatet än andra. Solenergi är exempelvis bättre för klimatet än kol och olja. De allra flesta håller med om detta. Men när det kommer till andra energislag som vindkraft, kärnkraft, biobränslen och gas är man inte lika överens i den politiska debatten oavsett vad forskningen säger (Axelsson, Marzelius & Matti, 2024). Därför är det en mycket relevant fråga i vilken utsträckning olika åsikter om energikällor är kopplade till inställningen i klimatfrågan. För de väljare och politiker som anser att klimatfrågan är viktigare än andra sakfrågor blir frågan: Vilka energikällor bör satsas på framöver?

Ett sätt att besvara frågan är att se på åsiktssambanden (korrelationerna) mellan vad människor tycker om olika energislag – satsa mer eller mindre eller inte alls – och hur viktig de tycker klimatfrågan är från klart mindre viktig än andra politiska sakfrågor till klart viktigare än andra frågor.[7] En positiv korrelation (r) indikerar att ju viktigare man anser att klimatet är desto mer vill man satsa på den aktuella energikällan. En negativ korrelation visar tvärtom att ju viktigare man anser klimatet vara desto mindre vill man satsa på den aktuella energikällan. Tre energikällor uppvisar tydligast resultat både bland väljare och valda. Det gäller sol och

[6] Åsiktslikheten mellan ledamöter och väljare för Tidöpartierna är klart sämre än motsvarande resultat för oppositionspartierna när det gäller frågan om att satsa mer på kärnkraften. Men dock, en majoritet väljare i alla fyra Tidöpartierna var positiva till en satsning på kärnkraften i valet 2022. Tidöpartiernas valkampanj för mer kärnkraft var framgångsrik bland de egna väljarna, och även bland väljare i allmänhet. Opinionen svängde tydligt över i kärnkraftspositiv riktning 2022 (Holmberg 2023).

[7] Klimatfrågan hade följande formulering till väljare (SOM-studien 2022) och valda (Riksdagsundersökningen 2022): ”Hur viktiga anser Du att klimatfrågorna är jämfört med andra samhällsfrågor?” med svarsalternativ på en skala från 0 (Inte alls lika viktiga som andra samhällsfrågor) till 10 (Mycket viktigare än de flesta andra samhällsfrågor).

vind med klara positiva korrelationer: plus +.62 respektive +.49 för vind och sol bland ledamöterna jämfört med plus +.36 respektive +.26 bland väljarna. Resultat visar att väljare såväl som ledamöter som bedömde klimatfrågan som mycket viktig tenderade att vilja satsa mer på sol och vind. Men kärnkraften uppvisade också ett tydligt utfall, dock med en negativ korrelation på -.52 bland ledamöterna och en likaledes negativ korrelation bland väljarna (- .39). Ju mer man tycker klimatet är viktigt desto mindre vill man satsa på mer kärnkraft. De som ville satsa på mer kärnkraft tenderade att bedöma klimatfrågan som något mindre viktig.

Intressant nog visar resultaten på en samstämmighet mellan väljare och valda i dessa åsiktssamband. Väljare och valda som ansåg att klimatet var mycket centralt tenderade att prioritera sol och vind högt, men inte kärnkraft. Väljare och valda som tyckte klimatfrågan var mindre viktig ville i första hand satsa på mer kärnkraft, inte förnybar energi som sol och vind. Den relativt goda åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och valda i energifrågor syns alltså även tydligt när vi vidgar perspektivet till klimatet. De samvarierande kurvorna i figur 1 illustrerar väl hur samstämmig åsiktsbildningen var 2022 mellan väljare och valda i energi/klimatfrågor, här demonstrerad med hjälp av resultaten för vindkrafts- respektive kärnkraftsåsikternas koppling till bedömningarna av klimatfrågans viktighet.

Vi kan även illustrera sambanden genom att se på åsiktslikheten mellan väljare och valda när det gäller om man anser klimatfrågan är viktigare än andra sakfrågor (svarar 6-10 på vår mätskala). Resultatet visar mycket tydligt på en hög grad av åsiktsöverensstämmelse. Hela 85 procent bland ledamöterna respektive 81 procent bland väljarna tycker klimatet är viktigare än de flesta andra sakfrågor. Konsensus om detta råder dock inte inom alla riksdagens partier. Ett partis väljare och valda avviker kraftigt med endast minoriteter som håller med om att klimatfrågan är viktigare än de flesta andra frågor. Det partiet är Sverigedemokraterna där endast 13 procent bland ledamöterna och 43 procent bland partiets väljare tyckte klimatet är viktigare än andra sakfrågor. Övriga riksdagspartier hade klara majoriteter bland både väljare och valda som ansåg att klimatet är viktigast.[8] Sverigedemokraternas bedömningar avviker tydligt från övriga svenskars i klimatfrågan.

[8] Andel valda/väljare som tyckte klimatfrågan är viktigare än de flesta andra frågor var följande 2022: V 100/95; S 100/93; MP 100/98; C100/96; L 100/90; KD 92/69; M 95/71; SD 13/43; Samtliga 85/81.

Figur 1 Åsiktssamband bland riksdagsledamöter och väljare för bedömningar av klimatfrågans viktighet och åsikter om kärnkraftens respektive vindkraftens framtid (procent)

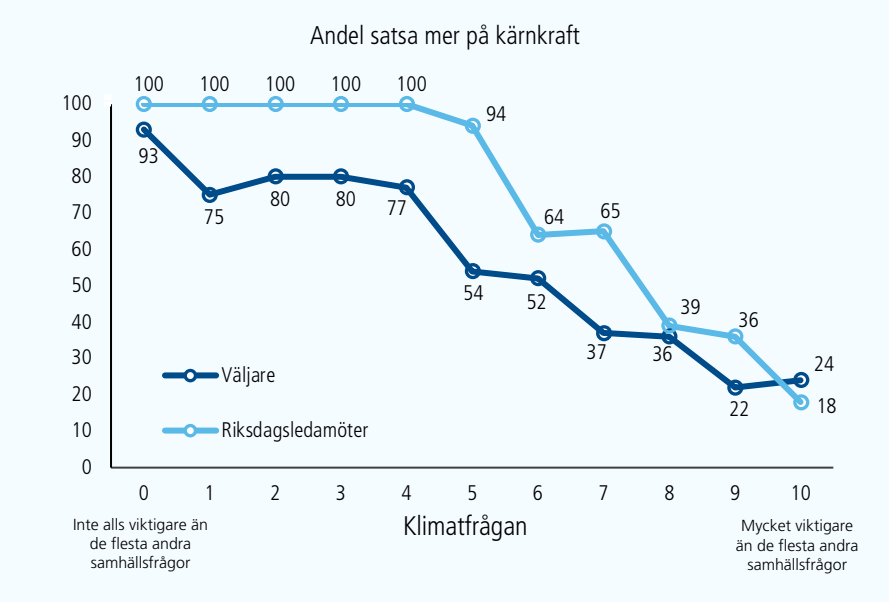

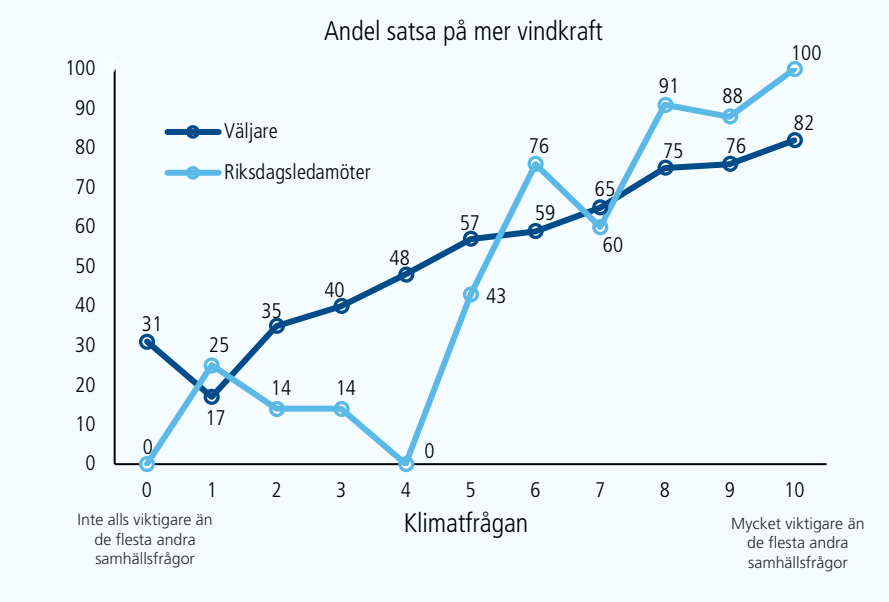

Kommentar: Resultaten kommer från Riksdagsundersökningen 2022 och SOM-undersökningen 2022.

Kärnkraften över tid – opinionsförändring styrd uppifrån eller nedifrån?

I en modern representativ och samtalande demokrati är åsiktsbildningen dynamisk. Olika elitgrupper, inklusive de politiska partierna och valda representanter, försöker bilda opinion samtidigt som de via valen, och med hjälp av avläsningar av väljarönskemål (anteciperingar) och kanske också opportunism påverkas av vad folket tycker. Representation blir ett samspel över tid mellan väljare och valda (Holmberg, 2022). Representativ demokrati studeras därför bäst som en dynamisk process där förändringar i väljares åsikter (folkviljan) sätts i samband med förändringar i valda politikers åsikter. Finns där något samband, en parallellitet – en följsamhet. Och i så fall vem går före och styr? Frågan är om den representativa processen bäst karaktäriseras som en ovanifrånmodell där valda politiker potentiellt styr opinionsutvecklingen eller som en nedifrånmodell där väljarnas åsikter styr (Esaiasson & Holmberg, 1996).

En av våra energifrågor har ingått i alla representationsundersökningar sedan 1985. Det är kärnkraftsfrågan. Frågeställningen har gällt om kärnkraften i Sverige på lång sikt skall avvecklas eller ej. Vi kan studera åsiktssamspelet mellan väljare och ledamöter vid inte mindre än nio par av val, från 1985-88 till 2018-22. En första gäller om opinionsförskjutningar bland väljare och valda varit parallella – om opinionsvindar blåst åt samma eller olika håll bland väljare och riksdagsledamöter. Parallella opinionsförändringar är centrala i sammanhanget eftersom de potentiellt kan tyda på en opinionspåverkan mellan väljare och politiker. En åsiktsförskjutning på en nivå (väljare eller ledamöter) som rör sig åt det håll där den andra nivån redan befinner sig kan tolkas som en potentiell opinionspåverkan. Man följs åt och väljare eller politiker går före. Dock även icke-parallella opinionsförskjutningar kan indikera en potentiell åsiktspåverkan. Om ledamöter och väljare närmar sig varandra opinionsmässigt har vi en icke-parallell förändring och olika opinionsvindar, men trots det en potentiell påverkan som kan var både väljar- och politikerstyrd. Det är endast när politiker- och väljaråsikter ofoljsamt fjärmar sig från varandra som vi kan utesluta någon potentiell åsiktspåverkan mellan väljare och valda.

Fyra olika opinionsförändringsmönster urskiljs med andra ord. Ett där väljares åsikter förskjuts åt det håll där ledamöterna redan befinner sig åsiktsmässigt (potentiellt politikerstyrd opinionsförändring). Ett där politikernas åsikter förändras åt det håll där väljarna är sedan tidigare (potentiellt väljarstyrd opinionsförändring). Ett där både ledamöters och väljares åsikter förskjuts åt varandras håll (potentiellt både politiker- och väljarstyrd opinionsförändring). Och till sist, ett där opinionsförändringarna är ofoljsamma – ledamöter och väljare förändras åsiktsmässigt åt olika håll.

Figur 2 Andel som tycker det är bra att långsiktigt avveckla kärnkraften bland riksdagsledamöter och väljare 1985–2022 (procent)

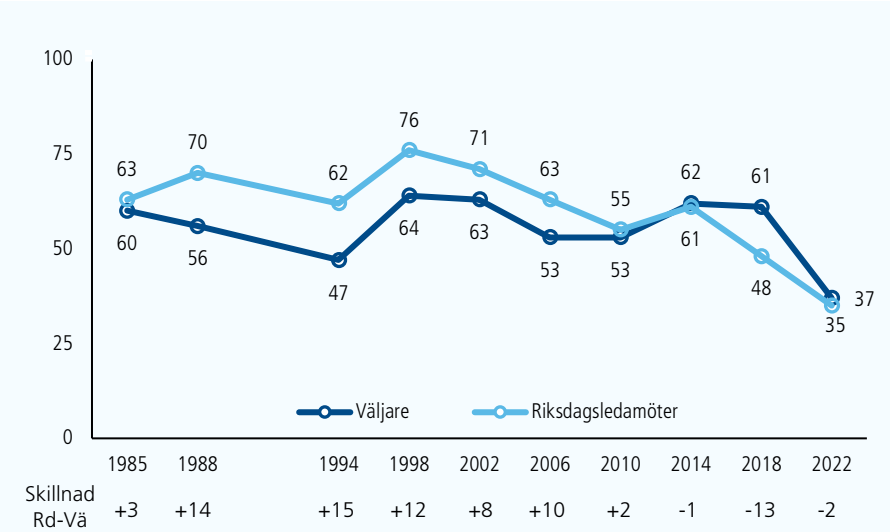

Källa: Riksdagsundersökningarna 1985-2022.

Kommentar: Åren 1988 – 1994 löd enkätfrågan: "Behåll kärnkraften även efter år 2010" med svarsalternativen Mycket/Ganska bra förslag, Varken eller bra eller dåligt, Mycket/Ganska dåligt förslag. I figuren redovisas andelen som svarat Mycket/Ganska dåligt förslag. Åren 1998 – 2022 löd enkätfrågan: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften" med samma svarsalternativ som åren 1988 – 1994. De resultat som redovisas i figuren gäller de som svarat Mycket/Ganska bra förslag. Genomgående har procenten beräknats bland personer med klar åsikt, dvs att varken eller-svar ej tagits med i procentbasen.

När vi ser på om opinionsförändringar i Sverige tenderat vara parallella eller ej mellan ledamöter och väljare i våra allmänna representationsundersökningar åren 1985-2022 är utfallet tydligt. Parallella förändringar är klart vanligast (64 procent av fallen), med en tendens till en ökning under senare år. Mellan 2014-18 respektive mellan 2018-22 var andelen parallella opinionsförändringar 71 och 75 procent (se figur A3 i appendix). Ett positivt besked för svensk representativ demokrati. Och i enlighet med hypotesen är opinionsförändringar i kärnkraftsfrågan klart oftare parallella än genomsnittet (78 procent). De har dessutom varit parallella under de stora opinionsförskjutningar som skett under mandatperioderna 2014-18 och inte minst 2018-22.[9]

Samma eller skilda opinionsvindar säger dock inget om vem som potentiell följer vem. Sett över hela perioden sedan 1985 i den allmänna representationsstudien är det mycket tydligt att följsamma opinionsförändringar mellan väljare och valda

[9] Opinionsvindarna i kärnkraftsfrågan blåste olika för ledamöter och väljare 1985-88 och 2006-2010 medan övriga sju mandatperioder uppvisade parallella åsiktsförändringar.

är det allra vanligaste. Hela 89 procent av alla förändringar är följsamma och därmed potentiellt indikerande att en opinionspåverkan kan ha skett mellan politiker och väljare. Endast 11 procent har ett mönster där ledamöters och väljares ståndpunkter fjärmar sig från varandra. Över tid kan en viss tendens skönjas att de följsamma förändringarna blivit något vanligare. Under de fyra senaste mandatperioderna har andelen följsamma förändringar varit 100, 100, 93 respektive 90 procent (se tabell A2 i appendix). Ledamöter och väljare samspelar allt oftare än de motspelar. Kärnkraften avviker inte från detta generella mönster. Andelen följsamma åsiktsförändringar mellan ledamöter och väljare när det gäller kärnkraftens långsiktiga avveckling eller ej är 89 procent, enda oföljsamma förändringen inträffade åren 1985-88 då ledamöterna blev mer positiv till en långsiktig avveckling samtidigt som väljarna blev mindre för en avveckling (se figur 2).

De allmänna representationsundersökningarna visar att potentiellt politikerstyrda opinionsförändringar hittills varit vanligare (40 procent) än väljarstyrda (30 procent). Det betyder att representation enligt ovanifrånmodellen har varit något vanligare i Sverige än enligt nedifrånmodellen. Men i perioden 2018-22 var utfallet lika – 35 procent för såväl de politikerstyrda som de väljarstyrda opinionsförändringarna. Och totalt sett över tid tillbaka till 1985 har andelen väljarstyrda opinionsförändringar tenderat att öka (se tabell A2). Ett positivt resultat, särskilt om man normativt tycker att det är bättre med en väljarstyrd demokrati nedifrån framför en politikerstyrd ovanifrån.

När det gäller kärnkraften uppvisar den ett oavgjort resultat mellan politikerrespektive väljarstyrda opinionsförändringar, 44 procent i båda fallen. Det betyder att andelen väljarstyrda åsiktsförändringar är något högre än det allmänna genomsnittet som är 30 procent. Men de väljarstyrda opinionsförändringarna förekom oftast under åren före 2010. Under de tre senaste mandatperioderna har opinionsförändringarna i kärnkraftsfrågan varit politikerstyrda.[10] Den största kortsiktiga opinionsförändring vi sett i kärnkraftsfrågan ända sedan 1970-talet var den mellan 2018-22. Den var tydligt politikerstyrd. Tidöpartierna med Ebba Busch i spetsen lyckades i valet 2022 förändra den svenska kärnkraftsopinionen i en klart mer kärnkraftspositiv riktning än tidigare (Holmberg, 2023).

Opinionsbildning och förändring potentiellt styrd nedifrån av väljarna är inte lika vanlig i Sverige som opinionsförändringar potentiellt styrda av politiker uppifrån. Kärnkraften har tidigare avvikit från detta mönster genom att kunna uppvisa en dominans för väljarstyrda opinionsförändringar fram till 2010. Men därefter

[10] Mandatperioden 1985-88 uppvisar en oföljsam opinionsförändring i kärnkraftsfrågan; de fyra mandatperioderna 1988-94, 1998-02, 2002-06 och 2006-10 har väljarstyrda opinionsförändringar medan mandatperioderna 1994-98, 2010-14, 2014-18 och 2018-22 har politikerstyrda opinionsförändringar. Se figur 2 för mer detaljer.

har läget ändrats. Kärnkraften har utmärks under senare år av att de stora opinionsförändringar som inträffat varit potentiellt politikerstyrda. Kärnkraften har därmed anpassat sig till samma mönster som övriga politikområden – en sakfråga där opinionsbildningen huvudsakligen sker uppifrån, inte nedifrån.

Bättre åsiktsöverensstämmelse än genomsnittet i energifrågor

En framväxande sanning i de nu femtioåriga representationsundersökningarna är att klart politiserade och omdiskuterade sakfrågor – ofta av vänster-högerkaraktär – brukar uppvisa en större grad av åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och riksdagsledamöter än genomsnittet. Och så bör det också vara ur normativ synpunkt. Åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda bör vara bättre i politiskt centrala frågor än i mindre viktiga marginella sakfrågor.

Resultaten för nutidens politiserade och omstridda energi- och klimatfrågor passar väl in i detta mönster. Åsiktslikheten mellan valda representanter och väljare i dessa frågor har visat sig vara tydligt bättre än genomsnittet, både för riksdag och valmanskår som helhet och för de olika riksdagspartierna. Dock med ett klart undantag. Sverigedemokraterna uppvisade en sämre åsiktsöverensstämmelse än genomsnittet både när det gäller olika energifrågor och hur viktig klimatfrågan bedömdes vara. Ett påtagligt exempel är Solenergi och Vindkraft, där SD:s riksdagsledamöter är mycket mindre positiva än SD:s väljare. Samma skillnad återfinns också när det gäller bedömningar av hur viktig klimatfrågan är. Sverigedemokraternas riksdagsrepresentanter tyckte sällan – endast 13 procent gjorde så – att klimatet är viktigare än de flesta andra sakfrågor. Deras väljare var mer oroade: 40 procent såg klimatfrågan som en viktigare fråga än de flesta andra sakfrågor. Övriga partiers ledamöter och väljare hade tydliga majoriteter som bedömde klimatfrågan som viktigare än andra sakfrågor.

När det gäller åsiktslikhet mellan väljare och valda uppvisade den hett omstridda frågan om kärnkraften långsiktigt skall avvecklas eller inte en mycket hög grad av åsiktsöverensstämmelse. Detta är förväntat. Sett över tid har dock åsiktsbildningen i frågan förändrats mycket påtagligt. Fram till 2010 förändrades kärnkraftsåsikterna enligt en nedifrånmodell där riksdagsledamöternas åsikter följde väljarnas. En modell som var något ovanlig då de flesta åsiktsförändringar brukar följa en ovanifrånmodell där väljarnas åsikter följer ledamöternas. Men under senare mandatperioder – och mest tydligt när kärnkraftsåsikterna försköts mycket dramatiskt åt det mer kärnkraftsaccepterande hållet mellan 2018-2022 – har även opinionsförändringar i kärnkraftsfrågan skett enligt en ovanifrånmodell där väljarna ändrat sin åsikter och följt efter riksdagsledamöterna i kärnkraftspositiv riktning.

Åsiktsöverensstämmelsen i politiska sakfrågor mellan väljare och riksdagsledamöter i Sverige har förbättrats under 2000-talet. De viktiga energi- och klimatfrågorna ingår i denna trend. Ett bra betyg för svensk representativ demokrati. Väljare och valda är något mer överens än tidigare och de avgörande energi- och klimatfrågorna har spelat en betydelsefull roll i sammanhanget.

Referenser

Axelsson, Sofia, Erik Elwing & Simon Matti (2024). ”Svensk ekologisk modernisering och omställning till ett fossilfritt samhälle”, i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand & Anders Carlander (red), *Inferno*. Göteborg: SOM-institutet.

Axelsson, Sofia, Milla Marzelius & Simon Matti (2024). NIMBY: Borta bra men hemma orört. Lokalt vindkraftsmotstånd bland vindkraftsförespråkare, i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand & Anders Carlander (red), *Inferno*. Göteborg: SOM-institutet.

Esaiasson, Peter & Sören Holmberg (1996). *Representation from Above*. Aldershot: Dartmouth.

Holmberg, Sören (1974). *”Riksdagen representerar svenska folket.” Empiriska studier i representativ demokrati.* Lund: Studentlitteratur.

Holmberg, Sören (2022). “Representativ demokrati – en dynamisk process”, i Patrik Öhberg, Henrik Oscarsson & Jakob Ahlbom (red), *Folkviljans förverkligare*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

Holmberg, Sören (2023). “Ännu ett kärnkraftsval”, i Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (red), *Ovissheten tid*. Göteborg: SOM-institutet.

Karlsson, David, Sören Holmberg & Lennart Weibull (2019). ”Åsiktsöverensstämmelse mellan medborgare och politiker i alkoholpolitiska frågor”, i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red), *Storm och Stiltje*. Göteborg: SOM-institutet.

Retriever *Mediearkivet* (2024). Stockholm.

Wahlström, Mattias, Magnus Wennerhag & Katrin Uban (2024). ”Klimatvisioner: I vilken sorts klimatvänligt samhälle vill svenskarna leva?” i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand & Anders Carlander (red), *Inferno*. Göteborg: SOM-institutet.

Appendix

Tabell A1 Åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagsledamöter och väljare 2022; andel bra förslag (procent)

	V			S			MP			C		
Sakfråga	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D
Medlem i NATO	0	20	20	89	82	7	7	52	45	100	90	10
Långsiktigt avveckla kärnkraften	87	80	7	72	53	19	100	91	9	60	53	7
Avskaffa karensdagen	90	79	11	91	63	28	93	60	33	14	32	18
Begränsa fri abort	0	3	3	0	7	7	0	1	1	0	4	4
Sänka skatterna	0	12	12	1	33	32	0	6	6	69	56	13
Öka ekon. stöd till glesbygden	100	94	6	99	93	6	100	94	6	100	93	7
Gör det lagligt att använda cannabis	13	34	21	3	11	8	8	16	8	18	12	6
Medlem i EU	31	80	49	100	94	6	100	97	3	100	97	3
Minska u-bistånd	0	7	7	2	21	19	0	4	4	0	11	11
Öka arbetskraftsinvandring	25	55	30	1	41	40	86	76	10	100	64	36
Minska inkomstskillnaderna	100	97	3	100	94	6	100	97	3	73	82	9
Stoppa privatbilism i innerstäderna	87	76	9	40	38	2	100	76	24	20	35	15
Minska försvarsutgifterna	25	43	18	7	16	9	33	33	0	13	12	1
Minska stödet till Public Service	0	13	13	2	11	9	0	3	3	7	3	4
Öka ekon. stöd till invandrare så de kan bevara sin kultur	100	41	59	31	7	24	90	45	45	17	7	10
Gör det lättare att säga upp anställda	0	4	4	1	14	13	11	16	5	100	48	52
Ta emot färre flyktingar	0	17	17	38	59	21	0	13	13	0	40	40
Tillåt fri hyressättning i nybyggnation	0	5	5	0	15	15	7	10	3	100	40	60
Hårdare fängelsestraff	0	42	42	43	80	37	9	33	24	50	74	24
Minska offentlig sektor	0	4	4	0	13	13	0	5	5	100	28	72
Höj skatten på bensin	64	45	19	53	14	39	100	76	24	45	22	23
Språktest för att bli svensk medborgare	0	20	20	33	74	41	7	34	27	15	70	55
Förbjud pornografi	64	56	8	55	67	12	36	49	13	33	53	22
Inför 6-timmars arbetsdag	100	91	9	47	60	13	93	77	16	0	33	33
Mer sjukvård i privat regi	0	3	3	0	6	6	0	2	2	83	21	62
Inför skolbetyg i ordning och uppförande	0	25	25	4	63	59	0	23	23	0	57	57
Förbjud tiggeri	0	20	20	9	60	51	0	16	16	0	48	48
Vinstutdelning ej tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg	95	95	0	98	93	5	100	95	5	7	73	66
Genomsnitt 28 frågor			16			20			13			27
Antal frågor där flertalet ledamöter har andra åsikter än flertalet väljare			4			7			2			8

Källa: Riksundersökningen 2022 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöterna (Rd) och väljarna (Vä) anger andel personer som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. Representationsanalysen bygger på två olika mått av åsiktsöverensstämmelse: ett procentdifferensmått (D) och ett majoritetspositionsmått som båda bygger på en dikotomisering av svarsalternativen i våra frågor och som endast omfattar personer med klara åsikter i sakfrågorna. Vet-ej svar och varken/eller-svar är inte medtagna i analysen. För båda måtten gäller att ju lägre värde desto större åsiktsöverensstämmelse.

Tabell A1 (forts.)

	L			KD			M			SD			Samtliga		
Sakfråga	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D	Rd	Vä	D
NATO-medlem	100	92	8	100	91	9	100	93	7	77	82	5	80	80	0
Avveckla kärnkraften	0	19	19	0	12	12	0	10	10	0	10	10	35	37	2
Avskaffa karensdagen	0	39	39	13	52	39	16	42	26	52	58	6	57	55	2
Begränsa fri abort	0	2	2	23	10	13	0	5	5	11	7	4	3	6	3
Sänka skatterna	100	80	20	100	89	11	100	92	8	97	92	5	57	60	3
Öka ekon. stöd glesbygd	56	83	27	100	95	5	39	83	44	95	94	1	88	92	4
Legalisera cannabis	40	19	21	6	6	0	12	11	1	19	15	4	11	15	4
Medlem i EU	100	98	2	100	87	13	96	93	3	20	56	36	82	87	5
Minska u-bistånd	8	32	24	8	57	49	95	72	23	89	93	4	35	42	7
Arbetskraftsinvandring	78	53	25	36	26	10	43	33	10	7	14	7	30	37	7
Minska inkomstskilln.	38	70	32	50	68	18	14	56	42	27	70	43	73	82	9
Stoppa privatbilism	30	20	10	0	18	18	0	18	18	2	17	15	26	35	9
Minska försvarsutgift.	0	7	7	0	12	12	0	9	9	0	12	12	5	15	10
Minska public service	0	25	25	93	47	46	82	39	43	92	59	33	36	25	11
Öka ekon. stöd invandr.	9	0	9	0	2	2	2	0	2	2	0	2	20	8	12
Förenkla uppsägning	90	54	36	100	53	47	95	58	37	67	49	18	44	32	12
Ta emot färre flyktingar	55	82	27	93	92	1	91	94	3	100	98	2	59	72	13
Fri hyressättning	92	53	39	100	43	57	96	53	43	42	42	0	42	28	14
Hårdare fängelsestraff	80	91	11	100	96	4	100	87	13	98	99	1	69	84	15
Minska offentlig sektor	100	50	50	94	65	29	98	64	34	83	58	25	48	32	16
Höj skatten på bensin	88	11	77	0	3	3	7	4	3	0	2	2	31	15	16
Språktest svensk medb.	100	86	14	100	91	9	100	96	4	100	99	1	63	80	17
Förbjud pornografi	17	47	30	62	63	1	19	51	32	18	44	26	38	57	19
Inf. 6-timmars arbetsdag	8	20	12	0	33	33	0	20	20	11	41	30	29	50	21
Mer sjukvård i privat regi	100	33	67	100	43	57	100	49	51	61	37	24	43	21	22
Skolbetyg i ordning	82	74	8	100	87	13	86	85	1	100	94	6	48	70	22
Förbjud tiggeri	17	76	59	67	84	17	93	88	5	100	96	4	45	68	23
Ej vinstutd. offentlig sek.	18	69	51	13	66	53	7	58	51	25	76	51	55	81	26
Genomsnitt 28 frågor			27			21			19			13			12
Olika majoriteter			4			6			6			5			3

Källa: Riksundersökningen 2022 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöterna (Rd) och väljarna (Vä) anger andel personer som uppgivit att de specificerade förslagen var mycket eller ganska bra. Representationsanalysen bygger på två olika mått av åsiktsöverensstämmelse: ett procentdifferensmått (D) och ett majoritetspositionsmått som båda bygger på en dikotomisering av svarsalternativen i våra frågor och som endast omfattar personer med klara åsikter i sakfrågorna. Vet-ej svar och varken/eller-svar är inte medtagna i analysen. För båda måtten gäller att ju lägre värde desto större åsiktsöverensstämmelse.

Tabell A2 Politiker- eller väljarstyda opinionsförändringar i riksdagen och bland väljare 1985–2022 (procent)

Kommentar: Se Holmberg (2022).

Figur A1 Ideologisk åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagsledamöter och väljare 1968–2022 (medeltalsskillnader på åsiktsbaserade vänster-högerindex)

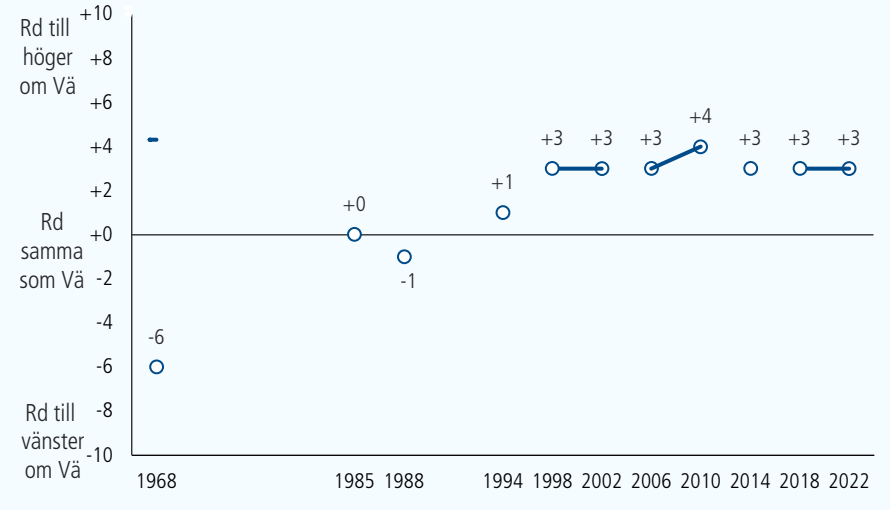

Kommentar: Resultaten bygger på elva vänster-högerindex baserade på ledamöters och röstberättigade väljares åsikter i olika sakfrågor. Antalet frågor är 15 1968, 12 1985, 8 1988, 7 1994, och fem varje år 1998–2022. Många av sakfrågorna är desamma åren 1985–2022, men inte alla. VH-indexen 2002–2022 bygger dock exakt på samma frågor. VH-medeltalen kan variera mellan 10 (vänster) och 50 (höger). Medeltalsskillnaderna i figuren kan maximalt uppnå värdet 40 (10 minus 50). Rd står för riksdagsledamöter; Vä för röstberättigade väljare.

Figur A2 Ideologisk vänster-högerposition bland riksdagsledamöter och väljare efter parti 2022 (medeltal)

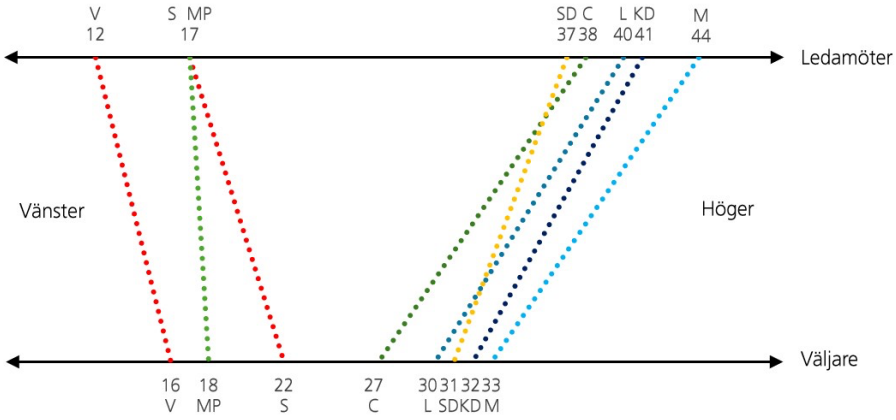

Kommentar: Resultaten bygger på ett medeltal baserat på ledamöters och väljares åsikter i fem sakfrågor – offentliga sektorns storlek, sänkta skatter, inkomstskillnader, privat sjukvård och sextimmars arbetsdag. Indexet kan variera mellan 10 (vänster) och 50 (höger). Medeltalet bland samtliga svarade ledamöter är 29 jämfört med 26 för samtliga medborgare.

Figur A3 Opinionsförändringar bland riksdagsledamöter och medborgare 1985–2022 (procent)

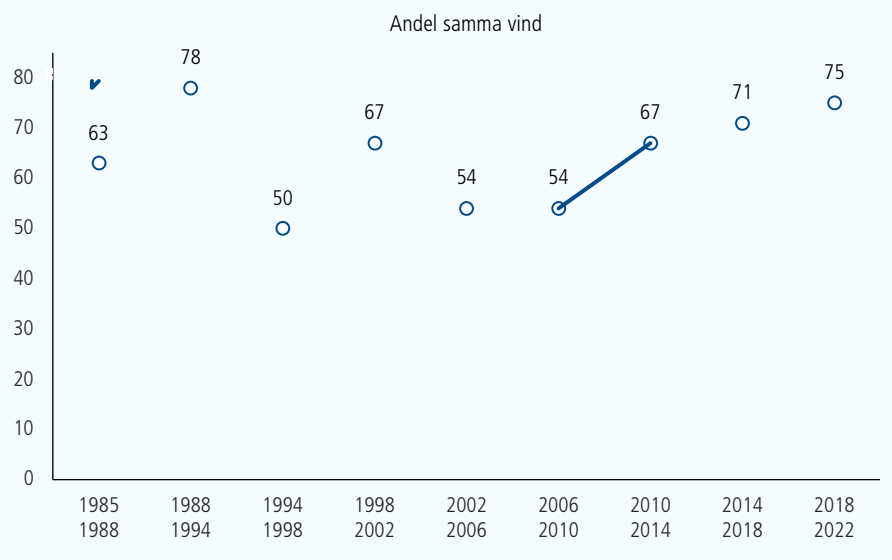

Kommentar: Stabilt opinionsläge på en nivå och förändring på den andra nivån har definierats som ”olika vind”. Sammanlagt förekom det fenomenet i sex fall (5 procent). Genomsnittet för ”samma vind” är 64 procent för hela perioden 1985–2022. Totala antalet fall är 114.

10
Vem styr? Opinionsförändringar bland väljare och riksdagsledamöter

MIKAEL PERSSON OCH ANDERS SUNDELL

Hur fungerar den dynamiska relationen mellan väljares och riksdagsledamöters åsikter – sker representation ”underifrån” eller ”ovanifrån”? Vi identifierar ett intressant mönster: medan en majoritet av riksdagsledamöterna tror att det är väljarna som huvudsakligen påverkar politikernas åsikter, visar vår empiriska analys att det oftare är tvärtom. I hälften av de undersökta fallen är det väljarna som närmar sig riksdagens position, medan representation ”underifrån” är mindre vanlig. Analysen omfattar sju centrala politiska sakfrågor över tid, från privatisering av sjukvård till flyktingmottagande. Resultaten bekräftar i huvudsak tidigare forskning om ”representation ovanifrån” i svensk politik, men tillför ny kunskap om politikernas egen uppfattning om representationens riktning, vilken står i kontrast till det faktiska mönstret.

Riksdagen representerar svenska folket. I de allmänna valen röstar medborgarna på representanter som ska föra deras talan de kommande fyra åren. Sådan är tanken i statsvetenskaplig representationsteori så väl som i grundlagen. Det kan förefalla självklart att det är medborgaropinioner som påverkar vilka åsikter riksdagsledamöter driver i riksdagen, det är ju trots allt medborgarna som utser sina representanter i parlamentet. Men i verkligheten påverkar medborgare och politiker varandra i ett dynamiskt samspel. Det är inte bara medborgarna som påverkar de politiska representanterna. Representanterna påverkar också medborgarna. Med andra ord kan representation ske både ”underifrån”, när medborgarna leder politikerna, men också ”ovanifrån”, när politikerna leder medborgarna. I båda fallen blir slutresultatet detsamma: Väljare och valda är överens.

I detta kapitel utnyttjar vi det rika materialet ifrån riksdagsundersökningarna för att besvara två frågor: Tror riksdagspolitikerna att det är väljarna som framförallt påverkar de politiska representanterna, eller tvärtom? Därefter undersöker vi hur det faktiskt sett ut: Är det opinionsförändringar bland medborgarna som drivit opinionsförändringar bland riksdagspolitiker, eller tvärtom?

Vad säger representationsforskningen om kopplingen mellan väljare och valda?

Frågan om kopplingen mellan väljare och valda är en klassisk, närmast evig, fråga inom statsvetenskaplig representationsteori. Ett centralt verk är Hanna Pitkins *The Concept of Representation* där hon argumenterar för att en representativ demokrati fungerar väl i den utsträckning som valda representanter agerar ”i de representerades intresse, på ett sätt som är lyhört för dem” (Pitkin, 1967:209-210) [vår översättning]. Representativ demokrati bör därför, enligt Pitkin, betraktas som en process där representanter kontinuerligt reagerar på medborgarnas önskningar och krav, men inte nödvändigtvis anpassar sig till deras preferenser. De har också möjlighet att på ett ansvarsfullt sätt agera i medborgarnas intressen efter eget omdöme, inte enbart mekaniskt representera medborgaropinioner.

Naturligtvis behövs ett visst mått av traditionell representation underifrån i en demokrati, det vill säga att medborgarna i någon mån får den politik de vill ha. De bredare aspekterna av lyhördhet, som huruvida representanter lyssnar på medborgarnas åsikter och förklarar sina handlingar och ställningstaganden för medborgarnas är också viktiga, men man kan inte komma ifrån värdet av att en demokrati faktiskt lyckas leverera den politik som medborgarna kräver. Ett system där politiska representanter lyssnar på folkets röst men inte omvandlar folkets vilja till genomförd politik, eller där politikerna styr opinionen för att få den att acceptera den förda politiken, förefaller svårt att normativt försvara. Vissa skulle gå så långt som att säga att förverkligandet av majoritetens vilja är demokratins yttersta syfte. Representanternas åsikter och kontakter med medborgarna är endast medel för att uppnå detta mål (Westerståhl, 1997).

Men inom den demoktratiteoretiska forskningen finns det också ett annat teoretiskt spår som går igen hos Montesquieu, Burke och Madison, via Schumpeter till nutida statsvetare som Manin (1995) eller Achen och Bartels (2016). Idén går ut på att den representativa demokratin är kvalitativt annorlunda i jämförelse med exempelvis direktdemokrati. Centrala värden är i stället arbetsdelning och ansvarsfullt ledarskap där ansvarsutkrävande i efterhand vid valen skapar legitimitet. Utifrån ett sådant synsätt ter sig representation ovanifrån mer rimlig. Politikerna ska inte i första hand passivt representera medborgarna. I stället är det politikerna som styr och väljarna som kräver ansvar i efterhand.

Så vad säger då den empiriska forskningen om kopplingen mellan väljare och valda? Den allmänna uppfattningen i studier av åsiktsrepresentativitet är att det finns ett relativt starkt samband (Stimson, MacKuen & Erikson, 1995). Det gäller i de flesta västländer som undersökts under de senaste decennierna. Detta gäller så väl sambandet mellan medborgares och politikers åsikter (Miller & Stokes, 1966) samt sambandet mellan medborgarnas opinioner och den faktiskt förda politiken

(Persson & Sundell, 2023). Vi kommer dock här fokusera på just sambandet mellan folkets och politikernas åsikter, snarare än den förda politiken.

I Sverige har Sören Holmberg i en rad studier (1997, 2011, 2018, 2022) undersökt vad han kallar för *dynamisk representation*. Dynamisk representation handlar just om att representation sker både ovan- och underifrån: politiker och väljare påverkar varandra. Utifrån analyser av de svenska riksdags- och valundersökningarna dras emellertid slutsatsen att åsiktsförändringar ovanifrån är vanligare än åsiktsförändringar underifrån (Esaiasson & Holmberg 1996). Holmberg har senare uppdaterat dessa analyser att antal gånger. I den senaste analysen från 2022 konstaterar Holmberg att i majoriteten av de fall där man kan mäta parallella åsiktsförändringar följs väljare och valda åt samma håll. Men i en dryg tredjedel av fallen så utvecklas också de båda gruppernas åsikter åt motsatt håll. Samtidigt är de potentiellt politikerstyrda förändringarna vanligare än de potentiellt väljarstyrda förändringarna, även om båda förändringarna förekommer i relativt stor utsträckning och enbart tolv procent av alla förändringar är helt oföljsamma. Sedan är det viktigt att ha i åtanke att dessa resultat enbart bygger på att opinionsförändringar i en grupp föregår en annan. Vi kan inte med säkerhet säga att gruppen som ”leder” verkligen påverkat åsikterna i den andra gruppen. Vi kommer att återkomma till dessa mätningar senare då vi ska återbesöka vissa av dessa data.

Inom internationell forskning har man inte haft samma möjligheter att följa opinioner bland väljare och valda över tid. Däremot har man ägnat sig mer åt att undersöka om politikers uppfattningar om opinionen präglas av systematisk skevhet. Studier från såväl USA som Europa visar då att politiker tenderar att ha en snedvriden uppfattning om den allmänna opinionen på så vis att de tror att den är mer höger och mer konservativ än vad den faktiskt är (Broockman & Skovron, 2018; Pereira, 2021). Studier har också visat att politiker generellt inte är särskilt bra på att uppskatta vad folkopinionen är i olika frågor (Walgrave m.fl., 2023). Detta har också visat sig vara fallet i Sverige, i alla fall när opinionen går emot ledamöternas egna åsikter (Persson & Sundell 2022). Att politiker inte har god kunskap om opinionen kan naturligtvis medföra att politiker, även om de skulle vilja representera väljarnas åsikter så bra som möjligt, kan ha svårt att göra detta på grund av att de helt enkelt inte vet vilka åsikter de ska representera.

Tror riksdagsledamöterna att representationen sker ovanifrån eller underifrån?

Riksdagsundersökningarna utgör ett världsunikt datamaterial för att undersöka samspelet mellan väljare och valda, inget annat land har en tidsserie av samma slag. Studierna har utgjort pionjärinsatser på området och vi har lärt oss mycket om politisk representation från dessa undersökningar. Däremot vet vi förvånans-

värt lite om hur politiker själva tror att sambandet mellan väljaropinion och politikeropinion ser ut – tror riksdagsledamöter representation i huvudsak sker ovanifrån eller underifrån? Detta har vi för första gången frågat om i Riksdagsundersökningen 2022. Närmare bestämt har vi ställt följande fråga:

”Om Du tänker på när åsiktsförändringar sker bland medborgare och politiker, tror Du att det i huvudsak är:

- Politikerna som påverkar väljarnas åsikter
- Väljarna som påverkar politikernas åsikter”

Frågan hade en hög svarsfrekvens. 256 ledamöter svarade på frågan. Det visade sig att 67 procent svarade att de trodde att det i huvudsak är ”väljarna som påverkar politikernas åsikter” medan 33 procent svarade att de tror att det i huvudsak är ”politikerna som påverkar väljarnas åsikter”. Alltså tvärtemot hur det enligt tidigare studier faktiskt ser ut i verkligheten. Politikerna tror att det är väljarna som i huvudsak påverkar politikerna, medan den svenska forskningen på området hävdar att det tvärtom i huvudsak är politikerna som påverkar väljarna.

Det ska dock påpekas att det är mycket möjligt att de svarande ger de svar som de tror är önskvärda. Även politiker är sannolikt präglade av idén att representation framförallt bör ske underifrån, och möjligen påverkar det svaret. Men om det faktiskt är så kan vi inte veta, vi kan endast konstatera att det inte är helt ovanligt att det blir så i frågeundersökningar när en viss sorts svar på vissa frågor kan uppfattas som mer socialt eller normativt önskvärda.

Men oavsett om det rör sig om ett visst mått av önsketänkande från politikernas sida kring hur det bör fungera, eller om politiker faktiskt tror att detta är sakernas tillstånd, är det slående att bilden går stick i stäv med vad forskningen i 30 år har hävdat, det vill säga att vi huvudsak har representation ovanifrån.

En intressant parallell kan också dras till en besläktad fråga om hur ledamöterna tycker att representation ska fungera. I tidigare undersökningar har ledamöterna fått frågan om hur man ska agera när det finns en motsättning mellan partiets, väljarnas och ledamotens egen åsikt. Där är det bara en minoritet som anser att man ska följa väljarkårens åsikt. De flesta ledamöterna tycker istället att man ska göra som partiet säger eller följa sin egen kompass (Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010).

Vilka andra faktorer samvarierar synen på representation med? Tidigare forskning visar att politikers teorier om väljarbeteende korrelerar högt med vänster-högerposition och deras syn på politikerrollen (Lucas m.fl., kommande). Så är det även här. Intressant nog är det så att ledamöter som i enkäten placerar sig till vänster är mer benägna att tro att politiker oftare driver opinionsförändringar än

medborgare. Bland de ledamöter som ställer sig till vänster om mitten tror 43 procent att politiker i huvudsak är drivande jämfört med enbart 26 procent bland de svarande ledamöter som positionerar sig till höger om mitten.

Det finns också vissa skillnader mellan kvinnor och män, om än inte lika stora. Något fler män (36 procent) än kvinnor (30 procent) tror att förändringar är politikerstyrda. Politiker som är nyvalda tror också oftare att förändringar är politikerstyrda (36 procent) jämfört med de som suttit i riksdagen tidigare (31 procent).

En uppdaterad analys av representationens riktning

Så långt har vi utgått från ledamöternas egen uppfattning i frågan. Men hur ser det ut när vi jämför faktiska opinionsförändringar: är det i huvudsak väljare som driver politiker eller politiker som driver väljare? Man kan såklart fråga sig varför vi ska återvända till denna fråga när den redan undersökts förut. Det finns dock ett stort värde av replikering inom samhällsvetenskapen. När forskare utformar sina analyser möts de av ett stort antal vägskäl där de behöver göra val kring exempelvis urval av frågor, operationaliseringar, kodning och val av gränsvärden. De innebär att analyserna i slutändan kan se ut på väldigt olika vis. Replikeringsstudier har visat att bara drygt hälften av de studier som replikeras kan återskapa en signifikant effekt i samma riktning som i originalstudien (Camerer m.fl., 2024; Brodeur m.fl., 2018).

Vi har därför två mål med den följande analysen. Dels att göra en uppdaterad undersökning där 2022 års mätning är inkluderad. Men dels också för att genomföra en replikering med ett oberoende tillvägagångssätt för att öka reliabiliteten i hur vi ser på forskningsresultaten om opinionsförändringar. Att belysa data med ett oberoende angreppsätt är ett allt mer vanligt förekommande fenomen för att öka tillförlitligheten till forskning. Vi har därför tagit oss an data och analys så oberoende som möjligt, utan att snegla på de vägval som gjorts i Esaiasson och Holmbergs studie (1996) eller i Holmbergs uppföljande studier.

Vi har valt att studera de sju frågor där det finns längst tidsserier från 1985 och framåt och bortse från frågor som är ställda vid enstaka tillfällen. Vi undersöker sju sakfrågor där väljare och valda fått ta ställning till om de håller med om förslagen:

1. Bedriva mer sjukvård i privat regi
2. Förbjuda pornografi
3. Införa sex timmars arbetsdag
4. Minska den offentliga sektorn
5. Minska försvarsutgifterna
6. Minska inkomstskillnaderna
7. Ta emot färre flyktingar

Samtliga dessa frågor har inte ställts vid varje undersökning, men de har ställts i de flesta undersökningar (det vill säga vid varje mandatperiod förutom 1991-1994 då det inte gjordes någon undersökning). Totalt har vi 66 stycken parallella mätpunkter med information om stöd för dessa frågor bland väljarkåren och de folkvalda. Vi kommer i den följande analysen undersöka hur nära eller långt bort ifrån varandra de två grupperna står, och också om åsiktsförändringar ökar eller minskar skillnaderna.

Vi redovisar i figur 1 att andelen bland riksdagsledamöter och väljare som stöder förslaget, det vill säga de som svarade att det är ett ”mycket bra” eller ”ganska bra förslag”. Svarsalternativen är på en femgradig skala där alternativen är ”mycket bra förslag”, ”ganska bra förslag”, ”varken bra eller dåligt förslag”, ”ganska bra förslag” och ”mycket bra förslag”. Vi visar utvecklingen över tid för vart och ett av förslagen bland både väljare och valda. Den solida linjen visar riksdagsledamöterna medan den streckade linjen illustrerar väljarna.

Utöver detta illustrerar vi, vid varje tillfälle förutom det första i varje tidsserie, huruvida respektive grupp har närmat sig eller fjärmat sig ifrån varandra. Vi jämför då åsiktsförändringen i en grupp med den andra gruppens åsikt vid föregående mättillfälle. För 2022 ställer vi alltså frågan om om riksdagsledamöterna sedan 2018 blivit mer som väljarna var 2018, och vice versa. I diagrammen markeras närmande med cirklar och fjärmande med kryss. När båda linjerna visar cirklar sker det alltså ett ömsesidigt närmande, och när båda har kryss fjärmar sig de båda grupperna från varandra. När den ena gruppen har kryss och den andra cirkel tyder det på att gruppen med kryss leder opinionen – de drar sig bort och den andra gruppen följer.

Överlag tycks det finnas en relativt god överensstämmelse mellan väljare och valda. I frågan om att minska försvarsutgifterna finns närmast en total överensstämmelse. I frågan om att införa sextimmars arbetsdag kan vi se en ökande polarisering kring milennieskiftet: väljarna blev mer positiva, men riksdagen mindre. Därefter började väljarna bli mindre positiva, och därmed närma sig riksdagen. Men under 2010-talet skedde också ett närmande från riksdagen, som blev mer positiv.

En fråga där åsiktsskillnaderna mellan väljare och valda uppmärksammats är den om minskat flyktingmottagande. Vi ser här att väljare under 1990-talet och tidigt 2000-tal var mycket mer positiva till att minska mottagandet än riksdagsledamöterna. Men 2014, 2018 och 2022 sker det stora förändringar i riksdagens inställning: De närmar sig väljarnas åsikt i frågan (markeras med cirklar), samtidigt som väljarna blir än mer positiva till att ta emot färre flyktingar. Här ser det alltså ut som att väljarna leder opinionen.

Figur 1 Opinionsmönster bland väljare och valda

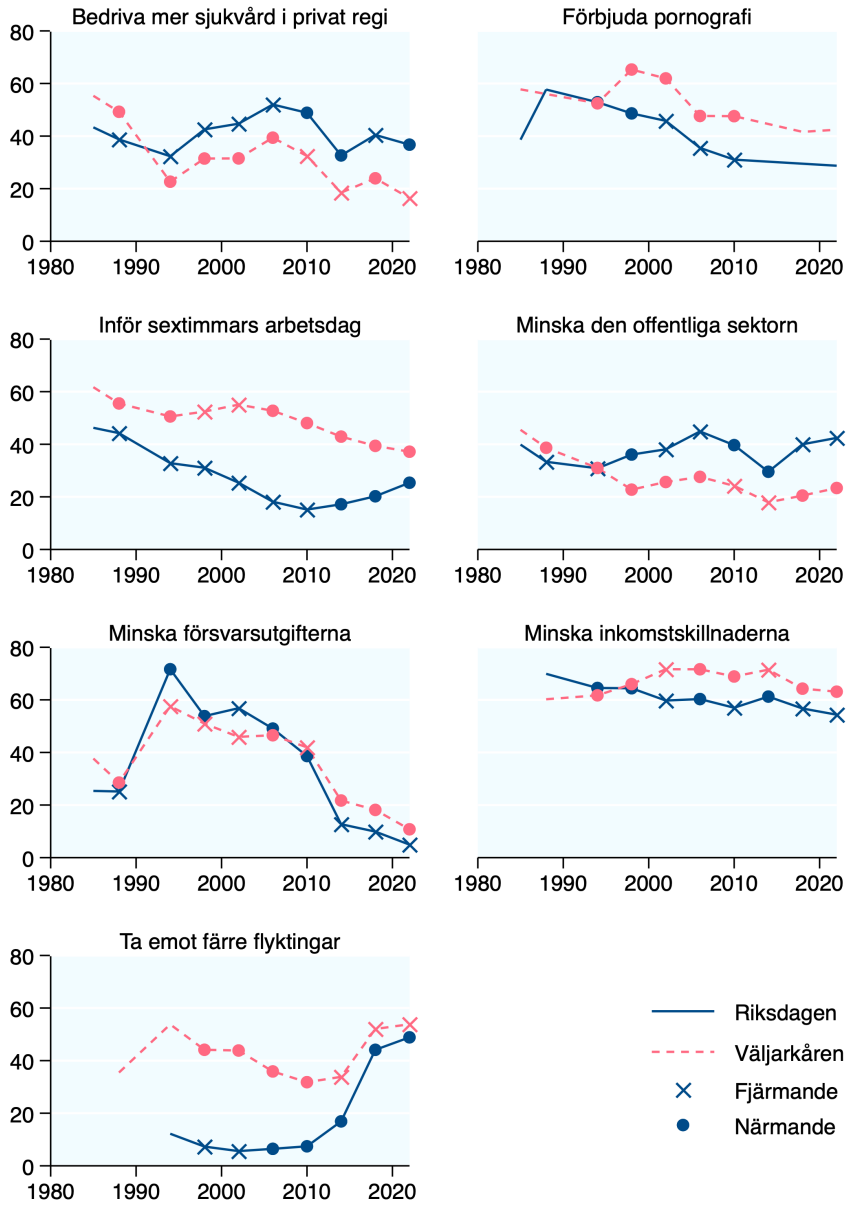

Kommentar: Linjerna visar andelen bland riksdagsledamöter och väljare som stöder respektive förslag. Mindre vertikalt avstånd mellan linjerna indikerar mindre åsiktsskillnader. Cirklarna och kryssen på linjerna visar därutöver om gruppen närmat eller fjärmat sig från den andra gruppens föregående position. Vid de tre senaste mättillfällena har både väljare och valda närmat sig varandra i frågan om sextimmars arbetsdag, vilket indikeras av cirklarna på linjen.

Tabell 1 Närmande och fjärmande bland riksdagsledamöter och väljare

	Väljare avlägsnar sig från riksdagens gamla position	Väljarna närmar sig riksdagens gamla position
Riksdagen avlägsnar sig från väljarnas gamla position	Scenario 1: Ökande polarisering 7% (4 tillfällen)	Scenario 2: Representation ovanifrån 50% (28 tillfällen)
Riksdagen närmar sig väljarnas gamla position	Scenario 3: Representation nedifrån 21%(12 tillfällen)	Scenario 4: Minskande polarisering 21% (12 tillfällen)

Vid varje tillfälle kan alltså fyra olika saker ske: 1) väljare och valda kan fjärma sig från varandra, 2) väljare kan närma sig de valda men de valda fjärmar sig från väljarna, 3) väljarna fjärmar sig från de valda men de valda närmar sig väljarna och 4) väljare och valda kan båda närma sig varandra. Vi ser scenario 2 som den tydligaste indikationen på representation ovanifrån, och scenario 3 som en indikation på representation nedifrån. Vi sammanfattar förekomsten av dessa rörelsemönster i tabell 1.

Det visar sig att representation är en dynamisk process där det finns exempel på alla kombinationer av åsiktsförändringar, men vissa är vanligare än andra. I hälften av fallen är det väljarna som närmar sig riksdagen utan att riksdagen gör detsamma (Scenario 2), vilket vi ser som ett uttryck för representation ovanifrån. I de 12 fall där de båda grupperna närmar sig varandra (scenario 4) är det dessutom väljarna som tar det största steget i 7 av fallen och riksdagen i 5. Alltså tvärtom mot hur ledamöterna själva tror att det förhåller sig, att döma av svaren på frågan som analyserades tidigare i kapitlet!

Representation nedifrån är betydligt mindre vanligt: Vid endast 12 tillfällen närmar sig riksdagens väljarnas position (men detta inkluderar å andra sidan den centrala omsvängningen i flyktingfrågan). När de båda grupperna går ifrån varandra är det riksdagen som rör sig mest i ett fall av fyra och väljarna i tre fall av fyra.

Man kan alltså inte entydigt säga att det dynamiska rörelsemönstret i regel utmärks av att den ena parten rör sig och den andra följer efter. Men det vanligaste är icke desto mindre att väljarna närmar sig Riksdagen och inte tvärtom. Detta kan tyckas märkligt mot bakgrund av att det är väljarna som har möjlighet att utse

Riksdagen. Genom att rösta ut riksdagsledamöter som inte representerar väljarna på ett bra sätt och rösta in riksdagsledamöterna som representerar väljarna bättre skulle väljarna potentiellt sätt kunna skapa en riksdag som i genomsnitt rör sig mer mot väljarna. Men detta tycks inte vara fallet. Beakta dock att vi analyserar respektive grupp som en enskild enhet. Vi vet inte i vilken mån opinionsförändringar beror på att individer faktiskt bytt åsikt, eller om det beror på kompositionsförändringar. Kompositionsförändringar kan ske framförallt i riksdagen där ledamöter tillträder och avslutar sina uppdrag. Men kompositionsförändringar kan också ske i valmanskåren i form av att nya unga väljare och invandrade medborgare tillkommer, men även genom att väljare avlider eller byter medborgarskap.

Som vi inledningsvis diskuterade kan man normativt försvara både en situation där riksdagen representerar väljarna och försöker att närma sig deras position, men även representation från ovan där de valda går före med normerande lagstiftning och opinionsbildning där väljarna följer efter. Vi ser relativt mycket av båda tendenserna. Den enda av de fyra kombinationerna i tabell 1 som är ett uppenbart demokratiskt problem är om både väljare och valda fjärmar sig från varandra, med allt större åsiktsskillnader mellan representanter och dem de är satta att representera. Men som tur är sker detta rätt så sällan, enbart i sju procent eller annorlunda uttryckt i fyra fall. Förutom i två fall där det gäller frågan om sextimmars arbetsdag på 90-talet rör det sig inte heller om några stora skillnader mellan väljare och valda. Över lag finns det tendenser till dynamiska processer i båda riktningar. Men även exempel på att väljare och valda konvergerar mot varandra om de glider isär för mycket.

Sammanfattning och slutsatser

I det här kapitlet har vi undersökt hur åsiktsförändringar sker mellan väljare och riksdagsledamöter, med fokus på om politisk representation drivs "underifrån" eller "ovanifrån". Genom att analysera data från riksdagsundersökningarna, som erbjuder unika tidsserier över flera decennier, har vi identifierat en intressant motsättning: politikerna själva upplever att de främst följer väljarnas åsikter, men våra resultat visar att det oftast är politikerna som leder och påverkar väljarna. Vi har också analyserat hur denna dynamik varierar mellan olika politiska sakfrågor och över tid, samt hur mönstren i åsiktsförändringar mellan väljare och politiker ser ut. Genom dessa analyser hoppas vi bidra vi till en djupare förståelse av hur politisk representation fungerar i praktiken i Sverige. Samspelet mellan väljare och valda är mer komplext än vad det ofta antas vara. I huvudsak bekräftar våra analyser de resultat som Esaiasson och Holmberg presenterade redan på 1990-talet; politisk representation i Sverige sker framför allt från ovan – politikerna styr och

väljarna följer efter (med vissa viktiga undantag). Men, kan vi nu tillägga, politikerna själva tror att det i huvudsak är tvärtom, att det är väljarna som styr och politikerna som följer efter.

Referenser

Achen, Christopher H. och Larry M. Bartels (2016). *Democracy for realists: why elections do not produce responsive government*. Princeton Studies in Political Behavior Princeton: Princeton University Press.

Brodeur, A., Esterling, K., Ankel-Peters, J., Bueno, N. S., Desposato, S., Dreber, A., Genovese, F., Green, D. P., Hepplewhite, M., Hoces de la Guardia, F., Johannesson, M., Kotsadam, A., Miguel, E., Velez, Y. R., & Young, L (2024). "Promoting Reproducibility and Replicability in Political Science". *Research & Politics*, *11*(1).

Broockman, David. E., & Skovron, Cristopher (2018). "Bias in perceptions of public opinion among political elites". *American Political Science Review* 112(3), 542-563.

Camerer, C.F., Dreber, A., Holzmeister, F., Ho, T.H., Huber, J., Johannesson, M., Kirchler, M., Nave, G., Nosek, B., Pfeiffer, T., Altmejd, A., Buttrick, N., Chan, T., Chen, Y., Forsell, E., Gampa, A., Heikensten, E., Hummer, L., Imai, T., Isaksson, S., Manfredi, D., Rose, J., Wagenmakers E.-J., Wu, H (2018). "Evaluating the replicability of social science experiments in Nature and Science." *Nature Human Behaviour*, 2 637–644

Esaiasson, Peter och Sören Holmberg (1996). *Representation from Above: Members of Parliament and Representative Democracy in Sweden*. Aldershot: Dartmouth.

Gilljam, Mikael, David Karlsson och Anders Sundell (2010). "Representationsprinciper i riksdag och kommuner" i Martin Brothén och Sören Holmberg (red) *Folkets Representanter*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Holmberg, Sören (1997). "Dynamic opinion representation." *Scandinavian Political Studies*. 20(3): 265-283.

Holmberg, Sören (2011). "Dynamic Representation from Above." i Martin Rosema, Bas Denters och Kees Aarts. *How Democracy Works: Political Representation and Policy Congruence in Modern Societies*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Holmberg, Sören (2014). "Representerar riksdagen svenska folket?" i David Karlsson och Mikael Gilljam (red). *Svenska politiker*. Stockholm: Santérus Förlag.

Holmberg, Sören (2018). "Åsiktsöverensstämmelse är viktigt" i David Karlsson (red) *Folkets främsta företrädare*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Förvaltningshögskolan och Statsvetenskapliga institutionen.

Holmberg, Sören (2022). "Representativ demokrati – En dynamisk process." i Patrik Öhberg, Henrik Oscarsson och Jakob Ahlbom. *Folkviljans förverkligande*. Göteborg: Göteborgs universitet. Statsvetenskapliga institutionen.

Lucas, Jack, Lior Sheffer, Peter Loewen, Stefaan Walgrave, Karolin Soontjens, Eran Amsalem, Stefanie Bailer, Nathalie Brack, Christian Breunig, Pirmin Bundi, Linda Coufalová, Patrick Dumont, Sarah Lachance, Miguel Pereira, Mikael Persson, Jean-Benoit Pilet, Anne Rasmussen, Maj-Britt Sterba, och Frédéric Varone. Kommande. "Politicians' Theories of Voting Behavior." *American Political Science Review*.

Manin, Bernard (1995). *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, Warren E., och Donald E. Stokes (1963). "Constituency influence in Congress." *American political science review* 57(1): 45-56.

Pereira, Miguel (2021). "Understanding and Reducing Biases in Elite Beliefs About the Electorate." *American Political Science Review*. 115(4): 1308-1324.

Persson, Mikael och Anders Sundell (2024). "The Rich Have a Slight Edge: Evidence from Comparative Data on Income Based Inequality in Policy Congruence." *British Journal of Political Science*. 54(2):514-525.

Persson, Mikael och Anders Sundell (2022). "Riksdagsledamöternas kunskap om väljarnas åsikter." i Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson och Jakob Ahlbom (red). *Folkviljans förverkligande*. Göteborg: Göteborgs universitet. Statsvetenskapliga institutionen.

Pitkin, Hanna (1967). *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.

Stimson, James A, Michael B MacKuen och Robert S Erikson (1995). "Dynamic Representation." *American Political Science Review* 89(3): 543–565.

Walgrave, Stefaan, Arno Jansen, Julie Sevenans, Karolin Soontjens, Jean-Benoit Pilet, Nathalie Brack, Frédéric Varone, Luzia Helfer, Rens Vliegenthart, Toni van der Meer, Christian Breunig, Stefanie Bailer, Lior Sheffer, och Peter John Loewen. 2023. "Inaccurate Politicians: Elected Representatives' Estimations of Public Opinion in Four Countries." *The Journal of Politics*. 85(1): 209-222.

Westerståhl, Jörgen. 1997. "Representativ demokrati – Teoretiska utgångspunkter." *Arkiv för Kommunal ekonomi och politik*. 1(2): 21-33.

11
Ärlighet varar längst? Viktiga egenskaper hos rikspolitiker enligt medborgare och riksdagsledamöter

FELIX CASSEL OCH PATRIK ÖHBERG

I det här kapitlet studerar vi önskvärda attribut hos våra politiker. Vilka egenskaper anser medborgarna är viktiga hos riksdagspolitiker och hur väl stämmer de överens med vad riksdagsledamöterna själva bedömer som centrala? Resultaten visar att medborgarna ställer högre krav än riksdagsledamöterna på rikspolitiker. Enligt medborgarna bör politiker framför allt vara ärliga och kunniga. Men de fäster också hänseende vid egenskaper som att vara intelligent, stark och erfaren. Riksdagsledamöterna är mer modesta. För dem räcker det med att vara ärlig och kunnig. Vi studerar även betydelsen av kön för hur olika egenskaper hos politiker värderas. Det finns ett genomgående mönster både bland medborgare och politiker att kvinnor förväntar sig mer av en riksdagsledamot än vad män gör.

Han kom, han såg, han besegrades. När Boris Johnson tillträdde som Storbritanniens premiärminister 24 juli 2019 hade han till slut nått den position som han aldrig hade gjort någon hemlighet av att eftertrakta allra mest. Som borgmästare i London, tyngsta språkrör för ”Leave”-kampanjen i folkomröstningen om det brittiska EU-medlemskapet och utrikesminister i Theresa Mays kabinett framstod det påfallande ofta som att Johnsons enda ambition var att få flytta in i 10 Downing Street. Ett känt exempel är när Johnson våren 2016, kort före det att han skulle bestämma sig huruvida han skulle kampanja för ”Ja” eller ”Nej”-sidan i folkomröstningen om ”Brexit”, skrev två olika kolumner till den brittiska tidningen The Daily Telegraph: en kolumn där han förordade att Storbritannien skulle stanna i EU och en kolumn där han förordade ett EU-utträde (Shipman, 2016). När historien kom fram lät Johnson göra känt att hans beslut att stötta ett utträde till syvende och sist bedömdes vara det mest gynnsamma för möjligheten att efterträda David Cameron som premiärminister (Huffington Post, 2016).

Man kan hävda att Johnsons politiska framgångar, bland annat storsegern i parlamentsvalet 2019 och det faktum att han levererade sitt viktigaste vallöfte om att ro det brittiska EU-utträdet i hamn, kom till stånd trots att Johnson uppvisade

karaktärsdrag som rimmar illa med vad medborgarna normalt förväntar sig av sina politiska företrädare. Vittnesmålen om Johnsons principlöshet, okunnighet, notoriska lögner och bristande ledarskapsförmåga var många (The Guardian, 2019). När det brittiska folket fick lämna sitt omdöme om Johnson uppfattades han däremot som sympatisk, stark, karismatisk, intelligent och som en annorlunda typ av politiker (Yougov, 2019). En viktig faktor, enligt vissa, bakom Johnsons förmåga att utnyttja sin personlighet som politiskt vapen var hans Janus-liknande förmåga att framstå som seriös och intellektuell i vissa sammanhang och en karikatyr av sig själv i andra. Där den första personlighetstypen väckte respekt och popularitet i den konservativa eliten gjorde den andra att Johnson framstod som sympatisk, rolig och autentisk, inte minst bland väljare som aldrig tidigare ens övervägt att rösta på Tories (Taylor, 2022).

Fallet från den politiska toppen blev sedermera hårt för Johnson, men han är inte den enda politiker som ansetts ha brutit ny mark hos väljargrupper med hjälp av sin personlighet. Ett svenskt samtida exempel är Liberalernas partiledare Johan Pehrson, som snabbt efter sitt plötsliga tillträde på partiledarposten i april 2022 etablerade partiet på säker mark ovanför fyra-procentspärren och som i riksdagsvalet i september samma år klarade riksdagsspärren med god marginal. I Liberalernas valanalys (Liberalerna, 2022:31) pekades Pehrson ut som en central faktor bakom partiets överlevnad i riksdagen. Om Pehrson anges i valanalysen att ”Hans energi och personlighet skapade entusiasm i partiorganisationen (…) Dessutom skapades en positiv berättelse om partiet när Johan Pehrsons humor och folklighet fick uppmärksamhet i media, via såväl kampanjer som genom ”killen vid grillen”-uppslag”.

Pehrsons och Johnsons snabba framgångar ger upphov till en rad frågor om personer och politik. Är det viktigare för partierna att deras ledare uppvisar vissa personliga karaktärsdrag än sakpolitiska övertygelser? I vilken utsträckning påverkar partiernas önskemål om vissa egenskaper jakten på nya partiledare? Liknande frågor kan ställas utifrån väljarperspektivet. Hur viktiga är en partiledares egenskaper för väljares val av parti, och vilka egenskaper hos en politiker framhålls som viktigast bland väljare, men också bland politikerna själva? Ämnet slutar aldrig vara relevant. Redan på 1500-talet observerade Niccolo Machiavelli att människan bedöms i större utsträckning utifrån hur hon framstår än vad hon faktiskt åstadkommer. En politikers eftermäle kan alltså i många fall styras av medborgarnas uppfattningar om densamma snarare än vad politikern faktiskt lyckades uträtta under sin tjänstgöringstid.

Vilka egenskaper efterfrågas hos politiker?

Betydelsen av politikers egenskaper för väljares uppfattningar om våra valda representanter har gett upphov till en rik forskningsdiskussion. En brett förekommande distinktion i litteraturen är den mellan politiskt relevanta egenskaper och personlighetsmässiga egenskaper (Ohr & Oscarsson, 2013). Politiskt relevanta egenskaper omfattar attribut som relaterar till politikerns prestation i det politiska arbetet, så som kunnighet, ärlighet, intelligens och ledarskapsförmåga. Personlighetsmässiga egenskaper, å andra sidan, relaterar främst till yttre attribut så som kön eller ålderskategori. Till personlighetsmässiga egenskaper knyts ofta även sådana egenskaper som enklast kan samlas under paraplybegreppet karisma (Miller, 1986). Att gå genom rutan, ha humor, vara inspirerande och en skicklig debattör utgör exempel på egenskaper som faller under denna kategori, men också förmågan att utstråla värme och ödmjukhet (Seijts m.fl., 2015). Att kunna framstå som ”normal”, ungefär som folk är mest, har i en växande forskningslitteratur visat sig bli allt viktigare för väljares uppfattningar om politiker och partival (Garzia, 2011). Samtidigt har inte betydelsen av egenskaper som kunnighet, ärlighet och integritet minskat bland medborgarna. Snarare tvärtom. Den samtida politikern förväntas uppvisa en bred palett med egenskaper som utstrålar såväl kompetens som autenticitet (Valgarðsson et al, 2021).

Statsvetenskaplig forskning har framför allt lyft fram att olika typer av kompetensbaserade egenskaper har starkast förklaringskraft på väljares bedömning av politiker. Huruvida politikern anses kompetent för sitt uppdrag eller bedöms ha utfört detsamma på ett kompetent sätt anses utgöra det mest framträdande måttet när väljare utvärderar politiker (Kinder, 1986). Detta har också bekräftats i flera empiriska observationsstudier av framför allt amerikanska väljardata. Även i experimentella studier har det kunnat beläggas att väljare i högre utsträckning föredrar en politiker som uppfattas som kompetent men känslokall framför en politiker som uppfattas som varm men inkompetent (Funk, 1997).

Invändningar mot de statsvetenskapliga forskningsrönen saknas inte. Många av studierna går decennier tillbaka och opererar i mångt och mycket i en amerikansk kontext (Laustsen & Bor, 2017). Konkurrerande teorier från socialpsykologin lyfter fram att egenskaper som utstrålar värme är av större betydelse för hur människor bildar uppfattningar om andra. Enligt teorin bildar människor initialt uppfattningar om andra baserat på deras intentioner snarare än på om de har förmåga att fullfölja intentionerna i fråga (Fiske m.fl., 2007). Enligt denna ansats styrs uppfattningar om politiker primärt av huruvida personen utstrålar värme snarare än kompetens, och att dessa egenskaper är av större betydelse för väljares utvärdering av politiker än kompetensrelaterade egenskaper. Nyare forskningsresultat från såväl experimentella studier som amerikansk väljardata visar att värmerelaterade egenskaper bedöms som klart viktigare av väljare vid kandidatutvärdering och

partival jämfört med egenskaper som signalerar kompetens, ledarskap och integritet (Laustsen & Bor, 2017).

Relativt få studier har emellertid undersökt egenskaper som medborgarna och politikerna själva, anser vara viktiga för de folkvalda att besitta. Valgarðsson m.fl., (2021) studerade uppfattningar hos brittiska medborgare och politiker och fann att grupperna i stort värdesatte liknande egenskaper. Ärlighet, trovärdighet och en förmåga att vara som vanliga människor kom högst upp när såväl medborgare som politiker rankade viktiga politikeregenskaper. Att vara intelligent och ha goda ledaregenskaper ansågs inte lika viktigt, medan yttre egenskaper, så som att vara presentabel och klä sig snyggt, ansågs vara minst viktiga. Skillnader mellan medborgare och politiker saknades emellertid inte. Med hjälp av faktoranalyser utkristalliserades att medborgare i högre utsträckning än politiker värdesatte egenskaper som på olika sätt relaterade till *autenticitet*, så som att framstå som folk är mest och kunna knyta an till vanligt folk. Politiker å andra sidan värdesatte i högre utsträckning än medborgarna faktorer som handlar om vad forskarna kallade *integritet*, så som att vara ärlig, trovärdig och principfast. Det mycket låga antalet politiker som deltog i undersökningen (n=47) gör dock att dessa resultat bör tolkas med försiktighet, i likhet med många andra elitstudier som brottas med små urval och låga svarsfrekvenser (Walgrave & Joly, 2018).

Betydelsen av politikeregenskaper går att knyta an till en större förändring av politiken i västerländska demokratier som kännetecknas av en tilltagande personalisering. Denna process antas ha inneburit en förändrad syn på och betydelse av partiledaren i det moderna politiska landskapet. Exempel saknas inte. Partiledarna tenderar att få allt större medialt utrymme än partiet man representerar (Garzia, 2011). Skiftet från en particentrerad till en personcentrerad politik har accentuerats av förändringar i det mediala och politiska landskapet. I linje med denna utveckling har forskningslitteraturen bland annat intresserat sig för huruvida uppfattningar om partiledarna påverkar partival (Laustsen & Bor, 2017; Ohr & Oscarsson, 2013). Väljarnas förändrade mediekonsumtion och sociala mediers växande betydelse har förändrat partiernas kommunikationsstrategier och medfört att fokus i allt högre grad hamnat på partiledares egenskaper (Esser & Strömbäck, 2014). Vid sidan av medierelaterade förändringar har de känslomässiga banden mellan väljare och partier successivt försvagats. När en tidigare starkt strukturerande kraft som partiidentifikation försvagas ökar betydelsen av kortsiktiga faktorer för partival (Barisione, 2009). Det empiriska stödet för att partiledare har en signifikant betydelse för partival anses av vissa emellertid alltjämt vara svagt, även om en viss generell ökning de senaste årtiondena kan skönjas (Barisione, 2009; Garzia, 2022). Valforskningen har emellertid upprepade gånger visat att betydelsen av partiledaren är begränsad och att väljarnas kännedom om riksdagspolitikerna har sjunkit (Oscarsson m fl 2022).

I den nationella SOM-undersökningen 2000 undersöktes senast det svenska folkets inställning till viktiga egenskaper hos rikspolitiker. Resultaten då visade att ärlighet och kunnighet var de i särklass viktigaste egenskaperna i väljarnas ögon. Det ansågs också mycket viktigt att vara som vanliga människor, att vara inspirerande och att vara en stark ledare. Vad som däremot uppfattades som betydelselöst var att vara ung, göra sig bra i TV och att vara kvinna. Mycket vatten har emellertid flutit under broarna sedan millennieskiftet. Givet utvecklingen som beskrivits ovan är det måhända mindre överraskande att frågan om politikers egenskaper kommit att få en allt större tyngd i den mediala och politiska debatten. Men vi saknar tydliga svar från tidigare forskning om hur medborgarnas syn på politikeregenskaper skiljer sig från politikerna själva. I detta kapitel drar vi vårt strå till stacken genom att jämföra medborgares och politikers uppfattningar om vilka egenskaper som är särskilt viktiga för en rikspolitiker.

Egenskaper som är viktiga för rikspolitiker

För att utröna medborgarnas och politikernas uppfattningar om viktiga politikeregenskaper använder vi data från två frågeundersökningar genomförda efter riksdagsvalet 2022: den nationella SOM-undersökningen 2022 och Riksdagsundersökningen 2022. Den nationella SOM-undersökningen har genomförts årligen sedan 1986 på ett obundet slumpmässigt urval av den svenska befolkningen. Nettosvarsfrekvensen i 2022 års undersökning var 49 procent (Bergquist, Falk och Weissenbilder, 2023). Riksdagsundersökningen har genomförts i samband med riksdagsval sedan 1969 (men med större regelbundet sedan 1985; se Axelsson i denna volym).

I SOM-undersökningen och Riksdagsundersökningen 2022 ställdes en likalydande fråga som handlade om vilka egenskaper som respondenten anser vara viktiga för en rikspolitiker. Frågan löd: ”Vilka egenskaper tycker du är särskilt viktiga för en rikspolitiker?” De olika egenskaperna respondenterna hade att välja bland var tretton till antalet: ”Att vara ung”, ”Att ha förmåga att fatta snabba beslut”, ”Att vara en skicklig debattör”, ”Att göra sig bra i TV”, ”Att vara kunnig i politiska frågor”, ”Att vara som vanliga människor”, ”Att vara erfaren”, ”Att vara kvinna”, ”Att ha humor”, ”Att vara inspirerande”, ”Att vara ärlig”, ”Att vara en stark ledare” och ”Att vara intelligent”. Svarsskalan i undersökningarna gick löd ”Mycket viktig egenskap”, ”Ganska viktig egenskap”, ”Varken viktig eller oviktig egenskap”, ”Ganska oviktig egenskap” och ”Mycket oviktig egenskap”.

Resultaten i tabell 1 säger oss att medborgarna och riksdagspolitikerna håller ärlighet och kunnighet som de klart viktigaste egenskaperna hos en rikspolitiker. Drygt 80 procent av medborgarna framhåller ärlighet som ett viktigt karaktärsdrag och 77 procent av riksdagsledamöterna är av samma åsikt. Tätt där bakom finner vi för medborgarnas del vikten av att vara kunnig (78 procent). Politikerna

gör samma rangordning, men anser att det vara en tydligt mindre viktig egenskap än vad som är fallet hos medborgarna (64 procent). Efter ärlig och kunnig går bedömningarna isär. Dubbelt så många medborgare (57 procent) anser att intelligens är en viktig egenskap i jämförelse med politikerna (28 procent). Det kan tolkas som att ledamöterna inte tycker att intelligens är så viktigt i rollen som politiker, men det kan också vara så att det inte anses vara så klädsamt att påtala vikten av att vara begåvad i rollen som riksdagsledamot. Det kan dock sägas att det finns ett parti som skiljer ut sig: Bland företrädare för Liberalerna – ibland benämnt som ”docentpartiet” – framhåller 62 procent intelligens som en mycket viktig egenskap för politiker. Detta står i bjärt kontrast till de andra partierna och tydligast i relation till Centerpartiet, där endast 17 procent tycker att intelligens är en mycket viktig egenskap (motsvarande mönster finns dock inte bland medborgarna). En egenskap som centerpartister däremot anser viktigare i jämförelse med ledamöter från andra partier är förmågan att fatta beslut. En tredjedel av centerpartisterna (33 procent) framhåller förmågan att ta snabba beslut som en viktig egenskap. Eventuellt kan kombinationen av att inte behöva vara intelligent, men däremot ha en förmåga att fatta snabba beslut ses som olycksbådande. I övrigt kan nämnas att det gamla maktpartiet, Socialdemokraterna, inte alls anser förmågan att ta snabba beslut som en överordnad egenskap (endast fem procent bedömer denna egenskap som mycket viktig).

Om vi tar antalet egenskaper där andelen som angett ”mycket viktig egenskap” överstiger 50 procent som riktlinje för centrala egenskaper kan vi konstatera att medborgarna ställer högre krav på våra lagstiftare än vad lagstiftarna själva gör. Enligt riksdagsledamöterna kommer man långt på att vara ärlig och kunnig. Klart mindre viktigt är att ”vara som vanliga människor” (36 procent). Medborgarna delar den uppfattningen och 37 procent anser att ”vanlighet” är en mycket viktig egenskap. Givet den pågående diskussionen om att politiken blir alltmer personfixerad kan vi konstatera att medborgare och politiker bedömer egenskaper som inspirerande, skicklig debattör, rolig och bra i TV som relativt oviktiga. Om vi vidare studerar betydelsen av olika identiteter så finns det i frågebatteriet två sådana egenskaper, ung och kvinna. Men varken ålder eller kön är särskilt viktiga för varken medborgare eller politiker.

Tabell 1 Medborgare och riksdagsledamöter bedömer vilka egenskaper som är mycket viktiga för en rikspolitiker (procent)

Att vara:	Medborgare	Riksdagsledamöter	Skillnad
Ärlig	81	77	4
Kunnig	78	64	14***
Intelligent	57	28	29***
Stark ledare	54	16	38***
Erfaren	46	25	21***
Som vanliga människor	37	36	1
Inspirerande	30	26	4
Skicklig debattör	24	17	4
Beslutsför	18	11	7*
Humor	9	9	0
Bra i TV	7	6	1
Kvinna	6	5	1
Ung	1	1	0

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022 och riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder 'Vilka egenskaper tycker du är särskilt viktiga för en rikspolitiker?'. 'Att vara ung'. 'Att ha förmåga att fatta snabba beslut'. 'Att vara en skicklig debattör'. 'Att göra sig bra i TV'. 'Att vara kunnig i politiska sakfrågor'. 'Att vara som vanliga människor'. 'Att vara erfaren'. 'Att vara kvinna'. 'Att ha humor'. 'Att vara inspirerande'. 'Att vara ärlig'. 'Att vara en stark ledare'. 'Att vara intelligent'. Svarsalternativen är 'Mycket viktig', 'Ganska viktig', 'Varken viktig eller oviktig', 'Ganska oviktig' samt 'Mycket oviktig'. Det som redovisas i tabellen är det andelen som anser egenskapen vara 'Mycket viktig'. Procentbasen utgörs av de som besvarade frågan. Egenskaperna i tabellen är rangordnade efter hur viktiga de är enligt medborgarna. *** p<0,001,** p<0,01, * p<0,05

Vem som helst blir inte politiker. Det finns vissa mönster. Framträdande politiker i Sverige har exempelvis är mer utbildade, är intelligentare och har bättre ledaregenskaper än ”medelsvensson” (Dal Bó m fl., 2017). Man skulle utifrån det säga att medborgarnas bedömning av vilka krav man kan ställa på en riksdagsledamot ligger närmare verkligheten än det som ledamöterna framhåller. Ett annat mönster om vilka som blir politiker är att de oftare är män. Det finns mycket forskning som studerat villkoren för kvinnor i politiken. Vi vet att en bidragande orsak till att det finns färre kvinnliga politiker i USA har att göra med att kvinnor i lägre utsträckning anser sig vara tillräckligt kompetenta. När forskare har jämfört vad kandidaterna kräver av sig själva för att anse sig vara en potentiell kandidat för ett politiskt uppdrag, så ställer kvinnor högre krav på sig själva (Lawless & Fox, 2010). Denna ”inre” tröskeln hos kvinnor är alltså högre än vad den är för män. Det kan finnas många orsaker till att det finns sådana mönster – allt från strukturer

där omgivningen förväntar sig mer av kvinnor till biologiska som att män generellt är mer benägna att ta risker (Hooven, 2021).

Vi har i det närmaste ett jämställt parlament och många kvinnor på framträdande platser i svensk politik, vilket skulle kunna tala för att kvinnor och män är likvärdiga i sina bedömningar.

I figur 1 till vänster kan dock vi se ett könsrelaterat mönster bland medborgarna. Resultaten i figuren ska förstås som att positiva värden, till höger om nollstrecket indikerar att kvinnor anser att en egenskap är viktigare än vad män gör. Om män tycker något är viktigare än kvinnor så syns skillnaderna till vänster om nollstrecket. Generellt anser kvinnliga medborgare att det krävs mer av en rikspolitiker än vad män gör. Kvinnor värderar egenskaper som kunnighet, styrka, erfarenhet, vardaglighet, debattskicklighet, humor och att vara kvinna högre. Inspirerande och beslutsam är signifikant på 0.1-nivån. Det verkar som att kvinnor har högre ”inre” trösklar än vad män har och att kravspecifikationen är mer omfattande hos kvinnor.

Bland riksdagsledamöterna finner vi delvis samma mönster. Man måste dock beakta att vi har att göra med ett mindre underlag, vilket gör att konfidensintervallen blir större. Kvinnliga ledamöter värderar fler egenskaper som viktiga jämfört med manliga ledamöter. I varje fall i tre av fallen: inspirerande, beslutsför samt stark (signifikant på 0.1-nivån). Studeras skillnader för sig utan kontroller är skillnaden mellan manliga och kvinnliga ledamöter påtaglig. Att vara inspirerande anser 37 procent av kvinnorna som en mycket viktig egenskap, vilket är betydligt mer än de instämmande männen som är 16 procent. Vikten av att vara beslutför är något 18 procent av kvinnorna skriver under på, men bara fem procent av männen. En stark ledare värdesätter 22 procent av kvinnorna, medan endast 12 procent av männen är av samma åsikt

Figur 1 Könsskillnader mellan medborgare och riksdagsledamöters bedömningar av vilka egenskaper som är mycket viktiga (marginaleffekter)

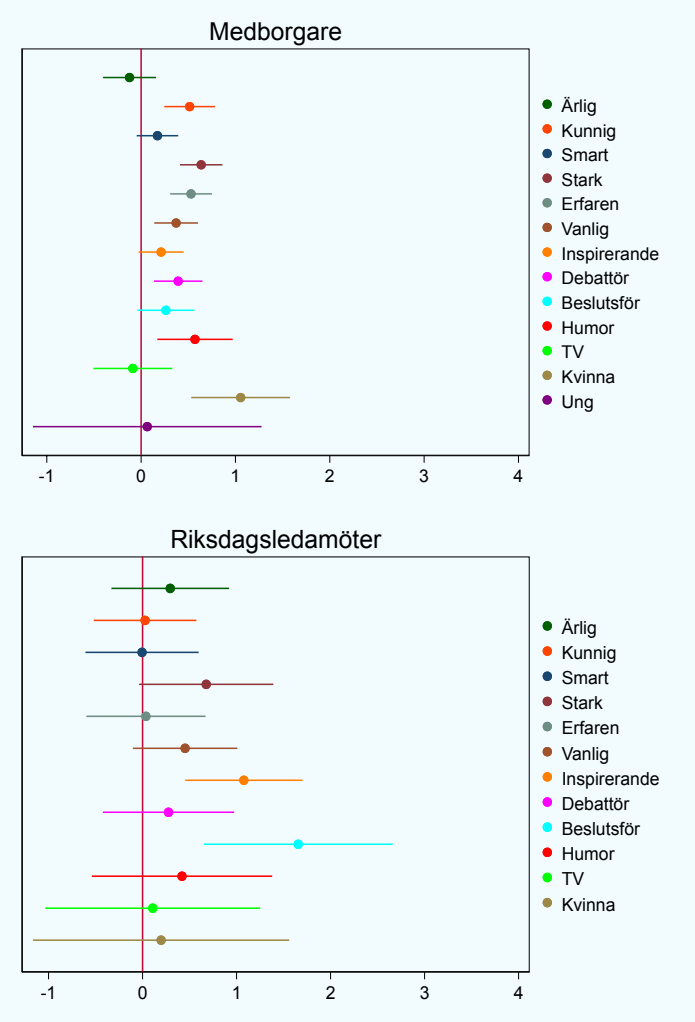

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022 och riksdagsundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder 'Vilka egenskaper tycker du är särskilt viktiga för en rikspolitiker?'. 'Att vara ung'. 'Att ha förmåga att fatta snabba beslut'. 'Att vara en skicklig debattör'. 'Att göra sig bra i TV'. 'Att vara kunnig i politiska sakfrågor'. 'Att vara som vanliga människor'. 'Att vara erfaren'. 'Att vara kvinna'. 'Att ha humor'. 'Att vara inspirerande'. 'Att vara ärlig'. 'Att vara en stark ledare'. 'Att vara intelligent'. Svarsalternativen är 'Mycket viktig', 'Ganska viktig' 'Varken viktig eller oviktig', 'Ganska oviktig' samt 'Mycket oviktig'. I regressionsanalysen är den beroende variabeln tvådelad: mycket viktigt jämfört med de andra alternativen. Resultaten i modellen för medborgarna är under kontroll för utbildning, ålder, partisympati och kön. För riksdagsledamöterna kontrolleras för ålder, senioritet i riksdagen, partitillhörighet och kön. Att vara ung togs bort ur modellen. Det var för få ledamöter som tyckte att den egenskapen var viktig för att kunna göra beräkningar på den.

Politik är inget för amatörer

Den antike filosofen Aristoteles framhöll omdöme som den främsta egenskapen hos en duglig politiker. Detta rimmar relativt väl med medborgarnas önskelista för en rikspolitiker. En politiker ska vara ärlig, kunnig, intelligent, stark, erfaren, samt ha goda förutsättningar att agera omdömesgillt. Medborgarnas förväntningar på rikspolitiker är också i linje med det faktum att den representativa demokratin har elitistiska drag. Partierna förväntas sålla fram dugliga kandidater som ska kunna göra svåra överväganden i pressade lägen till gagn för landet och deras väljare (Manin, 1997). Svenskarna har över åren också blivit mer elitistiska. För 20 år sedan värderades humor och vanlighet högre (Cassel & Öhberg, 2023). Riksdagsledamöternas uppfattningar matchar varken medborgarnas önskelista eller hur det ser ut i verkligheten. De som sitter i riksdagen är exempelvis bättre utbildade och mer intelligenta än folk i gemen (Dal Bó m.fl., 2017). Det är emellertid lätt att förstå varför riksdagspolitikerna själva inte envisas med att torgföra hur de valts ut av sina partier tack vare framstående talanger. Vem som i ett parti anses vara bäst lämpad att tillträda partiledarposten eller nomineras till höga uppdrag avgörs inte sällan av helt andra faktorer än att kandidaten uppvisar eftertraktade egenskaper hos partiet. Kapitlets inledande huvudperson Boris Johnson lyckades exempelvis bli vald till Tory-ledare trots att vittnesmålen internt i partiet om hans oduglighet för uppdraget var många. Ett annat, än mer aktuellt exempel är USA:s president Donald Trump, som tre val i rad lyckats säkra den republikanska nomineringen till president trots att ledande figurer i partiet inte dolt sin avsky för hans persona (Tackett, 2024). I både Storbritannien och USA är partimedlemmarnas inflytande över vem som väljs till partiets främste företrädare långt starkare än i Sverige. Det förefaller sannolikt att detta förfarande utgjort en viktig faktor för Trump och Johnsons möjlighet att nå den politiska toppen. Men om nu medborgarna har högre förväntningar på politiker än de folkvalda själva inbegriper det rimligen att medborgarna efterlyser en bredare palett av egenskaper hos sina politiska företrädare, även sådana som partierna själva aldrig skulle skatta som eftersträvansvärda. Det kan heller inte uteslutas att medborgare och politiker har olika tankar kring definitionen av de egenskaper som efterfrågas. Att Donald Trump saknar filter i så gott som alla sammanhang även med en teleprompter framför sig kan av många tolkas som att han är helt och hållet ärlig, även om det mesta han säger kan verifieras vara falskt.

Resultaten i det här kapitlet visar att medborgarna har högre förväntningar på riksdagspolitikerna än de folkvalda själva. Huruvida dessa resultat är giltiga i andra politiska system är ett ämne för framtida forskning, Men fenomenen Trump och Johnson visar att vår lista på egenskaper på intet sätt är uttömmande för vad medborgarna kan tänkas önska sig av våra företrädare. Som ärlig och kunnig kommer man långt i såväl medborgare som politikers ögon. Vi kan samtidigt noter att

kvinnor ställer högre krav på rikspolitikernas egenskaper än vad män gör. Det ställer intressanta frågor om varför dessa skillnader finns. Det har lång tid konstaterats att kvinnliga och manliga politiker förknippas med olika egenskaper. I takt med att det kommit in fler kvinnor i politiken och på fler ledande positioner i samhället har stereotyperna ändrats. Till kvinnornas fördel. Kvinnliga politiker beskrivs i allt högre utsträckning som analytiska, intelligenta och rationella. För männen däremot har utvecklingen gått åt andra hållet. Människor förknippar manliga politiker som manipulativa, lata och lögnaktiga (Van Der Pas m.fl., 2023). Kvinnliga politiker bedöms helt enkelt vara av en annan och bättre kaliber. Utvecklingen kan i sig medföra att kvinnor känner av att det finns andra förväntningar på dem och har mer att leva upp till. Männen å andra sidan skulle i sådana fall i större utsträckning resignerat och nöjer sig med att vara ”killräckligt” bra för mer än så förväntar sig heller inte omgivningen av dem.

Referenser

Aichholzer, J., & Willmann, J. (2020). Desired personality traits in politicians: Similar to me but more of a leader. *Journal of research in personality*, 88, 103990.

Barisione, M. (2009). So, what difference do leaders make? Candidates' images and the "conditionality" of leader effects on voting. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties, 19*(4), 473–500.

Bergquist, J., Falk, E., & Weissenbilder, M. (2023). *Den nationella SOM-undersökningen 2022 – En metodrapport*. SOM-rapport nr 2023:4. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Cassel, F & Öhberg, P (2023). Vem e' de' du vill ha? Svenska folkets uppfattningar om viktiga egenskaper hos politiker. I Andersson, U., Öhberg, P., Carlander, A., Martinsson J. & Theorin, N. (red) *Ovisshetens ti*d. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

Dal Bó, E., Finan, F., Folke, O., Persson, T., & Rickne, J. (2017). Who becomes a politician?. *The Quarterly Journal of Economics*, *132*(4), 1877-1914.

Esser, F., & Strömbäck, J. (2014) (red) *Mediatization of politics: Understanding the transformation of Western democracies*. Springer.

Funk, C. L. (1997). Implications of political expertise in candidate trait evaluations. *Political Research Quarterly, 50*(3), 675–697.

Garzia, D. (2011). The personalization of politics in Western democracies: Causes and consequences on leader–follower relationships. *The Leadership Quarterly*, *22*(4), 697-709.

Garzia, D., Ferreira da Silva, F., & De Angelis, A. (2022). Partisan dealignment and the personalisation of politics in West European parliamentary democracies, 1961–2018. *West European Politics, 45*(2), 311–334.

The Guardian. “A question of character? Boris Johnson by those who know him”. Publicerad 22 juni 2019. https://www.theguardian.com/politics/2019/jun/22/boris-johnson-by-those-who-know-him

Hooven, C. (2021). *Testosterone: The Story of the Hormone that Dominates and Divides Us*. Hachette UK.

Huffington Post. “Boris Johnson Admits Writing Second Telegraph Column Backing 'Remain'”. Publicerad 23 juni 2016. https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/boris-johnson-column-back-remain_uk_576b9119e4b0b1f1704fea34

Joly, J. K., Hofmans, J., & Loewen, P. (2018). Personality and party ideology among politicians. A closer look at political elites from Canada and Belgium. *Frontiers in psychology*, *9*, 552.

Kajonius, Petri J. & Anna M. Dåderman (2020). Vem är du? Den moderna forskningen om Big Five. Stockholm: Fri tanke.

Lawless, J. L., & Fox, R. L. (2010). *It still takes a candidate: Why women don’t run for office*. Cambridge University Press.

Laustsen, L., & Bor, A. (2017). The relative weight of character traits in political candidate evaluations: Warmth is more important than competence, leadership and integrity. *Electoral Studies, 49*, 96–107.

Liberalerna (2022). Rapport från Liberalernas valanalysgrupp om valet 2022. https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/valutvardering-2022.pdf

Manin, B. (1997). *The principles of representative government*. Cambridge University Press.

Ohr, D., & Oscarsson, H. (2013). Leader traits, leader image, and vote choice. I Aerts, Kees, Blais, Andre & Hermann Schmitt (red) *Political Leaders and Democratic Elections*. Oxford University Press, New York, pp. 187–212.

Oscarsson, H. E., Bäckstedt, F., Cederholm Lager A., Karlsson, R. & Solevid, M. (2024). Väljarna och valet 2022. Gothenburg: Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet

Seijts G., Gandz, J., Crossan, M. et al. (2015) Character Matters: Character Dimensions’ Impact on Leader Performance and Outcomes. *Organizational Dynamics* 44 (1): 65–74.

Shipman, T. (2016). *All out war: The full story of how Brexit sank Britain’s political class*. HarperCollins UK.

Sveriges Radio, 7 maj 2022. ’Grafik: Svensk väljaropinion april 2022’. Sammanställd av Kantar Sifo på uppdrag av Sveriges Radio Ekot. https://sverigesradio.se/artikel/grafik-svensk-valjaropinion-april-2022

Tackett, M. (2024). The Price of Power: How Mitch McConnell Mastered the Senate, Changed America and Lost His Party. Simon & Schuster.

Taylor, T. (2022). “Boris Johnson and the Political Tool of Personality.” Young Fabians, 25 november 2022. https://www.youngfabians.org.uk/boris_johnson_and_the_political_tool_of_personality

Valgarðsson, V. O., Clarke, N., Jennings, W., & Stoker, G. (2021). The good politician and political trust: An authenticity gap in British politics?. *Political Studies*, *69*(4), 858-880.

de Vries, R. E., & van Prooijen, J. W. (2019). Voters rating politicians' personality: Evaluative biases and assumed similarity on honesty-humility and openness to experience. *Personality and individual differences*, *144*, 100-104.

Walgrave, S., & Joly, J. K. (2018). Surveying individual political elites: a comparative three-country study. *Quality & Quantity*, *52*(*5*), 2221-2237.

Van Der Pas, D., Aaldering, L., & Bos, A. L. (2024). Looks like a leader: Measuring evolution in gendered politician stereotypes. *Political Behavior*, 46(3), 1653-1675.

YouGov (2019). Yougov Survey Results 21-22 July 2019. https://d3nkl3psvxxpe9.cloudfront.net/documents/InternalResults_190722_Boris_w.pdf

12
Riksdagsundersökningen 2022: En metodöversikt

SOFIA AXELSSON

Riksdagsundersökningen 2022 möjliggjordes tack vare ett särskilt stöd från Riksbankens jubileumsfond. Henrik Ekengren Oscarsson och Patrik Öhberg har varit huvudansvariga för undersökningen. Likt tidigare undersökningar genomfördes riksdagsundersökningen 2022 som pappersenkät vilken distribuerades postalt till samtliga tjänstgörande riksdagsledamöter med möjlighet att besvara enkäten via webben. Ledamöterna fick också en inbjudan till webbenkäten via e-post. Enkäten var 13 sidor lång och bestod av 46 frågor. Frågorna i sin nuvarande form har ställts i flertalet undersökningar likt denna och under lång tid och anses som sådana vara välbeprövade enkätinstrument. Utöver enkätfrågorna tillkommer ett flertal variabler i färdiga forskningsdata så som uppkodade variabler baserade på textfrågor eller variabler som innehåller metadata om undersökningen. Fältarbete, databearbetning och dokumentation utfördes i samarbete med Valforskningsprogrammet och SOM-institutet vid Göteborgs universitet, vilket Sofia Axelsson hade det övergripande ansvaret för.

Fältarbete och datainsamling

Som studie är riksdagsundersökningen väl förankrad inom riksdagens organisation. Riksdagsstyrelsen och -förvaltningen är väl införstådda med undersökningens syfte och mål, samt dess höga status i såväl svensk som internationell val- och opinionsforskning. Riksdagsundersökningen 2022 gick i fält efter kommunikation med riksdagsdirektör, talman och gruppledare för respektive riksdagsparti, fyra månader efter valet 2022. Denna förankring är viktig inte minst ur ett forskningsetiskt perspektiv; undersökningen tar tid att besvara och innehåller känsliga personuppgifter (samtliga ledamöter är garanterade anonymitet och inga svar redovisas på sådant sätt att det går att spåra dem till enskilda ledamöter). Det är därför av yttersta vikt att ledamöterna litar på att den tid de viger åt att besvara undersökningen genererar data som främjar svensk demokratiforskning, samt att vi hanterar deras svar med stor aktsamhet.

De första enkäterna skickades ut i januari 2023 och fältarbetet pågick under nästan exakt ett års tid. Likt riksdagsundersökningen 2018 gick inströmningen av

svar långsammare än tidigare undersökningsår; flertalet åtgärder och påminnelser genomfördes till gruppledare och enskilda ledamöter i försök att öka undersökningens svarsfrekvens. Totalt gjordes fem utskick av pappersenkäten och tio utskick av webbenkäten under 2023 innan undersökningen slutligen stängdes i januari 2024. Den långa fältperioden är sannolikt en konsekvens av det fenomen som de flesta av dagens enkätundersökningar lider av; fallande svarsfrekvenser till följd av minskat deltagande i enkätundersökningar (Dutwin & Buskirk, 2021; Eggleston, 2024; Massey & Tourangeau, 2013).

Figur 1 visar det ackumulerade inflödet av enkäten under hela fältperioden. Vi kan notera att det gick förhållandevis snabbt, ca tre månader, att nå en svarsfrekvens på 50 procent, men att kurvan blir allt planare över tid. En majoritet av ledamöterna besvarade enkäten via webben: 62 procent jämfört med 38 procent som besvarade pappersenkäten (se figur 1). Detta är sannolikt resultatet av att fler påminnelser utgick via epost, och samtidigt ett tecken på att allt fler ledamöter i större utsträckning föredrar att besvara frågeundersökningar av detta slag digitalt.[1]

Figur 1 Ackumulerat inflöde av enkäter, jan 2023 – jan 2024 (procent)

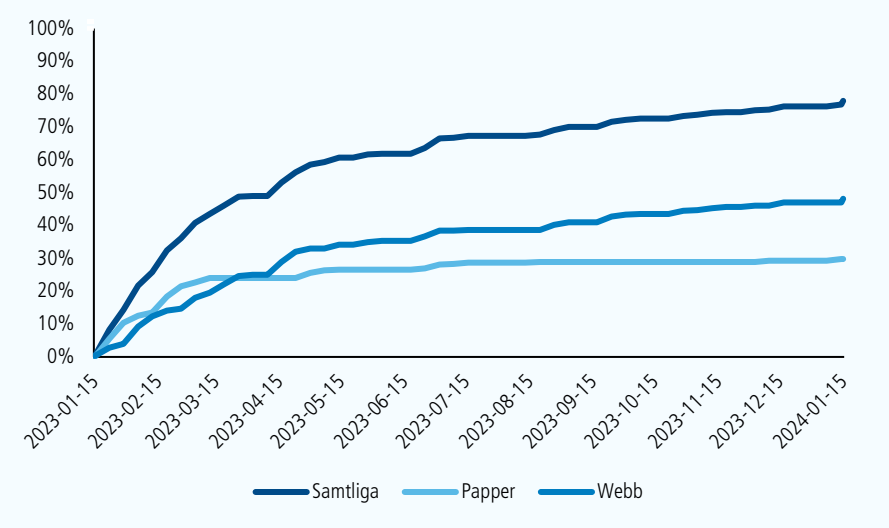

Kommentar: Figuren visar det ackumulerade inflödet av Riksdagsundersökningens enkäter mellan januari 2023 och januari 2024.

[1] Påminnelserna är för många för att de ska gå att visualisera på ett meningsfullt sätt, varför vi valt att utelämna dem från figur 1. En tydligare effekt av påminnelserna noterades i början av fältperioden.

Figur 2 Riksdagsundersökningen 1969–2022 svarsfrekvens på aggregerad nivå (procent)

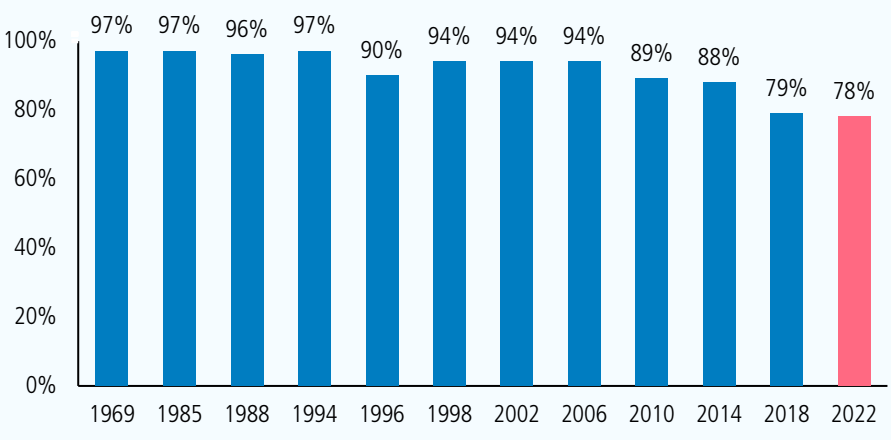

Kommentar: Figuren visar den totala svarsfrekvensen för hela riksdagsundersökningen.

Urval, svarsfrekvens och bortfall

Undersökningen utgick till samtliga 349 vid tiden för utskicket tjänstgörande ledamöter av Sveriges riksdag och består således av ett så kallat totalurval. I de fall där ordinarie ledamot var tjänstledig skickades enkäten till ledamotens ersättare. Om en ledamot som inte ännu hade besvarat enkäten hade gått på tjänstledighet vid samma tidpunkt som påminnelse om att delta sändes ut, skickades denna till ledamotens ersättare.

Figur 2 visar undersökningens svarsfrekvens över tid. 78 procent av samtliga 349 ledamöter besvarade enkäten. Detta kan jämföras med 79 procent svarande i riksdagsundersökningen 2018. Historiskt har emellertid svarsfrekvensen för undersökningen varit mycket hög, över 90 procent. Sedan 2010 kan vi notera en trend, där svarsfrekvensen gradvis sjunkit för att slutligen landa på dagens procentsiffra strax under 80 procent. Detta är sannolikt en reflektion av de alltjämt minskade deltagandet i enkätstudier likt denna, i Sverige och resten av västvärlden.

Vilket kön ledamöterna tillhör hade ingen bäring på benägenheten att delta i 2022 års riksdagsundersökning. En lika stor andel män som kvinnor besvarade undersökningen: 78 procent.

Svarsfrekvensen varierade dock mellan partierna, vilket figur 3 illustrerar. Högst svarsfrekvens hade två av riksdagens minsta partier, Kristdemokraterna och Miljöpartiet, båda på 89 procent. Näst högst hade Vänsterpartiet på 83 procent, tätt följt av Socialdemokraterna på 82 procent, samt Liberalerna på 81 procent.

Figur 3 Riksdagsundersökningen 2022 svarsfrekvens på partinivå (procent)

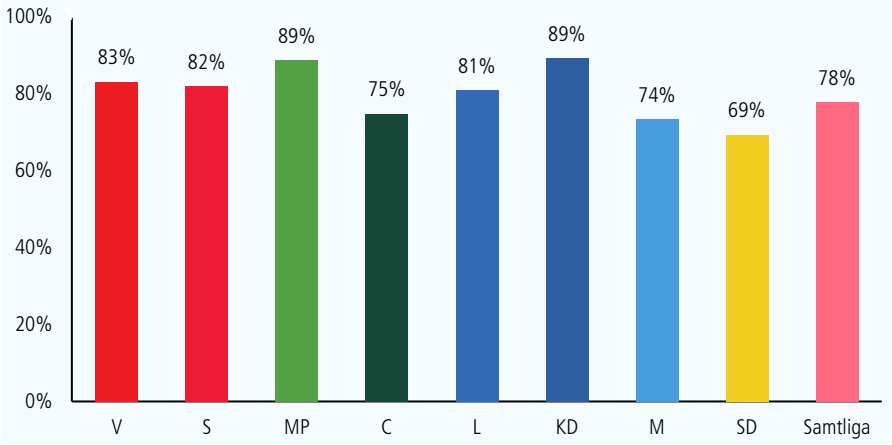

Kommentar: Figuren visar svarsfrekvensen för samtliga riksdagspartier i riksdagsundersökningen.

Efter det kom Centerpartiet och det största regeringspartiet, Moderaterna, med en svarsfrekvens på 75 respektive 74 procent. Sverigedemokraterna hade lägst svarsfrekvens i undersökningen och landade på 69 procent, nästan 10 procentenheter under medelvärdet. Det är ett välkänt fenomen att SD-väljare är systematiskt underrepresenterade i opinionsundersökningar, och att flera faktorer som påverkar benägenheten att rösta på SD också påverkar oviljan att delta i opinionsundersökningar, som exempelvis graden av politiskt intresse, kunskap och förtroende (Oscarsson m.fl., 2024). Även om vi inte med säkerhet kan säga varför SD har en lägre svarsfrekvens än alla andra partier i riksdagen, kan det konstateras att deras underrepresentation i riksdagsundersökningen speglar den som finns i partiets väljarkår.

När vi undersöker frågebortfall i undersökningen, så kallad *item non-response*, noteras mindre skillnader i bortfall mellan pappers- och webbenkäten.[2] Frågebortfall innebär att respondenten besvarat några men inte alla frågor i enkäten och kan vara viktigt att dokumentera eftersom det ger indikationer på undersökningens datakvalitet (Berg, 2005). Endast 3 procent av de ledamöter som deltog i undersökningen besvarade mindre än 50 procent av frågorna i enkäten. Motsvarande siffra är 4 procent för de som besvarade webbenkäten och 1 procent för de som besvarade pappersenkäten. Vidare uppgick även det partiella bortfallet, de som

[2] Öppna enkätfrågorna ingår inte i analysen eftersom de inte har några numeriska värden. Undantaget är frågan om vilka frågor eller samhällsproblem som ledamöterna angivit är de allra viktigaste i Sverige, vilken kodats om numeriskt och således inkluderas i analysen.

besvarade mellan 50 och 80 procent av frågorna, till 3 procent i den totala undersökningen – 2 procent bland de som besvarade webbenkäten och 3 procent bland de som besvarade pappersenkäten. 94 procent av undersökningens deltagare besvarade mer än 80 procent av enkätfrågorna. För webbenkäten var denna slutförandefrekvens 93 procent och för pappersenkäten var den hela 96 procent. Detta ligger i linje med den forskning som påvisat att postala enkäter ger högre datakvalitet jämfört med digitala enkäter (Tse-Hua & Xitao, 2009). Det är emellertid viktigt att poängtera att skillnaden i frågebortfall mellan den postala gruppen och den digitala gruppen är liten och inte heller signifikant, och slutförandefrekvensen för undersökningens båda enkätversioner bedöms som hög.

Webbenkäten

För att skapa förutsättningar för att metodutveckla riksdagsundersökningen i allmänhet och webbenkäten i synnerhet, har vi analyserat olika metadata från webbenkäten i mer detalj. Här har vi mer specifikt tittat närmare på vilken typ av enhet de digitala respondenterna använde sig av, hur stor andel av enkäten de besvarade samt hur lång tid det tog för dem att besvara enkäten.

Webbenkäten var optimerad för webbläsare på dator eller surfplatta, men anpassades även för webbläsare på mobiltelefon. Av de som föredrog webben, besvarade 61 procent enkäten via webbläsare på dator. 34 procent besvarade den på mobiltelefon och 5 procent på surfplatta. Att en majoritet besvarar enkäten digitalt och att en väsentlig andel av dessa respondenter använder sig av mobilen ligger i linje med existerande forskning (Antoun, Couper & Conrad, 2017; Revilla, 2017) och visar på vikten av att fortsätta utveckla mobilanpassningen för webbaserade enkäter i kommande riksdagsundersökningar.

Det finns inte någon större skillnad i frågebortfallet beroende på om man använt en dator eller en mobiltelefon för att besvara webbenkäten och denna är inte heller statistiskt signifikant (antalet personer som besvarat via surfplatta är för få för att det ska vara statistiskt meningsfullt att redovisa resultaten). Slutförandefrekvensen uppgår till 93 procent för de som använt datorn och till 95 procent för de som använt sin mobiltelefon.

Vidare uppmättes tiden det tog för ledamöterna att besvara webbenkäten. Här använde vi oss av så kallade timing-frågor som inte var inte var synliga för respondenterna och som mätte hur lång tid som respondenterna spenderade på varje enkätfråga. I snitt tog det 31,5 minuter för ledamöterna att besvara samtliga 46 frågor. Denna siffra inkluderar tidsmässiga så kallade *outliers*, det vill säga, de respondenter som antingen är snabbare eller långsammare än de flesta andra respondenter. Om vi räknar bort dessa individer tog det i snitt 21,6 minuter för ledamöterna att besvara frågorna via webben.

Snabbast att besvara webbenkäten var de som använde surfplattan på 22,7 minuter, följt av mobilanvändarna som tog 26 minuter på sig att besvara enkäten. Långsammast var de som använde datorn på 35,2 minuter. När vi kontrollerar för tidsmässiga *outliers* ändras rankingen något; de med surfplatta är fortfarande snabbast på 20,3 minuter, men de med dator går om de med mobiltelefon där den förra gruppen landar på 21,2 minuter och den senare på 23,4 minuter. Detta indikerar att några i dator-gruppen var lite för långsamma och/eller att några i mobilgruppen var lite för snabba. Det är däremot inte uppenbart hur tendensen att vara för långsam eller för snabb med att besvara frågorna påverkar kvaliteten på svaren (Markstedt & Martinsson, 2014).

Det finns ingen exakt definition av vad en lång enkät är; hur många sidor en lång enkät har, hur många frågor den innehåller, eller hur lång tid det tar att besvara den (se exempelvis Sandelin, 2022). Studier har funnit att enkätlängd – definierat som antal sidor och/eller frågor – har en negativ effekt på svarsfrekvens och -kvalitet bland postala enkäter (Herzog & Bachman, 1981; Dillman, Sinclair & Clark, 1993). Det finns även indikationer på att webbpaneler som tar längre tid än 15 minuter att slutföra genererar större bortfallssiffror och sämre datakvalitet. Riksdagsundersökningen definieras emellertid inte som en panelstudie och skickas endast ut vart fjärde år med stöd från riksdagens organisation, vilket gör att man inte behöver ta samma hänsyn till enkätens längd som frekvent återkommande panelstudier behöver. 2022 års riksdagsundersökning med sina 46 frågor kan tyckas vara en lång enkät, men det är värt att poängtera att 2022 års enkät förkortats avsevärt jämfört med tidigare riksdagsundersökningar.[3] Enkätens längd vägs mot behovet av att inkludera specifika frågor, vilka utgör fundamentet för de många och långa tidsserier över politiska beslutsfattares attityder, som vi i Sverige är unika med att ha. Webbenkätens höga slutförandefrekvens ger en indikation på att tiden som ledamöterna spenderade med att besvara enkäten inte påverkat svarskvaliteten negativt.

Slutsatser

Vad kan vi dra för slutsatser av datainsamlingen för Riksdagsundersökningen 2022? Att riksdagens ledamöter, precis som resten av samhället, går mot en alltmer digitaliserad värld. Fler ledamöter har valt att besvara enkäten digitalt än postalt, främst med dator, men även med mobiltelefon och surfplatta. Det ska dock påpekas att en inte oväsentlig andel valde pappersenkäten framför webbenkäten, vilket

[3] Det är även värt att poängtera att andra longitudinella enkätundersökningar vid Göteborgs universitet innehåller betydligt fler frågor än riksdagsundersökningen. Som jämförelse bestod den nationella SOM-undersökningen av mellan 58 och 66 frågor i sina olika editioner av undersökningen 2023. Valundersökningen 2022 bestod i sin tur av mellan 62 och 76 frågor i sina olika editioner.

tyder på att den postala vägen fortfarande utgör ett viktigt sätt att samla in enkätdata av detta slag på.

En annan slutsats är att undersökningens svarsfrekvens är lägre än tidigare undersökningsår och att det finns betydande skillnader i andelen svarande ledamöter mellan de olika riksdagspartierna. Det förefaller som om viljan att delta i riksdagsundersökningen åtminstone delvis beror av partitillhörighet. Däremot ser vi inga tydliga skillnader i svarsfrekvens mellan de två politiska blocken som uppstod i samband med valet 2022, Tidöpartierna och oppositionspartierna.

Den totala svarsfrekvensen skiljer sig inte nämnvärt åt mellan 2018 och 2022, vilket är positivt, givet de alltjämt sjunkande svarsfrekvenserna inom svenska såväl som internationella opinionsstudier. En av de vanligaste förklaringarna till de sjunkande svarsfrekvenserna och dalande deltagarsiffrorna i enkätbaserade opinionsundersökningar är det som kallas *survey fatigue* (på svenska, undersökningströtthet), ett fenomen där tillfrågade deltagare tappar intresse för att besvara en enkätundersökning på grund av det stora antalet enkätförfrågningar de normalt får (Porter, Whitcomb & Weitzer, 2004). Det stämmer att riksdagsledamöter får en stor mängd enkätförfrågningar varje år, vilket säkerligen kan bidra till att förfrågan att delta i riksdagsundersökningen – trots att den anses vara en världsunik studie i sitt slag och bidrar till värdefull forskning om demokratin (se exempelvis Öhberg, Oscarsson & Ahlbom, 2022) – drunknar i mängden av andra förfrågningar. Med tanke på den stora utmaning som hela opinionsfältet står inför – där de flesta svenska representativa opinionsundersökningar sällan kommer upp i en svarsfrekvens över 50 procent – får den svarsfrekvens på 78 procent som riksdagsundersökningen 2022 uppvisar trots allt ses som ett gott resultat.

Referenser

Antoun, Christopher, Mick P. Couper & Frederick G. Conrad (2017). "Effects of Mobile versus PC Web on Survey Response Quality: A Crossover Experiment in a Probability Web". *Public Opinion Quarterly*, 81(1): 280–306

Berg, Nathan (2005). "Non-Response Bias" i Kimberley Kempf-Leonard (red) *Encyclopedia of Social Measurement*. *Elsevier*: 865–873.

Dillman, Don, Michael D. Sinclair & Jon R. Clark (1993). "Effects of questionnaire length, respondent friendly design, and a difficult question on response rate for occupant-addressed census mail surveys". *Public Opinion Quarterly*, 57:3: 289–304.

Dutwin, David & Trent D. Buskirk (2021). "Telephone Sample Surveys: Dearly Beloved or Nearly Departed? Trends in Survey Errors in the Era of Declining Response Rates". *Journal of Survey Statistics and Methodology*, 9: 353–380.

Eggleston, Jonathan (2024). "Frequent Survey Requests and Declining Response Rates: Evidence from the 2020 Census and Household Surveys". *Journal of Statistics and Methodology*.

Markstedt, Elias & Johan Martinsson (2014). ”Device used to answer web surveys – data quality”. *LORE Methodological Note 2014:12*. Göteborg: Som-institutet, Göteborgs universitet.

Massey, Douglas S. & Roger Tourangeau (2013). ”Where do we go from here? Nonresponse and social measurement”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 645(1): 222–236.

Oscarsson, Henrik, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson & Maria Solevid (2024). *Väljarna och valet 2022*. Göteborg: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.

Porter, Stephen R., Michael E. Whitcomb & William H. Weitzer (2004). ”Multiple surveys of students and survey fatigue”. *New Directions for Institutional Research*, (121): 63–73.

Revilla, Melanie (2017). ”Are There Differences Depending on the Device Used to Complete a Web Survey (PC or Smartphone) for Order-by-click Questions?” *Field Methods*, *29*(3): 266–280.

Sandelin, Frida (2022). ”The effects of questionnaire length on response rate, non-response-bias, and data quality”. *The SOM Institute's Notes on Survey Methodology 2022:1*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Tse-Hua, Shih & Xitao Fan (2009). ”Comparing response rates in e-mail and paper surveys: A meta-analysis”. *Educational Research Review*, 4(1), 26–40.

Öhberg, Patrik, Henrik Oscarsson, & Jakob Ahlbom (red) (2022). *Folkviljans förverkligare*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

Besöksadress: Sprängkullsgatan 19
Postadress: Box 711
SE 405 30 GÖTEBORG

Telefon: 031-786 0000
E-post: stats@pol.gu.se

STUDIER I POLITIK
Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

GÖTEBORG STUDIES IN POLITICS
Utgivare/Editor: Jörgen Westerståhl

1. Westerståhl, Jörgen och Jansson, Carl Gunnar. *Politisk press. Studier till belysning av dagspressens roll i Sverige.* (Scandinavian University Books). Stockholm 1958.

2. Molin, Björn. *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik.* (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.

3. Berg, Elias. *Democracy and the Majority Principle. A study in twelve contemporary political theories.* (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.

4. Brantgärde, Lennart. *Kommunerna och kommunblocksbildningen.* (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.

5. Petersson, Olof. *Change in Swedish Political Behavior.* (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.

6. Hjern, Benny. *Statsbidrag som styrmetod. Problem vid implementeringen av bostadssocial policy.* (Gleerup) Lund 1977.

7. Johansson, Folke. *Sverige partipolitiseras. Dagspressen som en spegel av politisk utveckling 1896–1908.* (Gleerup) Lund 1977.

8. Lindahl, Rutger. *Broadcasting Across Borders. A study on the role of propaganda in external broadcasts.* (Gleerup) Lund 1978.

9. Loftsson, Elfar. Island *i NATO. Partierna och försvarsfrågan.* (Författarens Bokmaskin) Göteborg 1981.

10. Falkemark, Gunnar. *Power, Theory & Value.* (Gleerup) Göteborg 1982.

Redaktörer/Editors: Bo Särlvik och Lars Strömberg

11. Jonson, Lena. *Sovjetisk utreikesdebatt. Politiken mot Västtyskland – gruppperingar i sovjetisk press 1975–1981.* (Dialogos) Lund 1985.

12. Asp, Kent., Hadenius, Stig., Holmberg, Sören., Lindahl, Rutger., Molin, Björn., Petterson, Olof., Weibull, Lennart. *Väljare, Partier, Massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. (En vänbok till Jörgen Westerståhl, professor i statskunskap vid Göteborgs universitet 1952–1982).* (Publica) Stockholm 1982.

13. Asp, Kent. *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning.* (Förlaget Akademilitteratur) Stockholm 1986.

14. Boström, Bengt-Ove. *Samtal om demokrati.* (Doxa) Lund 1988.

15. Gilljam, Mikael. *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning.* (Studentlitteratur) Lund 1988.

16. Holmberg, Sören och Esaiasson, Peter. *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin Sverige.* (Bonniers) Stockholm 1988.

17. Nilsson, Iréne. *Rumäniens utrikespolitik i modern tid.* (Dialogos) Lund 1988.

18. Bjereld, Ulf. *Svensk Mellanösternpolitik. En studie av Sveriges agerande gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947–1985.* (Carlssons) Stockholm 1989.

19. Ohlsson, Anders. *Politiska nyheter till nytta och nöje. En studie av varför vi tar del av nyheter om politik i press, radio och TV.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.

20. Sandberg, Mikael. *Learning from Capitalists: A Study of Soviet Assimilation of Western Technology.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.

21. Norell, Per-Owe. *De kommunala administratörerna. En studie av politiska aktörer och byråkratiproblematik.* (Studentlitteratur) Lund 1989.

22. Esaiasson, Peter. *Svenska valkampanjer 1866–1988.* (Allmänna förlaget) Stockholm 1990.

23. Falkemark, Gunnar och Westdahl, Peter. *Att offra Västkusten. Det politiska och rättsliga spelet kring ScanLink och motorvägsbygget i Bohuslän.* (Rabén & Sjögren) Stockholm 1991.

24. Lindgren, Lena. *Local Government Goes South: A Study of Swedish Development Assistance in the Field of Public Administration.* Department of Political Science, Gothenburg University 1991.

25. Jónasdóttir, Anna G. *Love Power and Political Interests. Towards a Theory of Patriarchy in Contemporary Western Societies*. Örebro Studies 7, Högskolan i Örebro 1991.

26. Hinnfors, Jonas. *Familjepolitik. Samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990*. (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1992.

27. Demker, Marie. *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947–1990*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1993.

28. Montin, Stig. *Swedish Local Government in Transition. A Matter of Rationality and Legitimacy*. Örebro Studies 8, Högskolan i Örebro 1993.

29. Westerståhl, Jörgen (red). *Person och parti. Studier i anslutning till personalvalskommitténs betänkande Ökat personval*. SOU 1993:63.

30. Bennulf, Martin. *Miljöopinionen i Sverige*. (Dialogos) Lund 1994.

31. Oskarson, Maria. *Klassröstning i Sverige - Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1994.

32. Olsson, Jan. *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi. En jämförande kommuntypsstudie*. Örebro Studies 12, Högskolan i Örebro 1995.

Redaktör/Editor: Bo Rothstein

33. Bjereld, Ulf och Demker, Marie. *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1995.

34. Demker, Marie. *Sverige och Algeriets frigörelse 1954–1962. Kriget som förändrade svensk utrikespolitik*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.

35. Hedlund, Gun. *"Det handlar om prioriteringar". Kvinnors villkor och intressen i lokal politik*. (Högskolan i Örebro) Örebro 1996.

36. Roth, Per-Anders. *Riket, valkretsen och hemkommunen. Lokal och regional representation i den svenska riksdagens sista andra kammare 1969*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996.

37. Boström, Bengt-Ove. *Homo Spiritus. Två berättelser om människan, politiken och vetenskapen*. (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.

38. Nilsson, Iréne. *Vägen mot EU. Europarörelsen 1923–1950*. (SNS Förslag) Stockholm 1996.

39. Hansson, Gunnar. *Dogm eller arbetshypotes? Den unge Wigforss och det socialistiska samhällsprojektet*. (Brutus Östlings Bokförlag Symposion), Stockholm/Stehag 1997.

40. Johansson, Vicki. *Vem gör vad, när och var? Omsorgens organiseringsformer i kommunerna och kvinnors och mäns omsorgsarbetsdelning. (Publica),* Stockholm 1997.

41. Salih, Khaled. *State-Making, Nation-building and the Military. Iraq, 1941–58*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996.

42. Blomgren, Anna-Maria. *Nyliberal politisk filosofi - En kritisk analys av Milton Friedman, Robert Nozick och F.A. Hayek,* (Nya Doxa) 1997.

43. Sundin, Alf. *Självstyrelsens paradoxer. En studie av den kommunala självstyrelsens förutsättningar och restriktioner inom plan- och byggsektorn. (*Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.

44. Choe, Yonhyok. *How to Manage Free and Fair Elections - A Comparison of Korea, Sweden and the United Kingdom* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.

45. Darnolf, Staffan. *Democratic Electioneering in Southern Africa - The Contrasting Cases of Botswana and Zimbabwe,* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997

46. Widfeldt, Anders. *Linking Parties with People? Party Membership in Sweden 1960–1994.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.

47. Bjereld, Ulf. *"Hjalmarsonaffären. Ett politiskt drama i tre akter",* (Nerenius & Santerus), Stockholm 1997.

48. Demker, Marie. *Religion och politik*, SNS-förlag, Stockholm 1998.

49. Räftegård, Curt. *Pratet som demokratiskt verktyg. Om möjligheten till en kommunikativ demokrati.* (Gidlunds) Hedemora 1998.

50. Malmström, Cecilia. *Regionen makten och härligheten - Regionala partier i västeuropa*, (SNS förlag) Stockholm 1998.

51. Strandberg, Urban. *Debatten om den kommunala självstyrelsen 1962–1994*, (Gidlunds) Hedemora 1998.

52. Szücs, Stefan. *Democracy in the Head: A Comparative Analysis of Democratic Leadership – Orientations Among Local Elites in Three Phases of Democratization*, (Livréna AB) Kungälv 1998.

53. Wängnerud, Lena. *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.

54. Oscarsson, Henrik. *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.

55. Hagevi, Magnus. *Bakom riksdagens fasad*, (Akademiförlaget Corona), Göteborg 1998.

56. Blomgren, Roger. *Staten och filmen. Svensk filmpolitik 1909–1993*. (Gidlunds förlag), Hedemora 1998.

57. Rundqvist, Mikael. *Samhällets tvåsidighet. Aktör-struktur i tre forskningsansatsers program och tillämpningar*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.

58. Bjereld, Ulf. *Kön och politiskt våld. Svenska attityder under efterkrigstiden*. (Gidlunds förlag), Hedemora 1998.

59. Eythórsson, Grétar. *Kommunindelningspolitik i Island. Staten, kommunerna och folket om kommunsammanslagningar*. (Göteborgs universitet: CEFOS) 1999.

60. Demker, Marie och Malmström, Cecilia. *Ingenmansland? Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning. (*Studentlitteratur) Lund 1999.

61. Lödén, Hans. *För säkerhets skull. Ideologi och säkerhet i svensk utrikespolitik 1950–1975*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999.

62. Bjereld, Ulf., Demker, Marie och Hinnfors, Jonas. *Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. (Studentlitteratur) Lund 1999.

63. Ekengren, Ann-Marie. *Av hänsyn till folkrätten? Svensk erkännandepolitik 1945–1995*. (Nerenius & Santerus) Stockholm 1999.

64. Lagergren, Fredrika. *På andra sidan välfärdsstaten. En studie i politiska idéers betydelse*. (Brutus Östlings Bokförlag Symposion) Stockholm/Stehag 1999.

65. Håkansson, Nicklas. *Valretorik: Om politiskt språk i partipropagandan*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999.

66. Bokenstrand, Cecilia. *Den politiska budgeten. Om nya kommunala budgetprinciper och budgeten som process för dialog*, (Göteborgs universitet: CEFOS) 2000.

67. Marton, Susan. *The Mind of the State: The Politics of University Autonomy in Sweden, 1968-1998*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) Göteborg 2000.

68. Brodin, Anna. *Getting politics right - Democracy promotion as the new conflict issue in foreign aid policy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2000.

69. Bjereld, Ulf. *Staten och det goda livet. En bok om moral och politik*, (Santérus förlag) Stockholm 2000.

70. Uhrwing, Marie. *Tillträde till maktens rum: Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*, (Gidlunds förlag) Göteborg 2001.

71. Holmberg, Sören; Hedberg, Per; Oscarsson, Henrik; Bennulf, Martin; Kumlin, Staffan; Oskarson, Maria; Lindahl, Rutger; Brothén, Martin. EuropaOpinionen, (rapport nr 19 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar,) (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.

72. Andersson, Hans. *Homo Nordicus?* Om *danska, norska och svenska tjänstemäns och förtroendevaldas identiteter*, (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.

73. Krantz, Petra. *Att färdas som* man *lär? Om miljömedvetenhet och bilåkande*, (Gidlunds förlag) Hedemora 2001.

74. Lindvert, Jessica. *Feminism som politik. Sverige och Australien 1960–1990.* (Boréa Bokförlag) Umeå 2002.

75. Brothén, Martin. *I kontakt med omvärlden. Riksdagsledamöterna och internationaliseringen.* (SNS förlag) Stockholm 2002.

76. Nilsson, Iréne. *Rumänien och demokratins förutsättningar*. (Carlssons) Stockholm 2002.

77. Kjellgren Hanna. *Staten som informatör eller propagandist*? *Om statssyners betydelse i svensk informationspolitik*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002.

78. Kumlin, Staffan. *The Personal and the Political. How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002.

79. Carlsson Jagers, Sverker. *Justice, Liberty and Bread – For All? On the Compatibility between Sustainable Development and Liberal Democracy.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.

80. Anthonsen, Mette. *Decisions on Participation in UN Operations: Do Media Matter? - Danish and Swedish Response to Intra State Conflicts in the 1990s*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.

81. Karlsson, Lars. *Konflikt eller harmoni? Individuella rättigheter och ansvarsutkrävande i svensk och brittisk sjukvård.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.

82. Schierenbeck, Isabell. *Bakom välfärdsstatens dörrar*. (Boréa bokförlag). Umeå: 2003.

83. Brothén, Martin (red). *Svenska poströstare*. (Rapport nr 20 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar; Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.

84. Johannes Lindvall. *THE POLITICS OF PURPOSE: Swedish Economic Policy After the Golden Age*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

85. Stensöta, Helena. *DEN EMPATISKA STATEN. Jämställdhetens inverkan på daghem och polis 1950–2000*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

86. Jarl, Maria. *En skola i demokrati? Föräldrarna, kommunen och dialogen*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

87. Carl Dahlström. *Nästan välkomna. Invandrarpolitikens retorik och praktik*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

88. Anna Bendz. *I välfärdsstatens hägn. Autonomi inom arbetslöshetsförsäkringen*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

89. Ann-Kristin Jonasson. *At the Command of God? On the Political Linkage of Islamist Parties*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

90. Daniel Naurin. *Dressed for Politics. Why increasing transparency in the European Union will not make lobbyists behave any better than they already do*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

91. Ulf Bjereld och Marie Demker, *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse i dag*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Förlag, 2005.

92. Ulf Bjereld, Marie Demker, Ann-Marie Ekengren och Jan Ekecrantz (red), *Det hyperindividualiserade samhället?* Umeå: Boréa Förlag, 2005.

93. Lina Eriksson. *Economic Man - The Last Man Standing*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

94. Ylva Norén. *Att förklara POLITISKT FÖRTROENDE: Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.

95. Monika Bauhr. *Our Common Climate. How Consensual Expert Ideas Shape Global Public Opinion*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.

96. Birgitta Niklasson. *Contact Capital in Political Careers. Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.

97. Marcia Grimes. *Democracy's Infrastructure: The Role of Procedural Fairness in Fostering Consent.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.

98. Victor Galaz. *Power in the Commons: The Politics of Water Management Institutions in Chile and Sweden.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.

99. Patrik Stålgren. *WORLDS OF WATER: WORLDS APART. How Targeted Domestic Actors Transform International Regimes.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2006.

100. Ulf Bjereld och Marie Demker. *Bland utlänningar, spioner och främmande element. Svensk säkerhetstjänst och konflikterna i Nordafrika och Mellanöstern.* Lund: Förlaget Historiska Media. 2006.

101. Douglas Brommesson. *Från Hanoi till Bryssel - moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969–1996. (Santérus förlag)* 2007.

102. Daniel Berlin: *Green Power Generators. How the Political Stakes of Environmental Conventions Make Some NGO:s More Fit for Power than Others.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

103. Tiina Ekman: *Demokratisk kompetens. Om gymnasiet som demokratiskola.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

104. Linda Berg: *Multi-level Europeans. The Influence of Territorial Attachments on Political Trust and Welfare Attitudes.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

105. Ulrika Möller: *The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative Gains or Recognition? India and Nuclear Weapons Control.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

106. Andrea Spehar: *How Women's Movements Matter: Women's Movements Strategies on Gender Policy Formation in Post-communist Croatia and Slovenia.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

107. Henrik Friberg Fernros: *I gränslandet till liv och död: Om människovärdet och den offentliga maktens koherens.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

108. Göran Duus-Otterström: *Punishment and Personal Responsibility.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

109. Marie Demker: *Colonial power and National identity. Pierre Mendès France and the history of French decolonization*. Stockholm: Santérus förlag, 2007.

110. Martin Sjöstedt: *Thirsting for Credible Commitments. How Secure Land Tenure Affects Access to Drinking Water in sub-Saharan Africa*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.

111. Anna Persson*: Multiculturalism in the politics of taxation: The impact of ethnic group rights and assimilation on patterns of compliance and defiance to the nation-state project*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) *2008*.

112. Marie Demker och Ulf Bjereld: *Kampen om kunskapen. Informationssamhällets politiska skiljelinjer*. Förlag: Hjalmarson & Högberg Bokförlag 2008.

113. Andreas Bågenholm: *Understanding Governmental Legislative Capacity. Harmonization of EU legislation in Lithuania and Romania*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.

114. Johan Karlsson: *Democrats without Borders? A Critique of Transnational Democracy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.

115. Johan Martinsson: *Economic Voting and Issue Ownership. An Integrative Approach*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.

116. Andreas Johansson Heinö: *Hur mycket mångfald tål demokratin? Demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*. Förlag: Gleerups *2009*.

117. Stefan Dahlberg: *Voters' Perceptions of Party Politics – A Multilevel Approach*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.

118. Elin Naurin: *Promising Democracy. Parties, Citizens and Election Promises*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.

119. Maria Solevid: *Voices from the Welfare State. Dissatisfaction and Political Action in Sweden*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.

120. Mette Anthonsen & Sverker C. Jagers (red.): Rätt grönt – Vänbok till Lennart J. Lundqvist 2009.

121. Mathias Zannakis: *Climate Policy as a Window of Opportunity. Sweden and Global Climate Change*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2010.

122. Marco Nilsson: *WAR AND UNREASON. Bounded Learning Theory and War Duration*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2010.

123. Anders Fredriksson: *Marknaden och lärarna. Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.

124. Ulf Bjereld och Marie Demker: *Den nödvändiga politiken. Makt och motstånd i en individualiserad tid*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.

125. Patrik Öhberg*: Politiker med karriärambitioner – en omöjlig självklarhet. En studie om karriärambitionernas betydelse i den representativa demokratin*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.

126. Andrej Kokkonen. *Bedroom Politics. How family policies affect women's fertility and union formation decisions*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.

127. Fredrik Sjögren. *Den förhandlade makten. Kulturella värdekonflikter i den svenska skolan*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.

128. Klas Andersson. *Deliberativ undervisning – en empirisk studie*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2012.

129. Frida Boräng. *National Institutions International Migration. Labour Markets, Welfare States and Immigration Policy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

130. Christina Ribbhagen. *Technocracy within Representative Democracy. Technocratic Reasoning and Justification among Bureaucrats & Politicians*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

131. Johan Hyrén. *Självskapelseetik bortom Foucault: En rättviseteori för ett mångkulturellt, liberalt och demokratiskt samhälle*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

132. Agnes Cornell. *Institutional Impediments and Reluctant Actors – The Limited Role of Democracy Aid in Democratic Development*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

133. Stefan Dahlberg, Henrik Oscarsson and Lena Wängnerud (red). *Stepping Stones: Research and Political Representation, Voting Behavior and Quality of Government*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

134. Mikael Persson. *Does education cause participation in politics*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

135. Marie Demker *Sverige åt svenskarna. Motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige*. (Atlas Akademi förlag, Stockholm) 2014.

136. Jenny De Fine Licht. *Magic Wand or Pandora's Box? How transparency in decision making affects public perceptions of legitimacy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2014.

137. Niklas Harring. *The Multiple Dilemmas of Environmental Protection: The Effects of Generalized and Political Trust on the Acceptance of Environmental Policy Instruments*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2014.

138. Ulf Bjereld. *Och jag är fri. Lennart Geijer och hans tid*. (Bokförlaget Atlas) 2014.

139. Björn Rönnerstrand. *Generalized trust and the collective action dilemma of immunization*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

140. Markus Johansson. *Negotiations as Usual. Putting Domestic Constraints on the Table in the Council of the European Union*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

141. Sofie Blombäck. *Making their way home from Brussels? New Political Parties in European and National Elections*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

142. Anders Sundell. *Public Administration and Corruption – How to Get the Institutions That Work*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

143. Thomas Gelotte. *Den goda medborgaren i det västerländska samhället*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

144. Aksel Sundström. *Corruption in Governance of the Commons: Consequences and Reform Challenges*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.

145. Sebastian Lundmark. *Generalized Trust in Surveys: From Scales to Dragons*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.

146. Rasmus Broms. *Taxation and Government Quality*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.

147. Ulf Bjereld, Karin Eriksson och Jonas Hinnfors. *Förhandla eller DÖ. Decemberöverenskommelsen och svensk demokrati i förändring*. (Bokförlaget Atlas, Stockholm) 2016.

148. Olof Larsson. *Minoritarian Activism: Judicial Politics in the European Union* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.

149. Mikael Holmgren. *Partisan Politics and Institutional Choice in Public Bureaucracies tomorrow*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.

150. Fredrik Dybfest Hjorthen. *Who Should Intervene? - Distributing the duties of humanitarian intervention*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.

151. Ole Martin Laegreid. *Drivers of Climate Change? Political and Economic Explanations of Greenhouse Gas Emission.s* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.

152. Elina Lindgren. *Campaigning with Poetry, Governing on Prose: Pre- and Post-Election Effects of Election Pledge Rhetoric.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.

153. Ketevan Bolkvadze. *Governing the Grey Zone: Why Hybrid Regimes in Europe's Eastern Neighborhood Pursue Partial Governance Reforms.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.

154. Ulf Bjereld, Sofie Blombäck, Marie Demker och Linn Sandberg, *Digital demokrati? Partierna i en ny tid.* (Atlas förlag, Stockholm) 2018.

155. Marina Povitkina. *Necessary but not sustainable? The limits of democracy in achieving environmental sustainability.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.

156. Petrus Olander. *Not even for merriment – Economic Concentration and Institutions.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.

157. Karin Zelano. *Balancing mobility and solidarity: Multilevel Governance Challenges of East-West EU Mobility in Austria, the Netherlands and Sweden.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.

158. Anders Malm. *Operational Military Violence – A Cartography of Bureaucratic Minds and Practices.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.

159. Sofia Jonsson. *Sex, crime and politics. How organized crime influences and adapts to political institutions, with a particular focus on sex trafficking.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.

160. Anne-Kathrin Kreft. *Sexual Violence in Armed Conflict: Threat, Mobilization and Gender Norms.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.

161. Erik Vestin. *The Decline of Class Voting in Sweden 1968–2014: Reconsiderations, Explanations and the Role of the New Middle Class.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.

162. Mattias Agerberg. *Quality of Government and Political Behavior: Resignation and Agency.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.

163. Elin Bergman. *Clientelism, conditional cash transfers, and cross-class coalitions: why governments expand pro-poor redistribution.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.

164. Moa Frödin Gruneau. *Mating and Political Inequality*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga instututionen) 2020.

165. Niels Markwat. *"Pledge-based accountability: Voter responses to fulfilled and broken election pledges"*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.

166. Maciej Sychowiec. *What explains the credit ratings in economically advanced democracies? Unpacking the role of political stability through ideology, corruption, and transparency*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.

167. Prisca Jöst. *The Political Participation of the Poor: Local Social Context and the Impact of Social Ties on the Political Engagement of Poor Individuals*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.

Redaktör/Editor: Johannes Lindvall

168. Ezgi Irgil. *Everyday Politics of Forced Migration. Refugees, Host Community Members, and the Local Context*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.

169. Maria Tyrberg. *Immigrants' Political Integration in Anti- and Pro-Immigrant Contexts*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

170. Valeriya Mechova. *Understanding the Conditions and Consequences of Women's Political Representation*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

171. Love Christensen. *Uncertainty and Persuasion. Essays on Behavioral Political Economy*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

172. Stephen Dawson. *Perceptions of Political Competition and the Integrity of Elections*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

173. Felix Hartmann. *Principled Principals? Voter Responses to Public Goods Provision*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

174. Yaman Berker Kavasoglu. *Party Organizations and the Dynamics of Autocratic Rule: Co-optation, Repression, and Regime Change*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

175. Marcus Tannenberg. *Towards Legitimacy as Congruence: Regimes' Menus of Legitimation and Citizens' Appetites*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

176. Felix Dwinger. *Playing the Enemy: Information, Deception, and Dictatorial Survival*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

177. Gefjon Off. *Contested Feminism: Backlash and the Radical Right*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.

178. Adea Gafuri. *Aid by Democratic Versus Autocratic Donors: Democratization Processes and Citizens' Perceptions in Recipient Countries*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.

179. Dragana Davidovic. *Public Attitudes Towards Environmental Taxation: The Interplay Between Values, Trust, and Quality of Government*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.

180. Felicia Robertson. 2023. *Political Trust – More Personal Than We Thought? Explaining How and When Personality Traits Affect Political Trust*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.

181. Jana Schwenk, 2023. *Beyond the Party's Realm - The Consequences of Variation in Candidate Selection* (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.

182. Elias Markstedt. *Pregnancy and politics: On the gender gap in political knowledge, attitudes, and participation*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

183. Luca Versteegen. *On People and Their Passions: The Role of Identities and Emotions in Radical Political Behavior*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

184. Aiysha Varraich. *Clients of God: Exploring how hierarchical religious bonds influence political behaviour*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

185. Daniel Carelli. *Bugs and Bureaucracies: Institutions, Administrative Autonomy, and the Governance of Antibiotic Resistance*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

186. Henrik Ekengren Oscarsson, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson och Maria Solevid. *Väljarna och valet 2022*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

187. Laura Lungu. *Chasing Gold, Overlooking Welfare: Exposure to Wealth in Everyday Life and Support for Social Spending*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024

188. Nicholas Sorak. *Losing Your Grip: Feelings of Control and Unsubstantiated Political Beliefs*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2025

189. Magnus Åsblad. *Beyond the Border: International pressures and state-building*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2025.

190. Elena Leuschner. *The Causes and Consequences of Government Concessions to Protests*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2025.

191. Monika de Silva. *"Gender wars" in Europe: Diplomatic Practice under Polarized Conditions*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2025.

192. Patrik Öhberg och Jakob Ahlbom. *Riksdagens landskap*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2025.